

The
Economist

Ювілейне, 30-те видання зі спецпроектom і думками
Крістин Лаґард ■ Марґарет Етвуд ■ Мугаммаду
Бугарі ■ Ніколи Стардґон ■ Нарендри Моді ■
Малали Юсуфзай ■ Володимира Василенка

За ексклюзивною ліцензією

Тиждeнь

Світ у 2016

Український випуск

ISSN 2225-4366

9 772225 436162

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Даніель Франклін
(Daniel Franklin)
ШЕФ-РЕДАКТОР
Івонн Райан (Yvonne Ryan)
ЗАСТУПНИКИ РЕДАКТОРА
Роберт Лейн Грін
(Robert Lane Greene)
Лео Абузес
(Leo Abuzzese)
ПОМІЧНИК ГОЛОВНОГО
РЕДАКТОРА
Аміка Шортіно Новлан
(Amica Scortino Nowlan)
РЕДАКТОРИ ВИДДІЛІВ
КРАЇНИ
Аласдair Росс (Alasdair Ross)
ПРОМИСЛОВІСТЬ
Марлін Адамс
(Martin Adams)
ДИЗАЙН І АРТ-ДИРЕКЦІЯ
Майк Кенні (Mike Kenny),
Bailey and Kenly
АРТ-ДИРЕКТОР
Аніта Райт (Anita Wright)
ГРАФІКА
Майкл Робінсон
(Michael Robinson)
ІЛЮСТРАЦІЇ
Стів Керролл (Steve Carroll),
Кевін Каллагер (Kevin
«KAL» Kallagher), Брет
Райдер (Brett Ryder), Дейв
Саймондс (Dave Simonds).
Обкладинка: Метт Геррін
(Matt Herring)
ФОТОРЕДАКТОР
Джульєт Брайтмор
(Juliet Brightmore)
ДОСЛІДЖЕННЯ
Керол Говард (Carol Howard),
Роксана Віліс (Roxana
Wills), Піп Рой (Pip Wroe)
АСИСТЕНТИ РЕДАКЦІЇ
Інґрід Еслінґ (Ingrid Esling),
Петсі Драйден (Patsy Dryden)
МЕНЕДЖЕРИ З РЕКЛАМИ
Рафаель Реннунґ (Raphael
Rennung), Велика Британія
Луїс де Фуж'єр (Louis de
Fouchier), Європа
Садія Аман (Sadia Aman),
Близький Схід та Африка
Пітер Біанчі (Peter Bianchi),
Північна Америка
Девід Сміт (David Smith), Азія
РОЗКВІСЮДЖЕННЯ
І МАРКЕТИНГ
Маріна Гайдн (Marina
Haughn)
Том Маккейв (Tom McCave)
ПРОДАКШН
Фей Жаккоке (Faye Jeacocke)
Саймон Меріс (Simon
Merris)
Ендрю Роллінґс (Andrew
Rollings)
ВИДДІЛІ ВСЕСВІТНЬОГО
ЛІЦЕНЗУВАННЯ І
СИНДИКАЦІЇ
Сара Ван Кірк (Sarah
Van Kirk)
Дженніфер Бечелор
(Jennifer Batchelor)
СТРАТЕГІЯ ТА ОПЕРАЦІЇ
Одра Мартін (Audra Martin)
АДМІНІСТРАТОР
ВИДАВНИЦТВА
Ніколас Сеннеґон
(Nicholas Sennegon)
ВИДАВЕЦЬ
Нік Бланден (Nick Blunden)

The
Economist

25 St James's Street
London sw1a 1hg
Telephone:
020 7830 7000
E-mail: worldineditor
@economist.com

8 Від редактора

ГОЛОВНЕ

- 11 **Плач ліберала**
Слово радикальним центристам
- 12 **Гігаманія**
На захист грандіозних амбіцій
- 13 **Наступні дії в Сирії**
Війна, яку не виграти
- 14 **Світ, що згортається**
Тріумф багатих країн
- 15 **Вийти чи лишитися?**
Британський голос щодо ЄС
- 16 **Іти вперед важче**
Лещата для бізнесу
- 17 **Рік єдинорога**
Стартапи мають показати, чого варті
- 18 **Війна війні з наркотиками**
Проти поганих законів
- 19 **Нехай почнуться Ігри**
Хто виграє на Олімпіаді
- 20 **Календар на 2016 рік**

БРИТАНІЯ

- 22 **Нестримна гегемонія**
Торі розділені, але домінують
- 24 **Лондонський фаворит**
Перемога лейбористів
- 25 **Осборн і перспективи британців**
Зростання добре, продуктивність ніяка
- 26 **Баталії ВВС**
Продовження Королівської хартії
- 26 **Здорові немовлята від трьох батьків**
Крок у новий світ
- 28 **Шотландія і європейське питання**
Нікола Старджон про референдуми

ЄВРОПА

- 29 **Сильна як ніколи – нарешті!**
Найбільше випробування єврозони
- 30 **Стережися, Apple!**
Уявна стратегія техрозвитку Європи
- 31 **Мігрантська криза**
Чи вдасться впоратися?
- 32 **Нові німці**
Час для переоцінки
- 33 **Ле Пен наступає**
Лінії фронту Франції
- 34 **Усі дороги ведуть до Рима**
Італія у профілактичному режимі
- 34 **Фантоми 1916 року**
Великодне повстання в Ірландії
- 35 **Тиск Путіна**
Авантюри за кордоном, напруження вдома
- 36 **Європейський шлях**
Федерика Моґеріні про дипломатію

США

- 37 **Крізь терни до Білого дому**
Жорстока й дорога кампанія
- 38 **Останній раунд для Обами**
Чи вдасться піти красиво?
- 39 **Чорна культура на Національній алеї**
Новий музей на своєму місці

- 39 **Незвичайне одужання**
І повільний вплив на економіку
- 40 **Справедливий бізнес**
Відповідальність компаній
- 42 **Суперкубок – до 50 і далі**
Роджер Гуделл про Національну футбольну лігу

ПІВНІЧНА ТА ПІВДЕННА АМЕРИКА

- 43 **Медалей за політику не буде**
Ложка дьогтю в бочці бразильської Олімпіади

- 44 **На дні**
Огляд Латинської Америки
- 44 **Канал плюс**
Розширення Панамського каналу
- 45 **Канада після виборів**
Що зміниться за Трюдо?
- 46 **Громадянські ігри**
Едуарду Паеш про Олімпіаду в Ріо

АЗІЯ

- 47 **Доведеться вибирати**
Регіон між Китаєм і США
- 48 **Китайський фактор**
Вибори в регіоні
- 49 **Незавершені справи Японії**
У фокусі економічні реформи
- 50 **Вечірка скінчилася**
Індійський національний конгрес – усе
- 50 **Лихоманка в Індії**
Готові до шаленого крикету?
- 51 **Австралія після медового місяця**
Не просто випробування для нового лідера
- 52 **Набираючи оберти**
Нарендра Моді про зміни в Індії

КИТАЙ

- 53 **Хиткі позиції**
Перерозподіл впливів, невпевне майбутнє
- 54 **Нові зірки**
Які міста розквітнуть
- 55 **Королівство середнього рівня**
Економіка не така страшна
- 56 **Китайський економічний проект**
Лі Кецянь про глибші реформи

БЛИЗЬКИЙ СХІД

- 57 **Суперники і зближення**
Саудівська Аравія та Іран
- 58 **Палестинське питання**
На задньому плані
- 59 **Хвиля за хвилею**
Чому біженці прибуватимуть
- 60 **Віддати все**
Аль-Валід ібн Талал про філантропію

АФРИКА

- 61 **Революція знизу**
Африка змінює поняття середнього класу

Війна і мир

Як закінчити війну в Сирії *с.13*
Біженці прибуватимуть *с.59* У Європі їм раді не всі. Дедалі більше людей гине в конфліктах *с.37* В очікуванні тріумфу дипломатії на Великому православному соборі *с.65* поки католики відзначають ювілейний Святий рік милосердя *с.66*

Нові реалії

Складний рік для ринків, що розвиваються *с.105* ФРС час узятися за облікову ставку *с.39* а МВФ закликає до дій у глобальній економіці *с.112* Що несе бум криптовалют *с.108* а також принади економіки «спільної участі» *с.104* А після всього – чарівний стрибок у майбутнє *с.99*

Погляд у завтра

Як 2016-й бачать талановитий прогнозіст, письменник, демограф, економіст, куратор музеїв, дизайнер, футурист, відстежувач трендів і навіть астролог? Спецтема присвячена передбаченням і думкам людей, які кожен по-своєму зазирають у майбутнє *с.73–80*

Подумай,
що
зупиняє
тебе насправді?

www.uniqa.ua

Подумай

The UNIQA logo consists of a stylized white 'Q' symbol above the word 'UNIQA' in a bold, white, sans-serif font, all contained within a solid blue square.

UNIQA

За ексклюзивною ліцензією

Тиждень

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
ВИДАВЕЦЬ
ТОВ «Український тиждень»ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Дмитро КрапивенкоЗАСТУПНИК
ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА
Анна КорбутНАД ВИПУСКОМ
ПРАЦЮВАЛИ
Ольга Ворожбит
Денис Казанський
Олександр Крамар
Олена Кухар
Юрій Макаров
Роман Малко
Ганна Трегуб
Любомир ШавалюкДИЗАЙН І ВЕРСТКА
Андрій Ермоленко
Тимотій Молодчиков
Максим Соловійов
Віталій СтолигаПЕРЕКЛАДАЧІ
Зорина Корабліна
Юлія Кузьменко
Петро Тарашук
Катерина ТерещенкоЛІТЕРАТУРНІ РЕДАКТОРИ
Юрій Бедрик
Михайло Ігнакюк
Лариса Мінченко

КОРЕКТОР

Юлія Мороз

ДИРЕКТОР

Андрій Решетник

ЗБУТ І МАРКЕТИНГ

Андрій Ломакін

АДРЕСА ДЛЯ ЛИСТУВАННЯ
03067, м. Київ, а/с 2АДРЕСА РЕДАКЦІЇ
ТА ВИДАВЦЯ
03067, Київ, вул.
Машинобудівна, 37
E-mail: office@tyzhden.ua
Тел.: (044) 351-13-00
Друк: ЗД «Бліц-Принт»,
02156, м. Київ,
вул. Мурманська, 7
№ зам. 1602202
Наклад 50 000
Номер підписано до друку
4.12.2015 р.Розповсюджується
в роздільній торгівліКолонка Margaret Etвуд
публікується з дозволу
Curtis Brown Group Ltd.,
Лондон

© O.W. Toad Ltd 2015

Відтворення цього видання
цілком чи по частинах,
зберігання в інформаційно-
пошукових системах або
передача в будь-якій формі
та будь-якими носіями
(електронними, механічними,
фотокопіями, записом
та ін.) без попереднього
дозволу The Economist
Newspaper Limited за-
боронена.У матеріалах, де виража-
ється думка автора, вона
не обов'язково збігається з
редакційними поглядами
видавця або The Economist.Всю інформацію тут пере-
вірено з максимальною
ретельністю. Однак
The Economist не несе
відповідальності за будь-які
збитки, спричинені вико-
ристанням цієї інформаціїМатеріали на блакитному
тлі, позначені літерою «Р»,
публікуються на комерцій-
ній основіДЖЕРЕЛА ФОТОГРАФІЙ
УНІАН, AP, Flickr, Reuters,
архів «Українського тижня»,
Андрій Ломакін
ОБКЛАДКА
© Alamy, © EU, © Getty
Images, © Reuters, © REX
Shutterstock

- 62 **Справжній ріг?**
Боротьба з браконьєрством
- 63 **Куди дрейфує континент**
Політичні перемоги й пастки
- 64 **У Нігерії все змінюється**
Мугаммаду Бугарі про свіжий старт

МІЖНАРОДНІ СПРАВИ

- 65 **Зустріч Варфоломія з Кіріллом**
Православний з'їзд
- 66 **Джерело милосердя**
Святий рік Папи
- 67 **Мачизм у політиці**
Нова мода на президентів
- 68 **Радше війна, ніж мир**
Смертність у конфліктах росте
- 68 **Урятувати день**
100 років літнього часу
- 69 **Олімпіада пророцтв**
Чиї тогорічні прогнози справилися
- 70 **Криза довіри**
Засторога для бізнесу й урядів
- 71 **Готуючи зміни**
Статистичні віхи 2016-го
- 72 **Дівчата, натхненні метою**
Малала Юсуфзай про освіту

ДУМКИ ПРО МАЙБУТНЄ

- 73 **Оцінювання прогнозів**
Філіп Тетлок і Ден Гарднер
ведуть підрахунок
- 74 **Великі дані**
Гел Верієн і Мартін Флемінг
про теперішнє
- 75 **Емпіричне майбутнє**
Стюарт Кенді створює завтра
- 76 **Передбачення в літературі**
Маргарет Етвуд про останній розділ
- 77 **Мудрість юрби**
Дуг Міллер про громадську
думку і тренди
- 78 **Дай мені містику**
Що віщують зірки на 2016-й
- 78 **Стан гуманоїда**
Фейс Попкорн про наступну сенсацію
- 79 **Доля і призначення**
Вільям Фрей про тенденції в міграції
- 80 **Контурі прийдешнього**
Нері Оксмен про народження
природи
- 80 **Майбутнє через дизайн**
Рорі Гайд про проект майбутнього

СВІТ У ЦИФРАХ

- 81 **Прогнози для 81 країни**
- 90 **Прогнози для 14 сегментів економіки**

БІЗНЕС

- 95 **Великий тривожний мур**
Звикнути до повільнішого Китаю
- 96 **Споживачі мобілізуються**
Китайські шопери йдуть в інтернет
- 97 **Модель, яку треба полагодити**
Німецький бізнес спускається
на землю
- 98 **Бізнес в океані**
Ласкаво просимо до блакитної
економіки

- 99 **Друге пришестя**
Віртуальна реальність повертається
- 99 **Чарівний стрибок?**
Надії розширеної реальності
- 100 **Війни в мережі**
Без реклами настане мир
- 101 **Від Маска в маси**
Новий електрокар від Tesla
- 102 **Менеджмент у стилі Великого Брата**
Прощання з атестацією персоналу
- 103 **Приснади «економіки спільної участі»**
Тревис Каланік про гнучку роботу

ФІНАНСИ

- 105 **Непростий рік для ринків**
Прогноз винятково несприятливий
- 106 **Наступний Пікетті**
Стежте за економістом Елен Рей
- 107 **Ліга «десяти мільярдів»**
Серйозні наміри фінтеху
- 108 **Революція через біткойн**
Блайт Мастерс про технологію
криптовалюти
- 109 **Мистецтво маневру**
Звідки чекати нового скандалу
- 110 **Сервіс включено**
Мобільний банкінг в Індії
- 111 **Лондонський ландшафт**
Гендерні зсуви в Сті
- 112 **План дій**
Крістіан Лаґард про світову економіку

НАУКА І ТЕХНІКА

- 113 **Рік органіоїда**
Частини тіла з лабораторії
- 114 **Великий Р**
Ліки від раку – знову
- 115 **Сміття туди, сміття звідти**
Почистити океан
- 116 **Цунамі кіберзлочинності**
Що з ним робити
- 116 **Протидія хакерству**
Як бізнес може відбиватися
- 117 **Увага до Юпітера**
Відвідини короля планет
- 118 **Пов'язуючи світ**
Як дати інтернет кожному
- 119 **Гра безпілотників**
Інновації у повітряному захисті
- 120 **Ширша світова мережа**
Тім Бернерс-Лі про відкриті дані

КУЛЬТУРА

- 121 **Індія та світ**
Показати себе
- 122 **Привіт, Гумбольдте**
Новий культурний маяк
- 123 **Пекельні утіхи**
Безмежна уява
Босха
- 124 **Феномен трьох тіл**
Китайська наукова
фантастика
- 124 **Чи володієш ти мовою 2016-го?**
Поговорімо

НЕКРОЛОГ

- 125 **Елегія втраченим словам**
Вокабуляр академіка

Україна

РОЗДІЛ «УКРАЇНСЬКОГО ТИЖНЯ»

- 126 **Грандіозна імітація**
Іронічно про
хід реформ
- 128 **Не відступати**
Депутат
Європарламенту
Ребекка Гармс про солідарність
з Україною
- 129 **Місія здійснення**
Головні завдання української
дипломатії
- 132 **Україна:
європейська історія успіху**
Литовський політик про побудову
демократії
- 133 **Стабілізація на дні**
Чи є надія на оздоровлення економіки

- 135 **Заручниця світу**
Виклики 2016-го
для українського бізнесу
- 136 **Неминучість бою**
Коли повернеться Крим
- 137 **Глибока заморозка**
Що чекає на Донбас

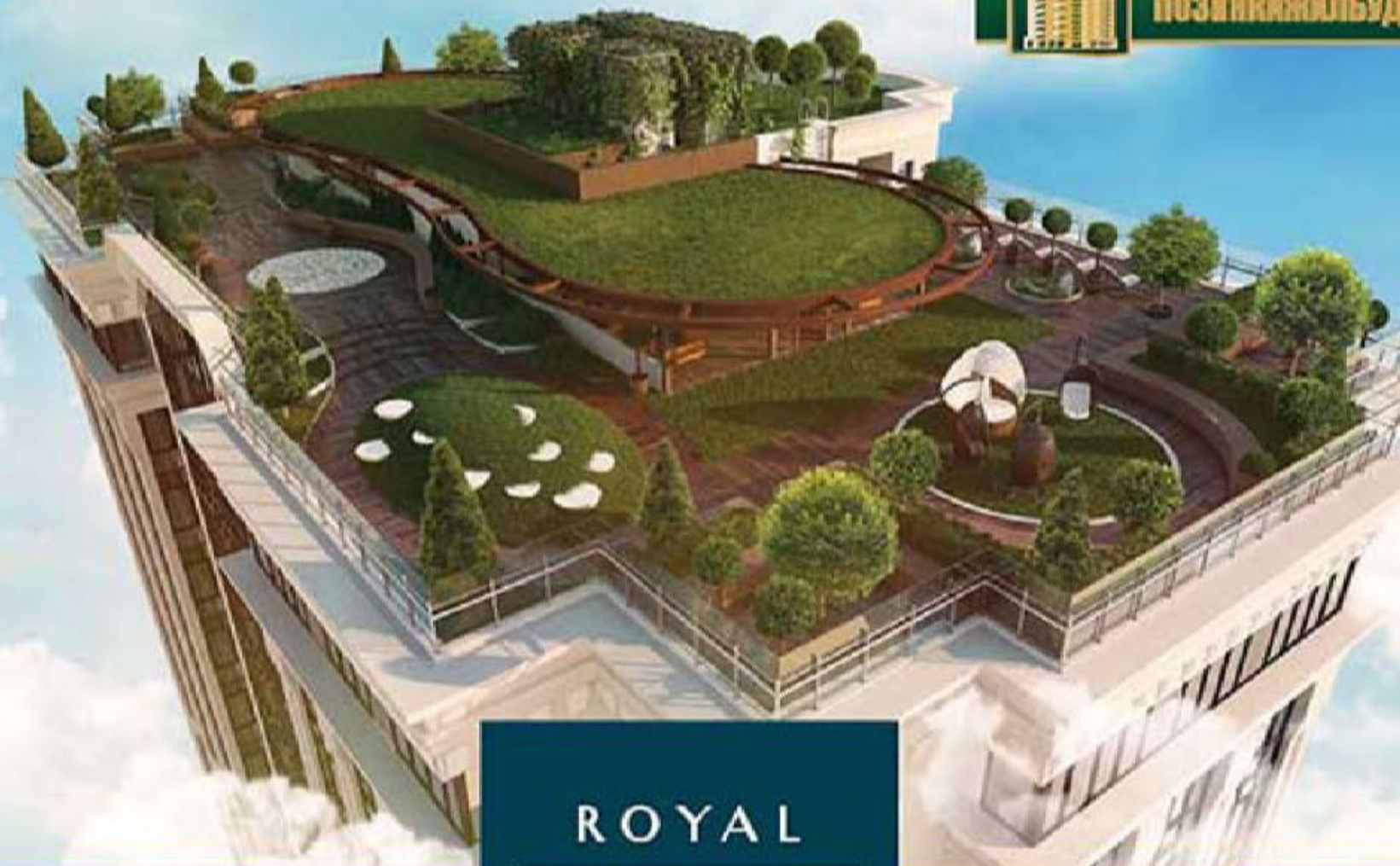
- 138 **Де взяти нових командирів**
Як змінити
підготовку
офіцерських
кадрів
- 141 **Рухатися в одному напрямку**
Реформи
правоохоронної
системи очима
ветерана МВС
- 142 **Світло на дні криниці**
Чи є шанси на
подолання корупції
- 143 **Україноцентрична гуманітарна політика – змістовна основа національної безпеки України**
Звернення правника-міжнародника до президента
- 144 **Мислення «трофейними» категоріями**
Час рятувати українські музеї

- 146 **Запит на правду**
Юрій Макаров про світові
тренди в контексті українських медіа

ПОЗИВНИ БУДУ

ROYAL TOWER

Парк серед хмар тільки для мешканців

Royal Tower – клубні апартаменти класу люкс у самому центрі столиці. Проект, створений за участю британського архітектора, може стати новою міською легендою.

Здавалося б, нічого особливого – усього-на-всього ідеальне житло. Просторі апартаменти з панорамними вікнами, затишний лаунж-хол із власною консьєрж-службою, спортзал, обладнаний за останнім словом фітнес-індустрії, окрема ігрова кімната для дітей...

Але підніміться на дах – і ви потрапите до власного парку, що пливе над містом серед хмар. Зелена алея для відпочинку просто неба у теплий сезон, лаунж-бар, і панорамний майданчик, з якого відкривається неймовірний вид на всю центральну частину Києва. Вільний доступ до цього хмарного місця мають лише мешканці комплексу та його гості. Ну, і ще птахи.

+380 44 499 22 82

вул. Горького / Саксаганського
royaltower.com.ua

«Майбутнє не таке, як було завжди!» – сказав Йогі Берра, і це слушно також для цього випуску. У своєму першому виданні *The World in 1987* ми передбачали відлигу у відносинах між Америкою Рональда Рейгана й Радянським Союзом Міхаїла Горбачова. Цього разу, вже у 30-му числі, нас непокоять агресивна Росія та Китай, що демонструє силу, і ми досліджуємо речі, про які й не чули 30 років тому, як от мобільна комерція, фінансові технології та діти із трьома батьками.

Щоб відзначити 30-ту річницю, маємо окремий розділ про різні способи зазирати в майбутнє. Серед авторів є канадський романист, американський аналітик трендів, ізраїльський дизайнер майбутнього та улюблений астролог Австралії. В інтернеті за адресою theworldin.com ви невдовзі матимете змогу клацнути по розширеному зображенню обкладинки, показаному вище, і мандрувати нашою добіркою статей з усіх 30 випусків.

2016 рік можна підсумувати трьома словами: лиха, жінки й перемоги. Лиха прикро ряснітимуть в Арабському світі, бо люди й далі плинуть потоком із Сирії та інших спустошених країн, а спроби Європи дати раду міграційній кризі будуть прикро неадекватні. На економічному фронті буде мало причин радити: активність ринків, що розви-

ваються, зокрема й уповільненого Китаю, розчаруватиме і стримуватиме глобальне зростання. Прибутки корпорацій, почасти як результат цього процесу, теж розчарують.

Жінки перебуватимуть у центрі багатьох найважливіших рішень 2016-го. Інвестори спостерігатимуть підвищення ставок Федеральною резервною системою Джанет Еллен. Гілларі Клінтон буде кандидатом на перегонах до Білого дому. Німецький канцлер Ангела Меркель опиниться на передовій, визначаючись із відповідями Європейського Союзу і на трагедію мігрантів, і на вимоги Британії напередодні її референдуму щодо членства у ЄС. А президент Бразилії Ділма Руссефф намагатиметься уникнути імпічменту.

Руссефф сподіватиметься, що кілька великих перемог відвернуть увагу, бо Ріо-де-Жанейро приймає літні Олімпійські ігри. Спортивний карнавал відбудеться в усьому світі. США проведуть 50-й Суперкубок з американського футболу, Франція – футбольний турнір Євро-2016, а закохана до нестями в крикет Індія виграє в березні кубок світу із крикету Т20.

Інші теми на 2016 рік охоплюють діапазон від океану до космосу, від кіберзлочинності до релігії. Принаймні в цьому майбутнє залишається саме таким, як було завжди, – широким полем для прогнозів.

Даніель Франклін, редактор, *The World in 2016*

Рік можна підсумувати трьома словами: лиха, жінки й перемоги

Ще один рік непоступливості України – і Кремлю доведеться увімкнути задню

Ані слова про зраду. Спробуємо обійтися медичними термінами. Те, що переживатиме Україна у 2016-му, мабуть, годилося б назвати реабілітацією. Так, це одужання, але вельми специфічне. Щоб пацієнт повернувся до повноцінного життя, йому вже потрібні не так ліки, як власні фізичні, моральні та психологічні зусилля. Знекровлена війною та кризою Україна повинна вистояти ще один рік: відштовхнутися зрештою від економічного дна, втримати фронт і далі виснажувати ворога. Він і тепер не геть який сильний, а ще один рік непоступливості України – і Кремлю доведеться увімкнути задню – надто багато внутрішніх проблем назбирається до того часу: «не до жиру, аби живу».

Реабілітація – це той період, коли йдеш по краю і зірватись один раз – означає ніколи більше не повернутися до належної якості життя. Цю істину погано розуміють на Печерських пагорбах: більшість тамтешніх мешканців мають дуже слабкий імунітет до хвороб минулого, здатні боротися хіба що з найгострішими проявами. Однак загалом у країні до того смертоносного вірусу, що мучив її століттями, зазнавав мутацій та щоразу приходив ніби всерйоз і назавжди, почали вироблятися антитіла. Ім'я їм громадянське суспільство. Дещо розхристане й

розпорошене, але годі чекати кращого. Воно вже не сидить по кухнях і не поневіряється по закордонних семінарах та конференціях. Нові люди, що за останні два роки пережили те, чого могло б вистачити на кілька життів, мають чітку мотивацію до змін. Вони вже присутні у владі. І хай їхній рух там усе ще нагадає броунівський, надія на системну, творчу й результативну роботу є. Хай там як, але старі «професійні» політики змушені якщо не повноцінно співпрацювати, то бодай прислухатися до активістів, вустами яких говорить прогресивна частина суспільства.

Ймовірно, 2016-й мине без виборів. Інстинкт самозбереження диктуватиме нинішній коаліції триматися купи, бо reload – це значною мірою політичний суїцид для тих, хто сформував більшість і міцно засів у кріслах «уряду камікадзе». І це не геть яка біда. Як показав недавній досвід, тиск суспільства на нинішню Раду можливий і навіть результативний.

Чути буде й тих, хто вважає кровопускання єдиною можливою терапією. Дарма що цей середньовічний метод у цивілізованому світі давно забутий. Але те, наскільки сильним і переконливим буде цей голос, залежить передовсім від того, наскільки зваженим буде шлях реабілітації і наскільки активними будуть наші «антитіла».

Дмитро Крапивенко, головний редактор, *Тижень*, редактор українського видання *Світ у 2016*

ФІЛОСОФІЯ ДАРУНКУ ПО-УКРАЇНСЬКИ

НОВА КРАМНИЦЯ ПОДАРУНКІВ ТА СУВЕНІРІВ «МРІЇ МАРІЇ» НА АНДРІЇВСЬКОМУ УЗВОЗІ.

Тільки зроблене руками: вироби з гутного та вітражного скла, кераміка, етно одяг, взуття, аксесуари, головні убори, прикраси, іграшки, картини, меблі та багато іншого.

Радо зустрінемо!

Київ, Андріївський узвіз, 30-А, крамниця «Мрії Марії»
тел: +38 098 014 81 74, mriimarii.com

Плач ліберала

Загрози, які постають перед відкритим, глобалізованим світом, зростають, для протистояння їм робиться дуже мало, застерігає **Зенні Мінтон Беддоуз**

Погляньте на світ кінця 2015-го. Ліберальний інтернаціоналіст знайде в ньому мало підстав для оптимізму. Є, щоправда, приголомшливий прогрес, стимульований цифровими технологіями, – від штучного інтелекту до корекції генів, а доступ до цифрових систем у бідних країнах змінює життя дедалі більшої кількості людей. Але в трьох важливих аспектах відкритість та глобалізація останніх десятиліть перебувають у вкрай кепській формі.

Перша загроза – сповільнення розвитку Китаю. Лібералізація валютної політики й додаткові комплекси стимулювальних заходів, можливо, вбережуть країну від жорсткої «посадки». Проте вона навряд чи почистить кредитно-боргову систему, реформує державні підприємства чи монополії, а саме це потрібно для процвітання економіки сектору послуг і споживання. Схоже, Піднебесна прямує у прострацію економічного гальмування: стара модель розвитку відмерла, а нової на заміну немає.

Через проблеми Китаю майже не пришвидшиться, а то й іще більше «просяде» зростання світового ВВП. Відтак воно може бути повільнішим від темпу, потрібного для нейтралізації тиску дефляції. Якщо так, то переполюшаться фінансові ринки й зірвуться плани центробанків. Федеральна резервна система США може підняти облікову ставку на чверть відсотка абощо, але 2016-го не варто очікувати значно жорсткішої монетарної політики. Цей рік

Гарант інтернаціоналізму?

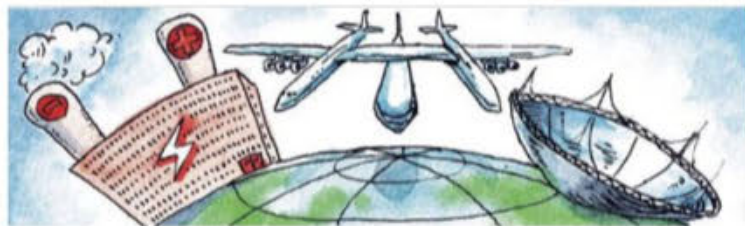
викриє певну вразливість країн із перехідною економікою, незважаючи на плаваючі курси валют і чималі резерви. Будуть, безперечно, боргові кризи (у Венесуелі? Або в зав'язлій у скандалах Малайзії?). Але більше шкоди завдасть розчарування з приводу того, що економіки багатого світу втрачають драйв, а період стрімкого підйому бідних країн з економічного дна закінчився.

Другою небезпекою для ліберального порядку є політика потужних держав. Америка «замикається на собі» саме тоді, коли гарантована нею глобальна система безпеки стоїть перед найбільшими за чверть століття викликами – від авантюризму Путі-

на в Сирії до гри м'язами Китаю в Південно-Китайському морі. Путінські ракети не виграють війни на користь сирійського диктатора Башара аль-Асада, зате спричинять ескаляцію конфлікту, збільшення потоку біженців до Європи й поглиблення найбільшої політичної кризи, з якою зіткнувся ЄС. У всій Європі 2016-й буде роком гірких взаємних звинувачень і поступового ослаблення відносин. Навіть якщо вдасться офіційно зберегти шенгенський безвізовий простір, усе одно «тимчасовий» контроль кордонів поширюватиметься, а їх периметри у Європі поцяткують неокочирні, огорожені колючим дротом табори «перевірки мігрантів». Сотні тисяч утікачів прибуватимуть далі.

Налаштовуватися оптимістично не варто

на в Сирії до гри м'язами Китаю в Південно-Китайському морі. Путінські ракети не виграють війни на користь сирійського диктатора Башара аль-Асада, зате спричинять ескаляцію конфлікту, збільшення потоку біженців до Європи й поглиблення найбільшої політичної кризи, з якою зіткнувся ЄС. У всій Європі 2016-й буде роком гірких взаємних звинувачень і поступового ослаблення відносин. Навіть якщо вдасться офіційно зберегти шенгенський безвізовий простір, усе одно «тимчасовий» контроль кордонів поширюватиметься, а їх периметри у Європі поцяткують неокочирні, огорожені колючим дротом табори «перевірки мігрантів». Сотні тисяч утікачів прибуватимуть далі.

Гігаманія

Генрі Трікс про новий різновид грандіозних амбіцій

«У думках завеликого не буває». Це напис на припорошеному плакаті біля ангара в пустелі Мохаве у США, де вчені будують найбільший у світі літак Stratolaunch, котрий має вперше здійснитись у повітря 2016-го. Гасло цілком уписується у 2016 рік: увагу світу приверне найбільша у світі гігафабрика акумуляторів, а космічний простір почне оглядати найбільший у світі радіотелескоп (завбільшки як 30 футбольних полів). Якщо попередня доба характеризувалася мегапроектами, що їх живили зростання Китаю і заглиблення у важкодоступні нафтові свердловини та копальні під тиском активного ринку сировинних товарів, то сьогодні на мегарівні виходить технологія.

Узяти, наприклад, космічні перегони. Stratolaunch, задуманий співзасновником Microsoft Полом Алленом, – це летючий пусковий майданчик, що запускатиме на орбіту ракети із супутниками, а згодом і з людьми. Якщо він підніметься із Землі, то ракети можна буде запускати на орбіти звідусіль: це дешевше, ніж запуск із нашої планети, а отже, він може стати таким собі лоукостером космічних польотів.

У радіоастрономії думки теж масштабні, надто коли науковці намагаються знайти бодай якісь сліди неземного життя. Сферичний телескоп із 500-метровою апертурою, збудований у Південно-Західному Китаї, дасть світові найпотужніше «вухо». Він з'явився тоді, коли вчені, зокрема Стівен Гокінг (за підтримки російського технологічного магната Юрія Мільнера), запустили Breakthrough Initiatives, шукаючи позаземні цивілізації.

Кремнієву долину теж полонили масштаби. Засновник виробника електрокарів Tesla і ракет SpaceX Ілон Маск хоче відлучити людей від викопного палива й повезти їх на Марс; для нього головне – розмір і швидкість. Будівництво гігафабрики Tesla поблизу Рено в штаті Невада почалося 2014 року. У компанії сподіваються, що перші акумулятори там вироблять у 2016-му, а економія за рахунок масштабів дасть змогу виготовляти їх утричі дешевше.

ЩО ДАЛИ

Ніхто, звісно, не відмовиться від нових гігантських інфраструктурних проектів. Китай буде найдовші в світі міст, підводний тунель і газогін. 2016 року увагу приверне величка країна зі швидкими темпами розвитку: Панама відкриє розширений канал. А у Швейцарії після 20 років робіт відкриють Готардський тунель – найдовший у світі тунель для потягів.

Тим часом Китай уже, певно, досяг найвищої точки розвитку, економія обмежує бюджетні видатки, а «суперцикл» сировинних товарів позаду. Нині вповні розгортається технологічний цикл, а доба мегапроектів переходить у добу гігапроектів. ■

Генрі Трікс, редактор відділу енергетики та сировинних ринків, *The Economist*

Третя загроза спричинена внутрішньою політикою розвинених країн. По обидва боки Атлантики народна довіра до урядів упала, а популісти від політики мають дедалі більше прихильників. Одне їхнє крило – праві ксенофоби (його представляють Дональд Трамп у США і Марін Ле Пен у Франції). Інше – ліві, які мріють приборкати багатіїв (наприклад, ультралівий лідер Лейбористської партії Британії Джеремі Корбін та самопроголошений соціал-демократ Берні Сандерс, який кидає виклик Гілларі Клінтон). Усі ці політики спекулюють на народному розчаруванні прагматичним центризмом. І вони набагато популярніші, ніж можна було сподіватися 2014-го.

Якісь із цих тривоги можуть виявитися надуманими. У Британії партія Корбіна перебуває в опозиції й хаосі. У США популізм, характерний для праймериз, часто поступається центрizmu на загальних виборах. Якісь ризики взаємно нейтралізуватимуться. Європейська міграційна криза зумовить збільшення державних видатків у короткостроковій перспективі, що, своєю чергою, стимулюватиме попит і пом'якшить економічний удар від сповільнення Китаю.

Радіти у 2016-му було б неправильно. І насамперед тому, що цей рік голосувань із високими ставками – від президентських виборів у США до (можливо) британського референдуму «за» чи «проти» членства в ЄС. Результати одного 2016 року можуть, як сказав би Барак Обама, вигнути дугу історії більше, ніж зазвичай трапляється за такий період. Саме тому ті, хто вірить у відкритий і ліберальний світовий устрій, мають рішучіше його відстоювати. Передусім сам Обама. Президент США досі залишається головним захисником ліберального інтернаціоналізму. Відтак останній рік його керівництва має бути позначений активними діями Штатів, особливо ж стосовно сирійської кризи та ситуації з біженцями, яка через неї виникла.

ЛІБЕРАЛЬНІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІСТИ СВІТУ, ЄДНАЙТЕСЯ!

На Обаму покладено виняткову відповідальність. Але на боці амриканського президента мають боротися всі політики, які цінують відкритий інтернаціоналізм. Їм треба розвінчувати помилкову логіку, яка лежить в основі ксенофобії. Адже історичні факти свідчать: наплив іммігрантів (якщо ті швидко асимілюються та інтегруються з робочою силою) – це економічне благо, особливо в суспільствах, які старіють. Дуже шкода, що німецький канцлер Ангела Меркель єдина з європейських лідерів, хто має достатньо сміливості обстоювати цю тезу. Якщо ЄС судилося вижити, до Меркель мають приєднатися інші. Водночас серйозні проблеми повільного зростання і замороження зарплат вимагають сміливих рішень, а не популістського затикання дірок похапцем. Масштабні ідеї існують: наприклад, серйозні інвестиції в інфраструктуру або кардинальні реформи освіти. Але надто багато політиків опинилися в тенетах дріб'язковості, вони вдовольняються лише малими поправками в наявній схемі. Коли йдеться про децентралізацію процесу прийняття рішень чи якісну реформу шкіл, то до радикальної центристської програми найближче з розвинених країн підійшов консервативний уряд Британії (хоча теж є негативний фактор – скасування податкових пільг для бідних робітників). До її амбіцій варто придивитись іншим.

Якщо сприятливий для ринку інтернаціоналізм хоче процвітати, дріб'язковість мислення цьому заважатиме. У 2016 році час радикальних дій центристів. ■

Наступні дії в Сирії

Війну не виграє ніхто. Пріоритет – зупинити її, стверджує Роберт Гест

У розкішному офісному центрі в Москві десятки молодих талановитих росіян розробляють креатив, який має уславити Владіміра Путіна. На одному плакаті запитання: «Про що мріє Супермен?». І зображення Людини зі сталі, що спить у піжамі з Путіним.

Російська пропаганда – один із надійних виразників цілей господаря Кремля. Щоб відвернути увагу людей від дедалі більшої скрути в країні, президент РФ інсценує серію мачистських спектаклів: анексію Криму, розкrojовання України, а нещодавно бомбардування Сирії. Путін – найбільш руйнівна сила в геополітиці. Сирія – країна найбільшого безладу в світі. У 2016-му світ побачить їхню взаємодію.

Путін стверджує, що виступає проти «Ісламської держави» («ІД»), але його бомби й ракети падають на інші повстанські групи. Найімовірніше, що він прагне підтримати сирійського деспота Башара Асада, котрий є останнім сателітом Росії на Близькому Сході, і здобути місце за столом, де світ вирішує, що робити із Сирією.

Циніки кажуть, що Путіну навряд чи вдасться погіршити ситуацію в Сирії. У громадянській війні там уже загинуло близько 250 тис. осіб. Половина населення покинула домівки, втікаючи в сусідні країни, що згодом вилилося у кризу біженців у Європі. Хтось каже, що Асад, може, і поганий, але наслідки його повалення будуть ще гіршими: вони призведуть до хаосу в ліванському стилі, розправи арабів-сунітів над алавітами (меншиною, до якої належить Асад) і посилення «ІД». Але Путін таки може погіршити ситуацію в Сирії. Він не здатен виграти війну, але за браком активного американського втручання може не дати Асаду програти її. Америка повинна покласти край цьому вакууму влади. Якби Барак Обама втрутився на початку війни, Сирія могла б уникнути такого хаосу. Однією з найтяжчих помилок Обами було казати, що застосування Асадом хімічної зброї проти народу було б «червоною лінією», а потім не зробити нічого, коли він цю лінію таки перетнув.

Після майже п'яти років громадянської війни дати раду Сирії набагато важче. Дві найсильніші повстанські групи

(«ІД» і філія «Аль-Каїди» – «Джабхат ан-Нусра») не кращі власне за режим Асада. Інші повстанці дуже роздрібнені: вони розколотися приблизно на 7 тис. груп. Америка намагалася створити нову армію з поміркованих повстанців, але результати виявилися нікчемними: наприкінці 2015 року тільки з півдесятка бійців, яких тренували американці, справді воюють у Сирії, а цього навряд чи досить для установлення бодай одного блокпоста. США слушно вирішили зупинитись і підтримувати найменш жажливі повстанські групи, які домоглися якогось реального поступу.

У 2016-му в Сирії не буде хороших варіантів. Захід мав би зосередитися на тому, щоб зупинити війну. Для цього потрібна рішуча дія НАТО. Більш відважний американський президент давно вже створив би над Сирією закриту для польотів зону, що унеможливила б бомбардування, і створив би хаби для переміщених сирійців. США в будь-якому разі повинні збільшити підтримку менш екстремістських повстанських груп, зокрема тих, які захищають свої громади від Асада.

Створивши нові реалії в країні, США могли б починати переговори про кінець війни. Це передбачає співпрацю з усіма державами, які мають свої ставки в цьому конфлікті, зокрема з Росією, Іраном, Туреччиною, Катаром і Саудівською Аравією. Але щоб посадити РФ за стіл переговорів, США, можливо, довелось б відкласти питання відставки Асада.

ДАТИ МИРУ ШАНС

Поразки «ІД» хоче кожна країна, але для більшості з них це все-таки другорядна мета. Побачивши, скільки клопоту мала американська армія в Північному Іраку, ніхто не хоче вводити в Сирію війська, виганяти «ІД» з її тамтешніх укріплень і насамкінець займати некеровану сунітську територію. Тож найімовірніший фундамент для миру, якого можна досягнути переговорами, бачиться таким. По-перше, зовнішні гравці повинні визнати, що не здобудуть усього, чого хочуть, війною. По-друге, вони мають зрозуміти: що довше точаться бої в Сирії, то більше підживлюється екстремізм, якого ці гравці бояться.

Як і в Боснії 1990-х років, тиск Америки та її союзників може зрештою змусити більшість груп погодитися на припинення вогню. Заради тривалого миру доведеться йти на мерзенні компроміси: уряд після Асада не буде ліберальним і не контролюватиме всієї Сирії. Але країні годі сподіватися на щось краще. А тільки-но громадянська війна всіх проти всіх ущухне, можна починати тривалу й повільну роботу з ізоляції та підризу «ІД». ■

Здобутки Асада

Світ, що згортається

Багаті розвинені економіки випередять молоді – прогноз **Лео Абрузеса**

Від кінця рецесії у 2009 році країни, що розвиваються, були основним джерелом живлення глобальної економіки. А у 2016-му вже багаті країни забезпечать найбільшу частку глобального зростання за десятиліття (див. графік). Чимало ринків, що розвиваються, зокрема китайський, будуть раді, якщо зможуть уникнути кризи.

Країни БРІКС у жалюгідному стані. Бразильський уряд некомпетентний і корумпований. У Росії не краще, плюс військовий авантюризм. Обидві економіки 2016 року в найкращому разі перебуватимуть у стагнації, і навіть це буде прогрес порівняно зі спадом 2015-го.

Китай 2016 року функціонуватиме більш-менш добре, якщо вірити офіційній статистиці. Вона вказує на зростання ВВП приблизно на 6,5%. У реальності цей показник буде, безперечно, нижчим. Піднебесна загрузла в боргах, а ще неефективно управляла валютою та біржами. Імовірність справді серйозної кризи в разі збігу повальних дефолтів за кредитами, колапсу банків і стрімкого спаду інвестицій становить один до трьох, тобто є найвищою за історію покоління. А криза в Китаї означатиме кризу для світу.

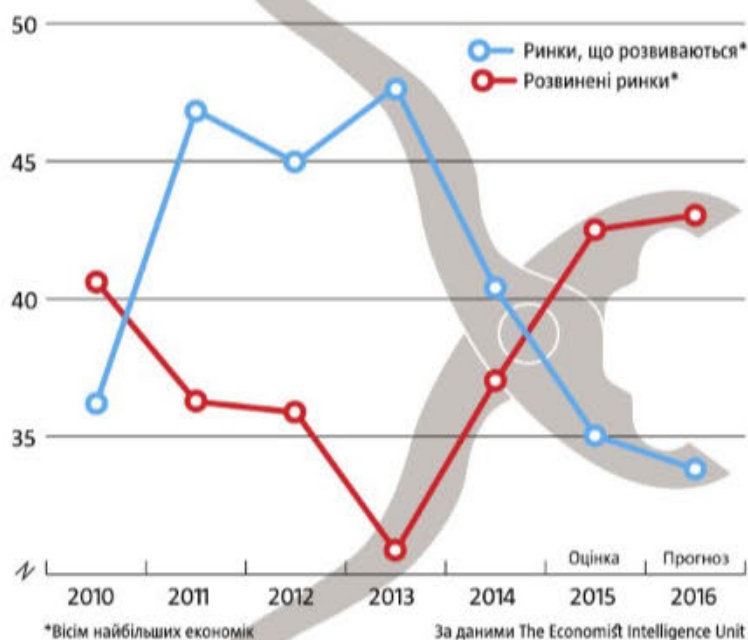
Індія має бадьоріший вигляд: її чекає зростання більш як на 7%. Але ця цифра гірша, ніж середній показник країни: 8,5% у 2005–2010 роках. Індія пишатиметься, що випередила Китай, але попереду в неї ще серйозний шлях: 10 років тому, коли китайська економіка мала масштаби індійської, вона зростала приблизно на 13%.

На цьому тлі багатий світ видаватиметься міцнішим, навіть якщо й не дуже видовищним. Американська економіка зростає приблизно на 2,5%, а машина зі створення робочих місць даватиме щонайменше 2 млн нових вакансій уже шостий рік поспіль (така динаміка спостерігається вперше від 1990-х). Європі вже не загрожуватиме рецесія чи дефляція, а найочевидніша для єврозони бомба уповільненої дії – Греція – поки що знешкоджена. Європейський центральний банк і його однодумець у сенсі друку грошей Банк Японії підтримуватимуть свої економіки в доброму стані. Зростання і в єврозоні, і в Японії буде кращим, ніж звичайно: на рівні 1,6%. У Британії, найефективнішій із чотирьох великих економік ЄС, зростання перевищуватиме 2%, хоча домо-

Американська машина зі створення робочих місць даватиме щонайменше 2 млн нових вакансій шостий рік поспіль

Молоді ринки: втрата пориву?

Внесок у зростання реального світового ВВП, %

*Вісім найбільших економік

За даними The Economist Intelligence Unit

господарства постраждають від імовірного збільшення облікової ставки.

Така оптимістична для багатих країн перспектива може щезнути, якщо ринки, що розвиваються, зазнають іще однієї фінансової кризи. На них зазвичай виникає паніка, коли Федеральний резерв США підвищує облікову ставку; сам натяк на таке підвищення 2015 року вилився у зміцнення долара, тоді як валюти молодих ринків пішли вниз. Утім, хоча у 2016-му облікову ставку в США й підніматимуть, це робитимуть потроху й нечасто, аби не створювати ризику фінансових потрясінь.

ПІДЖИВЛЕННЯ

Але навіть такий підхід несе певну небезпеку: наприклад, щораз міцніший долар здатен витягувати інвестиційний капітал із ринків, що розвиваються (скажімо, Венесуели), а це може довести до краю безодні. Чогось подібного до кризи молодих ринків 1997–1998 років чекати не варто: з того часу більшість країн примножили золотовалютні резерви й відпустили свої валюти. Але такі країни, як Туреччина й Південна Африка, досі в зоні ризику, а компанії, що протягом минулого десятиліття брали великі позики в іноземних грошових одиницях, можуть опинитись у фінансовій скруті, якщо продажі на місцевих ринках упадуть, а місцеві валюти знеціняться.

Але хоча б у виробників сировинних товарів буде підстава для якого-не-якого оптимізму. Ціни на енергоносії, метали та продовольство, які у 2011–2015 роках упали на 30–50%, у 2016-му підуть догори; ціна на нафту порівняно з попереднім роком зростає на 10%. Але нафта-сирець усе одно коштуватиме близько половини суми, яку давали за неї кілька років тому, тож привід для радощів буде в споживачів.

Світова економіка після 2010 року не спромоглася на темпи зростання вищі за 4%. Але 2016-й для більшості країн (окрім Америки) стане ще одним роком відновлення, одужання, реформ і ризику. Втім, упродовж року перспектива синхронізованого підйому, який на глобальному рівні посилив би зростання, зумовлене стійким споживчим попитом, упевненістю бізнесу й політичною стабільністю, залишиться нереалістичною. ■

Британія: вийти чи лишитися?

Британці невеликою більшістю вирішать лишитися в Європейському Союзі, прогнозує **Джон Піт**

Головним питанням для британського парламенту в 2015–2020 роках буде референдум про перебування в ЄС чи вихід із нього. Прем'єр-міністр Девід Кемерон пообіцяв провести його, не чекаючи кінця 2017-го. І хоча деякі торі пропонують відкласти голосування на кінець 2017-го, найімовірніше, воно все ж відбудеться в 2016-му. На це є три причини. Ранній референдум буде складнішим для євроскептиків, які хочуть виходу з ЄС, щоб виграти, адже то ще буде сприятливий для Кемерона початок каденції (а не середина, коли настає характерне розчарування). Тому з цим питанням краще розібратися до наступного з'їзду Консервативної партії в жовтні. А 2017-й надто поганий рік для референдуму: у Франції та Німеччині відбудуться вибори (і вони не зможуть допомогти Британії), а в другій половині черга Британії головує в ЄС.

Тривалий час існувало припущення, що після певних дрібних поступок із боку європейських партнерів Кемерон агітуватиме «за» і легко виграє голосування, щоб лишитися в ЄС, як учинив Гарольд Вілсон, прем'єр-міністр-лейборист, коли 1975 року Британія проводила референдум. Але такий сценарій тепер видається надто оптимістичним. На відміну від 1975-го на кампанію «проти» витрачається багато грошей і вона добре організована. Вихід обстоюватимуть кілька провідних газет, тоді як у 1975-му на ньому наполягала тільки комуністична Morning Star.

Виборців відвернули від ЄС ще дві причини. Перша – британська економіка працює набагато краще, ніж економіка євросони. Це заохочує тих, хто думає, що нині слухна мить звільнитися від мертвої руки ЄС. Друга – наростання занепокоєності імміграцією та біженцями, яку багато британців пов'язують зі свободою руху, що є головною умовою членства в Євросоюзі. Євроскептики стверджують, що Британія може відновити контроль над своїми кордонами, тільки вийшовши з нього.

Це означає, що для Кемерона боротьба буде важча, ніж він сподівався. Але він усе одно має взяти гору, навіть якщо тільки акцентуватиме на негативних наслідках виходу Британії з ЄС. Економічні ризики цього очевидні. Чимало великих підприємств та іноземних інвесторів застерігають, що це

може призвести до втрати робочих місць і відпливу прямих іноземних інвестицій. Не зрозуміло, які відносини з ЄС матиме Британія після виходу. Якщо вона хоче зберегти доступ до єдиного ринку, як Норвегія та Швейцарія, їй усе одно доведеться дотримуватися норм ЄС і багато платити до європейського бюджету. А якщо не робитиме цього, то втратить привілейований доступ до єдиного ринку.

Крім того, є Шотландія. Якби Британія проголосувала за вихід із ЄС, шотландські націоналісти (як припускає їхній лідер Нікола Старджен у своїй статті в цьому випуску) швидко ініціюють другий референдум за незалежність. І майже напевне виграють його. У такому разі вихід Британії з Євросоюзу означав би розпад Сполученого Королівства. До речі, це, безперечно, призвело б до відставки Кемерона та його заміни більш євроскептичним торі.

Шотландський референдум у вересні 2014 року засвідчив, що кампанія з акцентами на негативі та ризиках здатна забезпечити голосування за те, щоб лишитися. І, як у Шотландії, цьому посприяти інерція: поставши перед вибором між статус-кво і стрибком у невідоме, неактивні виборці схильються до першого варіанта. Та якщо Кемерон надто покладеться на негативну кампанію, то ризикує залишити радісне збудження і всі найкращі слова тим, хто хоче покинути ЄС. Щоб запобігти цьому, він повинен сформулювати власний позитивний меседж.

Континентальна головоломка

АРГУМЕНТИ КЕМЕРОНА

Кемерону, який так довго й ревно критикував ЄС, доведеться сутужно. Але він міг би наголосити на чотирьох моментах. По-перше, на тому, що член-

ство – це не просто єдиний ринок, а й потенційні вигоди від великої нової торговельної угоди із США: Трансатлантичного торговельно-інвестиційного партнерства (ТІП). Для країни, яка практикує вільну торгівлю, було б дивно вийти з ЄС напередодні укладення трансатлантичної ЗВТ. По-друге, на тому, що геополітичні переваги співпраці в межах Європи очевидні з огляду на агресивну Росію Путіна, який був би втішений виходом Британії з ЄС. По-третє, на тому, що ЄС дуже змінився під впливом Британії: став ліберальнішим і прихильнішим до вільної торгівлі, до конкуренції.

І останнє, четверте, що може робити Кемерон, – наголосувати, що рішення про вихід не матимевороття. Якби Британія вийшла з ЄС і переконалася, що за його межами незатишно, їй, безперечно, не дозволили б вступити знову. А якщо вирішить лишитися, то будь-коли зможе змінити свою думку, чи то через 10, чи то через 20 років. Теоретики ігор і виборці дійшли б висновку, що вибір лишитися забезпечує більше варіантів на майбутнє. ■

**Британії,
безперечно,
ніколи
не дозволили
б вступити до
ЄС знову**

Іти вперед важче

Бізнес відчує, що на нього нападають зусібч, застерігає **Ендрю Палмер**

Банкіри заперечуватимуть, але добрі часи для бізнесу не скінчилися з фінансовою кризою 2008 року. Уряди і центробанки своїми стимульними заходами зумовили підняття курсу акцій і дали змогу компаніям позичати гроші з рекордно низькими відсотками. Великий пакет стимулювання економіки Китаю поживив його експансію і сприяв зростанню цін на сировинних ринках. Ризик безробіття дозволив знижувати зарплати, тож вгору пішли прибутки корпорацій. 2014-го прибутки американських фірм після оподаткування досягли вершин, не бачених від 1929 року. Але у 2016-му бізнес мусить постати перед фактом, що свято справді вже скінчилося.

Почнімо з Китаю і світу, що розвивається. Роками бізнесу вдавалося заспокоювати страхи інвесторів з приводу перспектив зростання розповідями про стратегію на ринках, що розвиваються. Мовляв, там потенційний середній клас, споживачі. Як наслідок – змінився розподіл корпоративних прибутків: за даними аналітиків McKinsey, 1980 року 20% глобальних корпоративних прибутків генерувалися на ринках країн, що розвиваються, 2013-го – вже 40%. А тепер світ, що розвивається, видається менш привабливим, ніж раніше. Темпи зростання там сповільнилися від 7,7% у 2010 році приблизно до 4,5% у 2015-му, а 2016-го ситуація якщо й поліпшиться, то незначно.

Компанії не схожі на фінансових інвесторів, що то витягують гроші з регіонів, то повертають їх туди. Керівники західних фірм не скоро відвернуться від усталених ринків, скажімо, Китаю, і таких перспективних, як Індія. Проте їхній фокус уваги 2016 року й далі зсуватиметься на захід: до Європи, де анемічне одужання стане міцнішим, та Америки. Такі банки, як HSBC і Standard Chartered, які вихвалялися після кризи своїми клієнтськими базами на ринках, що розвиваються, зречуться наміру перевести свої штаб-квартири до Азії. Ще більше фірм скромно покинуть ті країни світу, що розвиваються, де витрати не окупилися, пішовши слідами Best Buy, американської електронної фірми, що 2014 року припинила свою діяльність у Китаї, і французької медіакорпорації Vivendi, яка у 2015-му покинула Бразилію. Західні топ-менеджери заговорять про зосередження на традиційних ринках.

2016 року на ринках, що розвиваються, не схватися

А втім, 2016 року життя в заможному світі теж стане тяжчим. Адже західні компанії не єдині, хто думає по-іншому про ринки країн, що розвиваються, бо ж так само міркує і бізнес тих країн. Коли на батьківщині зростання вповільнюється, фірми дивляться за кордон. Китай, ясна річ, іде попереду. Вважають, що іноземні інвестиції з боку тамтешніх фірм 2015 року перевищать суми, які надходять з інших джерел. Скажімо, Китайська національна хімічна корпорація купила італійського виробника шин Pirelli; компанія Ninebot придбала Segway, конкурентного продукувальника двоколісних електричних скутерів; фірма з послуг таксі Didi Kuaidi інвестувала в Lyft, американського конкурента Uber. Ще більше таких придбань можна очікувати у 2016 році, зокрема китайці, певно, куплять якийсь європейський банк. Це загострить конкуренцію за активи, персонал і клієнтів.

Друга причина дискомфорту – зміна відсоткових ставок. 2016 року скінчиться довге чекання, коли ж ФРС США і Банк Англії їх піднімуть. Чимало фірм будуть здатні не зважати на це, а чимало – навпаки. Навіть попри те, що ці ставки підніматимуть поступово, зміни у вартості позик поширюватимуться на нижній край кредитної шкали. А ось де позичання стало найпомітнішим останніми роками: у 2012–2014-му чотирьох із п'яти нових американських емітентів рейтингові агенції охарактеризували як «сміттеві». Аналітики у Standard & Poor's прогнозують, що таких позичальників на межі дефолту в 2016-му буде чи не вдвічі більше порівняно із 2014-м; увага буде спрямована на американських видобувників нафти зі сланців, бо низькі ціни й великі борги призведуть до краху дрібних підприємств.

ДЕ ПРОМІНЬ НАДІЇ?

Теоретично підвищення облікової ставки тішить яскравим променем надії. Воно засвідчує: економіки тепер достатньо сильні, щоб породжувати інфляційний тиск. Після років заморожених зарплат це добра новина і для споживачів, і для підприємств. Але в певних галузях набагато сильніший поштовх зарплатам, ніж зазвичай, дадуть нові правила. У Британії у квітні запровадять новий прожитковий мінімум для робітників віком від 25 років; в Америці борці за підвищення мінімальної зарплати вже виграють ці свої битви. Аргументи на користь вищих зарплат для низькооплачуваних працівників переконливі, але ці підвищення незвичайно круті й завдадуть головного болю в таких секторах, як роздрібна торгівля і соціальне забезпечення.

У першій половині цього десятиліття чимало компаній були відгороджені від економічних труднощів. А 2016 року вже не буде де схватися. Ринки країн, що розвиваються, стануть жорсткішими, а багатого світу – більш конкурентними; витрати на робочу силу зростатимуть, облікові ставки поповзуть із дна вгору. Доба рекордних корпоративних прибутків почне згасати. ■

Рік єдинорога

Стартапам треба або довести свою вартість, або зникнути з ринку, вважає **Александра Суїч**

Єдинороги були колись вигадками, фантазією. Але 2016 року вони будуть усюди. Венчурний капіталіст Ейлін Лі назвав «єдинорогами» приватні технологічні компанії, оцінені у понад \$1 млрд. Поява їх була не меншим дивом, ніж якби перед нам раптом постала сама міфічна тварина. А тепер уже ні. 2010 року їх було лише 8 (\$21 млрд). У середині жовтня 2015-го – 141 єдиноріг загальною вартістю \$504 млрд.

До технологічних єдинорогів належать такі відомі фірми, як Uber (компанія з бронювання таксі, оцінена в \$51 млрд), Airbnb (компанія з оренди житла, \$25,5 млрд) і розробник месенджера Snapchat (\$16 млрд). Інвестори вкладали кошти в технологічні компанії, іноді й не придивляючись до них, і сподівалися заробити на чомусь новому й грандіозному. FOMO (Fear of Missing Out, «страх щось пропустити») – чуття, яке настільки поширене в Кремнієвій долині, що навіть отримало власну аббревіатуру.

2016 року всі погляди будуть звернені на єдинорогів. Коли так багато інвесторів ганяються за прибутком в умовах низьких процентних ставок, капітал до стартапів пливе легко. «Мабуть, це найкращий за всю історію, ще з доби давніх єгиптян, час збирати гроші для будь-якого бізнесу в будь-якій галузі», – сказав 2015-го Стюарт Баттерфілд, власник Slack, софтверного єдинорога вартістю \$2,8 млрд.

Сподіватися на таку щедрість надалі буде важче. Багатьом єдинорогам інвестори надавали свободу дій, зосередившись радше на розвитку й частці ринку, ніж на прибутковості. А 2016 року їм урветься терпець, бо єдинороги не пояснюють, яким чином вони збираються заробляти. Деякі фірми, що витрачають багато готівки інвесторів, намагатимуться провести ще один раунд залучення фінансування, але дістануть відмову. Для компаній «на вимогу», що використовують додатки для смартфонів для зв'язку зі споживачами таких послуг, як доставка продуктів, перевезення, прибирання у квартирах, настануть скрутні часи, бо вони залежать від великого потоку готівки, який пропускають через себе, й навколо чимало конкурентів. Так само багато проблем у подібних компаній Китаю, де економіка сповільнює розвиток.

Незалежники єдинорогів прогнозують, що цій елітній групі стартапів невдовзі загрожуватиме масове вимирання.

Не менш сумний кінець настав для багатьох фірм, коли 2001 року лопнула остання технологічна бульбашка. Але сподівання на драматичний крах виявляться марними. Потенційний ринок для фірм набагато ширший, ніж у часи економічної бульбашки доткомів (1999–2000 роки), переважно завдяки смартфонам. Чимало єдинорогів мають життєздатний бізнес, що може стати прибутковим, якщо вони більше не витратимуться на завоювання частки ринку. А чимало підприємців спокійно нагромаджують резерви готівки на випадок несприятливої ринкової ситуації. Кажуть, Airbnb накопичила \$2 млрд.

Хоча єдинороги із запасом готівки не мають нагальної потреби стати акціонерними товариствами, 2016 року деякі з них уперше запустять у продаж акції, надавши значно численнішій групі інвесторів шанс доступитися до їхніх потужностей. Airbnb, а також сервіс збереження даних Dropbox – дві варті уваги фірми, які можуть випустити акції 2016-го. А компанії, які не зроблять цього 2016-го, підкоряючись тиску, змушені будуть стати публічними 2017 року, бо приватні інвестори вимагатимуть належних прибутків.

Ті, хто сподівається драматичної руйни, помиляться

СТЕРЕЖІТЬСЯ ТЕХНОТРУСУ

Якщо 2016 року чимало стартапів зазнають краху, то це буде непогана й цілком природна подія в технологічній галузі. Будь-яка невдача зменшить конкуренцію на користь сильних єдинорогів й акціонерних товариств, які змагаються із приватними фірмами, що не дотримуються тих самих суворих фінансових стандартів. Стартапи викривили ринок праці: публічні акціонерні компанії з'ясували, що їм важче утримувати топовий персонал, який переманюють обіцянками

частки в стартапах та іншими бонусами, що їх вигадують венчурний бізнес.

Хоч багато хто чекає ринкових поштовхів у технологічній галузі, було б незайве подумати і про справжній землетрус. Сан-Франциско й Кремнієва долина, де є штаб-квартири більшості американських єдинорогів, стоять на лінії сейсмічного розламу. Останній великий струс земної кори стався там 1989 року, а наступний, хто знає, може статися й 2016-го. Хоча технологічні стартапи мають переважно легку матеріальну інфраструктуру й більшість своїх операцій провадять «у повітрі», великий землетрус однаково порушить їхній бізнес. Час природних катастроф та їхній вплив годі спрогнозувати, але якщо єдинороги стали реальними, то не варто дивуватися іншим несподіванкам. ■

Війна війні з наркотиками

Міжнародні закони про наркотики негодящі. Том Вейнрайт вважає, що їх просто порушуватиме дедалі більше країн

«Світ вільний від наркотиків: ми можемо це зробити» – таким було оптимістичне гасло останньої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (1998), присвяченої наркотикам. Минуло 18 років, і світ відступив тепер ще далі від тієї мети. Споживання марихуани та кокаїну збільшилося наполовину, опію – майже потроїлося, а дивовижна кількість синтетичних наркотиків веселить людей новими й небезпечними способами.

2016-го представники багатьох країн знову зберуться у Нью-Йорку на сесію ГА ООН із приводу наркотиків, першу після 1998 року. Тон буде реалістичніший: дедалі більше країн (хоча їх досі меншість) відкрито кидає виклик провальній системі заборон. І все-таки це зібрання виявиться не менш марним, ніж попереднє.

ЗМІНА СТАВЛЕННЯ

1998-го світ був майже єдиний у своїй рішучості позбутися наркотиків. Тільки Нідерланди, відомі своїми екзотичними кав'ярнями з марихуаною, виявляли реальну незгоду. Натомість на зустрічі 2016-го з усіх закутків буде чути про радикально нові підходи. Португалія декриміналізувала вживання всіх наркотиків. У Латинській Америці Уругвай легалізував марихуану, Болівія створила ринок для листя коки, а Колумбія та Мексика голосно закликають до альтернатив заборонам.

США – найбільший прихильник заборони 1998-го – тепер наглядають за легальними і дуже динамічними ринками марихуани, найпопулярнішого забороненого наркотику світу. Чотири штати легалізували її, ще більше штатів вчинять так у 2016 році, заплановано з півдесятка голосувань про «траву», зокрема в Каліфорнії. Це може спонукати до змін у Мексиці, бо їй не захочеться забороняти зілля в Тіхуані, якщо за кілька миль воно є у вільному доступі по той бік кордону в Сан-Дієго. Водночас і Джастін Трюдо, новий прем'єр-міністр Канади, просуватиме свої плани легалізації марихуани.

Socks, drugs and rock'n'roll

Усе це невдоволення наткнеться на глухий мур у квітні на сесії ГА ООН. Зміна конвенцій про заборону наркотиків вимагає однакості понад 200 країн. Проте Росія перебрала колишню роль Америки і стала головним борцем із наркотиками, спираючись на таких союзників, як Китай та Іран, де щороку страчують сотні наркопорушників. Японія лишається консервативною, більшість держав Африки не переконані, частина Європи, надто Швеція, незворушна. Головним результатом переговорів буде обіцянка нових переговорів.

Отже, країни, які прагнуть мати зваженішу наркополітику – від марихуани для відпочинку до героїну за рецептом, – дедалі більше приділятимуть уваги не зміні конвенцій ООН, а пошукові способів оминати їх. Вільям Бравнфілд, помічник держсекретаря США з питань наркотиків, вдавався до щораз складніших юридичних і лінгвістичних вправ, щоб примирити підтримку заборони з боку США з комерціалізацією та оподаткуванням марихуани. Такі країни, як Ямайка, що 2015-го частково легалізувала марихуану, колись наразилися б на вибух обурення Держдепартаменту. А тепер там тільки збентежено знизали плечима. Болівія виконала деякі власні креативні правові маневри, вийшовши з конвенцій, а потім приєднавшись до них зі спеціальним винятком для листя коки. Нідерланди підтримують фікцію, що постачання марихуани до їхніх кав'ярень нелегальне, але вдають, ніби цього не бачать. Декриміналізація за прикладом Португалії виправдана статтею конвенцій ООН, згідно з якою

країна має карати правопорушення, пов'язані з наркотиками, «відповідно до своїх конституційних принципів й основних концепцій своєї правової системи»; цей підхід лишає достатньо простору для маневрів хоч би фургоном героїну. У багатьох заможних країнах поліція вирішує не надто зважати на правопорушників із марихуаною, хоч у теорії вони такі злочинці. Група британських парламентаріїв припустила, що, оскільки конвенції ООН дозволяють уживати наркотики з «науковою» метою, легальний ринок можна було б, мабуть, захищати як своєрідний соціологічний експеримент. Це відчайдушна думка. Майбутнє виявиться якимось легальним Диким Заходом, де країни почасти дотримуватимуться конвенцій про заборону й водночас запроваджуватимуть політику, яка ними нехтує. Остання сесія ГА ООН пройшла під знаком заперечення, а нова, 2016 року, буде позначена лицемірством. ■

Росія перебрала колишню роль Америки і стала головним борцем із наркотиками

Нехай почнуться Ігри

Ден Розенгек передбачає в Ріо-де-Жанейро справжні змагання

Судячи із заголовків 2015 року, найбільше питання навколо Олімпійських ігор 2016-го таке: чи успішно прийме їх Ріо-де-Жанейро? Не бракує розповідей про затримки з будівництвом, брудну воду, від якої хворіють іноземні спортсмени, і виступи проти бразильського президента Ділма Руссефф. Але занепокоєність недостатньою підготовкою передувала всім нещодавнім Олімпійським іграм, і врешті все неодмінно було готове. Тож найточніший прогноз: тільки-но на церемонію відкриття принесуть смолоскип, публіка припинить думати про стадіони й почне перейматися тим, що на них відбувається.

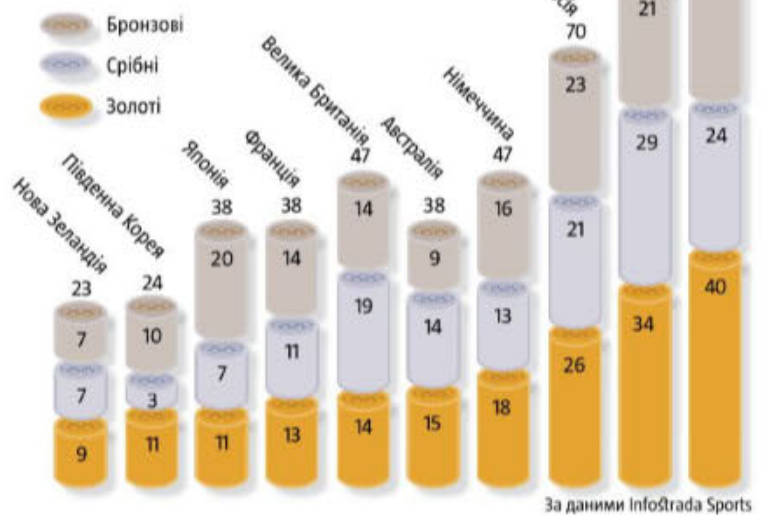
Багатьох глядачів мотивує суміш цікавості – мало хто знає правила, скажімо, сучасного пятиборства – й націоналізму. Це означає: що ближче підходять Ігри до своєї мети сприяння гармонії між народами, то менше цікавляться ними випадкові глядачі. На щастя, для радіо- й телемереж, які заплатили разом \$2,8 млрд за трансляцію Олімпіади, нові геополітичні тертя між Росією і Заходом забезпечать характерну для холодної війни гостроту, тож телевізор слід буде дивитися. Росія 2016 року вже не матиме пихи 2014-го, коли вона приймала зимові Олімпійські ігри й була попереду за кількістю медалей. Унаслідок знецінення рубля і зменшення спортивного бюджету її команди припинили тренуватися за кордоном, а це вирішальний фактор пристосування до тропічних умов Ріо-де-Жанейро. Крім того, її легкоатлетам можуть заборонити виступати, якщо країна не переконає міжнародні органи в щирості своєї боротьби з допінгом. А втім, Росія ніколи не опускалася нижче ніж четверте місце за кількістю медалей. Найкращі шанси для лобового зіткнення зі США будуть, мабуть, у гімнастиці, де Алія Мустафіна, що 2012 року виграла чотири медалі, змагатиметься з абсолютною олімпійською чемпіонкою Габріель Дуглас і новою зіркою Сімоною Байлз.

Але найбільше від великої гонитви за медалями виграє Бразилія. Ділма Руссефф, поставши перед загрозою імпичменту, певне, сподівається на ефект гало. Сподівання скромні: через захоплення футболом її країна – другорядний претендент у більшості олімпійських видів спорту. Господарі мають великі надії на волейбол (не диво, надто в його пляжному варіанті) й можуть добре виступити у водних видах спорту, скажімо, у плаванні та на вітрильниках, а також у легкій атлетиці, східних єдиноборствах і гімнастиці. Нідерландська аналітична компанія Infostrada Sports прогнозує Бразилії пристойну 21 медаль, що було б її найкращим досягненням.

А приємну несподіванку на Іграх, найімовірніше, підготує Нова Зеландія. Infostrada сподівається, що новозеландці 2016 року ввійдуть у першу десятку з дев'ятьма золотими медалями: дивовижне досягнення, коли зважити, що їхня економіка становить одну сьому економіки найменшої країни попереду (див. схему). Дебют регбі із сімома гравцями, безперечно,

Перспективи на золото

Прогноз для Олімпійських ігор 2016 року

посприє Новій Зеландії, що є світовим локомотивом цього виду спорту (а крім того, може дати крихітному Фіджі нагоду завоювати свою першу в історії медаль).

Путін був би радий побачити кінець американської смуги завоювання найбільшої кількості медалей на всіх літніх Іграх після 1992-го. Але можна бути впевненим, що це щастя триватиме. Повернення через 112 років гольфу має збільшити загальну кількість медалей США, бо чотири найкращі американські гравці у топ-вісімці світу. Сполучені Штати можуть знову здобути золото й у бігу на стометровій дистанції: Усейн Болт, ямайський рекордсмен, хоч і захистив свій титул на чемпіонаті світу 2015 року, випередив американця Джастіна Гетліна лише на соту частку секунди.

CITIUS, ALTIUS, ДУРЯТЬ НАС?

Задля успіху Ігри в Ріо-де-Жанейро мають подолати дві перешкоди. Передусім допінгову. У серпні 2015 року просочилися дані про аналізи крові 12 тис. легкоатлетів: кров кожного сьомого спортсмена свідчила про «високу ймовірність допінгу». Самому Гетліну вже двічі тимчасово забороняли виступати, хоча він наполягає на тому, що не винен. Ніщо так не позбавляє змісту гасло «Солідарність і чесна гра!», як виступи, котрі видаються надлюдськими, бо ж вони такі й насправді.

Другим критерієм успіху Ігор буде їхній вплив на місто. З погляду історії Олімпіади забезпечували вкрай мізерні прибутки від інвестицій. Організаційний комітет Ігор у Токіо 2020 року вже зазнав суворої критики за перевитрати коштів, і тільки два міста – Пекін й Алмати – претендують на зимові Ігри 2022 року. Якщо Олімпіада в Ріо-де-Жанейро буде тріумфом, конкуренція 2017-го за право приймати літні Ігри 2024-го стане несамовитою. Водночас, якщо ігри в Ріо-де-Жанейро підуть слідами попередніх і залишать «дивовижне місто» біднішим на мільярди та засипаним непотребом, чимало потенційних господарів Ігор можуть проголосувати ногами, щоб змусити Міжнародний олімпійський комітет реформуватися. ■

Події у світі

СІЧЕНЬ

Нідерланди на пірвоку перебирають головування в ЄС.

Вікіпедія святкує 15-річчя.

Всесвітній економічний форум у Давосі збирає сильних та добрих (і трохи гламурних).

ЛЮТИЙ

Із кокусу в Айові, а тоді праймериз у Нью-Гемпширі, стартують вибори 45-го президента Америки.

50-й Суперкубок американського футболу розігрується вдома в клубу San Francisco 49ers.

Каліфорнійський Лос-Анджелес розгортає червону доріжку для церемонії вручення «Оскара».

У китайців усього світу починається рік Мавпи. Народжені під цим знаком вважаються кмітливими авантюристами.

БЕРЕЗЕНЬ

Першому твіту виповнюється 10 років. І 100 – від дня заснування майбутнього Баварського мотозаводу, або BMW, який, утім, спочатку робив тільки двигуни.

В Індонезії в цю пору хмарно, але якщо 9 березня небо буде чистим, індонезійці (і всі на тому узбережжі Тихого океану) зможуть спостерігати повне сонячне затемнення.

Схиблена на крикеті Індія приймає шостий – і найприбутковий – чемпіонат світу МРК T20. У ньому змагаються 16 команд.

Президент Барак Обама приймає у Вашингтоні Саміт з ядерної безпеки, спрямований на боротьбу із загрозою ядерного тероризму.

КВІТЕНЬ

Усім собакам у Британії доведеться поставити мікрочипи. Так влада спробує зменшити кількість безпритульних тварин.

Королеві Єлизаветі виповниться 90. А 400 років тому помер Шекспір.

Прості! Німці піднімають келихи за 500 років «стандарту чистоти пива», запровадженого відповідним баварським законом 23 квітня 1516 року.

Останніх 100 років усе відносно: публікації Альберта Ейнштейна «Засади загальної теорії відносності» (в Німеччині) виповнюється сторіччя.

ТРАВЕНЬ

Філіппінці голосують за президента й парламент. Шотландці теж прямують на дільниці обирати свій вищий законодавчий орган, а лондонці – нового мера.

На стадіоні «Сан-Сіро» в Мілані стартують фінальні матчі футбольної Ліги чемпіонів.

Лідери найбільших економік Заходу прямують до Японії на саміт G7.

ЧЕРВЕНЬ

Увага футбольних уболівальників зосереджується на Франції, де у Євро-2016 змагаються 24 національні команди.

Світ робить розтяжку в Міжнародний день йоги.

Через 20 років після виходу фільму «День незалежності» на екранах сиквел, але без однієї із зірок, Вілла Сміта.

ЛИПЕНЬ

Черга Словаччини головувати в ЄС.

Урочистими церемоніями відзначають сторіччя Битви на Соммі – однієї з найбільших у Першій світовій війні.

Республіканці зберуться у Клівленді (штат Огайо) на національний з'їзд, де оголосять свого кандидата на посаду президента. Демократи з'їдуться тижнем пізніше у Філадельфії (штат Пенсильванія).

У прокат виходить фільм «Зірковий шлях 3» (оригінальний телесеріал з'явився 50 років тому).

Космічний апарат НАСА Juno, запущений у серпні 2011 року, має долетіти до пункту призначення – Юпітера.

СЕРПЕНЬ

Американській службі національних парків виповнюється 100 років.

Карнавал спорту на літніх Олімпійських іграх, які приймає Ріо-де-Жанейро.

У пустелі Невади до 30-го фестивалю Burning Man виростають велетенські арт-інсталяції та наметове містечко на 70 тис. осіб.

ВЕРЕСЕНЬ

Олімпійський карнавал у Ріо перетікає в Паралімпійські ігри.

У Часка (штат Міннесота) за дворічний Кубок Райдера змагаються гольфісти з Європи й Америки.

Випробування для демократії: росіяни голосують на парламентських виборах.

350 років тому в Лондоні лютувала велика пожежа.

ЖОВТЕНЬ

Світовий банк і МВФ проводять щорічні з'їзди у Вашингтоні.

Усміхайтесь: в першу п'ятницю жовтня – Всесвітній день усмішки, ініційований творцем «смайлика» Гарві Боллом.

У пам'ять про Битву біля Гастінгса, що 950 років тому проторувала шлях норманському завоюванню Англії, полетять стріли.

ЛИСТОПАД

Американці прямують на дільниці голосувати за президента й Конгрес. Менш помітні вибори в Демократичній Республіці Конго.

Китай приймає саміт провідних економік світу G20. Тим часом у китайців шалений шопінг в інтернеті в День холостяків.

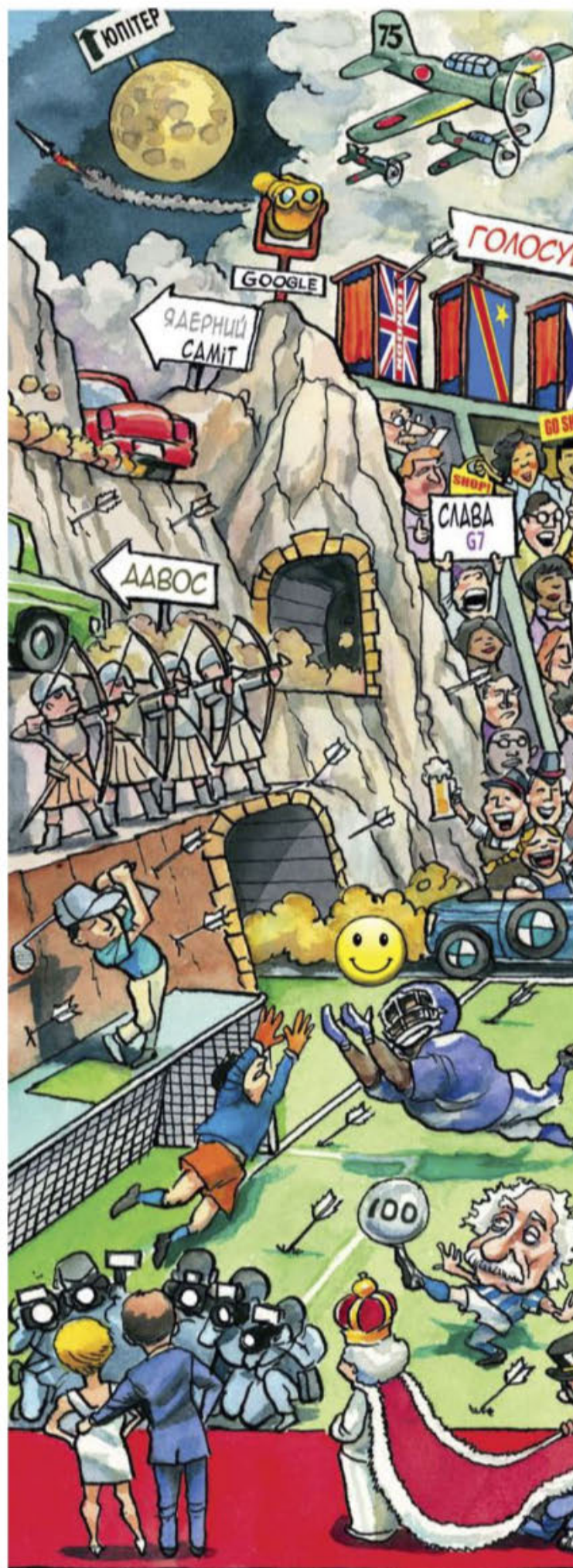
Барбадос святкує 50-річчя незалежності від Британії і може замінити королеву на чолі держави церемоніальним президентом.

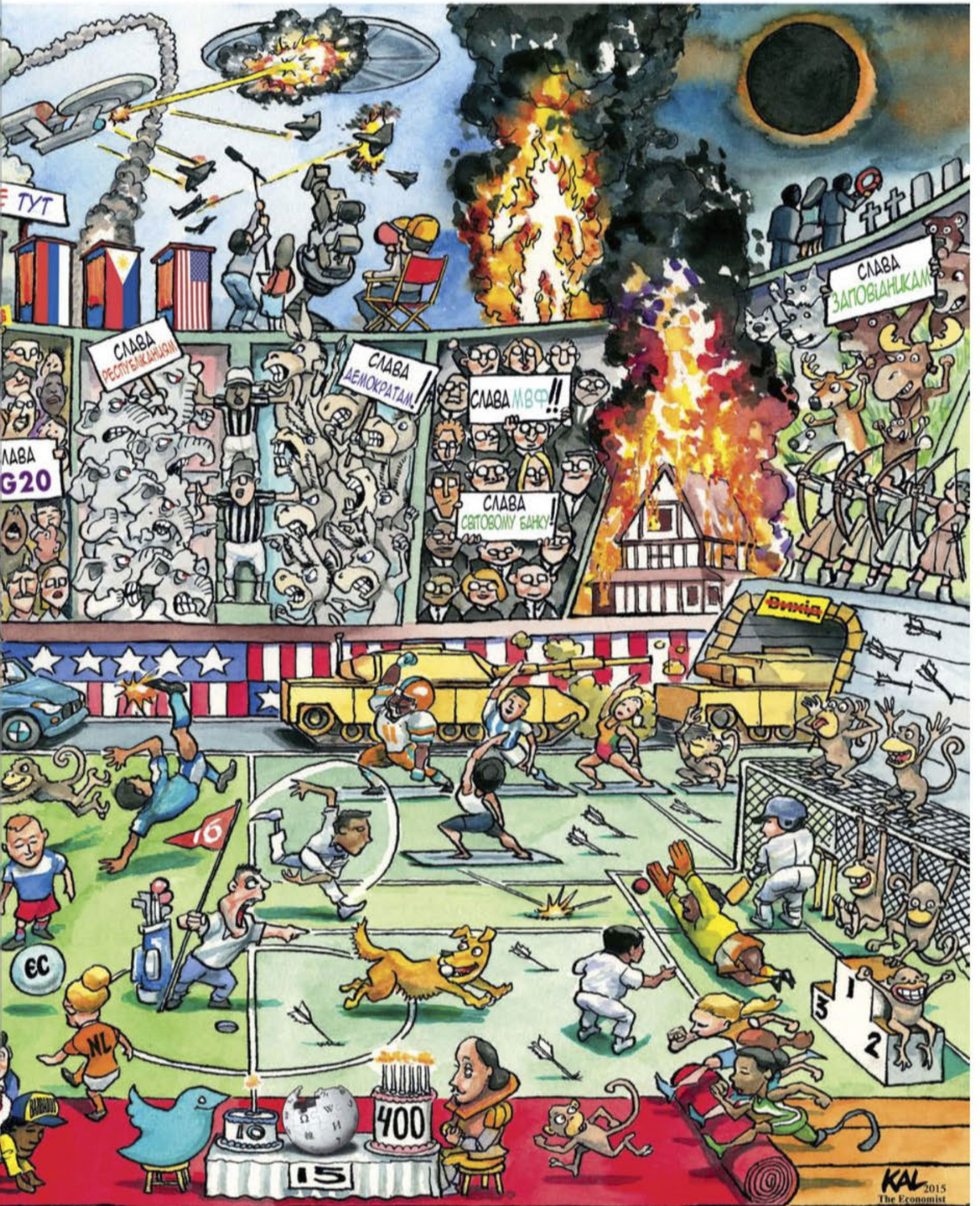
ГРУДЕНЬ

Через наступ «Талібану» Америка не виводить всі війська з Афганістану до запланованого терміну.

У змаганнях за Google Lunar XPRIZE на \$30 млн пересунуть дедлайн. Премію дадуть команді, яка зуміє створити місяцехід, що може висадитися на Місяці відповідно до конкурсних вимог.

Американці відзначають 75 років від дня, що, за словами Рузвельта, «ввійде в історію як символ сорому», – нападу Японії на Перл-Харбор.

Британія

Також у розділі:

Новий мер Лондона 24

Гірка правда про економіку 25

Лише можливо... 25

Битва BBC 26

Діти від трьох батьків 26

Нікола Старджон:

Шотландія і Європа 28

Нестримна гегемонія

Джеремі Кліфф

Для уряду консерваторів 2016 рік завершиться розколом і...
ДОМІНУВАННЯМ

Для Девіда Кемерона 2016-ий почнеться божевільно. Після несподіваної перемоги на парламентських виборах 2015-го прем'єр-міністр, що перебуватиме на посаді до наступних виборів 2020 року, має дві мети: не піти з посади достроково і лишити по собі спадщину, що змінить націю. Він може стати першим британським прем'єром, якому вдасться зробити й те, й інше. Наскільки це реально, вирішиться наступного року та залежатиме від того, чи вдасться реалізувати довгострокову програму його уряду, і при цьому реагувати на очікувані та неочікувані виклики, що відволікатимуть і розколюватимуть його партію.

Якщо відкинути все інше, Кемерон зрештою усвідомить (і це буде очевидно), що має ще чотири основні цілі: будівництво житла, боротьба з бідністю, розвиток соціальної мобільності й обмеження радикалізації молодих британських мусульман. Усе це має стати сприяти утвердження домінуючих позицій Консервативної партії в центристському спектрі політики, а також допомогти їй остаточно позбутися репутації «партії реакціонерів».

Роботі над цим проектом можуть завадити деякі фактори, які відволікатимуть уряд, забиратимуть час і політичний капітал. Консерватори та прихильники гасла «Тільки не на моєму задньому дворі» протидіятимуть розширенню аеропорту й пом'якшенню містобудівного законодавства. Запуск уже проблемного

«універсального кредиту» (це єдина соціальна виплата, що має на меті стимулювати населення до праці), коли від навантаження почнуть летіти IT-системи, які обслуговують виплати, а у ЗМІ з'являтимуться історії збанкрутілих родин, не дуже вписуватиметься у співчутливу риторику Кемерона. Міністри чинитимуть опір депутатам-торі, які вимагатимуть обмежити скорочення або повернути якісь соцвиплати. А наступного літа, коли тисячі біженців тікатимуть із Близького Сходу, прем'єр-міністр знову муситиме вибирати між гуманістами й нативістами.

Кемерон визначатиме політичний ландшафт як ніхто з його попередників

парламентаріїв з його партії, ратуватиме за вихід із ЄС. Кілька депутатів перейдуть до Партії незалежності Сполученого Королівства, яка покаже непогані результати на місцевих виборах 5 травня. Дебати у справі ЄС стануть негласним вступом до боротьби за місце наступника прем'єра: позиції Джорджа Осборна посилюватимуться і слабшатимуть разом із позиціями Кемерона, тим часом для суперників Осборна динаміка буде зворотна. Будь-який крок уперед в антисесівській кампанії розпалюватиме

КОРОТКО ПРО 2016

Держава продасть акції Lloyds Banking Group вартістю €2 млрд, у такий спосіб повернувши в приватну власність банк, частково націоналізований під час фінансової кризи

Джеремі Кліфф,
колумніст
Bagehot,
The Economist

INSTITUTE OF
INTERNATIONAL
EDUCATION

FULBRIGHT
UKRAINE

Програма академічних обмінів імені Фулбрайта в Україні

Програма імені Фулбрайта, спонсорована урядом США, посідає чільне місце у системі міжнародної освіти. Узасаднена ідеєю взаємодії та взаєморозуміння й уґрунтована на пізнанні та повазі до розмаїтого світу, вона успішно діє з 1946 року, нині – у 155 країнах світу. За час існування Програми в Україні – з 1992 року – близько 900 українців навчались, стажувались, проводили дослідження у США; понад 530 американців викладали в українських вищих навчальних закладах і займались науковою працею.

ЩОРІЧНІ КОНКУРСИ

ДЛЯ НАУКОВЦІВ, ВИКЛАДАЧІВ, ВИПУСКНИКІВ ВНЗ ТА СТУДЕНТІВ СТАРШИХ КУРСІВ ГУМАНІТАРНІ, СОЦІАЛЬНІ, ТОЧНІ, ТЕХНІЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ ДИСЦИПЛІНИ

Fulbright Scholar Program: Стипендії для проведення досліджень в університетах США, дослідницьких центрах, бібліотеках, музеях, архівах тощо від трьох до дев'яти місяців. У конкурсі можуть брати участь кандидати та доктори наук; діячі культури, фахівці з бібліотекарства, журналісти та юристи; дослідники без наукового ступеня з досвідом роботи не менше п'яти років; аспіранти напередодні захисту, які отримають науковий ступінь до початку гранту.

до 15 жовтня

Fulbright Faculty Development Program: Стипендії для проведення досліджень в університетах США від шести до дев'яти місяців. У конкурсі можуть брати участь особи віком до 40 років з дворічним професійним досвідом: викладачі; аспіранти та дослідники, які ще не мають наукового ступеня; кандидати наук (не пізніше 5-ти років після захисту); адміністратори вищих навчальних закладів; співробітники науково-дослідних установ; журналісти; фахівці з бібліотечної, музейної та архівної справи; спеціалісти у сфері управління культурою; працівники громадських організацій (НДО).

до 1 листопада

Fulbright Graduate Student Program: Стипендії для навчання в американських університетах від одного до двох років на здобуття ступеня магістра. У конкурсі можуть брати участь студенти старших курсів та випускники ВНЗ. Кандидати повинні мати щонайменше диплом бакалавра на час призначення стипендії.

до 16 травня

Українські вищі навчальні заклади можуть запросити американських науковців на термін від двох до шести тижнів – Fulbright Specialist Program або від одного семестру до двох – U.S. Fulbright Scholar Program.

www.fulbright.org.ua

Лондонський фаворит

Емма Гоґан

На виборах мера Лондона переможе лейборист, хоч і з незначним відривом

Востанні 15 років на лондонських виборах мера лідували дві екстравагантні й суперечливі особи: завзятий лівий лейборист Кен Лівінгстоун (мер до 2008 року) і Боріс Джонсон – харизматичний, проте нахабний консерватор (нинішній очільник міста). На перегонах 2016-го, переможцем із яких вийде лейборист Садік Хан, у фокусі буде радше політика, ніж персоналії. Запровадження 2000 року виборності міського голови Лондона змінило характер управління столицею. Розпоряджаючись транспортом і певною мірою містобудуванням та спорудженням жител, обидва мери зробили внесок у розвиток міста. Лівінгстоун ініціював збір проти заторів і лобював інвестування в модернізацію застарілого метрополітену Лондона. За Джонсона побило велоципедистів і почалося прокладання нової швидкісної залізниці Crossrail.

На порядку денному для наступного мера стоятимуть житлове будівництво, збільшення пропускної спроможності аеропорту й розширення повноважень міської влади. Кандидат торі Зак Голдсміт здобуде підтримку виборців, насамперед захисників екології, протестуючи проти

Так, ми можемо! Це про Хана

розширення «Хітроу». А ще він обіцяв зводити більше житла. Це забезпечить йому популярність поміж частини мешканців міста й посилить підтримку серед електорату консерваторів із околиць Лондона. Завдяки симпатіям громадян та великим

Лондонців потішать амбіційні плани Хана щодо житлової забудови

статкам Голдсміт буде сильним суперником у перегонах, особливо якщо врахувати його популярність на посаді депутата парламенту. Та все ж перемогу здобуде Хан із невеликим відривом. Лондон схиляється до лейбористів більше, ніж решта країни. На парламентських виборах 2015 року партія здобула 44% (37% у 2010-му), тоді як консерватори свій результат не покращили – 35%.

Виходець із колишнього передмістя Вандсворт, Хан зможе подати себе як найкращого представника звичайних лондонців. Він хоче зробити 50% квартир у нових будинках доступними (нині – до 80% ринкової ренти за житло) й запровадити обмеження орендної плати. Перемогу кандидатуві частково забезпечить бізнес-лобі. Хоча Хан теж виступає проти нової злітної смуги в «Хітроу», він ратує за розширення аеропорту «Гатвік». До того ж не є таким євроскептиком, як Голдсміт.

Головне, що Хан давно агітує за розширення повноважень мера Лондона у питаннях підвищення податків і розвитку містобудування, без котрих столиці просто немає життя. У 2016-му мером знову стане лейборист, причому з ширшими повноваженнями. ■

Емма Гоґан, кореспондент, розділ «Британія», *The Economist*

КОРОТКО ПРО 2016

Замість назв брендів на нових стандартних пачках сигарет будуть графічні застереження про шкodu для здоров'я

► заклик за незалежність Шотландії, що забезпечить Шотландській національній партії блискучі результати на весняних виборах до парламенту в Единбурзі.

Утім, 31 грудня 2016 року, піднімаючи келих доброго вина у замській резиденції «Чекерс», попри свіжі сивину і зморшки від стресу, Кемерон виголосить тост про успішний рік: він визначатиме політичний ландшафт як мало хто з його попередників.

ФОРМУВАННЯ КЕМЕРОНІВСЬКОЇ СПАДЩИНИ

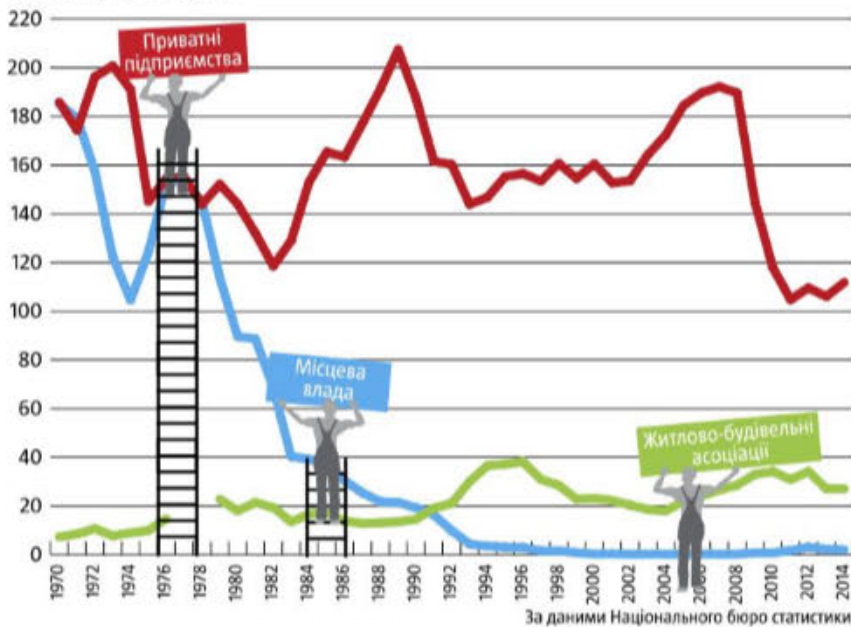
Вибори 5 травня радше потішать прем'єра, ніж засмутять. Партія незалежності завдасть серйознішого удару лейбористам, ніж торі. Шотландські консерватори на чолі з Рут Девідсон зароблять голоси в регіонах, які раніше вважалися для них недоступними. Популярність Кемерона зросте завдяки підвищенню його авторитету на тлі рішення (хоч і з небезпечно малим відривом) залишитися в ЄС на референдумі та боротьби з ісламським екстремізмом, причому не лише в Сирії, де нарешті пішли в наступ британські літаки, а й у Великій Британії.

Найбільше балів Кемерон заробить на контрасті з опозицією. Лейбористи на чолі з новим лівим лідером Джереї Корбіном «ляжуть у дрейф». Якщо й не брати до уваги розтиражований цирк у Палаті громад (як-от навколо питання про модернізацію сил ядерного стримування Британії, за яке врешті проголосують за підтримки поміркованих депутатів-лейбористів), віги виглядатимуть не те що невартими обрання, а взагалі малозначущими в очах електорату. Виборці, які ще раніше вирішили, що Корбін – несерйозний партійний лідер, не звертатимуть на опозицію уваги. На муніципальних виборах, котрі проводитимуться у політично маргінальних районах, лейбористи зазнають болісної поразки.

Усе це на тлі відблиску перемоги 2015-го забезпечить Кемерону солідний аргумент для опонентів у власному політичному таборі: «Я найбільший актив цієї партії!». Така позиція дозволить йому поступово узгодити амбіції консерваторів із власними: перформатування політичного спектра Великої Британії, а отже, і побудову кемеронівської спадщини, яку лейбористи не зможуть підточити ще багато років. ■

Розшукуються будівельники

Добудованого житла у Британії, тис. одиниць
Закінчення року – 31 березня

Осборн і перспективи британців

Каллум Вільямс

Зростання економіки на тлі низької продуктивності

2016 рік буде успішним для британської економіки. Приріст реального ВВП прогнозується на рівні 2,5% – це більше від середнього показника Великої сімки. Британці багато працюватимуть: частка зайнятої робочої сили має сягнути пікового від початку 1990-х значення. Інфляція – нині мінімальна – підвищиться на тлі падіння цін на сировину в річному вимірі. Зростуть і вже непогані іноземні інвестиції в країні.

У зв'язку зі зростанням Банк Англії уперше з 2007 року підвищить відсоткові ставки, але зробить це обережно, щоб запобігти сповільненню економіки. На думку керуючого банку Марка Карні, базова ставка (у березні 2009-го зменшилася до 0,5% і досі не змінилася) «зросте приблизно удвічі порівняно із середньоісторичним показником», тобто до 2%.

Отже, британська економіка процвітатиме. Та в цій діжці меду є ложка дьогтю: низька продуктивність. Після фінансового краху годинний виробіток країни майже не змінився, тоді як у США підскочив до 9%, а у Франції він на 2% вищий. Коли продуктивність не зростає, стабільне підвищення зарплат неможливе. Тим часом становище британців таки скрутне: середній чистий прибуток родини на особу досі на 1% нижчий, ніж піковий до рецесії.

Один із шляхів підвищення продуктивності – інвестиції. Навчання, модернізація комп'ютерів та обладнання дають змогу працювати більше й швидше. Однак віддача інвестицій у Британії низька. У рейтингу Євростату серед 26 країн із найнижчим рівнем державних капіталовкладень відносно ВВП Британія посідає сьоме місце, причому нині цей показник менший, ніж під час фінансової кризи. З інвестиціями

КОРОТКО ПРО 2016

У січні вперше з 18-го сторіччя Британія повністю відмовиться від глибинного видобутку вугілля

Каллум Вільямс, кореспондент відділу економіки Британії, *The Economist*

бізнесу ситуація не краща. Тож поганий стан доріг і дефіцит лікарень не дивують. Така економія нераціональна, надто за умов, коли залучати капітал можна дешево. Дохідність державних облігацій рекордно низька; відсоткові ставки на довгострокові позики ледве перевищують нуль у реальному обчисленні, тобто з урахуванням інфляції.

Однак британський уряд налаштований зменшувати дефіцит бюджету (нині приблизно 5% ВВП), отже, навряд чи в 2016-му збільшуватиме інвестиції. Національний аудиторський офіс прогнозує чергове скорочення валових інвестицій державного сектору приблизно на третину порівняно з 2009–2010 роками. З огляду на заплановане підвищення відсоткових ставок сподіватися на прогрес у інвестуванні бізнесу теж не варто.

Тим часом влада запевняє, що все добре: продуктивність можна стимулювати інакше. Уряд розробив план її підвищення, орієнтований на житлове будівництво. Проблеми ринку житлової нерухомості шкодять зростанню продуктивності. Через високі ціни на квартири люди воліють жити в менш динамічних містах або марнують час на переїзди.

Для стимулювання житлового будівництва британський міністр фінансів Джордж Осборн ініціює зміну норм містобудування. Він хоче, щоб уряд у цій царині міг реалізувати пропозиції, які гальмуються бюрократією або суперечками. Крім того, лондонці дістануть дозвіл на добудову поверхів – це ще одне вирішення житлового питання.

Попри раціональність, цей план навряд чи забезпечить зростання обсягу житлового будівництва. Держава припинила будувати ще в 1980-х (див. графік). З огляду на її небажання підвищувати житлові пільги житлово-будівельні асоціації (неприбуткові організації, що займаються соціальним житлом) дістали розпорядження протягом наступних чотирьох років зменшувати вартість житла на 1% щороку. Це аж ніяк не стимул для будівництва. За прогнозом рейтингової агенції Standard & Poor's, ціни на квартири 2016-го зростуть на 5%.

ВИЩИЙ ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ І БЕЗРОБІТТЯ

Обмежене інвестування та високі ціни на житло позначаються на зростанні продуктивності, що створює проблеми для Осборна. Уряд прагне змінити умови отримання податкових пільг – знизжок для працюючого населення – задля економії на соціальних видатках. Із квітня 2016-го, щоб компенсувати втрати, канцлер на 7% підвищує мінімальні зарплати працівників віком понад 25 років (і називає це прожитковим мінімумом). Та невідповідність між рівнем зростання продуктивності та підвищеним прожитковим мінімумом неминуче призведе до збільшення безробіття серед некваліфікованої робочої сили. Економічні прогнози для країни загалом хороші, а от для деяких британців навпаки. ■

Лише можливо...

Королева зрікається престолу з нагоди 90-річного ювілею; коронація Чарльза III

Помірковані лейбористи формують власну партію

Лопається бульбашка на ринку нерухомості Лондона

КОРОТКО
ПРО 2016

Річниця літературі:
Шарлотті Бронте –
200 років,
Беатріс Поттер
і Герберту Веллсу –
150, Роальду
Далю – 100

Баталії ВВС

Енн Макелвой

Продовження Королівської хартії –
це лише початок для ВВС

Британська телерадіомовна корпорація (ВВС) схвилювана, адже 2016 року надходить час поновлення десятирічної Королівської хартії. Документ передбачає виплату ліцензійних відрахувань: компанія отримує по £145,50 щороку від кожного домогосподарства країни, яке підключене до телебачення. Переговори з урядом консерваторів щодо моделі фінансування й масштабів послуг ВВС сягнуть апогею.

Дискусії тривають на істеричних тонах. За словами теле- й радіоведучого лейбориста Мелвіна Бреґга, ВВС «бореться за життя». Він порівняв запропоновану урядом угоду із силовими методами мафіозі. Відповідно до неї ВВС має забезпечити абонентів віком понад 75 років безплатними ліцензіями, що обійдеться компанії більш як у £700 млн. За це ліцензійні відрахування проіндексують з урахуванням інфляції за п'ять років.

Однак наприкінці 2016-го власне таку угоду й укладуть. Натомість ВВС вже не буде зобов'язана дофінансовувати трансляцію в сільській місцевості, а від 2017-го зможе брати гроші з глядачів свого контенту онлайн.

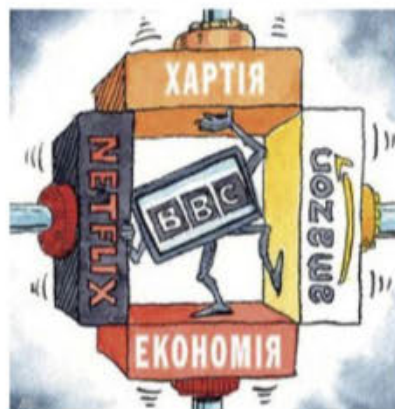
У запеклій боротьбі вирішуватиметься ще одне питання: масштабів розвитку ВВС, які не повинні шкодити іншим гравцям у царині ЗМІ. Компанія має сайти, блоги та онлайн-канали. Їй доведеться

економити. Прагматичний генеральний директор ВВС Тоні Голл прогнозує урізання видатків на 20% до 2020-го. Тоді доведеться позбутися деяких продуктів у 2016–2017 роках. Наприклад, можна очікувати злиття ексклюзивних телеканалів ВВС2 і ВВС4.

Лорд Голл, який обіцяв незабаром піти з посади, після продовження Хартії оголосить, що залишається. Він спробує довести, що ВВС не є «зарозумілим», і шукатиме партнерства з університетами, музеями та іншими установами. На його думку, задля поширення свого контенту корпорація потребує інновацій і співпраці з гравцями Кремнієвої долини на зразок Google та Apple.

Зміниться організація управління ВВС. Трастовий фонд, що управляє корпорацією, не дає собі ради з кризами, та й не викликає довіри як регулятор. Тому компанія перейде до унітарної моделі ради директорів, а медіа-регулятор Ofcom подбає про об'єктивність. Віцепрезидент трастового фонду й провідний бізнесмен сер Роджер Карр лідуватиме в перегонах за місце голови реорганізованого правління ВВС, а лорд Голл має лишитися виконавчим директором і головним редактором.

Однак у корпорації не вийде ігнорувати дві тенденції. По-перше, із 2008 року доходи телекомпаній від абонентської плати глядачів у світі примножуються більш ніж на 4% за рік, тим часом державне фінансування телерадіомовників, за даними Ofcom, піднялося менш ніж на 1%. По-друге, більше британських абонентів вибирають інших провайдерів, зокрема нових на зразок Netflix і Amazon (від 4 млн до 6 млн за рік до березня 2015-го). На тлі конкуренції великої державної телерадіокомпанії із гравцями, що пропонують пакети цільового контенту, який можна вибирати, проблеми ліцензійних відрахувань видаватимуться квіточками. ■

Енн Макелвой,
старший редактор,
The Economist

Здорові немовлята в дивовижному сучасному світі

Емма Гоґан

Перші діти у світі від трьох
генетичних батьків

Щороку у Великій Британії народжується близько 100 дітей із мітохондріальними захворюваннями. Такі зумовлені ними патології, як глухота, вади серця й розлади мозкової діяльності, зазвичай смертельні. 2016 року для цих немовлят з'явиться надія. Велика Британія стане першою країною, яка дозволить донорство мітохондрій. Відтак новонароджені матимуть гени не двох, а трьох людей.

Мітохондрії – це «електростанції» клітин. Вони розташовуються за межами клітинних ядер і мають власні геноми, що передаються по материнській лінії. Близько 2,5 тис. британок – носії мітохондрій із мутаціями, що можуть зашкодити їхнім дітям. Наразі генетична діагностика дає змогу виявити деякі з них в ембріонів. Однак така перевірка, що уможливорює

селекцію здорових ембріонів, ефективна лише в деяких випадках. Водночас донорські мітохондрії – безпрограшне вирішення проблеми. Процедура передбачає видалення ядра яйцеклітини, заплідненої за участі двох батьків способом екстракорпорального запліднення (ЕКЗ), та введення його в яйцеклітину донора зі здоровими мітохондріями, з якої попередньо було видалене власне ядро. Таким чином ембріон успадковує гени трьох осіб. Внесок третьої особи скромний (у мітохондріях міститься лише 37 із майже 20 тис. генів людини). Ядерна ДНК, що забезпечує 99,8% генів, не змінюється в процесі, тож такі спадкові риси, як-от колір очей, схильність до облісіння та риси характеру, передаються дитині від двох батьків. Хтось не підтримує цієї процедури з релігійних або етичних міркувань. Когось непокоїть думка, що народжені таким способом діти будуть безплідними. Комуś не подобається ідея «трьох

батьків» (термін ЗМІ), хтось побоюється, що дівчата, народжені в результаті такої процедури, передаватимуть змінені гени своїм дітям, адже мітохондрії зберігатимуться в їхніх яйцеклітинах.

Однак 2016 року на боці вчених буде закон, ухвалений у 2015-му. Виконавши необхідні умови, лікарні отримають ліценції, і вже 2016-го з'являться новини про перші нові вагітності. Керівник дослідницького проекту Даґ Тернбулл із Ньюкаслського університету гадає, що першими клієнтками будуть 10–20 жінок, особливо коли процедура фінансуватиметься Національною службою охорони здоров'я. Але охочі можуть знайтися й серед іноземок. За процесом уважно стежитимуть науковці зі США, Австралії та інших країн. Донорські мітохондрії завоюють популярність у світі, так само як колись ЕКЗ. ■

Емма Гоґан, кореспондент розділу «Британія», *The Economist*

Ви не знайдете новин про нас
на перших шпальтах газет.
Тому що у нас все стабільно.

Porsche Finance Group – надійне фінансування
автомобілів Volkswagen, Audi, SEAT та Porsche.

Запитуйте в офіційних дилерах Volkswagen, Audi, SEAT та Porsche.

Кредитув: ТОВ «Порше Мобіліті» (свідоцтво Держфінпослуг Ж 58 від 02.07.2008).

Послуги фін. лізингу надає ТОВ «Порше Лізінг Україна»
(довідка Держфінпослуг ФЛ 387 від 24.07.2008).

www.porschefinance.ua

PORSCHE
FINANCE GROUP

Шотландія і європейське питання

Нікола Стардзон,
перший міністр
Шотландії і лідер
Шотландської
національної
партії, стверджує,
що ще одного
референдуму
про незалежність
не уникнути

25 років тому світ переживав трансформації, небачені вже протягом кількох поколінь. Усталені принципи світової політики, які панували з 1945 року, оскаржувалися і навіть знищувалися на тлі ідей про новий світовий порядок. Після падіння Берлінського муру в Європі, що сигналізувало про завершення холодної війни, і звільнення Нельсона Манделі, що ознаменувало кінець апартеїду в Південній Африці, колишня реальність ставала історією.

Мене як амбіційного молодого політика, на якого чекали перші виборчі перемоги, захоплювали можливості, принесені ураганом змін. Відтоді минуло чверть століття, упродовж якого підтвердилася стара істина: що більше змінюється, то більше лишається незмінним.

Мало хто міг передбачити події останніх кількох років, які розгорталися на тлі фінансової кризи у світі, обтяженому випробуваннями: від необхідності вирішити взаємопов'язані проблеми зміни клімату й енергопостачання і до наслідків великих та дрібних конфліктів (скажімо, гуманітарна криза в Європі, якій не під силу впоратися з безпрецедентним за нинішніх часів напливом біженців). Тож обіцяний новий світовий порядок не настав. Натомість виникла потреба в нових шляхах вирішення проблем у світі, що став як ніколи непередбачуваним.

Політична подорож останніх 25 років була наймовірною для моєї батьківщини. Насамперед Шотландія проголосувала за відновлення власного національного парламенту після майже 300-річної перерви. А тоді моя Шотландська національна партія дала людям шанс проголосувати за повернення нашої незалежності.

Відповідь «так!», за яку палко виступала я, а також багато співвітчизників, не стала результатом референдуму. Але ця кампанія і дискусія дали країні дещо надзвичайне. Шотландія тепер вирізняється серед розвинених країн одним із політично найактивніших суспільств.

Ця активність обнадіює мене в тому, що у 2016 році найголовнішим викликом світу можна буде зарадити. Не тому, що Шотландія є ключем до вирішення світових проблем, і не тому, що ми маємо унікальне бачення можливих рішень. А тому, що ми на власному досвіді переконалися: країна та її суспільство можуть змінитися на краще завдяки нехитрим проявам активності, і це універсальна істина. Демократія, активність і співпраця – основи будь-якого скоординованого

підходу до вирішення світових проблем. Перші дві з цих основ нерозривно пов'язані. Демократію треба вирощувати, якщо вона слабка і вразлива, а до активної участі в демократичних процесах людей потрібно заохочувати, надто у справі забезпечення жіночого представництва на всіх рівнях. Я надзвичайно пишаюся тим, що очолюваний мною шотландський уряд – один із небагатьох гендерно збалансованих кабінетів міністрів у світі (це, звісно, свідчить про те, як багато ще треба зробити у сфері гендерної рівності у світі). Людський рід не може оптимально використовувати свої таланти й ідеї, якщо в багатьох куточках світу половина населення, по суті, безправна.

Чотири роки тому мій попередник на посаді першого міністра Шотландії Алекс Селмонд писав на сторінках *The Economist* про те, що мають принципове значення не розмір, а ідеї країни. Це проста істина, яка щороку стає дедалі актуальнішою в епоху, коли ідеї поширюються світом за мілісекунди й коли розвиток інновацій у країні важить більше за військову міць.

ЩЕ ОДИН РЕФЕРЕНДУМ

Обмежуся одним важливим прогнозом на 2016 рік: дебати щодо статусу Сполученого Королівства в Європі вийдуть на перший план і матимуть потенційно грандіозні політичні та економічні наслідки. Відверто кажучи, я вже не маю такої впевненості, як раніше, щодо результату запланованого прем'єр-міністром Девідом Кемероном референдуму про членство Великої Британії в ЄС.

Сподіваюся, буде вирішено лишитися в складі Євросоюзу. Саме за такий результат буду палко агітувати я і моя партія. Якось уже пояснювала, що з огляду на висловлене на попередньому референдумі бажання Шотландії лишитися в Євросоюзі – на тлі голосування решти британців за вихід – ідеться про потенційне виштовхування шотландців з ЄС проти їхньої волі. А тоді, вочевидь, ще одного референдуму про незалежність не уникнути. Та, гадаю, Кемерон і його уряд ризикнуть таким сценарієм, бо результати обіцяних переговорів щодо умов членства Сполученого Королівства в ЄС суттєво відрізнятимуться від очікуваних.

Співробітництво між країнами – третя згадана вище основа – є ключем до вирішення глобальних проблем. Але, боюся, підхід британської влади до відносин з європейськими партнерами абсолютно протилежний. ■

*Дебати щодо статусу
Сполученого
Королівства
в Європі вийдуть
на перший план*

Європа

Також у розділі:

Уявний план розвитку
європейської техіндустрії 30
Міграційна криза 31

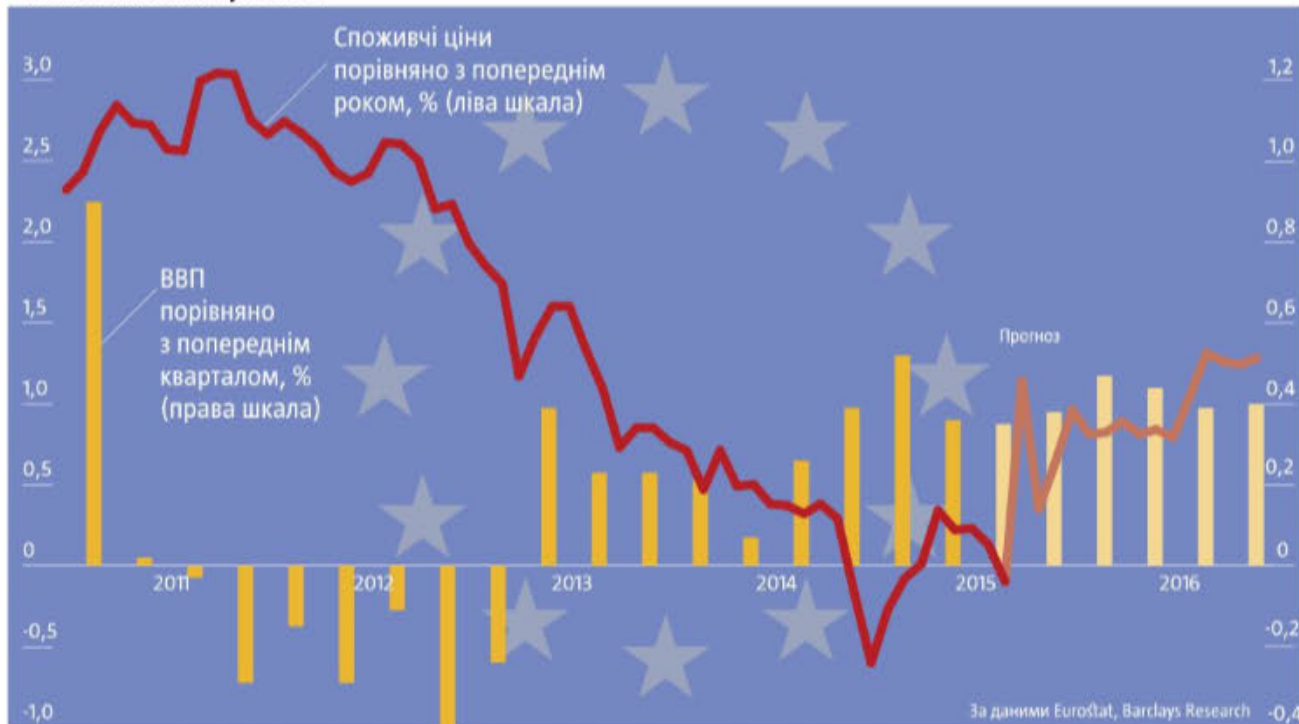
Нові німці 32

Наступний президент Франції 33
Італія на профілактиці 34
Привиди Ірландії 34

Тиск Путіна 35

Лише можливо... 35
Федеріка Моґеріні: європейський
шлях дипломатії 36

Тяжка й копітка робота

Сильна як ніколи – нарешті!

Пол Воллес

Утім, на економіку єврозони чекають непрості випробування

Упродовж 2015 року безпрецедентна криза в Греції відволікла увагу від потенційного відновлення економіки єврозони. Хоча позиції Афін у валютному союзі залишаються хиткими, у 2016-му увага буде прикута до того, чи продовжить економіка єврозони відновлення й чи буде достатньо стійкою, щоб подолати кризові настрої. Значним залишається ризик сповільнення зростання на тлі незмінно низької інфляції, що спонукатиме Європейський центральний банк (ЄЦБ) продовжити програму кількісного пом'якшення після вересня 2016 року, коли її планували завершити.

Рік почнеться з порції солодких новин, що матимуть гіркий присмак. У лютому фахівці зі статистики повідомлять, що наприкінці 2015-го ВВП єврозони побив попередній рекорд початку 2008-го – періоду до фінансової кризи та кризи євро. Так буде, якщо в другій половині 2015 року економіка валютного союзу розвиватиметься середнім темпом, як від кінця 2014-го до середини 2015-го; навіть у разі сповільнення такий ВВП «світить» єврозоні на початку 2016-го. Гіркоти додасть той факт, що для досягнення цього рівня знадобилося близько восьми років. Тим часом економіка США вийшла за межі докризового максимуму кінця 2007-го менш ніж за чотири роки. Після

подолання цього рубежу восени 2011-го американський ВВП зріс майже на 10%.

Якщо єврозона фактично пережила найкращу частину втраченого десятиліття, 2016-го питання буде в тому, чи реально закріпити й розвинути економічне відновлення, розпочате навесні 2013-го. Протягом року цей підйом, що настав за рецесією середини 2011-го – початку 2013 року, був слабким і ненадійним. Наприкінці 2014-го – у першій половині 2015-го тенденція утвердилася: ВВП зростав у середньому на 0,4% за квартал (див. «Тяжка й копітка робота»). Щоправда, такий рівень зростання дивовижною не назвеш, радше розчаруванням з огляду на масштаби стимулювання економіки єврозони.

Серед позитивних стимулів виявилися падіння світових цін на нафту в другій половині 2014 року та відповідне здешевлення енергоресурсів у єврозоні, що спрацювало так само, як зниження податків, забезпечивши зростання споживчих витрат. Крім того, ЄЦБ вжив низку сприятливих для зростання економіки заходів, щоб запобігти дефляції. Зокрема, йдеться про запровадження від'ємних відсоткових ставок, наддешеве фінансування банків, що сприяло кредитуванню приватного сектору, а найголовніше – запуск масштабної програми кількісного пом'якшення на початку 2015 року. Ці ініціативи спричинили послаблення

КОРОТКО ПРО 2016

Владімір Путін матиме нагоду пограти м'язами на чемпіонаті світу з хокею, що відбудеться в Санкт-Петербурзі та Москві

Пол Воллес,
редактор
відділу економіки
Європи,
The Economist

Стережися, Apple!

Ендрю Палмер

Нам до рук потрапив план розвитку європейської техіндустрії

БРЮССЕЛЬ

Ми в Європейській комісії не маємо нічого проти заатлантичних технологічних гігантів, але за умови, що вони грають за правилами. Та нам, європейцям, треба не лише регулювати, а й творити. Американські компанії не можуть безроздільно панувати в онлайн-світі. Тому 2016 року в рамках програми єдиного цифрового ринку Європейська комісія запустить ініціативу «Осередок організації нової економіки» (Techneo). Її завданням буде підтримка європейських інтернет-компаній нової хвилі. Наша мета – розвивати компанії, що

спроможні конкурувати з найкращими американськими аналогами, і при цьому підтримувати основні європейські цінності. Чотири претенденти уже є.

Назва нової соціальної мережі Європи — **Rulebook**. Комуś із вас її історія, мабуть, уже відома. Мережу засновано 2014 року для стажерів у Брюсселі. У ній вони могли оцінювати роботу європейських комісарів і вибирати найкращих (вітанячка Жану-Клоду!). Але вона може стати чимось значно більшим – віртуальним втіленням спільноти європейських націй. Власники сторінок на Rulebook повинні будуть постити повідомлення 25 офіційними мовами

ЄС – утратимо спонтанність, зате зміцнимо солідарність. Для створення акаунта потрібна згода всіх членів, але коли вже приєднався до Rulebook, одноосібно видалитися з нього не можеш: тебе мають віртуити німецькі френди.

Бізнес-модель Amazon Джеф Безос скопіював із Європи: вона ніколи не приносить реальних прибутків. Наш новий портал електронної торгівлі **Fluß** дасть європейцям можливість купувати товари, послуги й цифровий контент в одному місці. Так само вони зможуть придбати зразки нашої

культурної спадщини, але ми розробимо ще й оригінальний контент, який безперервно транслюватиметься через Fluß. Наразі вже знімається міні-серіал про таксистів, які відбиваються від навали конкурентів із сегмента «економіки спільного користування». Сайт не працюватиме по неділях і в серпні.

Eiffel – європейський пошуковик, побудований за принципом «захист інформації – це право, а не додаткова опція». Тому пошук видаватиме лише тих людей і компанії, що погодилися на це (за винятком Великої Британії, яка вибила собі право «не погоджуватися – погоджуватися»). Зараз це означає, що результатів пошуковик видаватиме як кіт наплакав. Зате запити оброблятимуться дуже швидко.

Наостанок слід згадати **Damson** – європейського лідера в галузі «заліза». Звісно, йому тяжко буде конкурувати з продукцією Apple, та ми можемо переплюнути американських колег завдяки лінійкам абсолютно нових продуктів. Наприклад, Varoufakis – особистого асистента для мобільних телефонів, який на будь-який запит відповідає довгою лекцією з економіки. А ще Damson випробовує мобільний гаманець Schäuble, який ніхто не зможе відкрити. А талановита науково-дослідницька команда компанії працює над пристроєм Hollande, щоправда, поки невідомо, де і для чого його застосовувати.

Хтось може засумніватися в необхідності Techneo для Європи. У Лондоні, Берліні й Стокгольмі вже успішно розвиваються стартапи. Та нам тут, у Комісії, краще знати, що потрібно європейцям. Для другої хвилі прогресу європейських технологій 2017 року теж припасли багато ідей. Наприклад, проекти під кодovими назвами **Unter** й **Oiseau**.

Ендрю Палмер, редактор розділу «Бізнес», *The Economist*

КОРОТКО ПРО 2016

«Mein Kampf» Адольфа Гітлера стане доступна громадськості, однак влада Баварії, якій належить авторське право, відмовилася підтримати видання з критичною анотацією

євро, курс якого впав від \$1,40 навесні 2014-го до \$1,10 влітку й восени 2015-го.

Проблемою відновлення у 2016 році є те, що стимулювання згоратиметься. Навіть за умови збереження низьких цін на нафту стимул у вигляді збільшення купівельної спроможності населення у зв'язку з падінням цін на енергоресурси є одноразовим. Так само незмінно низький курс євро не забезпечить додаткового стимулу для експортерів.

НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ

Інша проблема – сповільнення економік країн, що розвиваються, зокрема Китаю, позначиться на економіці євросони. Особливо уразливими є німецькі експортери, адже завершується тривалий період зростання Піднебесної за рахунок значних капіталовкладень. А це слугувало серйозним стимулом для промисловості Німеччини, що постачала туди промтовари. Окрім того, Берлін муситиме дати раду міжнародним наслідкам скандалу з Volkswagen, що запламував лейбл «Зроблено в Німеччині». Збитки для німецького експорту, швидше за все, переважатимуть підтримку внутрішнього попиту за рахунок державних субсидій на мігрантів.

Сповільнення економіки ФРН вплине на всю євросону з двох причин. По-перше, вона центр валютного союзу: її частка в економіці євросони майже 30%. По-друге, її стійкість в останні кілька років децю амортизувала хвилі глибокої рецесії і стимулювала дальшє відновлення.

Попри неочікувано успішну нормалізацію в Іспанії (четвертій за розміром економіці євросони), у Франції та Італії (відповідно другій і третій економіках) особливого прогресу немає. Це означає, що активізуватися доведеться ЄЦБ. Оголосивши в січні 2015 року про запуск повноцінної програми кількісного пом'якшення, президент ЄЦБ Маріо Драгі заявив, що програма викупу переважно державних цінних паперів на €60 млрд, розпочата в березні, триватиме до кінця вересня 2016-го. Однак додав, що ЄЦБ продовжуватиме купівлю, «доки не буде істотного прогресу в боротьбі з інфляцією» відповідно до намічених центробанком на середньострокову перспективу близько 2%. Це було мудро, адже програма триватиме весь 2016-й і частину 2017-го, аби тенденція відновлення закріпилася. Хоча досвід інших центробанків підказує, що почати програму кількісного пом'якшення простіше, ніж закінчити. ■

Міграційна криза

Том Натталл, Брюссель

Чи зможе Європа впоратися з проблемою?

На початку 2016 року ЄС зіткнеться із чотирма великими загрозами. Перша – лівий уряд Алексіса Ципраса в Греції, ймовірно, не виконає жорстких умов угоди про фінансову допомогу обсягом €86 млрд, підписаної в серпні 2015 року. А отже, кредитори можуть припинити надавати кошти. Друга загроза – Росія. Бойові дії на Сході України вщухли на тлі бомбардувань Владіміром Путіним позицій антирежимних сил у Сирії. Але угода про припинення вогню не була повністю виконана. Путін може прив'язати Сирію до України. Наприклад, запропонувати допомогу в поваленні режиму Башара Асада в обмін на послаблення санкцій. Канцлер Німеччини Ангела Меркель та інші лідери опиратимуться цьому, але більш податливі країни ЄС, не виключено, приймуть такі умови. Третя – можливий референдум 2016 року у Великій Британії щодо членства в ЄС. Поступки, яких домогся прем'єр-міністр Девід Кермерон у переговорах про умови членства, можуть спокусити євроскептиків в інших країнах, які й собі захочуть бути винятком із правил. Це позначиться на цілісності ЄС.

Четверта загроза – міграційна криза, яка може виявитися найсерйознішою. Зимове затишшя – зменшення потоку біженців до Греції з Туреччини – дасть змогу країнам ЄС відпочити. Але для тих тисяч, які вже опинилися в Європі, доведеться шукати притулок. Навесні міграція знов активізується, а з нею й напруженість на прикордонному контролі в безпаспортній Шенгенській зоні. Біженців перекидатимуть, наче м'ячики, з країни в країну, а лідери ЄС обмінюватимуться в'дливими коментарями.

Європа не зможе повністю врегулювати міграційну кризу, але може спробувати взяти її під контроль. Питання в тому, чи робитиметься це скоординовано. Якщо ні, Шенген похитнеться й спрацює ефект доміно: у разі закриття одного кордону (можливо, німецького з Австрією) сусідні країни зроблять те саме. Тоді з'являться нові міграційні шляхи: через Боснію або Румунію чи до Італії через Адріатичне море. Ще одна небезпека – перенаселення Греції, першої країни ЄС, до якої стікаються мігранти. Доведеться відкрити пункти напівстаціонарного розміщення біженців.

СИТУАЦІЯ ВИХОДИТЬ ІЗ-ПІД КОНТРОЛЮ

Усе це сприятиме антимиграційним настроям у Європі. Франція й Німеччина готуватимуться до виборів 2017-го. У Франції, попри те що, на своє щастя, вона далеко від облюбованих мігрантами балканських шляхів, Марін Ле Пен теж посилюватиме позиції. Партія євроскептиків «Альтернатива для Німеччини» спробує використати стривоженість народу для посилення своєї політичної підтримки (на регіональних виборах – завоювання голосів),

а от напруженість у лавах правлячої коаліції може виявитися дуже шкідливою для канцлера Меркель. Підтримка налаштованих проти імміграції популістів, зокрема Герта Вільдерса в Нідерландах і Данської народної партії, сприятиме ухилу влади в цих країнах праворуч. Східноєвропейські лідери опиняться в пастці між німцями, які вимагають від них приймати більше біженців, та розлюченими виборцями, які хочуть, щоб мігранти були чужою проблемою.

Країнам, що вже прийняли чимало біженців, треба буде зайнятися їхньою адаптацією. Найбільші проблеми матиме Німеччина (див. наступну статтю), випробування чекають і на Австрію, Швецію та Нідерланди. Людям потрібні житло, медичне обслуговування, мовні курси та працевлаштування. Треба

Хочемо в Європу

знайти в школах місця для дітей. Під тиском виборців лідери багатьох країн будуть непохитнішими в переговорах на рівні ЄС щодо прикордонного контролю й депортації осіб, яким відмовлено в притулку.

Брюссель спробує виправити ситуацію. Європейська комісія запропонує переглянути Дублінську угоду, умови якої зараз здебільшого порушуються і яка дозволяє біженцям просити притулку в першій країні ЄС, до котрої вони потрапляють. Брюссель спробує вдосконалити охорону кордонів. Щоправда, особлива увага приділятиметься розселенню біженців, які прибувають до Греції та Італії, по інших країнах ЄС згідно з підписаним більшістю урядів планом 2015 року про спільну відповідальність. На тлі проблем із пошуком охочих прийняти біженців цей план загальмується або ж виникнуть альтернативи.

Такою альтернативою може бути програма переселення: переправлення біженців до Європи безпосередньо з Туреччини, Йорданії та Лівану через Управління верховного комісара в справах біженців (УВКБ) ООН. Навесні Комісія звернеться до країн ЄС щодо прийняття ще більшої кількості біженців. Лунатимуть заклики до США та держав Перської затоки, котрі могли б зарадити. Виникла ідея щодо скликання міжнародної конференції, на якій країни домовляться про переселення біженців. Ідеться про допомогу понад одному мільйону осіб.

Країнам, які вже зараз мусять дбати про інтеграцію біженців, буде несолодко. Проте впорядкована система прийняття напливу біженців в Європу – це, напевно, єдиний шлях урегулювання ситуації та подолання надто запеклих політичних суперечок. ■

Шенген похитнеться – спрацює ефект доміно

Том Натталл,
колумніст
Charlemagne,
The Economist

КОРОТКО
ПРО 2016

У п'яти землях Німеччини пройдуть вибори – вони покажуть, чи втомлюється Німеччина від правління Ангели Меркель та її партії

Нові німці

Андреас Клут, Берлін

Що означає бути німцем?
Час для переоцінок

За сотні років німці виробили звичку полишати батьківщину, емігрувати в такі країни, наприклад, як США, де їх зустрічала статуя Свободи і «сяк-так одягнені маси, які прагнуть дихати вільно». Тимчасом для німців, що лишилися вдома, національність була радше справою «крові» (латиною *ius sanguinis* — «право крові»), ніж вибору чи місця народження. Навіть у мові закладено цю концепцію ідентичності. Слово *deutsch*, коріння якого сягає періоду раннього Середньовіччя, означало «що належить народу». А донедавна слово «народ» (*Volk*) мало більше етнічну, ніж громадянську, конотацію. Похідний прикметник *völkisch* досі викликає неприємні расистські асоціації з нацистами.

Усе це історія, яка 2016 року піде в небуття. Нині Німеччина посідає друге місце після США за кількістю іммігрантів. Більшість приїжджає туди з країн ЄС, але чимало людей прибувають здалеку. Серед багатих країн Німеччина нині приймає найбільше біженців – сучасних «сяк-так одягнених мас». За прогнозами, лише у 2015 році їхня кількість має сягнути 1 млн, та й 2016-го цифра обіцяє бути високою.

Німець до нутра кісток

Вихідці із Сирії, Афганістану, Африки та інших куточків світу охоче прибувають до країни, де кожен п'ятий має «мігрантське походження» – так німецьким бюрократичним жаргоном названо людей з іноземним корінням. Серед них «гастарбайтери», які приїхали до Західної Німеччини з Туреччини, Італії та Греції в пошуках роботи ще в 1950–1960 роках, а також народжені вже на новій батьківщині їхні діти та онуки. Є й колишні югослави з біженців, що приїхали в 1990-х на хвилі великої кризи, а ще поляки, румуни й болгары, які тепер можуть вільно в'їжджати як громадяни ЄС, та багато інших.

Вочевидь, наплив мігрантів таких масштабів тривожить деяких «біонімців», як іронічно називають нині етнічно «чистих» німців (гра слів із натяком на органічні продукти). Найбільше занепокоєння викликають мусульмани: чи ж готові вони прийняти соціальні норми на кшталт гендерної рівності, світських цінностей та історичної відповідальності Німеччини перед Ізраїлем?

ЖИТТЯ, ПРИПРАВЛЕНЕ СХІДНИМИ СПЕЦІЯМИ

2016-й стане випробувальним для німецької політики щодо інтеграції такої кількості іноземців. Слід сподіватися на німецьку *Willkommenskultur* (культуру гостинності), адже більшість громадян розуміють, що біженці заслуговують на притулок, та й мігранти збагачують країну. Нині найпопулярніша на вулиці їжа в Німеччині – турецький донер кебаб чи сосиски із соусом карі (страви, що поєднують традиційні німецькі ковбаски зі східною приправою). Висока й низька культура Німеччини – тепер немислима без «іноземних» впливів.

Коли Німеччина виграла чемпіонат світу з футболу 1990 року, всі гравці збірної були «біонімцями», а 2014-го перемогу країні принесла команда з двома поляками, а ще футболістами з прізвищами Озіль (Туреччина), Хедіра (Туніс), Боатенг (Гана) і Мустафі (Албанія).

Бізнесмени й політики теж усвідомлюють, що Німеччині потрібні іммігранти. «Біонімці» народжують замало дітей. Нові німці, які сьогодні змушені здавати відбитки пальців для оформлення заяв про притулок, завтра опікуватимуться пенсіонерами й платитимуть податки, забезпечуючи добробут країни.

Єдине, що заважає Німеччині офіційно стати країною іммігрантів, – політика. Правий Християнсько-демократичний союз, очолюваний Ангелою Меркель, та його баварський побратим консервативний Християнсько-соціальний союз не відступають від ідеї-фікс: Німеччині не потрібні постійні «іммігранти» (*Einwanderer*), а лише тимчасові «приїжджі» (*Zuwanderer*) – гастарбайтери, які колись пойдуть. Таке викривлене сприйняття реальності заслуговує на іронію, якої й не шкодують лівоцентристи.

2014 року була внесена поправка до закону, яка дає право народженням у Німеччині дітям іноземців на подвійне громадянство. Та, попри цю міні-лібералізацію, вона вирізняється серед інших багатих країн купою норм для особливих випадків і недосконалістю закону про імміграцію.

2016 року таки буде ухвалено відповідний закон, бо навіть християнські демократи визнають уже для всіх очевидний факт: Німеччина стала країною іммігрантів – краєм надій і можливостей для багатьох людей, які поживають стареньке німецьке суспільство.

Концепція «права крові» давно застаріла. 2016-го німці з гордо піднятою головою нарешті дозволять їй канути в Лету. ■

Німеччина –
країна
іммігрантів

Ле Пен наступає

Софі Педдер, Париж

Визначення ліній фронту на президентських перегонах у Франції

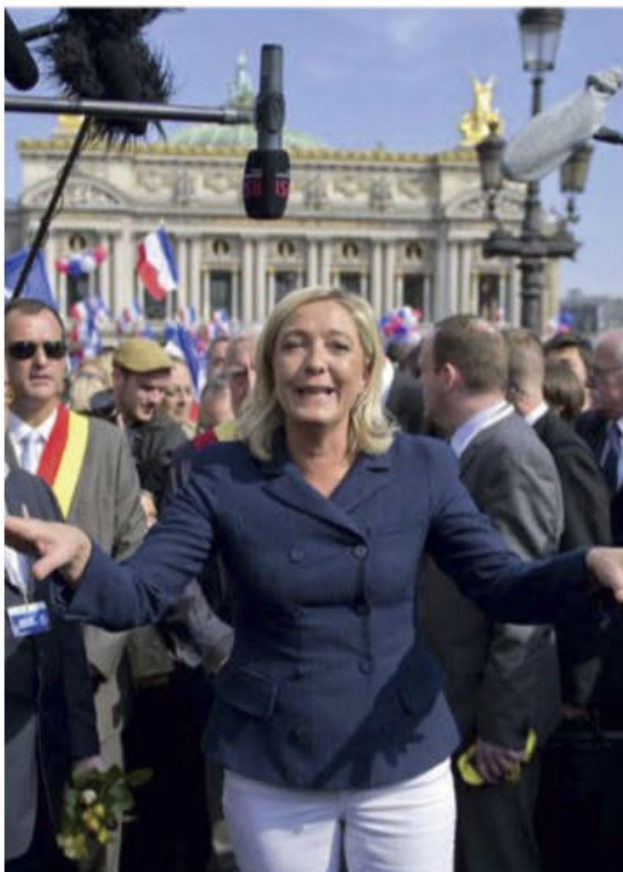
Наступного року може з'ясуватися, хто стане президентом Франції. Звісно, вибори відбудуться 2017-го, але тренувальний перший «раунд» стартує вже 2016-го. Річ у сильних позиціях Марін Ле Пен, лідерки популістського «Національного фронту» (НФ). Якщо не станеться радикальної зміни настроїв, Ле Пен має всі шанси перемогти в першому турі виборів 2017 року. Тому 2016-го почнуться змагання між потенційними кандидатами в її суперники у вирішальному турі, а отже, можливими наступниками Франсуа Олланда.

Ле Пен стартує 2016 року після хороших результатів у 13 регіонах на місцевих виборах у грудні 2015-го. Найкращим варіантом для неї була б перемога над лівими у двох провінціях: Нор — Па-де-Кале — Пікардія і Прованс — Альпи — Лазурний берег. Першість у будь-якій із них сколихнула б Францію і забезпечила б Ле Пен місцеві майданчики для демонстрації власної політики й донесення свого меседжу. Останній зводиться до оборони Франції: суверенітету (від Брюсселя), кордонів (від мігрантів), промисловості (від глобалізації) та світської культури (від ісламізації).

Незмінні проблеми Європи — з біженцями і євро — зіграють на руку Ле Пен. Якщо вона здобуде владу в північному регіоні (йдеться про Нор — Па-де-Кале), то гратиме на неоднозначному ставленні французів до мігрантів, беручи за яскравий приклад кризу в Кале. У зв'язку з цим правляча Соціалістична партія, побоюючись видатися зам'якою, може використати жорсткішу риторичку щодо обмеження міграції. Правоцентристи також потурбуються про антиміграційні гасла. Обом основним партіям буде непросторо зарядити народ ентузіазмом, необхідним для боротьби проти зростання впливу Ле Пен.

Для правоцентристів, що віднедавна зветься республіканцями, рік почнеться жваво. Очільник партії Ніколя Саркозі скористається успішними результатами на місцевих виборах для утвердження власних лідерських позицій. Щоправда, він пообіцяв провести в листопаді 2016-го відкриті праймериз для обрання кандидата в президенти серед зареєстрованих претендентів. Його суперники — це і колишній прем'єр-міністр Франсуа Фійон, і колишній держсекретар Франції з європейських справ Брюно Ле Мер. Та зрештою у фіналі змагатимуться Ніколя Саркозі й Ален Юппе, що був прем'єром 20 років тому. Саркозі сповнений енергії й ентузіазму, але це суперечлива постать з огляду на всім відомий ексцентричний стиль правління і правий курс, за допомогою якого він намагатиметься відвоювати виборців у НФ. Юппе — більш поміркований правоцентрист і фаворит істемблешменту, але за рік йому стукне 71, тож надихати натовпи буде важко.

Ліви́м треба буде постаратися уникнути маргіналізації. Після нищівних поразок на місцевих виборах перспективи Олланда, вочевидь, не покращаться. Він обіцяв балотуватися на другий термін лише за умови зменшення безробіття. Процес може запуснитися лише 2016 року, на який прогнозується зростання ВВП на 1,5%. Та буде вже запізно переконувати виборців у своєму вмінні тримати слово. Високі податки, державний борг на рівні 100% ВВП... Не врятує президента

Тонка гра Марін Ле Пен

навіть відносно стабільна популярність його прем'єр-реформатора Мануеля Валльса. 2016 року слід очікувати хитрих маневрів з боку лівих суперників Олланда. Якщо Олланд і Саркозі виявляться основними кандидатами 2017-го, як це сталося 2012-го, французи будуть розгублені. Молоді виборці втратять інтерес до політики; можуть початися відчайдушні протести в пошуках аутсайдера (Крістін Лагард чи ще хтось). Тим часом позиції Ле Пен зміцняться.

ФУТБОЛ ТА УСПІШНІ СТАРТАПИ

Попри напруженість, будуть і приємні моменти, зокрема в червні, коли Франція прийматиме чемпіонат Європи з футболу. Країна також може похвалитися розвитком стартапів, і деякі французькі початківці, зокрема платформа для спільних поїздок BlaBlaCar і сервіс прослуховування музики в потоковому форматі Deezer, вийдуть на світовий рівень. Нове покоління готове до ризиків та інновацій. Міністр економіки Еммануель Макрон представить новий закон про відкриття цифрової економіки для «проривних» підприємців.

Нове покоління готове до ризиків

На міжнародному рівні Франція діятиме як молодший партнер Німеччини в Європі. Водночас візьме на себе підтримку союзницьких атак на «Ісламську державу» в Іраку, а також дедалі більше в Сирії. Вона і далі гратиметься в жандарма в боротьбі проти джихадистів у Сахелі (Африка). Витримавши належний термін, міністр закордонних справ Лоран Фабіус, імовірно, піде у відставку (як і міністр фінансів Мішель Сапен). Непоганою кандидатурою на зміну будь-кого з них міг би стати розважливий міністр внутрішніх справ Бернар Казньов. Тим часом активна зовнішня політика Олланда не замаскує його слабкого внутрішнього управління. ■

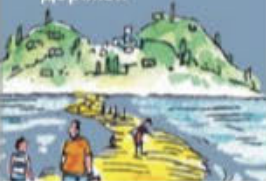
КОРОТКО ПРО 2016

Іспанський Сан-Себастьян і польський Вроцлав — культурні столиці Європи

КОРОТКО
ПРО 2016

Художник **Christo** відкриє на італійському озері Івео «Плаваючі пірси» — 70 тис. м² збудованих на воді жовтих пішохідних доріжок

Беппе Северніні, кolumnіст, *Corriere della Sera*, автор редакційних статей для *International*, *New York Times*

Усі дороги, хай які жахливі, ведуть до Рима

Беппе Северніні, *Мілан*

2016-й Італія проведе в профілактичному режимі

«Треба виправляти» — таким буде неофіційний девіз Італії впродовж наступних 12 місяців. 2016-й стане Профілактичним роком. Деякі справи йдуть непогано. Економіка відновлюється (ВВП нарешті зросте щонайменше на 1%); скорочується безробіття (щоправда, лише з 12% до 11%). Проводяться реформи на ринку праці, в освіті й законодавчій системі. Та виправляти доведеться багато: імміграція, проблеми великих міст, інфраструктура, податкова система й державні видатки на безліч пільг, що недешево обходяться. Скажімо, національне туристичне агентство ENIT витрачає левову частку свого бюджету обсягом €18 млн на зарплати, тож на просування туризму фактично лишається незначна сума. Першочерговою проблемою є міграція. Достатньо поглянути на мапу, і видно те, чого

ніяк не помічають «великі уми» Європи на регулярних зустрічах у Брюсселі: Італія — найближчий сусід неспокої Північної Африки й охопленого війною Близького Сходу. Треба сказати, італійці усвідомили цю проблему раніше за всіх. Та прозорливості тут замало. 2016 року їм доведеться всерйоз зайнятися імміграцією (посвідчення особи, перерозподіл, соціальна інтеграція, робота). Знадобиться ґрунтовний підхід, що зовсім не є національною чеснотою італійців.

Слід звернути увагу на великі міста. Рим потерпає від корупції, через застарілий громадський транспорт, зпсовані дороги й беззаконня на околицях. Папа Франциск оголосив Ювілейний рік — щось на зразок католицького хаджу. Рим очікуватиме близько 30 млн паломників, які теж стануть додатковою проблемою для транспортної системи міста. Замовлено 700 нових автобусів, але ще треба закінчити роботи в аеропорту «Ф'юмічино», на залізничній станції «Терміні» й у метро, а також поліпшити ситуацію з таксі — усе це не вдалося зробити 2015 року. Цілком логічно, що міська влада говорить про збільшення державних видатків. У жовтні сумнозвісному меру Рима Іньяціо Маріно довелось подати у відставку. Розташований на півночі Мілан у кращому стані. Нова канатна дорога, ефективна транспортна система й переобладнані водні шляхи (міська пристань «Ла Дарсена» стала модним місцем побачень). Поворотним моментом стала виставка «Експо-2015», що привабила 20 млн відвідувачів. 2016 року треба буде вирішити, що робити з гігантською площею, яка лишилася після неї. Студентське містечко? Інноваційний центр? Понад мільйон квадратних метрів чекають на вирішення проблеми. Практика подібних заходів (від Греції до Південної Африки) свідчить, що після них простоює нерухомість і лишається багато дорогого мотлоху.

Прем'єр-міністр Маттео Ренці полишить мандрівки й зосередиться на своєму майбутньому вже на батьківщині. Загальні вибори відбудуться лише 2018 року, але молодий флорентієць готовий працювати з електоратом. Для нього це буде вперше, адже 2014-го він успадкував прем'єрство, відправивши у відставку свого однопартійця з Демократичної партії Енріко Летту. На тлі розколу в опозиції між рухом «П'ять зірок» Беппе Грілло, антиімміграційною «Лігою Півночі» Маттео Сальвіні й партією ексцентричного Сільвіо Берлусконі, з її ребрендингом і новими іменами, Ренці має всі шанси на перемогу. Серед пріоритетів Ренці — спрощення податкового кодексу, розширення мережі доріг до віддалених районів, модернізація застарілих шкільних будівель і збільшення підрозділів для миротворчих місій. Найімовірніше, він попросить у Європейській комісії продовження терміну для скорочення боргу. Слід очікувати ще три популістських кроки: скасування майнового податку, підвищення пенсій і кампанію за проведення Олімпіади-2024 в Італії. Причому жоден із заходів країні не по кишені.

ЧОГО БРАКУЄ?

2016-го очікується ще три важливих прорахунки. Мало що буде зроблено для збіднілого Півдня. «Кошторис бюджетних видатків», про який так багато говорили, мав забезпечити заощадження обсягом €16 млрд, однак уже зменшився вдвічі та зменшиться ще, коли групи інтересів — від вантажоперевезень до кінських скачок — скажуть своє «нізащо». Та й не варто сподіватися на суттєве скорочення щорічних державних видатків обсягом €26 млрд на 7500 державних компаній, що працюють у різноманітних сферах (società partecipate), — від вивезення сміття до місцевого громадського транспорту. Чому? Тому що ставки завищені — голоси виборців. ■

Фантоми 1916 року

Джоан Гоуї

На пам'ять про Великодне повстання в Ірландії

У великодній понеділок 1916 року близько 800 ірландських республіканців захопили стратегічні будівлі Дубліна. Шість днів по тому протестувальників стало вдвічі більше, але під натиском краще озброєних сил британської корони вони здалися. Великодне повстання обіцяло ввійти в історію як одна з невдалих спроб відвоювати збройним шляхом незалежність від Британії (тоді загинуло 485 осіб, серед них 262 цивільних). Однак, коли Патрік Пірс підняв повстання, проголосивши республіку зі сходів Головоштамту, Ірландія стала на «відправний пункт... всієї подальшої історії» — так це описав історик Френсіс Стюарт Ліонс. Після 1916 року Ірландія «стрімголов кинулася» до війни за незалежність 1919–1921 років, Англо-ірландського договору 1921 року, відокремлення й громадянської війни. Британці запровадили воєнний стан і провели масові арешти та обшуки, унаслідок чого втратили підтримку багатьох людей, які раніше повстанцям не співчували. Найбільш нерозсудливими були таємні воєнні трибунали й розправи: з 3 по 12 травня розстріляли 15 осіб. За створення республіки почали боротися прості ірландці й ірландки. У квітні 2015 року уряд Ірландії оприлюднив річну програму пам'яті про Великодне повстання з акцентом на «примиренні», мовляв, конфлікт між Ірландією й Великою Британією в минулому. Тим часом юніоністи Ірландії відзначатимуть інші столітні роковини — пам'ять їхньої «кровної жертви» на Соммі, де загинуло близько 2300 ольстерців. Для них перший день тієї битви, 1 липня 1916 року, — священна дата. ■

Джоан Гоуї, регіональний редактор розділу «Європа», *The Economist Intelligence Unit*

Тиск Путіна

Аркадій Островський, Москва

Після пригод за кордоном репресії вдома

Вмикаєш російське телебачення – і на екранах постає образ нової (чи радше відродженої) наддержави, що кидася виклик домінуванню США у світі. Росія витіснила американців із власних «задвірків» в Україні й тепер поширює свій вплив за межі колишнього Радянського Союзу. Бомби й ракети в Сирії перетворили її з регіональної потуги на глобальну. Путіна через війну в Україні ніхто не ізолював. Навпаки, він став найвпливовішим політиком у світі.

Вимикаєш російське телебачення – й успіхи Путіна блякнуть. Росії не вдалося ані просунути вглиб України, ані уникнути посилення санкцій, тому довелося заморозити конфлікт на Донбасі й відмовитися від плану створення «Новоросії». Минуло майже два роки після анексії Криму та сплеску патріотичної ейфорії, і наслідки дій Путіна стають бо-лісно очевидними.

На Росію чекає затьожна стагнація

Ще до нападу на Україну було видно економічні проблеми Росії. А після подвійного удару – через різке падіння цін на нафту (основного експортного ресурсу країни) та санкції, які відрізували Росію від міжнародних ринків капіталу, – вони поглибилися. Рецесія, небезпечно стрімке зменшення інвестицій, і підприємці, що вивозять свої гроші та сім'ї з країни. Інфляція на рівні 15%.

Така невідповідність двох реальностей (тієї, що на російському ТБ, і тієї, у якій живуть прості росіяни) стане головною темою 2016 року.

Якщо ціни на нафту раптово не підскачуть, полегшення чекати не варто. Сподіватися на V-подібне відновлення, як після кризи 2009 року, годі: на Росію чекає тривала стагнація. Хоч би як завзято путінська пропагандистська машина втримувала увагу народу на зміцненні позицій Росії за кордоном, люди дедалі більше відвертаються від телеекранів і поглядають на холодильники. Москва, де зосереджено багато чиновників і великих прибутків, у питанні протестів може поводитися інертніше, а ось на периферії напруження зростатиме. Парламентські вибори 2016 року можуть принести неприємні сюрпризи правлячій партії «Единая Россия». Високпосадовці покладають великі надії на імпортозаміщення як варіант виходу з кризи. Падіння цін на нафту призвело до суттєвої девальвації рубля, що теоретично мало б підвищити конку-

рентоспроможність експортоорієнтованих секторів економіки. Саме так було після девальвації рубля 1998 року. Та цього разу ситуація інша. Кремль настільки придушив конкуренцію й підірвав інститут права власності, що нині головним наслідком девальвації є не розвиток російських підприємств, а розкручування інфляції. І небагато знайдеться бізнесменів, які інвестуватимуть на батьківщині без упевненості в політиці чи інвестиційному кліматі країни.

НАБІР АВТОКРАТА

Економічного зростання Путін не начаклує. Натомість на тлі стагнації економіки й спадання ейфорії щодо Криму він повернеться до добре знаних будь-яким авторитарним лідером трьох інструментів: популізму, війни й репресій.

Досі російською економікою управляли ліберальні технократи, які зятято боролися проти додрукування грошей чи валютних обмежень. Та з огляду на напруженість відносно із Заходом і наближення виборів у Росії на перший план вийде економічний популізм. Імовірно, почнуться репресії. Путінові достеменно відомо, що державна корупція та несправедливість турбують

Підготовка до чисток?

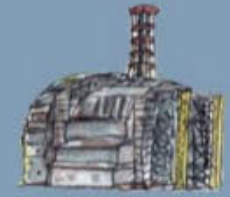
більшість росіян. «Кісточку» він уже підкинув, заарештувавши кілька губернаторів віддалених областей за звинуваченням у корупції. Варто очікувати продовження чисток. Неурядові організації витіснятимуться, а політичні опоненти Путіна, яким і так украй непросто, опиняться під іще більшим гнітом.

У російській пропаганді переважатиме риторика в дусі холодної війни. Путін і далі хизуватиметься військовою міццю, воюватиме в маріонеткових конфліктах з Америкою й час від часу навіть погрозуватиме ядерною зброєю. Усе це насамперед для ефектної картинки в телевізорі. Але такі дії надзвичайно ризиковані. Росія може «загрузнути» в Сирії, російські війська – «випадково» зіткнутися з натовськими, а провокації росіян – призвести до конфлікту в країнах Балтики.

Та найбільше від безрозсудства Путіна постраждає сама Росія. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Завершується термін експлуатації залізобетонного саркофага над руїнами ядерного реактора Чорнобильської АЕС. Новий досі не добудований

Лише можливо...

Безвізовий Шенгенський режим упаде під тягарем міграційної кризи

Швеція, і навіть Фінляндія, вирішать вступити до НАТО, чим розлютять Росію

Каталонія в односторонньому порядку проголосить незалежність і спровокує кризу в Іспанії

Аркадій Островський, редактор розділу «Росія», *The Economist*, автор книжки «*The Invention of Russia: The Journey from Gorbachev's Freedom to Putin's War*» («Винахід Росії: від горбачовської свободи до путінської війни»); видавництво Atlantic Books)

Дати шанс дипломатії

Верховний представник ЄС із питань закордонних справ **Федеріка Моґеріні** переконує, що угода з Іраном може забезпечити більше проривів у регіоні

Якщо вдасться ефективніше співпрацювати на регіональному та міжнародному рівнях, мир у Сирії реальний

2016 року світ може стати безпечнішим завдяки угоді, яку ми уклали з Іраном у липні 2015-го. Вона гарантує, що Іран за жодних обставин не створить атомної бомби, а також дає світові ефективний інструмент перевірки того, наскільки Тегеран дотримується своїх обіцянок щонайменше на 10 наступних років, а в делікатніших справах, може, навіть надовше. Цим часом ми маємо скористатися оптимально. Не можемо дозволити собі прокинутися за 10 років та усвідомити, що втратили найкращу за нашого покоління нагоду встановити регіональний і світовий порядок, де буде більше співпраці. Чимало залежатиме від того, як цією нагодою скористаються всі гравці.

Нові лідери Ірану виявили готовність до взаємодії по-новому з міжнародною спільнотою. Я на власні очі спостерігала, наскільки переговірники з Ірану прагнуть досягти взаємовигідних рішень на перемовинах. І всі ми бачили, як тамтешня молодь святкувала підписання угоди на вулицях Тегерана. Молоді люди вітали її політичне та символічне значення як можливість для їхньої країни відкритися. Знехтувати чи змарнувати таку можливість було б непростимо.

Час покаже, чи мають усі сторони добру волю. Перші місяці після підписання Спільного всеосяжного плану дій видалися перспективними, наразі Іран повністю виконує «дорожню карту», погоджену з Міжнародним агентством з атомної енергії. Та лише доброї волі недостатньо. Для будівництва спільного майбутнього й прийняття спільних викликів нам знадобляться відвага та мудрість.

А спільних викликів на Близькому Сході нині не бракує. Якись із них ми спостерігаємо вже не один десяток років. Якись зовсім свіжі. Якись, напевне, залишатимуться актуальними ще довгий час. Сьогодні до проблем віри й етнічних груп додалася боротьба за домінування в регіоні. Регіональні гравці ставлять перед собою різні цілі залежно від історичних обставин і їхніх нинішніх інтересів. Якщо дивитися на цю вибухову суміш, складається враження, що боротьба за нові можливості, яку молодь по всьому регіону розпочала лише кілька років тому, програє назавжди. Багатьом із цих молодих людей тепер світять нові битви: за права людини, свободу, а нерідко й задоволення базових потреб. Інші ж приєднуються до терористичних угруповань.

Саме тому держави, яким загрожують спільні небезпеки, мають забути про колишні конфлікти й об'єднати сили. З політичного погляду угода з Іраном – це можливість. За умови належної імплементації вона га-

рантує, що на Близькому Сході не буде ядерної війни, а отже, всім країнам регіону, зокрема державам Перської затоки та Ізраїлю, житиметься безпечніше.

Та це ще не все. Угода створює платформу для нових відносин, що ґрунтуються на довірі чи принаймні взаємовизнанні спільних інтересів. Вона закладає фундамент для нової динаміки в регіоні.

Так звана Ісламська держава (ІД) та інші терористичні угруповання утвердилися внаслідок розколів в Іраку, Сирії та всьому регіоні. Найбільше «ІД» лякає співпраця між сунітами та шіїтами або між мусульманськими державами та їхніми міжнародними партнерами. Навіть у Сирії, де триває найжорстокіший конфлікт нашої доби, знайти вихід із кризи можна. Рада Безпеки ООН чітко постановила, що військового рішення громадянської війни немає, а ключовим шляхом до подолання «ІД» і «Фронту ан-Нусра» є політичний перехід.

Регіональні та міжнародні гравці мають великий вплив на сторони сирійського конфлікту. Час зібрати їх усіх за столом переговорів на рівних умовах. Це буде непросто. Знадобляться час, колективне лідерство й складні рішення. Та якщо вдасться ефективніше співпрацювати на регіональному та міжнародному рівнях, то мир у Сирії стане реальною перспективою.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД

Багатосторонні форми, які вже встигли поховати, ще стануть у пригоді. Угода з Іраном відкриває друге дихання в тих, хто досі вірить у багатосторонню систему. Вона підтверджує, що найефективніший шлях – співпраця для вироблення рішень на довготривалу перспективу. Це європейський підхід: діалог, дипломатія, партнерство, наполегливість. Від нього мають виграти всі. У випадку угоди з Іраном він дав чудові результати. Тепер можемо вдихнути нову надію в процес вирішення інших криз – від Лівії до миротворчого процесу на Близькому Сході, які ускладнюються на наших очах. Хтось гадає, що цей підхід веде в нікуди. Хтось називає його наївним. Та не варто забувати, скільки криз спричинив «менш наївний» підхід. Нам потрібні єднання та послідовність. Для підписання угоди з Іраном знадобилося 12 років переговорів і майже 40 років недовіри.

40 років – це чимало, це все моє життя. Та ми маємо пам'ятати, що в політиці ніщо не вічне. Завзята праця може змінити хід історії. Нам потрібні терпіння й бачення. Те, що не вдасться 2016-го, не виключено, стане можливим 2017-го. Однак нас підганяють мільйони переміщених осіб і сотні тисяч жертв. 2016-й має бути роком дії. ■

Також у розділі:

Останній ривок Обама 38

Новий музей
на Національній алеї 39

Повільне одужання економіки 39

Жвавий бізнес 40

Роджер Гуделл: півсторіччя
Суперкубка 42

Крізь терни до Білого дому

Девід Ренні, Вашингтон, округ Колумбія

Перегони будуть жорсткими, напруженими й витратними

Деякі президентські вибори схожі на свято: не-терплячі виборці юрбляться навколо кандидата, що пропонує їм надію. Інші більше схожі на воєнні дії, коли протилежні сторони мобілізують свої «армії» та йдуть до перемоги. І вибори 2016-го належатимуть саме до останнього типу.

Серед американців зараз панують войовничі настрої, адже все більше різних проблем — від податків до політики на Близькому Сході — вони сприймають або крізь суто консервативну, або крізь суто ліберальну призму. Подальше зростання кількості фанатиків указує на те, що дії політичних опонентів є помилковими й навіть загрожують добробуту країни.

У 2016 році схибить той, хто намагатиметься переконати у своїй правоті виборців із табору опонентів. Розумні ж кандидати, щоб привернути прихильників, гратимуть на почуттях. Буде залучено рекордні суми: очікується, що загальні витрати сягнуть понад \$5 млрд, а це більш ніж удвічі перевищить витрати на президентські вибори 2012-го.

Лідери Демократичної партії розуміють, що їм не вдасться повторити успіх 2012 року — тоді Барак Обама покращив свої результати 2008-го, що є рідкісним явищем для кандидата, який претендує на другий термін. У 2016-му молоді виборці навряд чи надихнуться Гілларі Клінтон, залізною леді, якій у жовтні виповниться 69. Вона докладе всіх зусиль для того, щоб замінити втрачених виборців (колишню цільову аудиторію Обама), залучивши своїх найвідданіших прихильників: «небіле» жіноцтво та жінок із вищою освітою.

Республіканці усвідомлюють, що не можна допустити прорахунків 2012 року, коли вони висунули кандидатуру недалекого технократа Мітта Ромні, якому довелося прийняти ультраправу позицію з деяких питань, зокрема еміграції. Тому, якщо все працюватиме як годиться, перший сезон виборів-2016 обіцяє бути коротким й інтенсивним. У лютому «поле битви» переміститься в чотири штати: Айову, Нью-Гемпшир, Південну Кароліну та Неваду — порівняно невеликі регіони, де зазвичай віддається перевага кандидатам, які вміють тримати увагу публіки. Після 1 березня, так званого супервіторка, «поле битви» звизниться й загальні голосування відбудуться приблизно в десяти штатах, переважно на півдні країни. Партійна верхівка сподівається, що переможця буде визначено вже у квітні.

Сезон праймериз 2016-го буде коротким і гострим

Ультраправі активісти, які представлятимуть більшість у Республіканській партії, навряд чи із цим так легко погодяться. Рядові партійці та істеблішмент серйозно сперечаються щодо причини поразки пана Ромні. Активісти стверджують, що це сталося через його елітаризм і що програв він саме тоді, коли мільйони консерваторів, стримуючи огиду, вирішили не йти на виборчі дільниці. Можновладці ж заперечують, що пан Ромні програв через те, що не зміг сподобатися новим демократичним виборчим групам — від незаміжніх жінок до іспаномовних та громадян азійського походження.

Статистика лишається на боці можновладців. У 2012 році Міт Ромні здобув більше голосів «білого»

КОРОТКО ПРО 2016

Адміністрація з продовольства та ліків США вимагає, щоб до грудня 2016 року ресторани швидкого харчування вказували на упаковках кількість калорій

Девід Ренні, керівник вашингтонського бюро *The Economist*, колумніст Lexington

КОРОТКО
ПРО 2016

Флойд Мейвезер зможе побити рекорд Рокі Марчіано (49 боїв без поразок), якщо проведе ще один бій

населення, ніж Рональд Рейган на виборах 1980-го. Якби пан Ромні балотувався в «рейганівській» Америці, країні, у якій майже дев'ять із десяти виборців були білими, він переміг би з переважною кількістю голосів. Проте, зважаючи на демократію 2012 року, його очікувала поразка. А 2016-го електорат обіцяє бути ще розмаїтішим, адже 30% голосів належатимуть «небілим» громадянам.

Проте, на прикрість республіканцям, пул активістів, які обирають кандидатів у президенти, не відображає розмаїтості загального електорату. Старші, «біліші» та значно консервативніші, ніж середній американець, члени Республіканської партії в кількості 20 млн осіб обиратимуть свого представника. Оскільки вони люто ненавидять Демократичну партію, то зрештою оберуть того, чия кандидатура влаштовуватиме благодійників та сірих кардиналів, — когось на кшталт сенатора Флориди Марко Рубіо. Але, спостерігаючи за процесом, ми станемо свідками жорстокої битви, під час якої кандидатам доведеться займати чіткі позиції щодо різноманітних питань — від абортів і зброї до імміграції.

Дві знесилені партії приповзуть до фінішу. Демократи навряд чи зможуть зберегти кращу форму, ніж республіканці. Утримання Білого дому впродовж двох термінів виснажує, навіть якщо виборці перебувають у доброму гуморі. А 2016-го їхній гумор навряд чи лишатиметься добрим. Пані Клінтон, політичний експерт із багаторічним досвідом, швидше вражає, ніж викликає симпатію. Деякі демографічні перемоги виявляться не такими вирішальними, як цього очікує більшість демократів. Латиноамериканська група виборців не виправдає покладених надій, а їхні голоси виявляться вирішальними лише в кількох штатах.

Може статися, що результат не залежатиме від самих кандидатів. Якщо глобальні сили вирішать зірвати відродження Америки в 2016 році, демократи програють. Якщо ж економіка якимось дивом утримається на плаву, пані Клінтон зможе претендувати на хитку перемогу. У Конгресі їй, однак, доведеться зіткнутися із запеклими ворогами: 2016 року Палата представників залишиться в руках республіканців, як, можливо, і сам Сенат. У такому разі труднощі для президента Клінтон лише починатимуться. ■

Останній раунд для Обами

Джон Прідо

Чи вдасться йому піти красиво?

До кінця 2016-го популярність Барака Обами зростає. Цей прогноз такий точний, наскільки взагалі може бути точним прогноз. З 1945 року в рейтингах усіх президентів США (окрім двох) наприкінці їхніх термінів спостерігався різкий стрибок. Двоє з них — Кеннеді та Ніксон — не мали можливості закінчити свої терміни, тож їх не можна вважати прикладами, що спростовують це правило.

Попри це, Обама матиме такі самі обмежені можливості для ухвалення законодавчих змін, як і п'ять років тому, коли республіканці взяли під контроль Палату представників. Теоретично і він, і республіканський Конгрес прагнуть знизити ставку прибуткового податку, який сплачують компанії. Але цей податок зазвичай пов'язаний із глобальнішою податковою реформою. Вирішення проблеми високих ставок одночасно з припиненням сприятливого режиму оподаткування могло б виявитися цілком досяжною метою. Проте, найімовірніше, на кінець 2016 року в Америці ставка оподаткування для корпорацій лишатиметься найвищою серед країн першого світу.

Отже, поправки до законодавства не покращать репутації Обами, а як щодо активів виконавчої влади? В останні дні

Ще один рік

своїх термінів президенти зазвичай віддають перевагу розпорядженням, які не потребують ратифікації Конгресу, але можуть бути скасовані наступником. Пан Обама не виняток. Він устиг видати президентські накази з питань імміграції, зміни клімату та підвищення заробітної плати федеральних працівників. І розмакував цей спосіб прийняття рішень, тож робитиме це далі.

Переважна частина його наказів пишеться за двома правилами. Вони стосуватимуться проблем, яких Обама торкався у своїй кампанії і які мали підтримку більшості за результатами загальноамериканських опитувань. Ця стратегія потенційно може бути використана й щодо двох інших проблем: зброї і в'язниці Гуантанамо.

Його звинуватять у трагічних подіях у Сирії

Підтримка ідеї про контроль над зброєю впала, проте в ідеї прискіпливої перевірки біографічних даних досі високі рейтинги. Можливо, Обама зможе знайти конструктивний спосіб використати Департамент охорони здоров'я та соціальні служби для того, щоб запобігти сотням випадкових смертей від вогнепальної зброї, які стаються щороку. Він міг би запросити її виробників до Білого дому та вмовити їх самостійно затвердити необхідні норми безпеки.

Складніше буде зробити щось для більш ніж сотні затриманих, які наразі перебувають у Гуантанамо, адже Конгрес недвозначно заборонив їхнє переміщення. Але

Обама постійно каже про те, що Америка зобов'язана виправити низку правил, які були видозмінені на користь національної безпеки після терактів 11 вересня 2001 року. Найяскравішим прикладом є безстрокове утримання підозрюваних під вартою без проведення слідства.

У нас є ще один, зовнішньополітичний прогноз. Того, хто робив усе, щоб припинити війни в Іраку та Афганістані, буде втягнуто ще глибше в конфлікт на Близькому Сході. Обаму звинуватять у трагічних подіях у Сирії, щодо його дій це довго сперечатимуться. Казатимуть, що в переломний момент 2013 року він просто не мав достатньої кількості голосів для санкціонування воєнних дій. Проте президент, який претендує на визнання здобутків свого правління, мусить взяти на себе провину й за події, не підвладні йому. ■

Джон Прідо, редактор розділу «США», *The Economist*

Чорна культура посідає своє законне місце

Івонн Райан

Музей на Національній алеї

За останні чотири роки невелика будівля бронзового кольору відвоювала для себе останнє вільне місце на Національній алеї у Вашингтоні, округ Колумбія. Коли 2016-го її двері відчиняться, Смітсонівський інститут нарешті матиме власний Музей афроамериканської історії та культури. Пропозицію відвести окрему територію для увічнення досягнень афроамериканців уперше озвучила ще 1915 року група ветеранів громадянської війни. Тож, як жартома зазначає заступник директора музею Кіншаша Голман Конвілл, час для появи такого місця вже точно настав.

Те, що заклад розташований саме на Національній алеї, поруч з іншими великими музеями, має неабияке значення. «Це ніби повертає нашу культуру туди, де вона й мала бути весь час – у самісінь-

Серед артефактів трапляються як шокуючі, так і екстравагантні

кий центр Америки», – пояснює пані Конвілл. Для створення бронзової ґратчастої конструкції будівлі Девід Аджайе разом із командою архітекторів вирішили звернутися до мистецтва народу йоруба та робітників-металургів із Півдня.

Куратори музею затіяли турне всією країною, влаштувавши в різних містах невеликі аукціони, де люди могли принести власні речі для оцінки. Ідея привернула неабияку увагу публіки, проте врешті куратори самі відшукали та «вплювали» лівову частку артефактів (приблизно 40 тис. експонатів). Серед них трапляються як шокуючі (наприклад, кайдани, що використовувалися для рабів-дітей, або труна Емметта Тілла, вбивство якого 1955 року надихнуло покоління борців за громадянські права), так і екстравагантні (летючий Корабель P-Funk Джорджа Клінтона – величезна літаюча тарілка, що була центральною принадою багатьох його химерних шоу, – зрештою вирішив «приземлитися» саме тут).

Але музей не зацікавиться лише на історії та оперативно реагує на поточні події. Так, співробітники колекціонують відео, фотографії, інші арте-

Новий монумент у Вашингтоні

факти з демонстрацій, спричинених убивствами поліцією беззбройних афроамериканців.

Наразі керівництво музею поставило собі за мету відкрити його до грудня 2017 року, коли Барак Обама залишить президентське крісло. Директор музею Лонні Банч упевнений, що саме перший президент афроамериканського походження має перерізати врочисту стрічку. Із цим не повинно бути проблем. Будівельні бригади працюють по сім днів на тиждень, а для того щоб «залатати» останні дірочки в 500-мільйонному бюджеті, не вистачає лише останнього ривка. Але після столітнього очікування наступні 12 місяців усе одно можуть здатися вічністю. ■

Івонн Райан, шеф-редактор *The World in 2016*, автор «Рой Вілкінс: тихий революціонер та NAACP» (університетське видавництво Кентуккі). NAACP – Національна асоціація сприяння прогресу кольорового населення

Незвичайне одужання

Генрі Керр, Вашингтон, округ Колумбія

Повільні зміни

Американська економіка видається цілком здоровою. Рівень безробіття знизився до докризових 5%. Порівняно з 2014 роком матеріальний стан багатьох американців дещо покращився. Але інфляція та відсоткові ставки залишаються на рекордно низькому рівні; зростання ж заробітної плати мізерне. У 2016-му ця ситуація почне змінюватися, але поволі.

Першими збільшаться відсоткові ставки. Джанет Єллен, голова Федеральної резервної системи, уже давно наголошувала на необхідності підвищення їх до того, як зросте інфляція. Востаннє ФРС розпочинала цикл підвищення ставок у червні 2004-го. І вже через рік їх рівень піднявся на 2%.

Проте нині ситуація інша. У 2014-му компанії поповнили зарплатні фонди з млн нового персоналу, а зарплати зросли на мізерні 2%. ФРС поводитиметься дуже обережно, допоки рівень зарплати не почне зростати помітно.

Є три причини, з яких динамічне зростання заробітних плат малоімовірно. По-перше, різке зменшення кількості членів профспілок та глобальна конкуренція ще більше послабили позицію робітників у відносинах із роботодавцем. Наразі трудова частка національного доходу коливається в межах 63%, тоді як на межі тисячоліття вона перевищувала 70%. По-

друге, рівень участі населення на ринку праці залишається низьким, а отже, дехто буде змушений влаштуватися на роботу ще до того, як процес збільшення заробітних плат запуститься.

По-третє, швидкість зростання продуктивності праці – найважливіший чинник – дуже повільна. З 2010-го по 2015-й вона становила в середньому 0,5% за рік (для порівняння: 2% за рік упродовж попередніх п'яти років). 2016-го в цьому очікується певне покращення, адже компанії, переживаючи труднощі найму, намагатимуться отримати більше від своїх наявних працівників. Проте, для того щоб ці інвестиції окупилися, мають минути роки.

Найбільш невизначеними є прогнози щодо інфляції. Повільне підвищення рівня заробітної плати, імовірно, утримуватиме низькі ціни. Але більшість експертів передбачають, що після різкого зниження цін на нафту та падіння долара процес інфляції запуститься на повну силу.

Вони можуть помилятися. Зі сповільненням розвитку економіки Китаю та відставанням економічного відновлення Європи від Америки долар має всі шанси зміцнитися. Тим більше що низький рівень інфляції виявився стабільно стійким в усьому світі.

2016-й зможе пролити світло на довгострокові перспективи в економіці. Можливо, песимісти введуть поняття «нової норми», згідно з яким стандарти рівня життя здатні зростати лише повільно. А якщо відсоткові ставки та інфляція залишаться низькими, у цьому можна буде звинуватити стан «постійної стагнації» – хронічного дефіциту попиту та інвестицій. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Аста ла віста, Дональде: Арнольд Шварценеггер стає ведучим «Кандидата» замість Дональда Трампа

Генрі Керр, кореспондент відділу економіки США, *The Economist*

КОРОТКО
ПРО 2016

Vegece, крихітко, Vegece! Китайський консорціум та його американський партнер розпочали проект надшвидкого пасажирського поїзда, що з'єднає Лос-Анджелес та азартну столицю Америки

Справедливий бізнес

Пол Тьюдор Джонс, Нью-Йорк

Бізнес-поведінка зміниться, якщо компанії буде притягнуто до відповідальності

Наступного року дискусії про стан американської економіки точитимуться переважно навколо нерівних доходів та проблем простих робітників. У вересні 2016-го саме для боротьби із цими недоліками некомерційна організація JUST Capital запроваджує новий показник — спеціальний коефіцієнт, що дасть змогу прозоро відстежувати й оцінювати діяльність 1000 найбільших компаній Америки за найважливішими критеріями, які визначить громадськість.

Ідея «народного індикатора» передбачає, що вирішення соціальних проблем стане результатом змін швидше в корпоративній поведінці, ніж у державній

політиці. Крім того, великий вплив на ситуацію мало би бажання компаній називатися «порядними» в разі, якщо ринок змушуватиме їх зважати на позицію громадськості щодо поняття справедливості.

Рівень корпоративних прибутків за вирахуванням податку зараз найвищий від 1929 року, проте частка робочого доходу найнижча за останні 65 років. Для більшості американців рівень реальних прибутків уже протягом життя одного покоління лишається незмінно низьким. У 1980-му середньостатистичний генеральний директор заробляв приблизно в 42 рази більше за звичайного робітника. Зараз співвідношення змінилося на 373 до 1. Своєю чергою, такий розрив викликає занепокоєння через очевидну кореляцію між нерівністю розподілу доходів у країні та низкою соціальних, медичних і суспільних проблем (див. графік).

А той факт, що робітники постійно стикаються зі скороченням соціальних програм, пов'язаних із медициною, пенсіями та іншими пільгами, лише підкладає дров до багаття загального роздратування. Також змен-

шується частка прибутку, яка замість того, щоб розподілятися між акціонерами, інвестується назад у бізнес. 2014 року 500 компаній агентства Standard & Poor's викупили частку власних акцій на загальну суму \$553 млрд, що вдвічі більше за суму, яку ті самі компанії витратили за вказаний період на дослідження й розвиток.

Тож якби 2016-го люди оголосили американську мрію офіційно мертвою, їх неважко було б зрозуміти. Проте в нас інший менталітет. Нове дослідження, проведене JUST Capital, засвідчило: незважаючи на все сказане вище й на те, що довіра до бізнесу зараз перебуває на найнижчому рівні, більшість американців усе-таки вважають, що заходи, які добрі для бізнесу, добрі для країни. Навіть більше: вони переконані, що компанії можуть допомогти у створенні справедливішого суспільства.

Цей факт підбадьорює. Але найцікавішим результатом дослідження виявилось те, що головним критерієм справедливої бізнес-поведінки в сучасній Америці стала порядність компаній стосовно виплат і пільг для робітників. Саме ці якості за минулі роки було істотно підірвано через низку факторів. Історія вчить нас, що в періоди різких технологічних змін, як, наприклад, під час промислової революції, життя робітників і капіталістів перевертається з ніг на голову. Не варто дивуватися, що сьогоденний технологічний прогрес має різочке схожі наслідки: як позитивні, так і негативні. Але спробувати забезпечити більш рівномірний розподіл прибутків усе ж можна. Дослідження, проведені JUST, свідчать: незалежно від політичної ідеології чи рівня доходів громадськість вважає, що компанії занадто зосереджені на задоволенні потреб акціонерів, тоді як мають орієнтуватися більше на працівників, клієнтів, громади й довкілля. Більшість опитаних інвесторів та не-інвесторів також вважають, що компанії мають краще збалансовувати доходи різних зацікавлених сторін.

JUST Capital сподівається пришвидшити цей процес, запровадивши Індекс JUST, який ґрунтуватиметься на щорічному опитуванні близько 40 тис. американських громадян і на основі якого буде створено прозорий рейтинг 1 тис. найбільших компаній. Індекс також визначить 100 найсправедливіших компаній — JUST 100 — місце, де ці компанії зможуть себе рекламувати. Це, своєю чергою, має повернути до них потенційний капітал та ресурси.

Навіть якщо лише 1% капіталу спрямовуватиметься в більш достойне русло, це автоматично означатиме, що понад \$600 млрд щороку надходитимуть до активів компаній, які виплачують прожиткові мінімуми, надають вигідні пільги, виробляють продукцію для поліпшення життя суспільства, захищають права людини та довкілля тощо. Ось той висновок, який справді має значення. ■

Лише можливо...

Незалежний кандидат може перевернути президентські вибори 2016 з ніг на голову

Ще більше великих штатів **легалізують марихуану**, тож її легалізація по всій країні стає неминучою

Лавина **ресторанів** наслідує приклад Денні Мейєра, відомого нью-йоркського ресторатора, та **позбувається культури чайових**

Пол Тьюдор Джонс, засновник Tudor investment Corporation, президент JUST Capital

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)

ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

СІМ'Я: WWW.BOOK-YE.COM.UA РОЗКІД: 044-235-88-54

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3, тел.: (044) 235-88-54
вул. Спаська, 5, тел.: (044) 351-13-38
просп. Повітрофлотський, 33/2, тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1, тел.: (044) 383-61-49
вул. Велика Васильківська, 63, тел.: (044) 287-50-88

М. ЛЬВІВ

просп. Свободи, 7, тел.: (032) 235-73-68
вул. Галицька, 9, тел.: (032) 235-70-06

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3, тел.: (057) 731-59-49

М. ДНІПРОПЕТРОВСЬК

вул. Глінки, 15, тел.: (056) 732-13-92

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31, тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89, тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9, тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6, тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2, тел.: (0362) 26-39-41

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30, тел.: (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Суперкубок – до 50 і далі

Американський футбол завойовує світ, каже Роджер Гуделл, комісар Національної футбольної ліги

Національна футбольна ліга (НФЛ) та американський футбол загалом мають сьогодні найбільшу кількість уболівальників у США включно з глядачами суперрейтингового телешоу «Футбол суботнього вечора» й останній сезон Суперкубка – телешоу з найбільшою кількістю переглядів. Проте наш світ швидко змінюється. Тому ми ретельно вивчаємо вплив нових технологій на відносини молоді зі спортом.

Святкуючи 50-й сезон Суперкубка та дивлячись у майбутні 50 років, ми розуміємо, як важливо нам перетворитися на стрижень сучасного спортивного світу, який не зважав би на часові та просторові межі. Адже сьогодні фанати можуть отримати доступ до спортивних подій і програм із будь-якої точки світу, у будь-який час та з будь-якого пристрою.

Рушійною силою таких змін є сучасні технології. І хоча телебачення залишається найпопулярнішим засобом перегляду програм НФЛ, дедалі більше американців починають використовувати для цього різноманітні гаджети. 2013 року вперше за всю історію американці провели більше часу в інтернеті та з мобільними пристроями, ніж перед екраном телевізора.

Унаслідок цього люди починають взаємодіяти між собою та зі спортом новими способами. Соціальні медіа-платформи дають змогу користувачам ділитися враженнями, обговорювати свої улюблені команди та вболівати за них. Найвиразніше це бачимо серед представників так званого покоління Y, або ж покоління Міленіум, яке є найчисленнішим в історії. Покоління Y не полишає телебачення, проте майже половину часу його представники використовують для перегляду не телевізори, а інші пристрої. Вони вже не пасивні глядачі, адже цифрові медіа – їхня рідна стихія. Вони впевнені, що зможуть без проблем знайти й поширити потрібну їм інформацію будь-коли й будь-де. І ми також пристосовуємося до цього.

Новітні технології також допомагають нам покращувати якість медичного обслуговування й системи суддівства, статистику результатів гравців і команд, яка зчитуватиметься з відеореєстру та натільних пристроїв. Це дасть можливість уболівальникам ще глибше зануритися в гру, розбиваючи її на частини цікавих статистичних даних: наприклад, дізнаючись, із якою швидкістю гравець пересувається чи змінює напрямок руху.

Американський футбол має чималий потенціал, щоб привернути увагу публіки завдяки мобільним і соціальним платформам. Ми співпрацюємо із Snapchat, Twitter, YouTube та іншими мережами.

NFL Mobile, NFL Game Pass і подібні платформи НФЛ, орієнтовані безпосередньо на споживача, сьогодні з'являються наче гриби після дощу. Fantasy Football – гра, розроблена виключно для пристроїв із доступом до інтернету, нині перебуває на вершині популярності. Причому за п'ять останніх років у ній різко зросла кількість гравців-жінок. Тож так чи інакше уболівальники залучені в НФЛ 24 год на добу впродовж року.

А ЗАВТРА – ВЕСЬ СВІТ

Метою НФЛ завжди було донести наш продукт – трансляції ігор із поля – до якомога більшої кількості вболівальників. Тепер нові технології дають нам змогу робити це в глобальному масштабі. У жовтні 2015 року ми вперше трансливали гру вживу – Буффало грали проти Джексонвілля в Лондоні – через сервіс Yahoo безплатно для всього світу.

Ми змогли створити платформу, яка надавала б можливість уболівальникам отримувати доступ до наших ігор із будь-якого куточка світу. Тепер вони хочуть більшого. Наразі ми транслюємо три звичайних сезонних гри в Лондоні, але на цьому зупинятися не збираємося. Канада й Мексика, де американський футбол уже зараз утримує позицію другого за популярністю виду спорту, відкривають для нас нові можливості. Також для нашого розвитку відкриті майданчики в Китаї, Німеччині та Бразилії.

Це дасть нам змогу поповнити коло вболівальників неамериканцями та розширити попит на гру. Щоб їх зацікавило? Потенційно команда чи команди поза територією США, сезонні ігри в Мексиці, Латинській Америці та Європі, а також тренувальні табори та передсезонні ігри поза межами Америки.

Проте такі глобальні зміни накладають величезну відповідальність. Ми маємо заслужити повагу публіки, щодня дотримуючись високих стандартів як на полі, так і поза ним. А це означає постійне поліпшення якості, доступності та безпеки наших ігор. Тому треба намагатися практично підходити до вирішення проблем і керуватися довгостроковою перспективою.

Це єдиний можливий варіант розвитку подій для високотехнологічної мобільної світової арени. Суперкубок-50, що відбудеться 7 лютого 2016 року на стадіоні «Леві» в Санта-Кларі, штат Каліфорнія, підсумує для НФЛ півсторіччя приголомшливих досягнень та вдосконалень. Також він розпочне наступні 50 років процвітання й розвитку для американського футболу: з новими вболівальниками та на нових землях. ■

Ми змогли створити платформу, яка надавала б можливість уболівальникам отримувати доступ до наших ігор із будь-якого куточка світу

Північна та Південна Америка

Також у розділі:

Край невдоволених 44

Лише можливо... 44

Розширення Панамського каналу 45

Канада після виборів 45

Едуарду Паеш:

олімпійський дух Ріо 46

Медалей за політику не буде

Ян Пьотровський, Сан-Паулу

Скандали та економічний спад – ложка дьогтю в бочці бразильської Олімпіади

2016 рік мав стати зразковим для Бразилії. Поклади нафти, знайдені дев'ять років тому в глибоководному підсольовому комплексі біля берегів Ріо-де-Жанейро, мали б щедро змашувати коліщатка економіки та викоринювати соціальну нерівність. Нація футбольних фанатів повинна була б грітися в променях слави, здобувши рекордний шостий Кубок світу на власному полі в 2014-му. А поки всі спостерігали б за серпневими Олімпійськими іграми в Ріо-де-Жанейро, лівоцентристська Робітнича партія (РП) президента Ділми Руссефф і далі насолоджувалася б плодами стабільного економічного та соціального поступу з моменту приходу до влади в 2003-му.

У 2016 році Бразилія, як і раніше, фігуруватиме в газетних заголовках, проте вже з менш оптимістичних причин. Нафтове багатство виявилось майже таким самим невловимим, як і Кубок світу, мрії про який розбилися вщент у 2014-му, після розгромної (7:1) перемоги Німеччини в півфіналі. Державний нафтовий гігант Petrobras виявився куркою, що несе золоті яйця, проте лише для обраних. У 2014 році з'явилася інфор-

мація про багатомільярдний корупційний скандал: найбільші забудовники Бразилії засипали політиків грішми в обмін на контракти з нафтовим гігантом. Когось із магнатів у 2016-му очікує суд. Кількох політиків із коаліції Руссефф теж.

Однак саме ім'я президента не фігуруватиме у справі, хоча її політичні противники стверджують, що передвиборча кампанія Руссефф 2014 року спонсорувалася саме з цих «брудних пожертв». Тепер їй буде набагато важче відкинути звинувачення Держконтролю в тому, що 2014-го її адміністрація скористалася не зовсім законними механізмами, щоб прикрити дірку в бюджеті на виборчий рік.

Конгрес, у якому пані Руссефф утримує хитку й не дуже контрольовану більшість, не наважиться відмовитися від такого бюджету. Однак упродовж всього 2016-го над нею висітиме загроза імпичменту. Традиційно по неділях на протести виходитимуть сотні тисяч представників середнього класу Бразилії.

Бразилія увійде в другий рік рецесії – це найдовший період економічного спаду в країні від 1930-х

КОРОТКО ПРО 2016

Гольф та регбі-сімка дебютуватимуть на Олімпійських іграх-2016 у Ріо-де-Жанейро

Ян Пьотровський, керівник бюро The Economist у Сан-Паулу

На дні

Майкл Рейд, Ліма

Мандрівка краєм невдоволених

Шанси на економічний підйом у 2016 році для Латинської Америки залишаються мізерними. У 2015-му, вже п'ятий рік поспіль, економіка регіону сповільнюється. А за те, що поліпшення у 2016-му очікується дуже незначне, регіон може подякувати затяжній рецесії у Бразилії та Венесуелі. Завдяки вільному ринку країни Тихоокеанського альянсу (Чилі, Колумбія, Мексика та Перу) очікує невітніший приріст 2–3%.

На початку 2016 року в Перу, Еквадорі та Болівії метеорологи прогнозують посилення кліматичного феномену Ель-Ніньйо. І якщо невітніші передбачення справдяться, він завдасть економіці регіону тяжких збитків. Цього самого року в регіоні очікується низка важливих виборчих кампаній, тож невдо-

волення громадян через зниження заробітних плат і збільшення безробіття може потенційно перерости у щось серйозніше. Перші особи Венесуели та Бразилії можуть втратити посади конституційним шляхом. У Венесуелі потенційна перемога опозиції на грудневих парламентських виборах 2015-го може стати підставою для проведення референдуму щодо відставки непопулярного президента-соціаліста Ніколаса Мадуро. У випадку, якщо його уряд буде переобрано, на країну чекають масові страйки опозиції. Цілком імовірно, що він утратить підтримку армії. Хоч би як там було, у 2016-му є всі шанси покласти край режиму «чавізму».

Кейко Фухіморі, батько якої (Альберто) був авторитарним президентом

Перу в 1990–2000 роках, може перемогти на квітневих президентських виборах у країні. В останньому, липневому, турі на неї чекає боротьба з колишнім міністром фінансів Педро Пабло Кучінскі. Або ж з Аланом Гарсією, що претендує на третій термін, хоча не варто відкидати й можливість появи кандидата-аутсайдера. На виборах у Домініканській Республіці переможе нинішній президент Даніло Медіна. Це буде його другий поспіль термін на посаді. Медіна обійшов свого колишнього наставника Леонела Фернандеса, провівши конституційну реформу, яка дала йому змогу виставити свою кандидатуру на виборах.

У Нікарагуа на грудневих виборах переможе прокомуністичний авторитарний президент Даніель Ортега. Цей термін стане для нього третім поспіль завдяки популярності, якої набули його соціальні програми, та вмінню керувати державними інституціями залізною рукою. Проте загалом кінець «золотих років» змусить ліві уряди всього регіону зайняти оборонні позиції. ■

Майкл Рейд, колумніст Bello, *The Economist*

КОРОТКО ПРО 2016

Президент Колумбії та командувач угруповання FARC (Революційні збройні сили Колумбії) постановили, що 23 березня 2016 року буде підписане остаточне перемир'я, яке покладе край 50-річній партизанській війні

Але більше шкоди буде від маршів профспілок та інших соціальних рухів, пов'язаних із РП, у будні. Ситуація загостриться після спроб Руссефф зменшити державні видатки, що призведе до подальшого спаду в економіці.

У 2016-му Бразилія увійде в другий рік рецесії – це найтриваліший період економічного спаду в країні від 1930-х. Безробіття сягне 10%, що удвічі вище за показники 2014 року. Соціальна нерівність, котра стабільно скорочувалася з 2001-го по 2012-й частково завдяки політиці перерозподілу доходів, яку провадила РП, поглиблюватиметься четвертий рік поспіль. Через зменшення обсягу виробництва й чи не найвищі у світі облікові ставки інфляція знизиться з 9,5% у 2015-му, але не до 2,5–6,5%, намічених центробанком.

На ціни вплине й девальвація валюти: курс реала до долара буде найнижчим від 1994 року. Реал, як і валюти інших країн – експортерів сировини, впав услід за цінами на соєві боби, залізну руду та нафту. А ще над ним нависає перспектива зниження інвестиційного рейтингу Бразилії у 2016-му черговою великою кредитно-рейтинговою агенцією. До того, у вересні 2015-го, це вже зробила Standard & Poor, втомившись від небажання Руссефф провадити чесну бюджетну політику. У разі подальшого падіння інвестиційного рейтингу до сміттевого пенсійні фонди та інститути спільного інвестування, що повинні тримати у своїх портфелях лише безпечні активи, муситимуть позбутися державних облігацій Бразилії (та компаній країни, рейтинг яких впаде так само). Тож багато хто почне скидати бразильські активи заздалегідь.

У 2016-му Руссефф з усіх сил триматиметься свого крісла, хоча перспективи на решту президентського терміну вкрай непевні. Консалтингова компанія Eurasia Group оцінює її шанси на перебування в президентському кріслі до кінця терміну в 2018-му як три

з п'яти. Наразі ж єдиний позитивний момент для неї в тому, що ані формальна опозиція, ані Партія бразильського демократичного руху (ПБДР), очолювана віцепрезидентом уряду, не хочуть її посади вкупі з відповідальністю за подолання всього цього безладу.

Парадоксально, але найбільше зацікавленою у відставці президента може бути РП. Якби вона опинилася в опозиції, то могла б переконаливо (дарма що хибно) списувати спад в економіці на правий переворот і таким чином, можливо, уникнути інакше неминучої поразки на місцевих виборах у жовтні.

У цьому царстві п'ятми чи не єдиним променем світла буде Ріо. Підготовка до Олімпійських ігор створить 90 тис. тимчасових робочих місць, а отже, на якийсь час забезпечить місто від бунтів. Гармонію порушуватимуть поодинокі протести мешканців, чия життя безпосередньо постраждає від підготовки до ігор. Щоправда, змагання з вітрильного спорту таки варто перенести із засміченої бухти Гуанабара. Проте інші локації мають бути готові вчасно. А ще місто карнавалів знається на грандіозних вечірках. Успіх Олімпіади навряд чи передасться Руссефф, зате зіграє на користь амбітного мера Ріо-де-Жанейро Едуарду Паеша (ПБДР). У наступні роки він стане політичним опонентом, із яким варто рахуватися. ■

Лише можливо...

У Нікарагуа розпочалося будівництво альтернативи Панамському каналу

Новообраний уряд Аргентини змушений звернутися до ненависного МВФ із простягнутою рукою

Венесуела організовує напад на Гаюану, щоб виправдати репресії на власній території

Канал плюс

Адам Барнз, Панама

Розширення Панамського каналу

Панамський канал завжди був трохи затісним. Суднам типу «Панамакс» (294 м завдовжки й 32 м завширшки) доводиться просуватися шлюзами, лише на метр ширшими за їхні корпуси. Канал завдовжки 80 км складається, зокрема, зі штучного озера та 14-кілометрового проходу Кулебра (Гайар), що перетинає континентальний вододіл. Проте три двониткові системи шлюзів є серйозним обмеженням для транзиту. Вирішальним фактором для Адміністрації Панамського каналу (АПК) стало те, що переважна частина суден найбільших світових судноплавних компаній узагалі не спроможні ним користуватися.

Ідея розширення каналу з'явилася ще в далекому 1938-му, проте поштовою до її втілення стало повернення його під юрисдикцію Панами наприкінці 1999-го. Побудова нової групи ширших шлюзів зможе значно збільшити суднопрохідність. У 2006 році цю пропозицію було затверджено більшістю (76%) на національному референдумі. Прогнозована вартість будівництва становить \$5,2 млрд, хоча реальна, закономірно, обіцяє бути вищою.

Проект розширення включає також будівництво нового підхідного каналу з боку Тихого океану, поглиблення наявних проходів та підняття рівня води в озері Гатун на 45 см. У результаті судна зразка «Новий Панамакс» із вантажопідйомністю 13 тис. 20-футових еквівалентів зможуть переправлятися через канал. Це значний крок від транзиту оригінальних «Панамаксів» (5 тис. 20-футових еквівалентів), хоча вантажопідйомність найбільших суден сягає рекордних 19 тис. 20-футових еквівалентів.

Будівництво розпочалося у 2007-му й мало завершитися у 2014-му, на соту річницю відкриття Панамського каналу. Однак з огляду на робітничі страйки, розбіжності з концерном, відповідальним за будівництво нових шлюзів, і сам масштаб проекту стало зрозуміло, що урочисту дату доведеться перенести на квітень 2016-го.

Щоправда, наразі навіть прогнози щодо нової дати є непевними. У серпні 2015 року в мережі з'явилася фотографія, на яких чітко видно тріщину на новому шлюзі, тож існує необхідність проведення ремонтних робіт. Викликають сумніви й деякі інші нюанси проекту. Наприклад, Асоціація капітанів Панамського каналу виявила своє незадоволення системою, яку використовуватимуть для навігації крізь нові шлюзи. В оригінальних шлюзах транспортування здійснювалося зі спеціальними залізничними локомотивами, натомість нові шлюзи працюватимуть за допомогою буксирних суден. Крім того, клієнти можуть обрати інші маршрути, морські чи сухопутні, в разі, якщо мито на проходження каналом виявиться зависоким.

Економіка Панами, що орієнтована переважно на сферу послуг, за останні п'ять років зберігає річний приріст понад 8%. Оскар Басан з АПК стверджує, що наразі головне для країни – утримувати його між 6% і 7%. І модернізація найбільшого національного активу аж ніяк не найгірший початок. ■

Вітер змін?

Мадлен Дроган, Оттава

Канада лише бачитиметься і звучатиме інакше

Після перемоги на жовтневих виборах Ліберальної партії її лідер Джастін Трюдо пообіцяв канадцам «реальні зміни» – і більшість йому повірила. Консерватори попереджали, що ця перемога принесе із собою відкриття борделів та наркопритонів, нові ризиковані економічні стратегії та нову політику в царині безпеки. Своєю чергою, ліберали змальовували нереалістичні картини «сонячного майбутнього» країни, де представники різних рас та культур житимуть у мирі й злагоді.

Проте навряд чи якась із цих версій утілиться за час прем'єрства пана Трюдо. У 2016 році Канада зміниться, але, за винятком кількох аспектів, це буде зміна суто зовнішня.

Стануть кращими колегіальні відносини між лідерами регіонів Канади, що за правління попереднього прем'єр-міністра – консерватора Стівена Гарпера – не часто збиралися разом. Джастін Трюдо оголосив, що потребує їхньої допомоги для того, щоб уряд Канади зміг виділити 60 млрд канадських доларів (\$46 млрд) на нові інфраструктурні проекти й екологію. Окрім того, країна планує бути відкритою для багатосторонніх міжнародних організацій, які попередник Трюдо зневажливо охрестив «нікчемними дискусійними клубами».

Проте нова політика на ділі мало чим відрізняється від тієї, яку проводила Консервативна партія. Основне положення програми лібералів – формування бюджетного дефіциту задля стимуляції зростання економіки – дуже нагадує стратегію пана Гарпера в період після фінансової кризи. Ліберали навряд чи зірвуть нещодавно підписану угоду про Транстихоокеанське партнерство. Трюдо також підтримує розвиток енергетики.

На міжнародному рівні ліберальний уряд приділятиме більше уваги наданню гуманітарної допомоги та підтримці миру. Військові підрозділи, що наразі воюють з «Ісламською державою», буде відкликано. У політиці Канади щодо України змін не передбачається.

Істотніші зміни стосуватимуться переважно соціальних питань. Пан Гарпер був проти використання канадських фондів для фінансування абортів. А пан Трюдо заявив, що узаконення абортів мають підтримувати всі ліберальні кандидати. Певно, найсуперечливішу реакцію викликала заява лідера лібералів про його намір легалізувати марихуану. Аж ніяк не найгірший спосіб забезпечити сонячний настрій. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Мексика має провести низку реформ судової системи, зокрема запровадити презумпцію невинності, але перспектива серйозного прогресу сприймається скептично

Адам Барнз, кореспондент у Мексиці, Центральній Америці та на Карибських островах, *The Economist*

Мадлен Дроган, кореспондент у Канаді, *The Economist*

Громадянські ігри

Мер Ріо-де-Жанейро **Едуарду Паеш** пояснює, як Олімпійські ігри вплинуть на розвиток міста

Мер Бостона Марті Волш спочатку виступав палким прихильником проведення Олімпіади-2024 у рідному місті, але зрештою відмовився від цієї ідеї, посилюючись на високий ризик для тамтешніх фінансів. Місто Токіо, де пройнуть Олімпійські ігри 2020 року, вирішило облишити ідею будівництва стадіону, оціненого у \$2 млрд, віддавши перевагу скромнішим об'єктам. І Пекін (у 2008-му), і Сочі (взимку 2014-го) отримали свою частку критики через суму витрачених коштів. От і сотні тисяч бразильців вийшли на вулиці на знак протесту проти урядових витрат на будівництво стадіонів перед проведенням чемпіонату світу з футболу-2014.

Але чи справді такі мегаподії можуть бути лише тягарем для міст, що їх приймають? Не обов'язково. Вони цілком спроможні спонукати місто до вирішення власних проблем. Адже проведення Олімпіади вже не раз залишало по собі позитивні зміни.

Лондонські Ігри-2012 спонукали до відбудови Стратфорда, одного з найбідніших районів міста. Барселона (у 1992 році) лишається, певно, найяскравішим прикладом олімпійської реновації, проведення Ігор спричинилося до повної відбудови міста. Вивчаючи досвід попередніх Олімпійських ігор, я наштовхнувся на пророчу пораду Паскаля Мараґаля, що в 1992 році обіймав посаду мера Барселони: «Існує два типи Олімпіад: коли Ігри слугують місту й коли місто слугує Іграм».

Ріо-де-Жанейро може обрати лише перший варіант. Наше місто вибороло право проведення Олімпійських ігор у Токіо, Мадрида та Чикаго не через свою інфраструктуру чи досвід. Навпаки, саме наші муніципальні та соціальні проблеми стали перевагою і переконали Міжнародний олімпійський комітет у тому, що Ріо-де-Жанейро – це саме те місто, де Олімпіада матиме найпозитивніші й найтриваліші результати для жителів.

ТРИ ЗАПОВІДІ

Це завдання стало «першою заповіддю» Ріо-2016. На кожен долар, витрачений на спортивні заходи, припало п'ять інвестованих у якість життя населення. Поліпшиться ситуація у галузях громадського транспорту й переробки відходів, відбудують занедбані райони міста. Ці інвестиції спрямовані безпосередньо на поліпшення життя самих мешканців Ріо-де-Жанейро.

Прокладаючи нові лінії метро, створюючи монорейкову транспортну систему в центрі Ріо та будуючи 150 км швидкісних автобусних маршрутів, ми об'єднуємо місто. А це означає, що кожного дня 2,5 млн осіб проведуть у громадському транспорті майже вдвічі менше часу. Подвоїться кількість велосипедних доріжок. Ці зміни є справжньою революцією транспортної інфраструктури міста.

Але, щоб це сталося, Олімпіада мала спершу надихнути місто на пошук нових засобів мобілізації ресурсів. Майже 60% інвестицій на користь Ігор надходитиме із приватних джерел, полегшуючи тягар на плечах платників податків. Це стало нашою «другою заповіддю». Тоді як спортивні об'єкти фінансуватимуть приватні особи, державні інвестиції можна буде зосередити на галузях освіти й охорони здоров'я. Олімпійський парк уже будується силами державно-приватного партнерства. Будівництво олімпійського містечка та поля для гольфу буде профінансовано таким самим чином. На відміну від Олімпіади-2012 у Лондоні, де 80% організаційних коштів надходили з громадських фондів.

Найкращим прикладом є реконструкція порту – місця, з якого починалася історія Ріо і яке лишалося занедбаним упродовж десятиліть. Його територію осучаснюють, запроваджуючи нову систему пересування, що орієнтована передусім на пішоходів та громадський транспорт. А проект «Дивовижний порт» (\$2 млрд) було фінансовано коштами від продажу прав на повітряний простір.

Наша «третья заповідь» була не лишати після Олімпіади непотрібних об'єктів. Ми не тільки фокусувалися на раціональному проектуванні, а й зосредилися на оцінці будівництва та перспективному, довгостроковому плануванні – концепті, що називається «мобільна архітектура». Тимчасові олімпійські арени будуть пізніше перетворені на громадські об'єкти й переміщені до бідніших районів міста. Наприклад, по закінченні змагань стадіон для гандболу буде перебудовано на чотири нові школи. А центр водних видів спорту перетвориться на два спортзали.

Зрештою, після Олімпіади залишиться ще й нематеріальна спадщина. Як рейтингові агентства приваблюють інвесторів, так і проведення Ігор підвищує цінність міста в очах світу, покращує якість надання послуг, привертає увагу туристів. Ріо-2016 – це більше ніж просто спортивна подія, адже в ній гарантовано виграють найважливіші учасники – жителі міста. ■

Ми зосредилися на ощадливому будівництві та перспективному, довгостроковому плануванні – концепті, що називається «мобільна архітектура»

Також у розділі:

Багато голосів,
одне питання 48

Незавершені справи Японії 49

Прощання з партією 50

Крикетна лихоманка в Індії 50

Випробування Австралією
для Тернбулла 51

Лише можливо... 51

Нарендра Моді:

Індія набирає обертів 52

Доведеться вибирати

Саймон Лонг, Сінгапур

Регіон розривається між Китаєм і США

Азійсько-Тихоокеанський регіон став ареною безпрецедентного експерименту у сфері міжнародних відносин. Ще ніколи стільки країн не були економічно пов'язані з однією великою силою (Китаєм), вважаючи при цьому іншу (Америку) головним гарантом своєї безпеки. Наразі експеримент проходить надзвичайно успішно. Протягом 40 років Америка не лише підтримує мир, а й забезпечує в регіоні економічний бум, із чого користається насамперед Китай. Але нині цей порядок змінюється: Піднебесна дратується через світове лідерство США, яке, на її думку, перешкоджає розвитку і природному регіональному домінуванню китайців. 2016-го спричинена цим напруженість загостриться і поставить на порядок денний дражливі для інших країн Азії питання.

Коли у вересні 2015 року лідер КНР Сі Цзіньпін здійснив перший офіційний візит до США, між двома країнами вже було чимало суперечок: як постійні проблеми (порушення прав людини в Китаї та репресії в Тибеті й Сінцзяні), так і нові виклики (кібербезпека й мілітаризація космічного простору). Візит, як завжди, супроводжувався спробами окреслити сфери співпраці, скажімо, у боротьбі зі зміною клімату. Але США та Китай дедалі більше суперничають у низці галузей, причому Азія – арена найзапеклішої конкуренції. 2016-го ситуація загостриться з трьох причин.

**Йдеться
радше про
паралельні
інституції**

По-перше, двом країнам доведеться розбиратися з конфліктами в Південно-Китайському морі. Протягом двох років КНР інтенсивно створює на спірній території, на яку претендують Тайвань, Філіппіни і В'єтнам, штучні острови. США займають нейтральну позицію щодо суверенітету цих скель і рифів, але наполягають, що, відповідно до міжнародного морського права, рукотворні структури не є частиною «територіальних вод» – акваторій завширшки 12 морських миль у межах морського кордону держав. США прагнуть підтвердити своє право на «свободу мореплавства», відправляючи військові кораблі в ці води і дозволяючи військовим літакам кружляти над ними. Із позиції Китаю це провокація.

По-друге, Піднебесна посилить активність у цих водах, імовірно, з більш вираженим мілітаристським підтекстом (скажімо, побудує військові бази або введе зону протиповітряної оборони, як 2013 року в Східно-Китайському морі). Стимулом для цього стане передвиборчий період у США. Китай, вочевидь, вважає Білий дім на чолі з Бараком Обамою слабким, тож постарается максимально скористатися цим в останні для Адміністрації місяці. Ймовірність участі США у військово-морській конфронтації дуже мізерна. Попри це, полісімейкери регіону й Вашингтон занепокоєні ризиком сутичок між Піднебесною та одним із її сусідів, наприклад В'єтнамом.

По-третє, КНР як ніколи активно протестує проти американських двосторонніх альянсів, які є основою архітектури безпеки в регіоні. Йдеться про союзи з Австралією, Японією, Філіппінами, Південною Кореєю і Таїландом. Піднебесна вважає таку політику пережитком холодної війни. Січневі вибори на Тайвані (див. наступну статтю) можуть ста-

КОРОТКО ПРО 2016

У столиці Монголії Улан-Баторі відбудеться саміт АСЕМ за участю азійських і європейських лідерів

Саймон Лонг,
колумніст *Banyan*,
The Economist

Китайський фактор

Саймон Лонг, Сінгапур

Пошук спільного знаменника на виборах у країнах Азії

Завдяки зростанню свого територіального й глобального авторитету Китай відіграє важливу роль у внутрішній політиці країн регіону. Це вже доволі тривалий час актуально щодо політики Тайваню, «возз'єднання» з яким КНР вважає лише питанням часу, а також щодо політики Гонконгу й Макао. Але сьогодні орієнтація на Піднебесну на порядку денному багатьох інших країн Азії.

На Тайвані 16 січня відбудуться президентські й парламентські вибори. Дві основні партії формують свої програми на ставленні до Китаю. Правляча Національна партія («Гоміньдан»), яка досі підтримує ідею об'єднаного Китаю, імовірно, програє опозиційній Демократичній прогресивній партії (ДПП), що схиляється до формальної незалежності.

Це засмутило Піднебесну, яка дуже непокоїться, що в разі перемоги на президентських виборах кандидата від ДПП Цай Інвень (див. фото) партія відмовиться від «консенсусу 1992 року», що є тільки один Китай, який неоднаково

**Китайців
потішить
відхід
президента
Філіппін**

Ось так я штрикаю в очі Китаю

сприймається по різні боки Тайванської протоки. Саме на такій туманній і неоднозначній концепції ґрунтується хиткий статус-кво. Перемога ДПП підкреслить крах китайської політики: навіть за лояльного до Піднебесної «Гоміньдану», що розширив торговельні та інші зв'язки, підтримка ідеї об'єднання впала ще нижче.

Випробуванням для політики Китаю щодо Гонконгу стануть вибори до Законодавчої ради цього району, які відбудуться у вересні 2016-го. Після провалу Революції парасольок 2014 року гонконгівські «пандемократи» сподіваються на результат, який засвідчить обурення народу через відмову Пекіна провести справжні вибори «лідера» 2017-го. Щоправда, обом сторонам слід замислитися над розчаруванням населення в політичному процесі регіону загалом.

Єдина країна, у якій вибори обіцяють хороші новини для КНР, – це Філіппіни. Китайців потішить відхід Бенігно Акіно, чие президентство завершиться після травневих виборів. Адміністрація Акіно розлютила Пекін критикою прихованих дій Піднебесної у Південно-Китайському морі, а також зверненням до міжнародного трибуналу щодо китайських претензій. Дипломати КНР відверто підтримують чинного віце-президента Хехомара Біная, який стане головним опозиційним кандидатом.

Нових лідерів обиратимуть у М'янмі та В'єтнамі. А на нового прем'єр-міністра Австралії Малкольма Тернбулла вибори чекають у вересні. В усіх трьох країнах, так само як і в інших, найсерйознішим завданням нової влади буде налагодження курсу, який балансуватиме між взаємодією та антагонізмом щодо Китаю. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Завершується 50-річний договір США про оренду військової бази на острові Дієго-Гарсія. Питання щодо його продовження знову викличе суперечки з приводу виселених корінних жителів

► ти ще однією причиною загострення стратегічного напруження між КНР і США.

На тлі оскарження Піднебесною нинішнього світового порядку невеликим країнам Азії буде складніше підтримувати добрі відносини і з КНР, і з США одночасно. Вони заявляють, що не хочуть вибирати між ними, та й досі не мусили. Більшість із них підтримують серйознішу позицію США в Південно-Китайському морі, проте тільки ті держави, яких це стосується безпосередньо, готові на словах підтримати дії США.

Але виникає дедалі більше ситуацій, коли країнам Азії таки доводиться обирати. Скажімо, приймаючи рішення у сфері безпеки (згода Сінгапуру щодо розміщення на його території нових бойових кораблів США або рішення Філіппін підтримати військову присутність Штатів). Обирати сторону доводиться і в економічних питаннях. Навіть вірні американські союзники, попри протести США, наважилися стати акціонерами нової китайської фінансової – Азійського банку інфраструктурних

інвестицій, який почне розглядати проекти в ІІ кварталі 2016-го. Крім того, 2016 року мають укласти дві регіональні торговельні угоди. А Транстихоокеанське партнерство під егідою США, угоду щодо якого було підписано в жовтні 2015 року і яке може бути ратифіковане у 2016-му, Барак Обама рекламує як інструмент, що більше не дозволить Китаю «визначати правила» для тихоокеанських економік. КНР не бере участі в проекті, натомість намагається просувати «Всеосяжне регіональне економічне партнерство» із залученням 15 інших країн Азії (щоправда, план формування зони вільної торгівлі до 2016 року видається нереальним).

Теоретично дві угоди взаємодоповнюють одна одну й чимало країн беруть участь в обох проектах, зокрема Японія, Малайзія, Сінгапур і В'єтнам. Але у сфері економіки, та й дипломатії, ідеться радше про паралельні інституції: старі під егідою США і нові, де Америці не місце і в яких домінує Китай. Досить тривожна тенденція, і 2016 року вона, імовірно, лише утвердиться. ■

Незавершені справи Японії

Тамзін Бут, *Tokio*

У фокусі знову економічні реформи

2015 року підтримка Сіндзо Абе дещо впала порівняно з тим ентузіазмом, який демонструвала щодо його уряду зазвичай не надто захоплена політикою Японії. Улітку рейтинг Абе скотився мало не до рівня, який деяких попередніх прем'єрів привів до відставки. Причина – непопулярний закон у сфері безпеки, що порушив принципи пацифістської Конституції Японії та дозволив використовувати Сили самооборони для допомоги союзникам, зокрема США.

2016 року Абе зосередиться на економіці, хоча багато хто вважає, що переймається нею він менше, ніж Конституцією та безпекою. Попри вразливість до зовнішніх факторів, зокрема до сповільнення економічного розвитку Китаю, у перспективі японська економіка поступово відновиться. На тлі необхідних структурних реформ 2015 року стався прогрес у таких сферах, як менеджмент організацій і жіноча зайнятість, проте програма реформування здебільшого зірвалася. Повернувшись до влади в грудні 2012-го, Абе пообіцяв, що Японія потрапить до першої трійки країн ОЕСР у рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing Business), який складає Світовий банк. Натомість вона скотилася з 14-го на 19-те місце серед багатих країн, й оголошену ціль тихенько зам'яли.

Транстихоокеанське партнерство (ТТП) – торговельний пакт 12 держав – було створено в жовтні 2015 року, і 2016-го угоду мають ратифікувати. Але водночас із просуванням ТТП, яке має стимулювати реформи у важливих галузях економіки, Абе унікатиме деяких кроків щодо посилення потенціалу Японії та сприяння економічному зростанню. Ідеться про дозвіл на масштабну й постійну імміграцію, зміна законів про працю, які забезпечили б підвищення зарплат і гарантії зайнятості для низькооплачуваних тимчасових працівників або таких, що працюють на півставки. Через занепад системи позитивної зайнятості саме такі працівники переважають серед робочої сили Японії. Ліберально-демократична партія (ЛДП), очолювана Абе Сіндзо, вважає такі кроки надто радикальними й не розглядає їх серйозно.

КОРОТКО ПРО 2016

Японія знизила мінімальний вік громадян, які мають виборче право, з 20 до 18 років, таким чином збільшивши кількість електорату приблизно на 2,4 млн осіб

Тамзін Бут,
керівник токійського бюро
The Economist

Крім того, Банк Японії не зможе реалізувати поставлену мету: забезпечити інфляцію на рівні 2% до вересня 2016 року. Швидше за все, на той час її буде змінено. Але гальмування економічного зростання не виправдає чергової затримки Абе з другим підвищенням споживчого податку (ПДВ) – з 8% до 10%. Воно було відкладене в листопаді 2014 року, тож наприкінці 2016-го це питання знову постане. Уряд, імовірно, таки підвищить податок із весни 2017 року і вдасться до численних компенсаційних заходів, зокрема додаткового податково-бюджетного стимулювання. У разі чергового відкладення цієї реформи ризик дестабілізації ринку облігацій буде досить низьким, та все ж існує, адже державний борг Японії нині сягає 246% ВВП.

Якщо, як вважається, Абе поставить економіку на перше місце, знявши спроби переписати Конституцію, стихнуть невдоволення й протести щодо його свавільних методів. Інакше виборці можуть покарати ЛДП і «Комейто» (союзницю ЛДП по коаліції, яку підтримують буддисти) на виборах до верхньої палати парламенту, які відбудуться влітку. Нещодавні опитування засвідчили, що настрої електорату мільйонів й особливої прив'язаності до ЛДП японці не демонструють.

Абе знову унікатиме кроків щодо посилення потенціалу Японії та сприяння економічному зростанню

Але найімовірніший прогноз такий: ЛДП і «Комейто» збережуть більшість у верхній палаті парламенту, контролюючи впливовішу нижню. У лавах непривабливої для виборців опозиції запанує розкол. Демократичній партії Японії – найбільшій опозиційній силі – буде особливо складно на виборах, адже вона відстоюватиме місця, виграні 2010-го (кожні три роки переобирається лише половина депутатів верхньої палати).

НАВІЩО ЦЕ ВСЕ?

Абе намагатиметься підготувати собі наступника в ЛДП, попри те що напередодні завершення його терміну 2018 року інші авторитетні члени партії боротимуться за це місце. Колишній міністр оборони Сігеру Ісіба – суперник Абе в змаганні за місце лідера ЛДП 2012 року – вважає себе найімовірнішим спадкоємцем. Фаворитом Абе називають ліберала Садакадзу Танігакі, дід якого, як і в Абе, був військовим. Танігакі нині обіймає посаду генсека ЛДП. 2016 року точитиметься більше розмов про те, що буде після Абе, тож експерти й виборці почнуть замислюватися про досягнення за період тривалого прем'єрства. ■

Якби ж то економіка процвітала!

КОРОТКО
ПРО 2016

На річках Ганг і Шипра збереться понад 50 млн прочан-індуїстів для виконання обряду кумбха-мела в містах Харидвар та Удджайн

Рауль Джейкоб,
заступник
редактора,
Business Standard

Вечірка скінчилася

Рауль Джейкоб, *Делі*

Індійський національний конгрес от-от стане пустим місцем

2016 року Індійському національному конгресу (ІНК) загрожує вимирання як політичної сили. Ця партія на чолі з Джавагарлалом Неру привела в 1947 році Індію до незалежності й керувала нею впродовж більшої частини постколоніальної історії. Нині ІНК має в парламенті лише 44 місця (тоді як «Бхаратія джаната парті» (БДП) прем'єр-міністра Нарендрі Моді – 282) – цього недостатньо навіть для основної опозиційної сили. 2016 року партія, імовірно, програє на виборах у кількох штатах. Серед провідних штатів під контролем ІНК залишиться тільки Карнатака (зі столицею в Бангалорі), де полісила зазнала краху на виборах до міської ради 2015 року. Ані ІНК, ані БДП (у позавладний період) ніколи не були в такій скрутці й практично без жодної регіональної бази.

Провину за цей занепад покладають на Рауля Ганді – лідера ІНК, який постійно чогось очікує. Скажімо, його розкритикував Гіманта Бісва Сарма, колишній міністр охорони здоров'я штату, який ініціював вихід із партії кількох членів в Ассамі. Він назвав Ганді політиком, який «викопає навколо себе рив». Після кількох місячних безуспішних спроб поспілкуватися з ним Сарма нарешті отримав зворотний телефонний дзвінок, коли сидів в офісі лідера БДП, оголошуючи про вихід з ІНК. Тож не дивно, що й не відповів на нього.

Коли Ганді таки погоджується на зустріч із лідерами своєї партії, то під час зустрічей переглядає свою

Прощавай, династії!

електронну пошту, чим усіх обурює. Лідер ІНК у штаті Пенджаб скаржився Раулевій матері та президентові партії Соні Ганді після однієї з таких зустрічей: Рауль, мовляв, переважно говорив по телефону. «Затинання» партійного лідера в поодиноких інтерв'ю у ЗМІ слухати так само болісно, як і його невідготовлені промови в парламенті.

Може здатися, ніби в лавах ІНК назріває бунт проти Ганді, але це не так. Він має імідж знаменитості як онук Індіри Ганді – дочки Неру, котра двічі обіймала посаду прем'єра.

До середини 2016 року відбудуться вибори в п'яти основних штатах Індії: Біхарі, Західному Бенгалі, Ассамі, Тамілнаді й Кералі. ІНК на жодних не перемаже. Можливо, це й не призведе до розколу в ньому, як дехто прогнозує, але 2016-го заснована ще 1885 року партія стане пустим місцем в індійській політиці. ■

Крикетна лихоманка в Індії

Джеймс Астілл

Готові до шаленого крикету?

Найкоротший із крикетних матчів Twenty20 (T20) – зовсім не індійський винахід, та й чемпіонат світу такого формату в Індії ніколи не відбувався. Але коли навесні 2016 року 16 команд змагатимуться за Світовий кубок T20 у восьми містах Індії, країну охопить крикетна лихоманка.

T20 – це галасливий, видовищний тригодинний захід, вигаданий, як і крикет, в Англії. Індійські «крикетні боси»

спочатку з осторогою ставилися до нового формату. Та 2008 року, побоюючись, що зникне до динаміки індійське покоління Міленіум розлюбить некваляний традиційний крикет, вони навіть запровадили місцевий чемпіонат T20 – індійську прем'єр-лігу (ІПЛ), яка стала зрештою одним із найпопулярніших спортивних телепроектів.

Якщо англійські й австралійські фанати крикету лишаються вірними колишнім ідеалам (притихлі натовпи, гравці в білому), то для традиційного індійського фаната крикет – це шалений удар, сучасна індійська музика й напівголі черлідерки з помпонами. Завдяки такому ентузіазму трансляція чемпіонату-2016 у країні, потенційна телеаудиторія якої сягає півмільярда осіб, обіцяє зібрати біля екранів найбільше телеглядачів в історії крикету. Якщо, звісно, збірна Індії вийде у фінал (бо якщо ні, то мільйони розчарованих індійців вимкнуть телевізори).

На щастя, Індія має всі шанси на успіх. Індійські зірки Вірат Кохлі й Равіндра Джадейя, які починали в ІПЛ, мають блискучі результати в T20. Важко робити прогнози щодо переможців чемпіонату, бо в T20 багато залежить від везіння. Крім того, більшість іноземних зірок теж грають в ІПЛ за мільйони доларів. На чемпіонаті-2016 вони матимуть додатковий стимул: успішна гра може забезпечити їм контракти від ліги на кругленькі суми.

Традиціоналістів непокоїть неабияка впливовість Індії в крикеті, зокрема тому, що Індійська рада крикету з конфліктами та корупцією подає поганий приклад. Верховний суд Індії обіцяв у 2016 році розпочати її реформу. Хоча 2016-го в Індії все одно не обійдеться без крикетного скандалу – щонайменше один на рік тут є нормою.

Джеймс Астілл, кореспондент у Вашингтоні, *The Economist*, автор нарисів «The Great Tamasha: Cricket, Corruption and the Turbulent Rise of Modern India» («Шалена розвага: крикет, корупція й бурхливий розвиток сучасної Індії»), опублікованого в щорічному виданні з крикету Wisden

Австралія після медового місяця

Роберт Міллікен, Сідней

На нового лідера Австралії чекають непрості випробування

Першою людиною, яку побачили британці, коли висадилися в Сідней 1788 року, була жінка на ім'я Барангару з племені камерайгал. Капітан Воткін Тенч, що залишив нотатки про ті події, назвав її «лютою і непокірною». Вочевидь, дух Барангару переслідуватиме економіку Австралії через 228 років після цього.

2016-го почнеться перебудова західного узбережжя Сіднейської гавані, яке перетвориться на фінансовий район і буде назване на честь Барангару. Своїм процвітанням Австралія, економіка якої стабільно зростає протягом 25 років, завдячує штатам Квінсленд і Західна Австралія, де розвинена видобувна промисловість. Поворотним моментом стане сповільнення економіки Китаю. Залізна руда, основний компонент для виготовлення сталі, є головним експортним товаром Зеленого континенту. Китай купуватиме менше руди, й Австралії доведеться спрямувати інвестиції з видобувної промисловості у сферу фінансів, послуг, технологічних стартапів тощо для підтримки потенційних орендарів офісної площі в Барангару.

Чи вдасться Австралії успішно перепрофілюватися, залежатиме від Малкольма Тернбулла. Обіймаючи посаду міністра комунікацій, він вігав натовп на відкритті прекрасного парку в Барангару в серпні 2015 року. Сіднейський оперний театр – символ попередньої трансформації – розміщений на мисі Беннелонг-Пойнт, названому на честь чоловіка Барангару.

За три тижні після відкриття парку Тернбулл став прем'єр-міністром Австралії, перемігши Тоні Ебботта на виборах лідера Ліберальної партії. На чолі з непопулярним Ебботтом ліберально-національну коаліцію очікувала б поразка на виборах, запланованих на вересень 2016 року. Тернбулл зробить перегони з опозиційною Лейбористською партією більш напруженими. Він та його дружина Люсі (колишній мер Сідней) – сильні гравці, за плечима яких юридична й бізнес-освіта. Тернбулл тішився «медовим місяцем» – своїми високими початковими рейтингами, але для перемоги на виборах наступного року він не зможе обмежитися прихильністю лише свого електорату в одному з найпрестижніших районів у Сіднейській гавані.

Як прогресивний ліберал, Тернбулл повинен буде розібратися з реакціонерами Ліберальної партії, які підтримували «правий ухил» цієї політичної сили під егідою двох останніх прем'єр-міністрів. Зовнішня політика Тернбулла буде більш зваженою порівняно з курсом його попередників, особливо в такій дражливій справі, як балансування Австралії між головним стратегічним союзником США та найбільшим торговельним партнером Китаєм. Тернбулл вважає, що Австралія не

повинна «дозволяти наївному захопленню» Америкою перешкоджати її національним інтересам.

Головним випробуванням для Тернбулла буде економіка. Зростання сягатиме приблизно 2–3%. За прогнозами песимістів, це стане передвісником рецесії після «гірничого» буму. Падіння австралійського долара відносно американського (станом на вересень 2015-го майже на 25% за рік) принаймні пом'якшить удар, сприяючи експорту яловичини та шерсті австралійськими фермами і приваблюючи туристів та студентів, особливо з Китаю й Індії. Штат із найбільшим населенням Новий Південний Уельс буде лідером у процесі збалансування економіки.

Тернбулл вдаватиметься до оптимістичної риторики, щоб відновити довіру бізнесу

Тамтешня ліберальна влада (що підтримує Тернбулла) витратиме мільярди доларів на громадський транспорт та іншу інфраструктуру в Сідней. Сам лише проект Барангару коштує 6 млрд австралійських доларів (\$4,3 млрд).

Тернбулл частіше, ніж будь-хто з попередників,

Дух Барангару

вдаватиметься до оптимістичної риторики для відновлення довіри бізнесу та залучення інвестицій. Виборці почують від нього про «винятковість Австралії», прем'єр закликатиме їх до «активності» й «змін». Можливо, Барангару була його несподіваним духовним пращуром? «Вона навчила нас стояти за себе, – каже Енн Велдон, нащадок племені. – Навіть коли це означало стояти наодинці».

КОРОТКО ПРО 2016

Новозеландці голосуватимуть у березні за зміну свого прапора. Новий варіант виборці обрали в грудні 2015 року

Роберт Міллікен, кореспондент в Австралії, *The Economist*

Лише можливо...

Одна із 12 держав-підписантів Угоди про **Транстихоокеанське партнерство** (ймовірно, США) відмовиться від ратифікації

Таїланд матиме конституційну кризу через монархію
Китай, розлючений черговими ядерними випробуваннями **Північної Кореї**, починає таємні переговори зі США щодо реагування на падіння режиму в Пхеньяні

Набираючи оберти

Прем'єр-міністр Індії **Нарендра Моді** інформує про те, як його уряд сприятиме швидкому зростанню економіки й розширенню впливу країни

Індія, де проживає шоста частина всього людства, має не лише особливі права у світі, а й певну відповідальність перед ним. Тому вона має бути економічно сильною, соціально згуртованою, політично активною на міжнародній арені країною. Саме тому мій уряд вдався до ініціативи Sabka Saath, Sabka Vikas («Участь для всіх, розвиток для всіх»). Цей демократичний підхід застосовується не лише в нашій внутрішній політиці, а й у міжнародних відносинах.

В Індії ми запровадили проекти сприяння швидкому й збалансованому зростанню економіки, метою яких є створення кращих умов життя для всіх індійців до 2022-го, коли країна святкуватиме 75-ту річницю незалежності. Йдеться про боротьбу з бідністю в демократичній державі у небачених за історію людства масштабах. І це попри глобальну економічну кризу й загрози на кшталт міжнародного тероризму.

Щоб закласти надійніший макроекономічний фундамент, ми працюємо над упорядкуванням бюджету. Зменшивши його дефіцит, суттєво збільшили інвестиції в інфраструктуру, що, своєю чергою, істотно вплинуло на приватне інвестування. Таких результатів удалося досягти завдяки звільненню від державного контролю цін на пальне, підвищенню податків на викиди вуглецю й ефективнішій реалізації програм соціального добробуту.

Бідні родини взято на облік фінансової системи, їхні банківські рахунки були органічно прив'язані до біометричних ідентифікаційних номерів і платформ «мобільні гроші». Із серпня 2014 року малозабезпечені особи відкрили понад 190 млн нових банківських рахунків, загальний обсяг депозитів на яких сягає майже \$4 млрд. Наша вдосконалена система субсидій на газ для населення, що стала найбільшою у світі програмою перерахунку коштів, дала змогу заощадити \$2,5 млрд.

Для зміцнення банківської системи ми рішуче взялися за проблемні кредити. Почали забезпечувати капіталом державні банки й призначати нових, ефективніших керівників, зокрема й із приватного сектору. В основних програмах максимально використовується демографічний фактор: заохочення молоді до ризиків і підприємницької діяльності. Іноземні інвестори вже виявляють до нас довіру. Збільшується чистий приріст прямих іноземних інвестицій, а 2016 року рівень економічного зростання країни має бути найвищим серед провідних економік світу.

Індія має величезний соціальний потенціал, адже це багатонаціональна працьовита країна із сильними родинними цінностями. Ми прагнемо модернізувати громадянську культуру. Вочевидь, кампанія Swachh Bharat («Чиста Індія») і рух Beti Bachao Beti Padhao («Захисти доньку, дай доньці освіту») сприяють змінам у сфері гігієни й гендерної рівності.

Ми розуміємо, що розвиток матиме вплив на екологію. Тому вважаємо, що раціональні політика й спосіб життя є ключовими факторами довгострокового поступу. Окрім підвищення податків на викиди вуглецю ми дбаємо про лісонасадження й поставили перед собою амбітну мету – 175 ГВт відновлювальної енергії до 2022 року. Ми також маємо до 2019-го замінити 770 млн ламп розжарювання на світлодіодні лампи. Ці ініціативи знизять піковий рівень енергозатрат країни на 20 ГВт і викиди парникових газів на 79 млн т у річному вимірі. Ми повинні узгодити боротьбу зі зміною клімату з потребами бідного населення в енергозбереженні. Необхідно забезпечити доступну, чисту й відновлювану енергію для всіх громадян. Індія плекає давні традиції турботи про екологію, з якими решта світу може ефективно позмагатися.

ВЕЛИКІ НАДІЇ

Зовнішня політика теж формується на основі тих змін, яких ми прагнемо для країни. Віра в стабільність, єднання й процвітання Азії визначає нашу політику щодопівденноазійських сусідів, регіону Індійського океану, Центральної Азії та інших. Власне, ми вже робимо великий внесок завдяки своєму потенціалу, ресурсам та ідеям.

На зустрічах зі світовими лідерами мене часто вражає спільна глибока занепокоєність поширенням радикалізації й тероризму. Загроза вимагає зваженої стратегії (ворогами є однаковою мірою терористи та їхні прихильники), а також готовності розмежовувати тероризм і релігію. Сподіваюся, відзначивши 70-ту річницю, ООН нарешті прийме Загальну конвенцію про боротьбу з міжнародним тероризмом та розпочне реформування Ради Безпеки.

На наш уряд покладаються великі надії: народ прагне надолужити змарнований за останні роки час. Деякі з них виявляються зависокими – цього не уникнути. Та напередодні 2016-го я усвідомлюю довіру Індії до мене й маю намір будь-що виправдати її. Адже на карту поставлено ні мало ні багато – успішне життя 1,25 млрд індійців, а отже, краще майбутнє всього людства. ■

Йдеться про боротьбу з бідністю в демократичній державі у небачених за історію людства масштабах

Також у розділі:

Нові міста Китаю 54

Сповільнення економіки 55

Лише можливо... 55

Лі Кецянь: план глибоких реформ 56

Хиткі позиції Китаю

Роузі Блау, Пекін

Перерозподіл впливів, непевне майбутнє

Багато в чому Китай сьогодні сильний як ніколи: лідер Сі Цзіньпін посилив вплив і позбувся ворогів, країна впевнено входить в авангард на міжнародній арені. Проте 2016-й Піднебесна почне на хиткіших умовах, ніж рік тому: на тлі фінансових прорахунків 2015-го виникають сумніви щодо компетентності влади. Китайці вже не так упевнені в блискучому майбутньому й процвітанні, тому розвиток подій 2016-го непередбачуваний.

Попри це, Сі Цзіньпін подбає про ефективність, продовживши агітаційний тур світовими столицями, у межах якого відбудеться його перший візит на Близький Схід. Із цим регіоном Китай уже поживав торговельні зв'язки. Вище неба: 2016 року вийде на орбіту друга китайська космічна станція «Тяньгун-2».

Тимчасом на Землі Китай активізує зусилля з експорту надлишкових виробничих потужностей та намагатиметься посилити політичний вплив. Будівництво високошвидкісної залізниці Шанхай – Куньмін завершиться 2016-го і сприятиме експансії КНР у Південно-Східній Азії. Створений 2015 року Азійський банк інфраструктурних інвестицій – перша міжнародна фінансова організація Китаю – дасть країні шанс довести свою відповідність міжнародним стандартам. На саміті Великої двадцятки, що відбудеться наприкінці року в Ханчжоу (Східний Китай), глави держав говоритимуть також про посилення китайського впливу.

Проте у сфері міжнародних відносин не все буде ідеально. Багато що залежить від виборів 2016-го на Тайвані й у США. Якщо в січні до влади на Тайвані повернеться Демократична прогресивна партія, яка агітує за незалежність, проблеми матиме не лише Комуністична партія Китаю, а й бізнес, що побоюється наслідків охолодження відносин між КНР і Тайванем. У США обидві політичні сили у виборчій агітації використовуватимуть китайське питання, але переможець (байдуже хто) політику щодо Піднебесної не змінить. Взаємна недовіра пануватиме й надалі. Зокрема, Китай так і не зверне уваги на заклики Сполучених Штатів припинити будівництво штучних островів та розташування військово-повітряних баз у Південно-Китайському морі.

**Виповнюється
50 років із часів
Культурної
революції ЦК
Компартії Китаю**

Досі вірите в китайську мрію?

Епізодичні «бурі» очікуються й на інших периферіях Китаю. 2016-го на тлі виборів до Законодавчої ради Гонконгу знову почнуться протести у зв'язку з відмовою КНР дозволити вільні вибори лідера регіону в 2017 році. Виступи будуть не такими масштабними, як 2014-го, бо тепер антикитайські настрої розпорозяться на багато інших проблем. Триватимуть заворушення у Сінцзяні, що на північному заході КНР, через напруження між мусульманами-уйгурами й східноазійськими ханьцями. На цьому ґрунті виникає велика ймовірність теракту. У Тибеті буде спокійніше, якщо не помре Далай-лама (2016-го йому виповниться 81).

У самому Китаї лідер продовжить боротьбу з корупцією. Невідомо, чи візьметься він знову за високопосадовців. Найімовірніше, корупціонерів шукатимуть серед народу. Однак після кількарічної запеклої війни людям почнуть набридати безкінечні новини про викриття чиновників і даватиметься взнаки контраст між реальними реформами та радикальною програмою Сі Цзіньпіна. Поширяться страйки робітників, але завдяки досконалій цензурі в Китаї більшість людей про них не знатимуть.

ХТО ВІН – ТАЄМНИЧИЙ НАСТУПНИК СІ ЦЗІНЬПІНА?

Найважливіші рішення 2016 року в Китаї прийматимуть за щільно зачиненими дверима. На найвищому партійному рівні точитиметься внутрішня боротьба за владу: напередодні середини каденції Сі Цзіньпіна на посаді генсека п'ять із семи чле-

КОРОТКО ПРО 2016

Китайські музеї відзначатимуть роковини смерті знаменитого письменника Лу Сіня, попри те що занепокоєні освітiani вже не так прихильно ставляться до його творів про політичний хаос

Роузі Блау,
кореспондент
у Китаї,
The Economist

КОРОТКО ПРО 2016

Почнеться будівництво найдовшого у світі підводного тунелю довжиною 122 км в затоці Бохайвань

► нів постійної комісії політбюро партії виходять на пенсію. Сі Цзіньпін нарешті зможе обрати власних «помазаників» – нове покоління посіпак. Цього самого року стане відомий наступник, навіть якщо офіційно його (а це, поза сумнівом, буде «він») не буде названо.

Брудне повітря в країні турбує китайців більше, ніж прокурені приміщення. Пекінці завважать незначне зменшення смогу, адже влада закрис деякі заводи-забруднювачі поблизу столиці. А от на інших територіях змін на краще не буде. Китай 2016 року сподівався запровадити наймасштабнішу у світі систему продажу квот на викиди вуглецю, але реалізацію плану відкладено до 2017-го. Слід очікувати фрагментарних реформ: стимулювання розвитку електромобілів і будівництво нових ліній метро щонайменше в 10 містах.

Більшість китайців надалі тішитимуться зростанням рівня життя. На тлі запуску 5G і пришвидшення інтернету люди ще більше втупляться в смартфони. Кількість користувачів соціальних мереж у країні сягне майже 450 млн осіб, тобто кожен четвертий користувач соцмереж у світі буде китайцем. Дехто гратиме в ігри: Піднебесна може випередити США, ставши 2016 року найбільшим ринком мобільних ігор.

Китайським інтернет-користувачам буде про що поговорити 2016-го. А от одну річницю в Китаї обійдуть стороною: у травні 2016-го виповнюється 50 років із часів Культурної революції ЦК Компартії Китаю. Десятиліття насильств і залякувань досі відчувається, попри брак публічних дискусій і дебатів про це. Китай відтоді дуже змінився, але 2016 року стане очевидно, що цих змін усе ще недостатньо. ■

У Китаї засяють нові зірки

Цянь Лю, Пекін

Колись другорядні міста розквітнуть

Попри те що часи зростання економіки Китаю, що вимірювалось двоцифровими цифрами, уже в минулому, у деяких кутках країни розвиток лишається дуже швидким. 2016 року з огляду на зміну економічної моделі країни на неї варто глянути через призму її міст.

Десятиліття тому економіки багатих на ресурси центральних і західних міст (наприклад, Мааньшань, провінція Аньхой, і Баотоу, Внутрішня Монголія) зростали на 20–30% щороку, а тепер ледве дотягують до середнього рівня по країні – 7%. Міста на північному сході потерпають від жорстких умов кредитування, надлишку нерухомості й демографічної ситуації. У першому півріччі 2015-го економіка міста Ляонін – одна з найсильніших серед провінційних міст Китаю – зросла лише на 2,6%.

2016 року слідкуйте за містами Гуйян, Сян'ян і Хен'ян

Певно, не випадково в назвах цих міст є частинка «ян» (yang), що китайською означає «сонце».

Гуйян – столиця найбільш багатих провінцій Китаю – колись був відомий як місто, що тримається на застарілих державних підприємствах. Але тепер позиціонує себе як центр «великих даних». З 2013 року міським секретарем партії є Чень Ган, колишній партійний лідер району Чаоян у

Пекіні. Невдовзі після його призначення пекінський технологічний центр «Чжунгуаньцунь» підписав угоду про розвиток діяльності також у Гуйяні. Державні телекомунікаційні гіганти Китаю інвестують в інформаційні центри міста, а приватні компанії на кшталт Alibaba контролюють тамтешні сервіси зберігання даних. Наприкінці 2014 року відкрилося залізничне сполучення з Гуанчжоу, що зменшило тривалість подорожі до економічного центру в дельті річки Сіцзян з 22 год до 4 год.

Хен'ян і Сян'ян – класичні приклади індустріальної трансформації. Через те що прибережні міста КНР починають випускати товари з більшою доданою вартістю, виробники віддають перевагу центральним і західним регіонам. Хен'ян отримує інвестиції від виробника електроніки Foxconn. Сян'ян, що на річці Хань, має вигідне розташування між провінціями Хубей, Хенань, Шеньсі й Сичуань. Промислова зона, резерв робочої сили, належна інфраструктура і підтримка місцевої влади – усе це приваблює інвесторів.

Зростанню популярності деяких міст сприятиме збільшення прибутків і рівня споживання. Урумчі, столиця району Сінцзян й одне з найбільших міст на заході Китаю, протягом наступних п'яти років тішитиметься динамічним приростом прибутку. У той самий період Уху, провінція Аньхой, завдяки потужному ринку праці, місцевій автомобільній і машинобудівній промисловості лідуватиме в країні за рівнем зростання споживчих витрат. До 2016 року середній чистий дохід 40% усіх китайських міст префектурного рівня становитиме щонайменше 30 тис. юанів (майже \$5 тис.). Це важливий етап, коли люди починають витрачати гроші на інші товари крім продуктів харчування та одягу. Нові міста-зірки свідчать про зміну моделі розвитку економіки Китаю: від експорту до імпорту; від інвестицій до споживання; від виробництва до послуг. Загальна кількість населення десяти рейтингів міст сягне понад 30 млн осіб у 2016 році (див. мапу). У цих містах китайський бум триватиме.

Цянь Лю, директор Access China, The Economist Intelligence Unit

Королівство середнього рівня

Саймон Рабінович, Шанхай

Страхи з приводу економіки Китаю вщухнуть, принаймні поки що

Останні 30 років Китай був «гарячою точкою» світової економіки, підживлюючи її зростання. Але з 2015-го країна претендує на нове, менш почесне звання непередбачуваного гравця. На міжнародних ринках стали побоюватися неминучого краху Піднебесної. Провідні економісти заявили, що Китай на межі рецесії, якщо вже не охоплений нею. Звісно, колишній оптимізм щодо його ультрашвидкого зростання був перебільшенням, але раптові прогнози невідвортної катастрофи також недоречні. 2016 року крайнощів поменшає: люди усвідомлять, що період турборозвитку Китаю завершився, але загалом динаміка зберігається.

Проблеми 2015 року – справа рук самої Піднебесної. По-перше, регулятори заплущували очі на надмірні кредити, які брали інвестори для нарощування оборотних коштів, роздуваючи велику, хоч і короткочасну бульбашку. Спроби стримати обвал на фондовому ринку були безпорадними. Згодом недолуга мізерна девальвація юаня центробанком викликала підозри, ніби економіка країни в значно гіршому стані, ніж здається, зважаючи на її 7% зростання.

До офіційної економічної статистики довіри справді мало. Але рецесія і близько 6% зростання – різні речі. 2016 року стане очевидно, що 6% – це більш-менш реальна картина, тож розмови про «жорстку посадку» економіки Китаю вщухнуть.

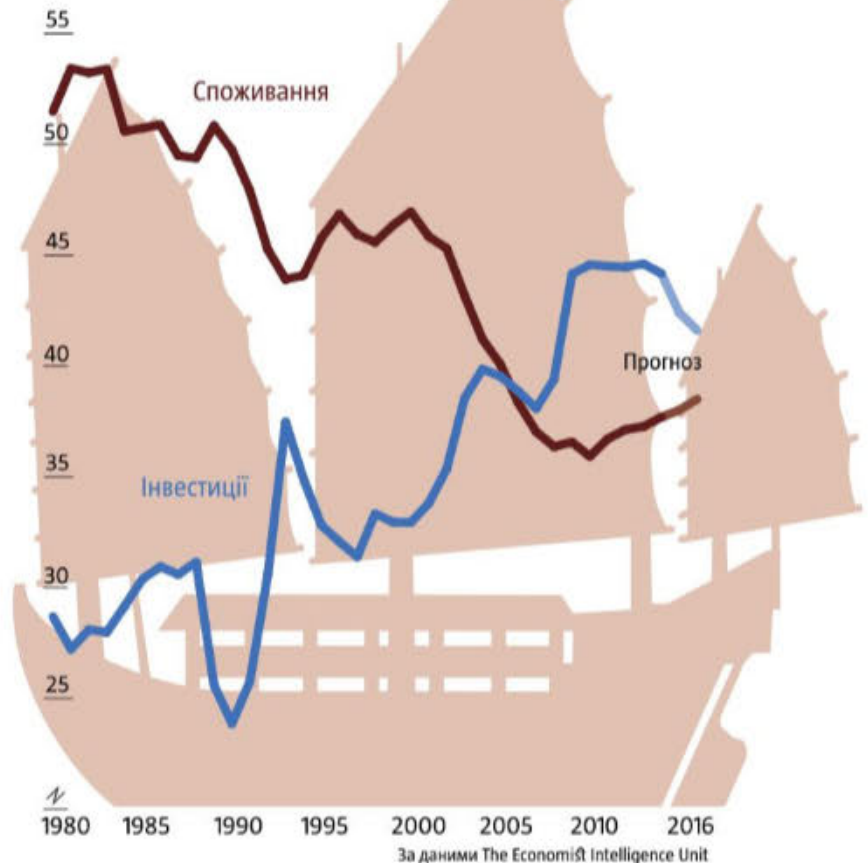
Незначний поштовх економіці дасть активізація будівництва

Відпадуть деякі тривоги щодо нинішнього стану економіки. 2015 року говорили насамперед про китайський фондовий ринок, але він був радше побічним подразником, відірваним від реальних економічних показників, а не справжнім сигналом загрози. У першому півріччі 2016-го, після обвалу фондового ринку, обсяг роздрібної продажу Піднебесної впевнено зростатиме. Високі витрати населення сприятимуть зміцненню економічного балансу від інвестицій у бік споживання (див. графік).

Ще одна давня підстава для тривог – ринок нерухомості. У Китаї простоюють десятки мільйонів будинків, у маленьких містах нерухомість поде-

Врівноважено, але повільно

% ВВП Китаю

шевшала, а будівництво за останні два роки різко загальмувалося. Це завдає удару по економіці загалом. Зростання цін на нерухомість у великих містах, що розпочалося в середині 2015-го, пошириться 2016-го на маленькі. Крім того, збільшиться продаж, а відтак поменшає незавершеного будівництва й стартуватиме нове. Буму очікувати не варто, але економіка все ж дістане незначний поштовх від активізації будівництва.

У березні уряд оприлюднить новий п'ятирічний план на 2016–2020-й. Нинішній прогнозований річний темп зростання на 7% буде, ймовірно, знижено до рівня 6,5%, що збережеться до кінця десятиліття. Це свідчитиме про те, що уряд упевнений у наявності фінансових ресурсів і готовий підтримувати економіку в разі прорахунків.

ВИДИМА РУКА ДЕРЖАВИ

У той час як тривог щодо долі Піднебесної в короткостроковій перспективі поменшає, занепокоєння її віддаленим майбутнім посилиться. Китай переживав різні часи, але здебільшого йшов правильним шляхом: до відкритості для світу та вільної економіки. 2015 року країна зробила крок назад грубим втручанням на фондовому ринку. 2016-го відкриється справжня сутність нового плану реформування державних компаній: жорсткіший контроль з боку держави. Після безладу на ринку запалу до фінансових реформ уже не буде: центробанк діятиме консервативніше.

Економіка Китаю не обвалиться. Однак тенденція до замикання в собі викликати сумніви щодо спроможності країни реалізувати свій потенціал. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Якщо все піде за планом, у Китаї відкриється перший **Діснейленд**. Шанхайський парк розваг за площею втричі обійде гонконгівський і буде «автентично діснеївським та виразно китайським»

Лише можливо...

Приймаючи саміт G20, Китай ініціює підписання угоди про всеазійську зону вільної торгівлі

Китай здобуде нагороду в футболі на Олімпійських іграх, заявивши про себе як про нову силу в прекрасній грі

Через протести в Гонконзі Китай переконає голову Адміністрації Лян Чженьїна, чия каденція спливає 2017 року, піти у відставку

Саймон Рабінович, редактор відділу економіки Азії, The Economist

Китайський економічний проект

Глибші реформи – це шлях уперед, стверджує прем'єр-міністр Китаю Лі Кецянь

Для китайської економіки 2016-й буде роком реформ, відкритості та взаємодії зі світом. Ці пріоритети можуть видатися знайомими тим, хто спостерігає за розвитком Китаю. Саме ефективне комбінування цих інструментів протягом десятиліть забезпечувало зростання країни. Ми використовуємо їх надалі.

Враховуючи масштаби китайської економіки (\$20 трлн), нераціонально було б занадто покладатися на інвестиції та експорт. Потрібні не просто тимчасові рішення: мій уряд не дозволив собі спокуситися на монетарне стимулювання й агресивну девальвацію валюти. Натомість ми просуваємо ринкові реформи для швидшого переходу до ефективнішої моделі зростання економіки, що ґрунтується на інноваціях і споживанні. Чільне місце серед наших пріоритетів відведено таким проблемам, як робочі місця, рівень прибутків і захист довкілля.

Ми поєднуємо безліч політичних інструментів для формування двох основних каталізаторів зростання економіки. Перший – розвиток підприємництва та інновацій, що важливо для проведення структурних реформ. Другий – краще забезпечення товарами та послугами для населення, що, своєю чергою, сприяє попитові й підвищенню якості життя.

Йдеться насамперед про встановлення балансу між державою та ринком через надання людям, дрібним і середнім компаніям, а також великим корпораціям сприятливих умов для ведення бізнесу. Прагматичний уряд може проводити належні реформи й надавати підтримку в разі виникнення системних ризиків.

Наші зусилля вже мають плоди. Сфера послуг, що забезпечує 50% ВВП Китаю, розширюється і відсуває сферу виробництва на другий план. Підприємство та інновації – нові модні тенденції. Щодня реєструється понад 10 тис. нових компаній. Розвиток технологічних компаній суттєво випереджає розвиток промислового сектору. Інновації у високі технології та менеджмент розширюють економічний горизонт у досі небачених масштабах.

Щороку ми створюємо 10 млн робочих місць, і приріст чистого доходу випереджає приріст ВВП. Споживання, за рахунок якого вже забезпечується 60% зростання економіки, надалі активізується і виходить на елітарний рівень. Стрімко розвивається туризм: 2014-го китайці здійснили понад 100 млн закордонних мандрівок, а в першому півріччі 2015-го відповідний показник зріс на 10% у річному вимірі.

Таким чином, попри помірне зростання, економіка Китаю рухається в правильному напрямку. Один із побічних ефектів – невідповідність таких показників, як енергозатрати, обсяг залізничних перевезень вантажів і банківського кредитування, у функціонуванні економіки. Однак перехід від принципу «що більше, то краще» до принципу «краще менше, але краще» є позитивною тенденцією. Інакше в мене виникали б побоювання, чи справді реформи працюють як належить.

Структурні реформи – це не лише використання нових джерел зростання економіки, а й сприяння конкурентоспроможності традиційних підприємств. Ми працюємо над модернізацією брэнда Made in China і його заміною на новий – China Manufacturing 2025, над проектом Internet Plus тощо. Через обмеження державного контролю дбаємо про інтеграцію КНР до світової економіки для кращого доступу до іноземних інвестицій, зокрема у сфері послуг.

Поза сумнівом, на тлі розвитку китайського ринку стає жорсткішою конкуренція. Але ми впевнені, що Китай – надійний ринок, важлива ланка світової системи постачання й незамінний партнер на глобальному ринку.

НАЙКРАЩИЙ З УСІХ СВІТІВ

Звісно, це далеко не межа. Мільярди людей у країнах, що розвиваються, потребують масштабної індустріалізації та належної інфраструктури. Шалений попит здебільшого придушується через брак фінансування, доступного обладнання та технологій.

Це можна змінити. Для розвитку зв'язків із цими країнами ми запровадили ініціативу «Один пояс – один шлях». У межах програми індустріалізації та урбанізації пропонуємо партнерство для підвищення промислового потенціалу. Поєднавши виробничу потужність Китаю із сучасними технологіями провідних держав, можемо разом забезпечувати розвинені країни якісним обладнанням за розумними цінами. Це сприятиме надійному зростанню. Якщо завдяки підвищенню рівня життя 1,3 млрд китайців зростає економіка всього світу, уявіть, що може зробити покращення умов життя ще кількох мільярдів людей для розвитку товарного ринку, промисловості тощо.

Структурні реформи з акцентом на підприємстві та інноваціях, відкритість до світу, взаємовигідна міжнародна співпраця – ось пріоритети Китаю на 2016 рік і надалі. Наше рішення для забезпечення надійного зростання економіки – програма поширення ринкових можливостей і винахідливості китайців у всьому світі. ■

Мій уряд не дозволив собі спокуситися на монетарне стимулювання й агресивну девальвацію валюти. Натомість ми обрали структурні реформи

Близький Схід

Також у розділі:

Палестинське питання 58

Біженці: хвиля за хвилиною 59

Лише можливо... 59

Принц аль-Валід ібн Талал:
віддати все 60

Суперники і зближення

Крістофер Локвуд

2016 року відносини Ірану та Саудівської Аравії можуть трохи поліпшитись

Саудівська Аравія, що вважає себе проводирем близькосхідних мусульман-сунітів, протистояла ворожій шіїтській державі по той бік Перської затоки, відколи в 1979-му повалили іранського шаха. Відносини двох провідних ісламських країн завжди були напружені, а 2015 рік видався особливо важким. Саудівці щосили намагалися перешкодити укладанню угоди про ядерну програму з Іраном під патронатом американців, а потім очолили інтервенцію в Ємен, воюючи з повстанцями, яких підтримує Тегеран. Загибель кількох сотень іранців під час хаджу до Мекки у вересні 2015-го завдала ще одного важкого удару по відносинах. Боротьба цих двох держав за регіональне панування може стати ще запеклішою. Проте шанс змінити ситуацію існує. 2016 року могло б відбутися обережне зближення країн, порівняно принаймні з сумними тогорічними подіями.

Щоб воно стало реальністю, треба успішно провести п'ять процесів. По-перше, Іран повинен визнати, що Ємен несхитно перебуває в саудівській орбіті, а тому спроби надалі втручатися в його справи контрпродуктивні. Це цілком вірогідно. Хай там як, військова допомога Тегерана повстанцям-хуситам

**Треба
успішно
провести
п'ять
процесів**

завжди була обмежена, хоча її перебільшують його вороги, намагаючись зірвати ядерну угоду й виправдати інтервенцію під проводом Саудівської Аравії. Коаліція глибоко загрузла у Ємені та, здається, не здатна захопити столицю країни Сану. 2016 року цілком можна було б досягти миру на переговорах, усунувши цей подразник.

По-друге, Саудівська Аравія повинна примиритися з фактом, що Америка, Росія та головні європейські країни прагнуть інвестувати в Іран і торгувати з ним. 10 років суворих міжнародних санкцій (американські тривали довше) нагромадили великий незадоволений попит, який ці країни прагнуть задовольнити. Партнери Саудівської Аравії в Раді співпраці в Перській затоці (РСПЗ), особливо Оман і ОАЕ, багато років тихцем контактують з Іраном. Операція в Ємені зміцнила становище Ер-Ріада як військового лідера сунітської Перської затоки, що легко втягнув у війну своїх партнерів, проте в економіці його чільна роль менш упевнена. У вересні під час поїздки до Вашингтона король Саудівської Аравії Салман виразно заявив, що визнає перспективу укладення ядерної угоди як цілком реальну. Настрій йому трохи поліпшили обіцянки продати більше кращої американської зброї. Тож незначне поліпшення економічних зв'язків між РСПЗ та Іраном цілком імовірно. Саудівська Аравія може навіть трохи наблизитися до економічного співробітництва з давнім ворогом.

По-третє, Тегеран повинен утриматися від підбурювання шіїтського населення держав Перської затоки. Улітку 2015 року спільники «Ісламської держа-

**КОРОТКО
ПРО 2016**

Іран обирає свій парламент (меджліс) та Асамблею експертів

Крістофер Локвуд, редактор розділу «Близький Схід та Африка», *The Economist*

Поділені й забуті

Антон Ла Гардія

Палестинське питання залишиться другорядним

Питання Палестини, колись пріоритетне у близькосхідному регіоні, відійшло на другий план. 2016 року, попри спалахи насильства, воно там і залишиться. Тепер нагальнішими видаються інші кризи: крах арабських режимів, поява «Ісламської держави», російська інтервенція в Сирії, війна в Ємені та ін. Палестинці розділені. Націоналістичний рух ФАТХ, що підтримує Палестинську автономію на Західному березі, не забезпечив миру й запламував себе корупцією. ХАМАС, ісламістський рух, що від 2007-го керує Сектором Газа, після трьох війн з Ізраїлем може похвалитися тільки злиднями. Східний Єрусалим, анексований Ізраїлем, хоча палестинці претендують на нього як на столицю майбутньої держави, занепав, відрізаний від Західного берега ізраїльським бар'єром безпеки й розмежований єврейськими анклавами. Палестинці тепер переїмаються безпекою шанованої мечеті «Аль-Акса», збудованої на руїнах стародавнього юдейського храму. Їхній страх живлять не тільки палестинські підбурювання, як стверджує Ізраїль, а й фанатики-юдеї, які всупереч рабинській традиції обстоюють право там молитися. Саме тому зазвичай спокійні палестинці Східного Єрусалима учинили кілька нападів на ізраїльтян із ножами й таранили

їх автомобілем. Проте жодна сторона не зацікавлена в новому палестинському повстанні. ХАМАС не має впливу на Західному березі й не прагне конфронтації в Секторі Газа; його тунелі постачання із Синайського півострова зруйнував антиісламіст Абдель Фаттаг аль-Сісі. Президент Палестини Магмуд Аббас боїться, що будь-яке повстання обернеться проти нього. Для прем'єра Ізраїлю Бін'яміна Нетаньягу криза безпеки

Ізраїльські генерали вважають: стратегічна позиція поки сприятлива

враження, що йому досить тільки «керувати» конфліктом із палестинцями, а не вирішувати його. Можлива зміна дійових осіб, але настання миру це не прискорить.

80-річний Аббас не має наступника, якому довіряли б. Більшість Нетаньягу із перевагою в один мандат може розпастися, проте «голубам» опозиційної Партії праці бракує сильного лідера.

Не змінить ситуації і зовнішній тиск. Барак Обама в останній рік президентства не вдасться до нових миротворчих зусиль. Європейці можуть накладати символічні обмеження на товари з поселень Західного берега, але навряд чи підуть далі. Сунітські арабські держави вважають Ізраїль за неоголошеного союзника в протистоянні з Іраном, який, здається, переймається тільки підтримкою своїх союзників у Сирії та Іраку; «Хезболла», ліванський сателіт Ірану, запекло воює в Сирії. Отже, попри неспокій у зовнішній політиці й відчуття незахищеності в країні, ізраїльські генерали вважають: поки що існує сприятлива стратегічна позиція, бо жодна держава не здатна зруйнувати Ізраїль, а найактивніші бойовики воюють на інших фронтах. Але тут є дві довготермінові небезпеки. Перша – атомна бомба, яку може створити Іран, хоча це зайняло б не один рік. Друга – відкрита ви-

Балансування між війною і миром

розка у вигляді Палестини. Тож у 2016 році збережуться сьогоднішні тенденції: балансування між війною і миром; спалахи палестинського насильства й репресій; політичний застій на Святій Землі та байдужість за кордоном. Ця перспектива навряд чи поліпшиться, водночас кілька факторів здатні погіршити її: масштабний тероризм палестинців або провокація фанатиків-юдеїв (чи якась поступка їм) у Єрусалимі. ■

Антон Ла Гардія, заступник редактора міжнародного відділу, *The Economist*

КОРОТКО ПРО 2016

Угоді Сайкса – Піко, за якою Франція і Британія потай поділили Близький Схід, виповнилося 100 років. А арабські держави й досі шматують одна одну

ви» («ІД») влаштували вибухи в Саудівській Аравії та Кувейті, цілячись у шіїтські святині; якби з'ясувалося, що Іран намагається у відповідь ударити по сунітах у будь-якій з країн Перської затоки або заохочує шіїтські громади повставати й протестувати, відносини з саудитами значно погіршилися б. Один прикрий інцидент уже стався: у жовтні в Бахрейні заарештовано банду іранських, як твердили тамтешні чиновники, терористів. Відтак Тегеран має поводитися краще.

По-четверте, Іран не повинен шахрувати з обіцянками зменшити запаси збагаченого урану, а також кількість центрифуг та іншого обладнання, потрібного для його виробництва (або принаймні не бути спійманий на ошуканстві). Це цілком можливо. З огляду на високий ризик викриття – угода передбачає агресивний режим перевірок – Іран, найімовірніше, чекатиме років 10, поки обмеження, на які він погодився, не почнуть скасовувати.

Нарешті, й сумнівів тут найбільше, Саудівська Аравія та Іран повинні знайти спосіб знизити напругу через Сирію. Іран, на пару з Росією, найенергій-

ніше підтримує режим Асада, вдаючись і до прямої військової допомоги (у боях загинуло кілька іранських генералів), і до послуг свого шіїтського сателіта – «Хезболли». Саудівська Аравія та інші держави Перської затоки підтримують групи, які воюють із Башаром Асадом, зокрема й джихадистів, проте не «ІД». Вісь Росія – Іран – Асад лякає Саудівську Аравію, яка вбачає в ній новий серйозний стимул зміцнення шіїзму. Але й тут є певна надія: чимало аналітиків стверджують, що Москва, ставши проти сунітів, ухопила більше, ніж здатна проковтнути. Можливо, у 2016 році вона буде змушена подумати про варіанти мирного вирішення, що, безперечно, зумовить усунення Асада від влади. Та навіть якщо він залишиться й війна триватиме, успіхи «ІД» в Сирії могли б призвести наступного року, як не дивно, до деескалації конфлікту. Саудівська Аравія навряд чи колись погодиться на Асада чи схвалить підтримку його Іраном. Але «ІД» становить дедалі більшу загрозу і для Тегерана, і для Ер-Ріада. Це могло б дещо зблизити країни обабіч Перської затоки. ■

Хвиля за хвилею

Антон Ла Гардія

Чому мігранти прибуватимуть і надалі

Уповоєнному періоді світ ще ніколи не бачив стільки людей, змушених покинути свої домівки через війни та утиски. 10 років тому Агентство ООН з питань утікачів нарахувало приблизно 38 млн переміщених осіб, тепер їх понад 60 млн. Цей невтішний рекорд – результат передусім війн на Близькому Сході. У 2016-му кількість тільки зростатиме, потоки людей і надалі тектимуть до Європи з Близького Сходу, Африки та інших земель. Ця масова міграція – результат збігу складних факторів: виштовхування, притягання й перешкод між ними. Почнімо з найважливішого фактора – виштовхування. Російська інтервенція в Сирії зробила страшну війну ще страшнішою. Президент РФ Путін стверджує, що хоче завдати поразки джихадистам «Ісламської держави» («ІД»), які створили «халіфат» на значній частині території Сирії та Іраку. Але його пріоритет полягає в порятунку свого сирійського союзника Башара Асада; більшість російських атак спрямовані не проти «ІД», а проти повстанців-сунітів (деяких із них підтримувала Америка), які розбили сирійську армію. Підтримка Росії (та Ірану) має допомогти Асадові відвоювати частину території, втраченої у 2015 році, а то й усю її.

Вельми пошарпані війська Асада аж ніяк не здатні відновити контроль над усією країною. Росія не пошле до Сирії наземних сил, але й не покине Башара, поки він має шанс на виживання. Отже, страшлива війна триватиме. Близько половини сирійського населення вже покинули свої домівки, і ще більше людей прагнуть втекти з країни, щоб уникнути боїв чи призову або втративши надію, що війна коли-небудь скінчиться.

Приблизно 4 млн зареєстрованих сирійських утікачів і, можливо, 1 млн незареєстрованих уже перебувають у країнах навколо Сирії. Жодна сусідня держава не дає сирійцям права на працю, а ООН за браком коштів урізала обсяг допомоги на харчування. Зобов'язання дати помітніші суми й обіцянка розселити трохи більше втікачів в Америці, Британії та інших країнах лише незначно змінюють ситуацію, якщо зважати на масштаб кризи. Утікачі, які прибувають до Європи, – це переважно самотні чоловіки; чимало їх потім намагатимуться перевезти свої родини.

Вирушать у дорогу й інші люди. Ніяк не вщухає війна в Іраку. Знову воює з курдськими повстанцями Туреччина. Непевність нависає над Афганістаном, хоч Америка передумала виводити звідти майже всі війська до кінця 2016-го. Бойові дії в Ємені, найбільш

ій країні Арабського світу, змусили покинути оселі 1 млн осіб. В Африці палають конфлікти в Сахелі, Сомалі та районі Великих озер. А кінець товарного буму посилює тиск на економічних мігрантів, які прагнуть шукати щастя за Середземним морем.

Тепер до факторів притягання. Willkommen-kultur поблякла, коли Німеччина заборсалась, поглинаючи сотні тисяч людей. Це посилює анти-іммігрантські партії. Тимчасовий прикордонний контроль у межах Шенгенської зони може стати напівпостійним. Європейські керівники планують побудувати нові центри прийому, щоб сортувати шукачів притулку, справедливніше розподіляти їх, пришвидшити репатріацію тих, кому відмовили, й боротися з контрабандистами. Але й тоді європейським країнам однаково доведеться там чи там розглядати

Страшлива війна триватиме

Найбільша стаття експорту Сирії

прохання про притулок, бо чинити інакше означало б порушити конвенцію ООН 1951 року про втікачів та європейське право. Вона майже заохочує до нелегальної міграції: надає захист тим, хто має «добре обґрунтований страх перед переслідуваннями», але тільки тоді, коли люди покинули свою країну. Тож багаті, сміливі й ті, кому щастить, матимуть найкращі шанси добутися до Європи. А закликам переглянути конвенцію чинитимуть опір.

ВИСОКИЙ ПРИПЛИВ

Отже, міграційний потік визначатимуть почасти примхи моря, пустелі й контрабандистів, а також політичні умови в транзитних країнах. Утікачів, які прибувають до Італії, поменшає впродовж зимових місяців. Якщо не відновити якусь подобу уряду в Лівії (непевна перспектива), то навесні виникне ще одна людська хвиля. Крім того, головний шлях зсунувся до Греції, а точніше до вузьких проток між її далекими островами й Туреччиною.

Європейський Союз веде переговори про амбітний «план дій», щоб допомогти Анкарі утримувати більше мігрантів. Він передбачає побудову нових таборів для втікачів, більше грошей, право сирійців працювати там, а також угоду, за якою Туреччина прийматиме назад біженців, котрим відмовили. Але вона не служитиме брамником Європи без поступок, як мінімум без обіцянки безвізових поїздок турків до ЄС. Деталі цієї угоди потребуватимуть серйозних обговорень. А перспектива фінального підписання плану цілком може спровокувати новий потік біженців, які намагатимуться потрапити до Європи до того, як турецькі ворота прикриються. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Кількість сирійських утікачів за межі країни стане більшою, ніж населення Данії (5,6 млн осіб)

Лише можливо...

Палестинці почнуть повномасштабну третю інтифаду

Америка відновить роботу свого посольства в Тегерані, закритого у 1979 році, коли його зайняли студенти

Принци-конкуренти змусять 79-річного і хворого короля Саудівської Аравії Салмана зректися трону

Антон Ла Гардія, заступник редактора міжнародного відділу, *The Economist*

Віддайте все

Філантропи не повинні бути сором'язливими, стверджує принц аль-Валід ібн Талал, голова інвестиційного холдингу Kingdom Holding Company й засновник доброчинного товариства Alwaleed Philanthropies

Ми часто занадто остерігаємось одне одного, скептично ставлячись до мотивів і боячись ошуканства, надто коли йдеться про щедрі пожертви

Попереду в нас золота доба філантропії. Адже дедалі більша кількість людей жертвує суми історичних масштабів, щоб вирішити деякі з найтяжчих проблем, перед якими постає наш світ, і робить це продумано й професійно.

Усім відомі Білл Гейтс, Воррен Баффет і Майкл Блумберг, – сучасні герої філантропії. Вони представляють авангард нового підходу, ґрунтованого на дослідженнях, інформації і – вирішальна річ – співпраці. Завдяки інституційному підходові, який потребує досконалості й підзвітності, філантропи можуть тепер сподіватися досягти важливих результатів, які реально виміряти. Вони здатні обирати правильних партнерів, щоб їхні зусилля були ще ефективнішими. Саме ця властивість сповненої ентузіазму професійної співпраці й визначатиме найефективніший альтруїзм за нової доби філантропії.

Як мусульманин я дотримувався звичаю «закат», відколи мав потрібні для цього засоби. Закат – форма особистої філантропії, закріплена в Корані як елемент ісламської віри. Цей звичай велить віддавати частку свого багатства нужденним і заохочує індивіда завжди думати про інших. Отже, ми суспільство філантропів.

Хоча філантропія в ісламі – релігійна традиція, котра є і в юдеїв, християн та інших конфесій, це ще й звичай, який вона тільки виграє від сучасних методів. Ефективна система розподілу ресурсів має вирішальне значення для довговічності таких зусиль. Чітке розуміння потреб громади, місцевих звичаїв і культурних особливостей необхідне для ефективності. Взаємоповага та співпраця організацій-однотимців, які діють задля досягнення спільних цілей, – це ключ до успіху. На жаль, ми часто занадто остерігаємось одне одного, скептично ставлячись до мотивів і боячись ошуканства, особливо коли йдеться про щедрі пожертви. Шкідливі наслідки такої пильної уваги спонукають багатьох філантропів бути анонімними або надміру обережними й приховувати своє доброчинство. Наслідком є брак рольових моделей, які правила б за взірць для інших. Досить лише глянути на «Обітницю давати», яку обстоювали Воррен Баффет і Білл Гейтс: зобов'язання найбагатших людей світу жертвувати понад половину свого багатства. Ця практика свідчить, якою заразливою може бути філантропія, якщо їй дати змогу вільно процвітати. Дехто може стверджувати, що підписанти жертвували б і так. І все ж є чому аплодувати, бо найщедріші люди організували кампа-

нію, щоб надихати інших в усьому світі давати те, що вони можуть, дотримуючись духу цієї обітниці.

Насолоджуватися радістю філантропії я почав 35 років тому й пишаюся, що відтоді пожертвував понад \$3,5 млрд на гідні справи в 95 країнах. Протягом минулих трьох десятиліть я вивчав і реалізував найкращі методи філантропії, переймаючи їх у численних партнерів, і доводив до досконалості професійний метод жертвування, базований на урахуванні наслідків та результатів.

Я дізнався, що для успішної праці на вирішення найнагальніших світових питань, часто пов'язаних між собою, потрібен комплексний підхід, який зумовлює тривалу діяльність, що поширюється на всю планету. Отже, 2015 року я зобов'язався віддати всі свої особисті статки. І зробив це з твердим переконанням, що разом з іншими професійними організаціями ми можемо створити толерантніший, чуйніший і кращий світ для всіх.

Коли філантропи працюють активно й відкрито, коли розповідають про досягнення тих, кого підтримують, вони не тільки надихають, а й створюють серед потенційних жертводавців розуміння потреб, яке породжує взаємодію, що, найімовірніше, досягне успіху. У моєму випадку товариство Alwaleed Philanthropies працює з широким діапазоном організацій світового класу від агентств ООН до приватних доброчинних фондів, звертаючи увагу на пріоритетні завдання: допомогу під час природних катастроф, боротьбу з бідністю, емансипацію жінок, розвиток громад, охорону здоров'я, зближення культур. У великих університетах усього світу ми створили шість глобальних центрів аль-Валіда ібн Талала для діалогу між різними культурами й релігіями. У Франції працюємо з Лувром, підтримуючи будівництво крила з ісламським мистецтвом.

РЕЦЕПТ ДЛЯ ЗОЛОТОЇ ДОБИ

Арістотель писав, що людина за своєю природою соціальна тварина. Це твердження – актуальний провідний принцип і нашого часу. Ми справді соціальні істоти й досягаємо найкращих результатів, коли працюємо разом. Поєднання такого всеохопного духу з науковим підходом і професійним менеджментом забезпечує початок справді золотого віку філантропії. Саме цей дух має формувати 2016-й і наступні роки, якщо ми хочемо краще навчитися працювати разом як громадяни світу, діючи без кордонів задля добра людства. ■

Африка

Також у розділі:

Демпінг носорогового рогу 62

Перемоги і поразки на континенті 63

Лише можливо... 63

Мугаммаду Бугарі:

у Нігерії все змінюється 64

Революція знизу

Джонатан Розенталь

Африка змінює поняття середнього класу

Дві зубчаті кам'яні вежі височіють над брамою із середньовічними підйомними ґратами, так недоречно втулені поміж сірих куполоподібних гранітних скель, що оточують Абуджу, столицю Нігерії. Це Нігерійський парк розваг – діснеївський набір американських гірок, чортових коліс, автодромів і кав'ярень із перекусками. Загалом він нічим не вирізняється з-поміж решти. Як і такі самі об'єкти в багатій частині світу, його спроектували почасти для забав дітей, а здебільшого для випробування терпцю тат і мам (та витрупування їхніх гаманців). Особливим цей розважальний комплекс є хіба що в одному вирішальному аспекті: багато років він був, мабуть, єдиним на теренах, що простяглися приблизно на 2,5 тис. миль від південного краю Сахари до північних кордонів ПАР.

2016-го і в наступні роки дедалі більше африканських малюків кружлятимуть на гірках або ширятимуть у повітрі. Після десятиліття стрімкого економічного розвитку в більшості країн Чорної Африки мільйони родин побачили: їхні прибутки зростають так, що можна витратити гроші не тільки на найнеоб-

хідніше. Ознаки добробуту очевидні майже в усьому. В Найробі здіймаються в небо крани, а в Лагосі нові центри продажу автомобілів заливають світлом від генераторів темні, знеструмлені вулиці. Новий клас споживачів привабив тлуми інвестиційних фондів і багатонаціональних компаній із виробництва споживчих товарів, які прагнуть заробити, скориставшись, за словами консалтингової фірми McKinsey, «найбільшими можливостями для бізнесу» в Африці.

Це видається дивовижним. Хоча економіка регіону останні 15 років розвивалась із середнім темпом приросту майже 5% – достатнім, щоб збільшити обсяг виробництва удвічі з лишком, – прибутки від цього розвитку розподіляли нерівномірно. Крім того, основна маса бідних африканців жила в аж таких злиднях, що навіть подвоєння прибутку (скажімо, зростання від \$1 до \$2 за день) не вистачило б, аби з них вилізти. Серед найбільших ентузіастів ідеї стрімкого зростання середнього класу континенту в близькому майбутньому – Африканський банк розвитку. У авторитетному звіті за 2011-й він зазначив, що за 30 років цей прошарок уже потроївся й налічує 300 млн осіб. Але дослідження спиралося на доволі амбітне визначення середнього класу: воно охопило всіх, хто витрачав понад \$2 за день. Близько половини цих «середняків» жило менш ніж за \$4 на добу.

Південноафриканський Standard Bank дає трохи тверезішу оцінку, яка спирається на купівельну спро-

КОРОТКО ПРО 2016

Нова залізниця сполучить столицю Ефіопії Аддис-Абебу і Джибуті на березі Червоного моря, що сприятиме розвитку промисловості у регіоні

Джонатан Розенталь, редактор розділу «Африка», The Economist

Справжній ріг більше не в моді?

Бенджамін Сазерленд

Новий продукт може змінити ринок носорогового рогу

Намагаючись боротись із браконьєрським винищенням носорогів у Південній Африці, природоохоронні служби розповідають у пресі багатьом китайцям та в'єтнамцям, що вбивати величезних тварин задля рога, у якому лікувальних й афродизіачних властивостей не більше, ніж в обрізаних нігтях, – це ганьба. Південноафриканська фірма Rhino Rescue Project діяла радикальніше: носорогів присипляли і впорскували їм у ріг отруту, що викликає нудоту й більш незручні симптоми у споживачів. Але, здається, жоден із цих заходів не зарадив.

Одна китайська броварня вже зацікавилася штучним рогом

Ціна рога одного велета на деяких чорних ринках перевищує \$450 тис. «Незаконне полювання на носорогів в Африці стало таким агресивним, що нагадує партизанську війну», – каже радник міністра охорони довкілля Анголи Роланд Гец. Щоб уповільнити вбивство цих тварин, треба діяти інакше, зазначає Меттью Маркус, керівник і співзасновник молодій американській біотехнологічній

Геть, браконьєре!

компанії Pembient. 2016 року фірма випустить продукт, що, на її думку, сприятиме зменшенню масштабів браконьєрства. Екологи та економісти пильно стежитимуть за ефективністю ідеї, яку в Pembient називають «природоохоронцем другого покоління».

Компанія синтезуватиме штучний носороговий ріг і продаватиме його за цінами, котрі, як сподіваються її представники, демотивують покупців викладати купу грошей, а браконьєрів – полювати на тварин. «Нині мисливцям платять \$10–30 тис. за носорога, вбитого в Національному парку Крюгера», – каже кейптаунська дослідниця Аннетте Гюбшле,

яка бере інтерв'ю в браконьєрів (чимало їх у в'язниці). Вона вивчатиме, як продукт Pembient вплине на незаконну торгівлю, якщо штучний ріг коштуватиме від \$7 тис. за 1 кг (це 10-та частина ціни справжнього). Компанія планує продавати свій винахід виробникам медичних препаратів, кремів, ювелірних виробів, різьбленого посуду, нюхальних порошоків і напоїв (одна китайська броварня вже зацікавилася).

Якщо штучного рогу буде вдосталь, браконьєрам платитимуть менше, каже Маркес. Багатох це спонукатиме відмовитися від ризикованого заробітку. За деякими підрахунками, від 2008 року тільки в Національному парку Крюгера загинуло понад 220 браконьєрів. Інші, проте, вважають, що попит на престижніший натуральний ріг збережеться, адже, наприклад, дешеві підробки під дизайнерські сумки не знищили ринку оригіналів. Кількість покупців може навіть зрости, бо спритні продавці неодмінно знайдуть спосіб розрекламувати нові «носорогові» продукти.

Останнє неабияк потішить багатьох представників уряду ПАР. Той, за словами кейптаунського економіста Майклта Сас-Рольфса, має 25 т носорогового рогу й у 2016-му вирішить, чи наполягати йому на легалізації продажу (перетворюючи таким чином ріг на валюту). Цей фахівець за дорученням міністра охорони довкілля вивчатиме вплив штучного рогу, щойно той потрапить на ринок, на нелегальний продаж справжнього. ■

Бенджамін Сазерленд, позаштатний кореспондент, *The Economist*

КОРОТКО ПРО 2016

Великим переписом слонів закінчиться найбільше за 40 років загальноафриканське дослідження популяції цих тварин

▶ можливість і споживчі звички родин (ураховує, чи мають вони телевізор тощо). Фінстанова вважає, що в 11 найбільших економіках Чорної Африки є лише 15 млн представників середнього класу. Майже третина їх живе у Нігерії і навряд чи хто-небудь – в Ефіопії.

Хоч який нечисленний цей клас, він уже справив несумірний вплив у Африці, впроваджуючи інновації, які дають йому змогу купувати багато товарів, доступних раніше тільки товстосумам. 2016 року цей вплив буде відчутнішим у багатьох сферах життя й дедалі ширшим на континенті.

РОЗВИТОК ЗА ПРИНЦИПОМ «ЗРОБИ САМ»

Один із прикладів – приватна освіта. У Лагосі, найбільшому місті Нігерії, більшість державних шкіл занедбані. Учителі там часто з'являються напідпитку, якщо взагалі туди приходять. 2012 року, коли, за підрахунками аналітиків, майже 60% дітей не відвідували цих навчальних закладів, уряд дивувався, що вулицями все одно ходять на уроки й з уроків десятки тисяч школярів. Опитування родин засвідчило: майже всі ті діти здобували освіту в приватних школах, чимало з яких брали платню, меншу ніж \$125 за рік. Це спонукало уряд поліпшити стан державного шкільництва, зокрема залучити операторів із приватного сектору, скажі-

мо, компанію Bridge International Academies, яка тепер забезпечує середню освіту близько 100 тис. кенійських дітей, що коштує \$70 за місяць.

У галузі медицини чимало послуг, які не спроможна забезпечити держава, пропонують вуличні клініки. Дешеве обладнання (здебільшого вживане, куплене в розвиненому світі) дає змогу приватним лікарям в Ібадані, третьому за розміром місті Нігерії, робити томографію та рентгенографію, чого немає в місцевій лікарні. А мобільні телефони з рук банкірів Волл-стрит перейшли до рук більшості дорослого африканського населення, забезпечивши доступ до фінансових послуг.

Цей новий середній клас дбає сам про себе там, де мала б працювати держава, водночас вимагаючи від неї більшої активності. Вибори 2015 року в Нігерії були найчистішими за багато десятиліть передусім тому, що люди з телефонами записували підрахунок на тисячах дільниць і публікували результати в інтернеті, тож правляча партія не могла їх сфальсифікувати. Коли 2016 року в кількох африканських країнах відбудуться президентські й парламентські вибори (див. «Куди дрейфує континент»), цей новий клас може опинитися ще й на політичних «африканських» гірках. ■

Куди дрейфує КОНТИНЕНТ

Ксен Смайлі

Розмови про «піднесення Африки» ще переважають. Але попереду пастки

Якщо дивитися на Африку від 2000-х, то за низкою показників вона подає сьогодні значно більше надій, ніж у попередні постколоніальні десятиліття. Незважаючи на періоди хаосу, корупції та диктатури, у більшості із 49 країн на південь від Сахари (див. «Поділена Африка») нормою є демократія та економічний розвиток. У цьому її досягнення значно помітніші, ніж сусіднього Арабського світу. І хоч економічне зростання 2016 року в регіоні буде нульовим, а то й від'ємним (через подешевшання сировини, зумовлене падінням попиту в Китаї), у середньому темпи розвитку африканських економік, як і раніше, будуть попереду більшості країн решти світу. Західні інвестори далі винохуватимуть, куди б укласти гроші.

А от західні уряди у 2016-му багато часу присвячуватимуть стриманню тероризму від поширення вздовж широкої смуги Сахелю. Вона тягнеться від Малі на заході через північну частину Нігерії, потім на схід уздовж ламаної лінії, яка відокремлює обрубаний Судан від моторошного нового Південного Судану, і далі впоперек Сомалі. Остерігатися погіршення ситуації загалом немає підстав. Але так само не існує і певності, що вона поліпшиться.

Франція та її африканські союзники не дозволять джихадистам і сепаратистам знову погрожувати столиці Малі Бамако. Уряд Нігерії за президента Мугаммаду Бугарі відвоює території в маніяків із «Боко харам» на північному сході країни. ООН, знову-таки із Францією на чолі, повинна забезпечити мир у виснаженій борнею Центральноафриканській Республіці, де й далі ворогуватимуть мусульмани та християни. Африканський Союз із допомогою західних посередників намагатиметься якось загоїти криваві розколи здебільшого етнічного характеру, які шматують Південний Судан. Джихадисти з угруповання «Шабаб» у Сомалі не зникнуть, хоча їх стримуватимуть. Вони зашкодять туризму в сусідній Кенії, але країна все-таки залишиться найпопулярнішим напрямком у Східній Африці. Однак у більшості з решти африканських держав економічний і політичний прогрес не перестане кульгати. Дві наймогутніші країни континенту – Нігерія і Південна Африка – побачать, що баланс їхніх відносних сил далі зсувається в бік Нігерії, бо ж її безладна економіка бурхливо розвиватиметься, натомість південноафриканська, дарма що куди складніша, зволікатиме. Багато залежатиме від колишнього генерала Бугарі, що підтримує порив країни після свого обрання президентом у середині 2015 року. Водночас президент ПАР Джейкоб Зума зіткнеться з труднощами. Якщо ліберальна

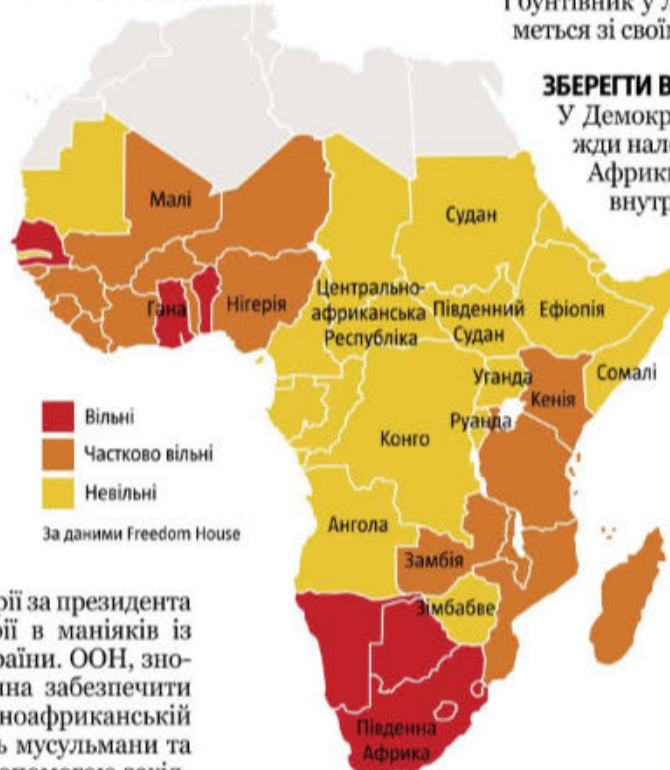
КОРОТКО ПРО 2016

Вибори у Сомаліленд повторно перенесені на червень. Подарунком для президента Сіланьо на 80-річчя буде подальше перебування на посаді

Поділена Африка

Рейтинг свободи, 2015 рік

Ксен Смайлі, позаштатний редактор, *The Economist*

опозиційна партія «Демократичний альянс» здобуде успіх на місцевих виборах у середині 2016-го (або навіть позбавить правлячий Африканський національний конгрес беззаперечної більшості у Тсване та Йоганнесбурзі – двох муніципалітетах у промисловому серці країни), то вона може домагатися дострокового імпічменту Зуми (така доля спіткала його попередника Табо Мбекі).

Деінде триватиме протистояння між тими, хто вважає, що авторитарні, але динамічні в економіці уряди на кшталт руандійського на чолі з Полем Кагаме та ефіопського з Гайлемаріамом Десаленем покращують певними заходами життя простого народу швидше, і тими, хто обстоює уряди більш демократичні та енергійні, проте безладні й корумповані, як-от у Гані та Кенії. Ефіопія, друга за кількістю населення країна Африки, побачить більше іноземних інвесторів, ніж 2015-го, надто якщо лібералізує економіку.

Прихильники демократії сподіватимуться, що вибори в Замбії (у вересні) та Гані (у грудні), де демократія останнім часом видається більш-менш зміцнілою, пройнуть гладко. В Уганді президент Йовері Мусевені, змінивши Конституцію, щоб правити далі після 30 років біля керма, буде, певно, переобраний. Хоча Амама Мбабазі, колишній прем'єр-міністр і бунтівник у лавах його ж таки партії, намагатиметься зі своїми грішми перемогти його.

ЗБЕРЕГТИ ВЛАДУ ЧИ КОНГО?

У Демократичній Республіці Конго, що завжди належала до найменш керованих країн Африки, Жозеф Кабіла, певне, піддається внутрішньому та зовнішньому тиску й відійде в листопаді від влади, як і вимагає Конституція. Жозе Едуарду душ Сантуш, що керує Анголою від 1979 року, не має таких конституційних клопотів, але почує гучніші, ніж зазвичай, нарікання, бо залежна від нафти економіка країни вже стогне; тим часом його донька Ізобел залишатиметься найбагатшою жінкою Африки.

У Зімбабве Роберт Мугабе, якому в лютому виповниться 92 роки й додасться маразм, може нарешті поступитися владою одному із суворих чоловік навколо себе (наприклад, Емерсону Мнанга'гві), але не віддасть скіпетра своїй честолюбній і молодшій на 41 рік дружині Грейс. Африканську прогресивну спільноту в 2016-му тишитиме бодай той факт, що можновладці на кшталт Мугабе радше виняток, ніж правило. ■

Лише можливо...

Мадагаскар і Гвінея – останні африканські країни, де не трапляється нових спалахів поліомієліту, натякають, що в перспективі хворобу можна буде зупинити повністю

Джейкоб Зума замінить віце-президента ПАР Сіріла Рамафосу кимось більш поступливим

Африканський фільм, наприклад із нігерійського **Ноллівуду**, отримає рекордні збори й приверне увагу Заходу до кіно континенту

У Нігерії все змінюється

Економічна реформа починається з удару по корупції, переконаний президент Нігерії Мугаммаду Бугарі

2014 року, до виборів, які засвідчили перший в історії Нігерії перехід влади з рук у руки мирним демократичним способом, тодішній уряд змінив основу нашого ВВП. Нині за всіма визнаними у світі критеріями ми маємо найбільшу економіку в Африці. Хоча цей факт повинен бути джерелом гордості для нігерійців, він не відображає глибоких структурних завдань, які стоять перед нашою економікою, та й не поклав більше грошей у кишені й більше їжі на стіл мільйонам наших громадян, але не на Нігерію. Щоб мати динамічний та стійкий розвиток економіки й викоренити бідність, нам як країні потрібні серйозні економічні реформи. Деякі будуть болісні, але всі вони необхідні.

Я певен: якщо мій уряд обстоює щонайменше, то це тільки цілковитий розрив циклу корупції та злочинства, який спонукав інвесторів, що шукали можливостей для бізнесу в Африці, дивитися спершу куди завгодно, але не на Нігерію. Під час своїх візитів я, почавши із Британії, Америки, Німеччини та Франції, шукав підтримки урядів цих країн і дістав її, аби знайти й повернути зниклі мільярди, що їх вивели з Нігерії керівники попередніх адміністрацій. Ми говорили про колосальні кошти, вкрадені в країні. Хоч скільки із цих грошей пощастить повернути, їх слід реінвестувати в нашу економіку. Процес уже почався, і моя адміністрація не зупиниться, аж поки повернуться кошти, а ті, хто їх вивів, постануть перед судом.

Повернення грошей нашого народу буде поєднане з диверсифікацією економіки, надто виробничої бази, яка занепадала останніми роками. Наш нафтовий сектор, найбільший в Африці, не досягнув свого повного потенціалу, бо минулі уряди не спромоглися підтримувати нашу здатність обробляти й переробляти сировину. Те саме бачимо й в інших видобувних секторах. Ми працюємо у взаємодії з міжнародними партнерами й нашими провідними підприємствами, щоб оперативнo вирішити ці проблеми.

Однак, враховуючи падіння цін на нафту й товари, ми намагатимемося збалансувати нашу економіку в інших галузях. Боротьба Нігерії з «Боко харам» і наша довготермінова безпека вимагають місцевих потужностей, бази з виробництва зброї. Ми вже ведемо серйозні переговори з партнерами, щоб побудувати завод, який зможе випускати розроблене в нас спорядження для наших збройних сил, що згодом дасть нам змогу зменшити його імпорт і поліпшити свій платіжний

баланс. Широка й глибока трансформація виробничого сектору, звичайно, можлива й необхідна, але вона не матиме успіху без великих інвестицій в електропостачання. Нігерія, як і значна частина Африки, недостатньо електрифікована, і ми працюємо над стратегією збільшення нашого виробництва електроенергії, використовуючи передусім наявні в країні природний газ, водні та вітрові ресурси.

В інших куточках світу, від Східної Європи до Азії, ми вже бачили, що диверсифікація та відкритість до конкуренції на внутрішньому ринку країни ведуть до зростання і створення робочих місць. У Нігерії, знову-таки як і багато де в Африці, занадто великою є роль держави. У певних стратегічних сегментах урядове втручання необхідне навіть у найрозвиненіших економіках. Але ми сповнені рішучості залучити місцевих та міжнародних інвесторів за допомогою ринкових реформ і поліпшення умов для бізнесу.

У Лагосі, найкраще розвиненому економічно регіоні Нігерії, можна бачити, що конкуренція знижує ціни для споживачів у всьому, починаючи з роздрібною торгівлю й закінчуючи постачанням адміністративних послуг, і створює робочі місця. Ми озброїмося цим планом і, спираючись на інвестиції в інфраструктуру, зможемо збільшити пропозицію та можливості у сфері товарів і послуг.

ДОБРО Й МОГУТНІСТЬ

Я знаю, що мільйони людей у Нігерії чекають свідчень економічного відродження і, найважливіше, шансів мати роботу й краще життя та самоповагу, що їх дають зайнятість і кар'єра. Я хочу, щоб моя адміністрація якнайшвидше забезпечила це кожному нігерійцеві. Проте жоден уряд у світі не мав змоги миттєво досягти таких перетворень. Ми дивимось на такі приклади, як Сінгапур, що спромігся досягти економічної могутності, дарма що мав небагато природних ресурсів окрім винахідливості свого народу. Досягти цього може й Нігерія, у якій таких ресурсів надмір.

Проте ми помітили, що більшість країн, які в недавні десятиліття досягли швидкого економічного розвитку, мали одну спільну рису: спершу звертали увагу на спричинений корупцією брак урядування й продемонстрували своєму народові та світові, що інвестувати в них безпечно. З цього ми й повинні починати.

Ми вже повідомляємо народові та світу про цю обіцянку. Це єдиний спосіб досягти економічної могутності, якої заслуговує Нігерія. ■

Усе, що пощастить повернути із вкрадених грошей, слід реінвестувати в нашу економіку

Міжнародні справи

Також у розділі:

Святий рік Папи 66

Мода на президентів-мачо 67

Більше жертв у конфліктах 68

День народження літнього часу 68

Наші успіхи минулого року 69

Криза довіри 70

Лише можливо... 70

Карта змін 71

Малала Юсуфзай:

Дівчата, натхненні метою 72

Коли Варфоломій зустрінеться з Кіріллом

Брюс Кларк

Православні готуються до Великого Собору

Уявіть собі понад 300 сивобородих церковних ієрархів із високими титулами й різними ступенями реальної влади, що збираються у Стамбулі в старовинній будівлі, яка довгий час була частиною палацу Топкапи, резиденції османського султана. Ні, влітку 2016 року учасниками цього найважливішого Собору будуть не шейхи та муфтії. Дарма що обране місце зустрічі – нині пам'ятка здебільшого мусульманського міста, адже гостей надихатимуть ранні сторінки його історії, та й саме місце: церква Святої Ірини (грецькою мовою Святого миру). Ці гості – православні єпископи, що мають паству від Сибіру до зон воєнних дій на Близькому Сході. Собор, який повинен відбутися на свято Трійці, що припадає на 19 червня, зосередить увагу на посиленні впливу православного християнства у світових справах. Можна сподіватися, що прелати на чолі з Патріархом Константинопольським Варфоломієм I виголосять спільну заяву з приводу таких глобальних питань, як бідність, захист довкілля та пригноблення релігійних меншин. Крім того, є надія, що вони проллють світло на свої відносини з іншими християнськими церквами й – тут певності немає – один з одним.

Якщо Собор справді відбудеться (а сумніви в цьому лишатимуться до останньої миті з огляду на чвари між окремими православними церквами та заворушення в країні-господарці Туреччині), він приверне велику увагу до напівприхованого існування православного християнства. Загальна кількість православних, за різними підрахунками, становить від 140 до 250, а то й 300 млн осіб (високі цифри пояснюються тим, що більшість людей у Росії, Україні та Білорусі, загалом близько 200 млн, стверджують, що вони православні, принаймні номінально). Зовнішнім спостерігачам здається, що здатність православ'я заявляти про себе у світі обмежується його крайньою децентралізацією. Воно не має вертикальної структури, на відміну від католицької церкви, яка надає Папі особистого статусу, визнаного навіть у світських колах. Але для православних брак такої вертикальної структури – принципове питання.

Відповідно до поглядів православних на історію розкол християнства 1054 року на східне й західне стався внаслідок незаконного утвердження верховного авторитету Папи. Східні єпископи

Запланований Собор – уже дипломатичний триумф

чинили опір намаганням Рима нав'язати варіант Нікейського символу віри, що, на їхню думку, підступно принижував Святого Духа. Згідно з християнським ученням Святий Дух, тобто здатність Бога надихати та освічувати людей, стоїть нарівні з Отцем і Сином, поєднуючись у триєдиній постаті Бога. На думку православних, папство зрелося чистого християнського вчення, заявивши, що Папа – єдиний «намісник Бога» на землі. На практичному рівні кожна з 14 церков, які визнають одна одну як частину світового православ'я, має адміністративну незалежність. Але ці церкви були б краще координовані, якби сподівання Варфоломія I на Великий Святий Собор єпископів, який багато хто вважатиме найважливішим православним собором після 787 року, справдилися. На думку Патріарха, запланований собор сам по собі вже дипломатичний триумф, якщо зважати на бурхливе суперництво його престолу й престолу Патріарха Московського. Патріарха Константинопольського визнано в православному світі «першим серед рівних», але Москва, здається, претендує на фактичне верховенство в православ'ї з огляду на численність пастви та своє стратегічне значення. 2016 року не обговорюватимуть основного вчення (визначеного, за словами православних, сімома попередніми Соборами), зате йтиметься про деякі важливі питання релігійної практики, як-от правила посту, церковний кален-

КОРОТКО ПРО 2016

Єрархи англійської церкви збираються в Кентербері для роздумів над такими суперечливими питаннями, як жінки-єпископи і одностатеві шлюби

Брюс Кларк, редактор, модератор блогу Erasmus, The Economist

Джерело милосердя

Джон Гупер, Рим

У Святому році Папи Франциска поєднуються традиція та новаторство

1 січня Папа Франциск або, можливо, хтось із кардиналів відчинить бронзові двері базилики Святої Марії Великої. Церемонія відкриває Ювілейний, або Святий, рік католицької церкви. Церква Святої Марії Великої одна з чотирьох «великих базилік» Рима. За традицією святі двері кожної з них, починаючи із собору Святого Петра, відчиняють на початку

Наступний Ювілейний рік охопить, безперечно, найбільше людей

Ювілейного року (колись двері замурували, а Папа молотом розбивав той мур, аж поки уламки мало не прибили Павла VI). Відчиняють їх зазвичай напередодні Різдва. А от Папа Франциск обрав 8 грудня, 50-ту річницю кінця II Ватиканського Собору, присвяченого модернізації, і це виразно свідчить про цінності, які він прагне поширювати наступного року, названого з його волі Ювілейним роком Милосердя.

Є два різновиди ювілеїв: звичайні, які тепер відзначаються приблизно кожні 25 років, і надзвичайні, котрі Папа може проголосити коли завгодно, як і вчинив Франциск. Цей принцип походить ще з біблійних часів і пов'язаний з ідеєю

прощення. Щоб очиститися від гріхів, католики мали піти на прощу до Рима, пройти крізь усі четверо святих дверей, висповідатись і причаститися.

Папа Франциск пом'якшив умови очищення душі. Повне прощення, а отже, і звільнення від гріхів доступне кожному, хто виконує одну з традиційних «праць милосердя». Їх 14. До них належать годування голодних і втішання знедолених. Чи благатиме сам Франциск про про-

Нехай почнеться Ювілей

щення від імені своєї проблемної церкви? Можливо. Святий Іван-Павло II використав Ювілейний 2000 рік для щирих вибачень перед євреями, циганами, еретиками, жінками та корінними народами. Проте нічого не сказав про гомосексуалістів і жертв сексуальних зловживань із боку кліриків.

Наступний Ювілейний рік охопить, безперечно, найбільше людей. Франциск заявив, що відпускати гріхи жінкам, які покаюлися за аборти, зможуть і звичайні священики, хоча досі їх здебільшого відпускали тільки єпископи. Вдавшись до жесту примирення з послідовниками покійного ультраконсервативного єпископа Марселя Лефевра, Папа пообіцяв визнати за дійсні ті прощення, які надавали посвячені члени розкольницького Священницького братства святого Пія X.

Святі двері будуть визначені та відчинені в кожному католицькому соборі та деяких найбільших святинях, куди ходять на прощу. Крім того, 10 лютого Папа пошле в єпархії всього світу «місіонерів милосердя» – священиків, спеціально підготовлених слухати сповіді й відпускати гріхи. В'язні матимуть змогу приєднатися до Ювілею, молячись у тюремних каплицях. Особливу турботу відчувають хворі та недієздатні.

Святий рік закінчиться 20 листопада. На той час Франциск, безперечно, всюди поширить, як він каже, «бальзам милосердя». Крім того, Папа може значно ускладнити для своїх критиків шляхи повернення до суворого католицизму, якого дотримувалися його попередники.

Джон Гупер, кореспондент в Італії та Ватикані,

КОРОТКО ПРО 2016

Учасники шостого щотрирічного авторалі Пекин – Париж змагатимуться у двох категоріях: вінтажній (машини, випущені до 1941 року) та класичній (1942–1975 роки). Вони проїдуть від Великого китайського муру до Вандомської площі

дар, церковний шлюб. Але вважається, що навіть у цих питаннях слов'янський консерватизм завдасть будь-яким суттєвим змінам.

На життя православних громад від Каліфорнії до Гонконгу вплине атмосфера, що запанує на Соборі, на який кожна з 14 церков посилає по 24 єпископи. Вона великою мірою залежатиме від взаємин двох особистостей: господаря заходу й Патріарха Московського. Варфоломій I – етнічний грек-поліглот (хоча ex officio турецький громадянин), що має авторитет у всьому світі завдяки своїм ініціативам із захисту довкілля. Він має теплі відносини з іншими християнськими церквами та західними політичними керівниками. А Патріарх Кірілл, глава Російської православної церкви, тісно пов'язаний із президентом Путіним, хоча їхні пріоритети необов'язково тотожні. У своїх коментарях щодо конфлікту в Україні Кірілл інколи виступає натхненником російського націоналізму, а інколи обирає примирливий тон, можливо, з огляду на той факт, що тисячі парафій, які перебувають під його верховною владою, містяться на підконтрольній українському урядові

території. Суперництво між Константинополем і Москвою може спантеличити західних церковних ієрархів, зокрема Папу, що прагне мати тісніші зв'язки з обома престоломи. Патріархи Варфоломій і Кірілл давно знають один одного, але по-різному дивляться на церковну владу в США, Західній Європі, а передусім в Україні. На думку російських націоналістів, той факт, що Кірілл – духовний пастир багатьох православних українців, свідчить про зв'язок між двома слов'янськими народами. Але чимало українців мріють про нову національну церкву під егідою Варфоломія. Під час візиту до України 2008 року Варфоломій обрав обережний курс, визнавши і позицію Кірілла, і легітимність сподівань України на єдину церкву.

Для того щоб Собор був успішним, до таких розбіжностей потрібен тонкий дипломатичний підхід. Для єпископів, звичайно, це буде зворушлива мить: вони співатимуть гімни на честь Трійці й зішестя Святого Духа на місці, де 1635 років тому проголошено його божественність. Така мить, мабуть, сприяє проривам. ■

Мачизм у політиці

Гідеон Рахман

Стиль керівника-вождя поширюється зі Сходу на Захід

Рік президентських виборів у США завжди спонукає зосередитися на питаннях лідерства. 2016-го за виборами в Сполучених Штатах пильно спостерігатимуть, намагаючись побачити, чи країна слідуватиме міжнародному тренду й обере керівника, який ставить передусім на «силу».

У багатьох країнах – від Росії до Китаю і від Індії до Єгипту – знову повертається в моду керівництво в стилі мачо. Святим покровителем президентів-мачо у світі є, звичайно, Путін, який довів цей стиль до майже пародійних висот, позуючи з оголеним торсом і зброєю в руках та в спортзалі. Російський керманіч, певне, не випадково підтримує тісні особисті зв'язки з такими крутими хлопцями, як єгипетський президент Абдель Фаттаг аль-Сісі (Путін подарував йому автомат із дерев'яним прикладом), Джейкоб Зума з Південної Африки, Віктор Орбан з Угорщини та Реджеп Тайп Ердоган із Туреччини. Правління «залізною рукою» доходить до комічного. Але смішно не всім. У Росії, Єгипті, Туреччині, Угорщині та Південній Африці поява керівників, які наголошують передусім на силі, пов'язана з руйнуванням демократії й наступом на громадянське суспільство. Любов до керманічів у стилі мачо поширилась і в Азії, де три найбільші держави – Китай, Японія та Індія – мають на чолі харизматичних націоналістів, які готові ухвалювати жорсткі рішення на батьківщині й водночас залякувати іноземців за кордоном. Сі Цзінпін у Китаї, Сіндзо Абе в Японії та Нарендра Моді в Індії замінили тих, хто керував стриманіше й був більш схильний до колективних методів.

СУВОРИСТЬ НАБИРАЄ ОБЕРТІВ

Важливе питання 2016 року – чи пошириться любов до «сильних керманічів» на великі західні держави. Не так давно Захід чинив опір цій тенденції. Барак Обама – інтелектуал і колишній викладач права, що віддає перевагу піднесеній риториці, а не грізним поглядам. Ангела Меркель дотримується обережного й спокійного підходу, її часто називають Mutti, мамусею. Британець Девід Кемерон надто стриманий та аристократичний, щоб удаватися до такої вульгарної демонстрації м'язів перед об'єктивом. А слабого Франсуа Олланда у Франції прозвали Фламбе – це такий драглистий французький пудинг.

Проте є підстави вважати, що 2016 року Захід може фліртувати з крутими хлопцями й дівчатами. Свого часу лідером у змаганні за номінацію у президенти від Республіканської партії в США був До-

нальд Трамп, візитівкою якого стали самовпевненість і безпардонність. Майже всі республіканські кандидати пішли слідами Трампа, стверджуючи, що Обама слабкий, і обіцяючи повернути в Білий дім сильного керівника.

З вагомих історичних причин чимало країн Західної Європи остерігаються керівників, які прагнуть сподобатися жорсткістю й харизмою. Після Гітлера, Муссоліні й Франко до сильної пошти як моделі керівництва в Німеччині, Італії та Іспанії ставляться з обґрунтованою підозрою. Але недавнє перебування на прем'єрських посадах Сільвіо Берлусконі в Італії і Хосе Марії Аснара в

2016 року Захід може фліртувати з любителями «сильної руки» в політиці

Іспанії свідчить, що в південно-європейській політиці збереглася залишкова любов до стилю мачо. Чимало людей у Франції досі тужать за де Голлем. Нині ця країна, здається, прагне мати сильнішого керівника, ніж Олланд, чия популярність, як свідчать опитування громадської думки, багато років перебуває на низькому рівні. 2016-го питання про керівництво у Франції вийде, напевне, на перший план, бо країна йтиме до президентських виборів 2017-го. Обидва найпопулярніші лідери – правоцентрист

Ніколя Саркозі й Марін Ле Пен на крайньому правому фланзі – обіцяють запровадити в Єлисейському палаці більш рішучий і радикальний стиль керування.

Цілком імовірно, що 2016 року нарешті впаде й популярність Меркель, надто якщо вважатимуть, що вона не впоралася з проблемою біженців та мігрантів. Проте вона, здається, по своєму спокійно усунула найімовірніших конкурентів за лідерство і в своїй партії, і в країні.

Багато залежатиме від соціально-економічного тла європейської політики. Сукупність проблем із євро, анемічне відновлення економіки й безперервний потік біженців і мігрантів із Близького Сходу та Північної Африки здатні посилити відчуття кризи. Від дедалі більшої занепокоєності європейських виборців найдужче виграють маргінальні праві та ліві партії. Але природна реакція провідних лідерів на піднесення популістських партій полягає в перейманні їхньої політики та елементів їхніх політичних манер. Європейські керівники, що часто залюбки вчать на прикладі Америки, пильно приглядатимуться до президентських виборів у США, щоб побачити, яка політика утверджується по той бік Атлантики.

У результаті цілком може бути, що 2016-ий стане роком повернення мачизму в західну політику. ■

КОРОТКО ПРО 2016

США вперше випробують електромагнітну рейкову гармату в морі. Вона може випускати снаряд на 160 км або 100 миль, що утричі перевищує дальність нинішньої артилерії, і не потребує вибухових або прискорювальних елементів

КОРОТКО
ПРО 2016

Наберуть чинності Цілі сталого розвитку ООН. Це 169 завдань, які необхідно реалізувати до 2030 року. До березня ООН має вирішити, як саме вимірювати поступ у їх виконанні

Джон Ендрюс, автор книжки «Світ у конфлікті» («The World in Conflict»), що вийде наступного року (*The Economist Books*, січень 2016-го)

Радше війна, ніж мир

Джон Ендрюс

Кількість жертв конфліктів уже не зменшується, а зростає

21 вересня світ має відзначити Міжнародний день миру. На практиці причин для святкування мало: 2016-й буде роком конфліктів від Азії до Америки. Мало де того дня тимчасово припинять вогонь для забезпечення роботи гуманітарних організацій, хоча саме заради цього ООН у 1981-му й запровадила щорічний День миру. Натомість на великих просторах Сирії, Іраку та Африки пануватиме насильство, наркокартелі загрожуватимуть стабільності Латинської Америки, а заморожені конфлікти – від Корейського півострова до Кавказу – ризикуватимуть відтанути й перерости у гарячі. Загине багато тисяч людей, надто в країнах,

що розвиваються. Відносно добра новина полягає в тому, що кількість жертв буде незначною проти жахів минулого. У Першій світовій війні загинуло приблизно 16 млн осіб, у Другій – щонайменше 55 млн. Але, хоча за 50 років – до 2010-го – населення планети зросло від 3 млрд до 7 млрд, чисельність полеглих значно зменшилася: від 180 тис. щороку протягом чотирьох десятиліть холодної війни до 100 тис. щороку в 1990-х і 55 тис. щороку в першому десятилітті XXI століття. Ця тенденція відображає факт, що за поодинокими винятками, як от російсько-грузинська війна 2008-го, держави уже не посилають своїх армій, щоб воювати одна з одною.

Погана новина полягає в тому, що 2016 рік підтвердить злам цієї тенденції. Замість воювати між собою держави ув'язуються у релігійні, ідеологічні

Самої громадянської війни в Сирії вистачило для зростання кількості жертв

Урятувати день

Барбара Бек

З днем народження, літній часе!

Час нікого не чекає, а от годинники підкручувати можна. 30 квітня 2016 року літній час, який дає змогу заощаджувати світло, святкуватиме соту річницю, хоч і досі «набирає сили». Він народився в розпал Першої світової війни, коли Німеччина та її союзниця Австро-Угорщина вирішили влітку перевести годинники на годину вперед, щоб користатися вранці світлом і заощадити для війни неоціненне вугілля. Британія та більшість її союзників невдовзі пішли слідом. США долучились останніми в 1918 році.

Після війни чимало країн повернулися до стандартного часу, а літній запровадили знову під час Другої світової, але згодом від нього відмовилися. Нафтові кризи 1970-х уже на сталій основі спонукали західні країни з помірним кліматом запровадити літній час. У країнах поблизу екватора він не дає переваг, бо тривалість дня й ночі не дуже змінюється впродовж року, а більша частина Азії ним ніколи й не переймалася.

Ідея запровадити літній час існувала задовго до того, як її втілили. Бенджамін Франклін, посол США у Франції в 1780-х

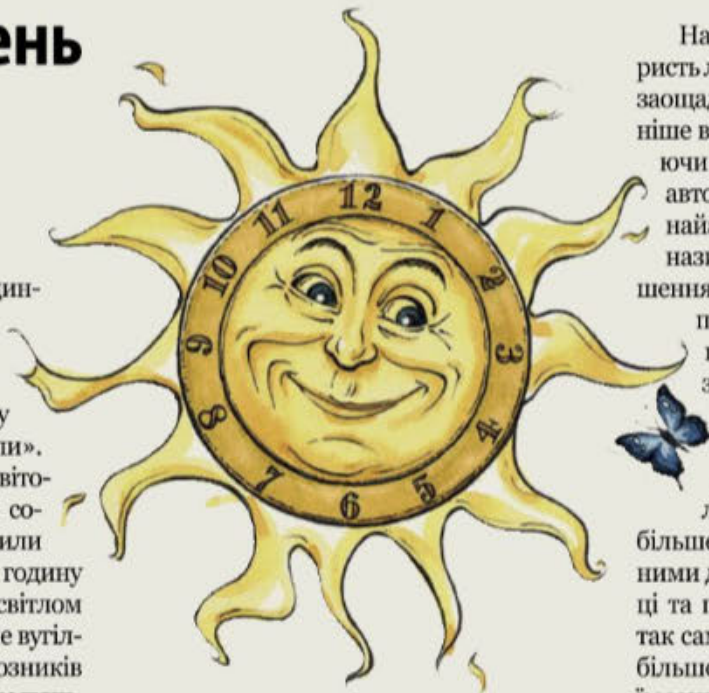
Тільки приклад Берліна спонукав Лондон діяти

роках, прокидався рано-вранці й дивувався, що у вікна ллється сонячне проміння. Він написав гумористичний лист до одного місцевого журналу, пропонуючи будити парижан на світанку, щоб заощадити на свічках. Але на практиці переводити годинники не закликав. Наприкінці 1890-х років цей план уперше запропонував новозеландець Джордж Гадсон, прагнучи мати довший день для свого хобі: ловів комах. Минуло кілька років, й англієць Вільям Віллетт запропонував таку саму схему для заощадження денного світла в Британії. Молодий Вінстон Черчилль підтримав її, пояснивши, що «ми позичаємо одну годину в квітневої ночі, а за п'ять місяців повертаємо її із золотими відсотками». До парламенту подали законопроект, але марно, і тільки приклад Берліна спонукав Лондон діяти.

Найвагомішим аргументом на користь літнього часу завжди було те, що він заощаджує енергію і дає змогу рівномірніше витратити її протягом дня, зменшуючи пікові навантаження. Девід Преро, автор книжки «Піймати денне світло», найавторитетнішої праці на цю тему, називає кілька інших переваг: зменшення кількості аварій у вечірні години пік (рух транспорту тоді здебільшого набагато жвавіший, ніж уранці); зменшення масштабів злочинності (злодії воліють діяти в пітьмі, але не схильні вставати рано); удосконалення якості життя, бо люди в світлі вечори проводять більше часу надворі. Загалом прихильними до літнього часу є роздрібні торговці та підприємці, пов'язані з туризмом, так само міські робітники. Фермери здебільшого проти, бо він щодня залишає їм менше годин, щоб довозити продукти на ринок, а корови невдоволені зміною графіка доїння з переведенням стрілок. Батьки-матері малих дітей теж знають, що це таке. Але більшість заможного світу вбачає, здається, чимало переваг у підтримці такої системи й навіть у тому, щоб її поширювати (як учинила нещодавно Америка).

Остаточна прикрийсть полягає в тому, що трансатлантичний різнобіг у коригуванні часу годинників призводить щороку до безладу в призначенні зустрічей. Добрим способом відсвяткувати в 2016 році сторіччя заощадження денного світла був би початок синхронізації переведення годинників. Неможливо? Час розсудить. ■

Барбара Бек, редактор спеціальних репортажів, *The Economist*

Олімпіада пророцтв

Даніель Франклін

Хто в нас торік вгадав і не вгадав

Якби прогнози були олімпійським видом спорту, то скидалися б частіше на гімнастику, ніж на атлетику. У багатьох випадках переможець стає очевидним не відразу. Наші власні прогнози, представлені на шпальтах «Світу у 2015», часто засвідчують, як важко визначити, котрі з передбачень заслуговують на медалі, а які – у жодному разі. Візьмімо сміливе твердження, що «якоїсь миті у 2015 році обмінний курс євро й долара досягне паритету». Такого не сталося, тож цей прогноз можна легко відкинути як хибний. Але насправді він був чудовим показником, куди рухатимуться валюти: коли в листопаді 2014-го вийшло друком англійське видання, євро коштувало \$1,25, а в березні 2015-го впало до \$1,05. Так само ми помилилися, гадаючи, ніби жодна з партій не здобуде явної більшості на загальних виборах у Британії в травні. Зате слушно вважали, що Девід Кемерон збереже за собою посаду прем'єр-міністра. Ми помилково припускали, що облікові ставки в Америці та Британії зростатимуть швидше, ніж зростали насправді, але слушно вказали на нестабільність фінансових ринків, яку міг би спричинити такий рух.

Одначе все може відбуватися й навпаки: прогнози, які видаються пророчими, насправді не беруть до уваги головне. Ми писали про підвищений ризик для карикатуристів, але в Пакистані, а не в Парижі. Ми уявляли собі, що Барак Обама міг би сісти поряд із Раулем Кастро на саміті Північної та Південної Америки у квітні, проте не передбачили

разючої зміни відносин США й Куби. Ми міркували, що, можливо, наплив мігрантів із Північної Африки спонукає Італію вимагати сміливішої реакції від ЄС; це правда, але ми зовсім не спрогнозували масштабу того, що, на жаль, стало однією з найтяжчих драм 2015 року.

Проте інколи результат не менш однозначний, ніж у змаганні зі стрибків у висоту. Ми схилили, припускаючи, що Лувр в Абу-Дабі та Діснейленд у Шанхаї

Китаю будуть 7%. Якщо оцінити все, то які ж прогнози з випуску «Світ у 2015» заслуговують стояти на п'єдесталі переможців? Бронзову медаль ми вручаємо Енн Макелвой за йогу: вона слушно вказала на повну пранаяму (невдовзі по тому Нарендра Моді призначив міністра з питань йоги, а ООН запровадила Міжнародний день йоги). Адам Барнз здобуває «срібло» за крикет і жіночий футбол: в обох випадках він назвав переможців кубків світу (відповідно Австралію і США).

«Золото», принаймні за нашою картою бальних оцінок, дістається Раяну Авенту, котрий влучно вказав три чин-

запрацюють 2015 року (обидва об'єкти планують відкрити у 2016-му). Як і завжди, не передбачили природних лих, скажімо, землетрусів, які спіткали Непал. Не спрогнозували величезного скандалу з приводу перевірок викиду шкідливих газів у машинах Volkswagen. Зате слушно передбачили, що Джастін Трюдо виграс вибори в Канаді. І правильно сподівалися, що Барак Обама використає свої повноваження, щоб обминути вороже настроєний Конгрес (як він учинив, наприклад, у питанні про імміграцію), а новою ціллю економічного зростання

ники, які у 2015 році розхитуватимуть ринки: ФРС (що схилилася до першого після 2006 року підвищення облікової ставки), Китай («раптове уповільнення, – писав він, – спричинило б обвал цін на сировинних ринках») і єврозона. Але, звичайно, навіть золотий медаліст був досконалий не в усьому. На його думку, членом єврозони, який міг спровокувати паніку, була не Греція на чолі з новим ліворадикальним керівником, а Італія. Але хтозна, може, це передбачення виявиться слухним у 2016-му. ■

Даніель Франклін, редактор, Світ у 2016

► та етнічні бунти, допомагають союзникам подавляти повстанців або занурюються в громадянську війну, якій не так легко покласти край. Самої лише громадянської війни в Сирії вистачило для зростання кількості полеглих: відколи країна 2011 року скотилась у хаос, там загинуло понад 250 тис. осіб, а від грудня 2013-го 50 тис. життів забрала громадянська війна в Південному Судані.

Минуло понад п'ять років після Арабської весни, але значна частина Близького Сходу та Північної

Африки у 2016-му залишатиметься бойовищем для ісламських екстремістів, незважаючи на будь-яке втручання поки що неохочих країн Заходу. «Ісламську державу», як і «Боко харам» у Нігерії, не здолають. В інших частинах світу не переставатиме шукати миру й стабільності Афганістан, у М'янмі, Таїланді та на Філіппінах ніяк не здаватимуться повстанці. Наступного року чимало людей і далі шануватимуть максимуму Мао Цзедуна про те, що «політична влада виростає з рушничної цівки». ■

Криза довіри

Річард Еделмен

Засторога для бізнесу й уряду

Питання довіри – або нерідко її браку – одне з головних у наш час. Без неї не працюють установи, занепадають суспільства, а люди підозріло ставляться до своїх керівників. Компанія Edelman Trust Barometer останні 15 років вивчала довіру до інституцій і вбачила причини для тривоги. Уперше після економічної кризи 1930-х половина досліджених країн опинилась у категорії недовірливих (загальний рівень довіри серед поінформованої публіки – менш ніж 50%). Це прямий наслідок нездатності провідних структур відповісти на такі виклики, як проблема біженців, крадіжки даних, падіння фондового ринку Китаю, ебола в Західній Африці, інтервенція в Україну, корупційний скандал у ФІФА, маніпуляції компанії Volkswagen із даними про викиди, масштабна корупція в Petrobras та маніпуляція найбільших світових банків з обмінними курсами. Що далі? Ось п'ять імовірних тенденцій 2016 року.

По-перше, довіра до інституцій у країнах, що розвиваються (нині на 12% вища, ніж у розвинутому світі), зменшуватиметься з уповільненням зростання економіки та викриттям корупції. Великих спадів можна сподіватися в Бразилії, Китаї, Індонезії та Мексиці. Щоб зупинити цю тенденцію, ринки країн, що розвиваються, повинні боротися з нерівністю, проблемами довкілля й вадами законодавства.

По-друге, керівники компаній відчують потребу ширше поглянути на свою роль у суспільстві й не зациклюватися на гонитві за короткостроковими прибутками й випуском нових товарів. Згідно з опитуванням, 81% респондентів вважають, що підприємці можуть задовольняти свої егоїстичні інтереси, створюючи добро для суспільства. Скажімо, Пол Полмен із компанії Unilever (клієнт Edelman) прагне подвоїти свій бізнес, а водночас послабити його вплив на довкілля й посилити позитивну соціальну дію. Нещодавно ця фірма заявила, що її найстабільніші торговельні марки забезпечили їй половину зростання у 2014 році й мали вдвічі більшу динаміку, ніж решта бізнесу.

По-третє, зростатиме занепокоєність темпом інновацій та мотивами, що стоять за ними. Технологічній галузі й досі довіряють найдужче, але торік довіра в цьому секторі на більшості ринків уперше впала. Навесні 2015-го 87% опитаних споживачів заявили, що відмовилися б купувати новий продукт чи послугу, побоюючись, зокрема, ризику для даних і довкілля. Тому варто сподіватися суворішого регулювання бізнесу «спільного використання», зокрема в питаннях захисту приватності, безпеки та контролю якості.

По-четверте, провідні ЗМІ й надалі втрачатимуть свою роль вірогідних джерел інформації, бо щораз більше компаній та урядів починають самі інформувати, створюють власний контент і поширюють короткі повідомлення. Респонденти вперше визнали, що лідером серед джерел інформації, якій варто довіряти, є для них інтернет, а не телевізор чи газети. Цей факт відображає загальне розпорошення влади, коли горизонтальній комунікації довіряють більше, ніж традиційній моделі поширення новин згори донизу. За словами респондентів, найвірогідніші джерела інформації сьогодні – наукові й технічні експерти, найманий працівник і «така людина, як я»; їм усім довіряють більше, ніж керівникам компаній.

По-п'яте, гарячим політичним питанням 2016 року буде рівність. За даними дослідження, проведеного торік у 12 країнах, 88% респондентів стверджують, що уряд повинен зменшувати розрив між можливими й бідними, а 74% – що товстосуми мають завеликий політичний вплив. Така громадська думка спонукатиме підвищити податки на багатство й боротися зі звільненням від них.

ПІДСУМОК

Усе це створює гігантський виклик і для влади, і для бізнесу. Уряду тепер довіряють найменше: розрив між довірою до нього й до підприємницьких структур становить у США, Мексиці, Бразилії, Південній Африці, Малайзії та Італії 19 пунктів і більше. Але понад половина опитаних прагне посилення державної регуляції бізнесу, надто в галузі фінансових послуг, енергетиці й харчовому секторі. Корпораціям теж немає чого радіти. До бізнесу довіра зросла, однак до керівників компаній зменшилася від 2011 року на 10 пунктів – до 31% на розвинутих ринках (довіра до бізнесу становить 50%). Недержавні організації (НДО) теж утрачають прихильне ставлення, люди вважають, що вони неефективні.

Коротше кажучи, довіра тепер на межі. Упавши внаслідок глобальних фінансових криз, вона засвідчила певні ознаки зростання, але знову круто пішла вниз у 2015 році. Для керівників як бізнесу, так і уряду 2016-й має стати порою активних дій, спрямованих на зростання економіки й посилення справедливості у світі. ■

Недовірливий світ

Середній рівень довіри до уряду, бізнесу, ЗМІ та НДО, 2015 рік*

100 = повна довіра до інституцій

*Серед поінформованої публіки. За даними Edelman

КОРОТКО ПРО 2016

ФІФА обирає наступника скандального очільника Зеппа Блаттера й розглядає пропозиції щодо реформи

Річард Еделмен, президент і директор компанії Edelman

Лише можливо...

ООН обере першого генерального секретаря-жінку

Джуліан Ассанж покине Посольство Еквадору в Лондоні

Америка поступиться контролем над ICAAN – корпорацію з управління системою інтернет-адрес

Окреслені зміни

Кеннет Кук'є

Інформаційні віхи 2016 року

Кілька тенденцій, назріваючи протягом років, у 2016-му дадуть остаточний результат, проявивши себе в різкій статистиці. Лише один приклад – економічна нерівність. Частка багатства найзаможнішого 1% населення світу перевищить, за даними Oxfam, статки решти 99% жителів планети (графік 1). Але є і деякі добрі новини для звичайного люду: принаймні в одному аспекті приватні інвестиції стануть демократичнішими. Очікується, що обсяг інвестицій через спільнокошт у світі 2015 року сягне \$34 млрд, а 2016-го перевищить щорічну суму глобальних інвестицій у венчурні фонди (графік 2). Не-

вблаганно розвивається й сам інтернет. У 2015-му світ передав близько 869 ексабайтів даних. Це страшенно багато, але 2016-го людство вступить у добу зетабайтів, бо обсяг даних становитиме понад 1 зетабайт, тобто 1 трлн гігабайтів з лишком (графік 3). Одна із причин – зростання інтернет-відеотрафіку. 2016 року компанія Netflix, демонструючи фільми, матиме, на думку брокера інвестиційного банку FBR Capital Markets, ширшу аудиторію, ніж будь-яка велика американська телемережа: ABC, CBS, NBC чи Fox (графік 4). За останнім показником піднесення Китаю – обсягом витрат удома й за кордоном – тамтешні бізнесмени у 2016-му перевершать млявих американських комівояжерів, і то навіть за умов уповільнення економіки (графік 5). Не збавлятимуть обертів і соціальні зміни. Дуже ймовірно, що Британія дійде до прикметної межі: більш ніж половина всіх новонароджених виявиться дітьми неодружених батьків-матерів; 40 років тому цей показник не сягав і 10% (графік 6). ■

Кеннет Кук'є, редактор відділу інформації, *The Economist*

Дівчата, натхненні метою

Малала Юсуфзай,
учениця,
співзасновниця
Фонду Малали
й наймолодша
нобелівська
лауреатка, прагне,
щоб людство
зробило все
потрібне для
забезпечення
середньої освіти
дівчатам на планеті

*У багатьох країнах
дівчат навчають
лише основ
читання, писання
й рахування,
попри те що тільки
середня освіта
дає їм крила для
польоту*

Один із найпрекрасніших кроків, який може зробити кожна родина, – це дати своїм донькам середню освіту. Якщо дівчата освічені, від цього вирає абсолютно кожен. Вони набувають впевненості й умінь, потрібних для самостійного вирішення власних проблем та повноцінної участі в житті громад. У багатьох країнах дівчат навчають лише основ читання, писання й рахування, попри те що тільки середня освіта дає їм крила для польоту. Я ще юна, та якби народилась у традиційній консервативній родині в Пакистані, то мене, майже зі стовідсотковою імовірністю, вже видали б заміж і я мала б кількох дітей. Я бачила багатьох дівчат, яких силували покинути шкільну лаву задля шлюбу чи опікування родиною. Інші йдуть зі школи через насильство, дискримінацію, конфлікти й бідність. Часто-густо освіту дівчат просто не цінують або ж для них узагалі немає навчальних закладів.

Від цього мені крається серце. Скільки пам'ятаю себе, я завжди любила вчитися. Ще дівчинкою в долині Сват у Пакистані я давала уявні уроки дітям у школі мого батька й мріяла здобути фах лікаря (згодом політика). Ще відтоді я почала бути освітньою активісткою, а тепер це обрана мною кар'єра. Я мала нагоду зустрітися з багатьма впливовими людьми й не уявляю собі, щоб хтось із них обмежив освіту своїх дітей початковою школою. То чому ж наші політики не пускають дівчат, яких ніколи не бачили, далі ніж у молодші класи, тоді як освіта – найкращий інструмент для розвитку і людських здібностей, і країни?

Нова мета освіти на планеті, проголошена ООН у вересні 2015 року, зобов'язує всі держави – члени цієї організації забезпечити до 2030-го безкоштовне рівноправне якісне навчання для всіх. Але ці гарні слова ніколи не стануть реальністю без конкретних зобов'язань дати середню освіту найменш захищеним дівчатам. Для більшості з них будь-яка освіта, окрім початкової, і досі далека мрія.

У найубогіших країнах тільки 20% дівчат доучуються до кінця молодших класів. Наприклад, у Кенії менш ніж половина з них переходить із початкової школи до середньої. У моєму рідному Пакистані найбідніші дівчата мають у 16 разів менше шансів закінчити середню школу, ніж найбагатші хлопці. У багатьох країнах уряди навіть не ведуть статистики для середньої школи, окрім молодших класів.

Порівняйте цю ситуацію із замож-

ними державами, де 12 років школи та сподівання продовжити освіту дедалі частіше стають нормою. Чи багато людей у 2016-му вважатиме, що лічених років освіти досить для успіху? На 2030-й, коли світ реалізує нові глобальні цілі, цього, звісно, буде недостатньо.

Отже, у 2016-му, продовжуючи навчання, я ще й працюватиму з батьком та колегами у Фонді Малали, дбаючи, щоб наше керівництво виконало зобов'язання забезпечити до 2030-го 12 років безкоштовної безпечної якісної освіти кожній дівчині. Щирість відповідних обіцянок можна буде перевірити не раз. Перший критерій – готовність тут і тепер фінансувати наше майбутнє. За даними ЮНЕСКО, забезпечення кожної дитини безплатно початковою і середньою 12-річною освітою коштуватиме від сьогодні й до 2030-го додаткових \$39 млрд щороку. Здасться, багато... Але вже зрозуміло, що ці гроші потрібні. Тут ідеться лише про пріоритети.

\$39 млрд можна легко зібрати, якщо всі країни ОЕСР дадуть 0,7% свого ВВП на допомогу розвитку й бодай 10% її спрямують на освіту. Інший спосіб – пріоритет книжок перед кулями. Відмова на вісім днів від військових витрат у всьому світі забезпечила б гроші на рік навчання для всіх. Брак статистичних даних – іще одна проблема, яку треба вирішити. Ми часто чуємо, що понад 60 млн дівчат не ходять до школи, але ця цифра охоплює тільки 9 років, а не 12. Як міністри освіти та фінансів можуть складати плани, не маючи даних про старші класи середньої школи? Коли світові лідери зустрінуться у 2016-му, щоб узгодити дії для успіху нової освітньої мети, вони повинні домовитися, що кожна країна збиратиме дані про навчання хлопців і дівчат протягом усіх 12 років.

Не маю ілюзій щодо масштабів завдання попереду. Але не сумніваюся і в здатності дівчат здійснювати свої мрії. За кілька коротких років, коли я мала змогу висловлюватись і обстоювати право на освіту, я бачила багатьох із них – сміливих, рішуче настроєних учитися.

СИЛУ СЕСТРАМ!

Пишучи про ці нові глобальні цілі, я думаю і про подруг із Сирії, що навчаються тепер як біженки в Лівані та Йорданії, і про дівчат, які втекли від «Боко харам» у Нігерії й досі прагнуть учитись, і про юних пакистанок та кенійок, які вперше мають шанс піти до середньої школи. Мої сестри надихають мене рухатись уперед. Ми знаємо, що становимо частину чогось більшого. І вивільнимо свою силу. 2016 року наш голос почують. ■

Є багато способів зазирати в майбутнє: від демографії до астрології. Ми запросили людей, які дивляться в майбутнє, пояснити своє бачення й висловити прогнози

Також у розділі:

- 74 **Світ великих даних**
Хал Варіан і Мартін Флемінг
- 75 **Досвід майбутнього**
Стюарт Кенді
- 76 **Прогнози в художній літературі**
Марґарет Етвуд
- 77 **У якому напрямку думати**
Дуг Міллер
- 78 **Астролоія**
Медуза Містична
- 78 **Тенденції**
Фейс Полкорт
- 79 **Демографія і доля**
Вільям Фрей
- 80 **Дизайн майбутнього**
Нері Оксман
- 80 **Презентація прийдешнього**
Рорі Гайд

Слідами прогнозів

Оцінювання прогнозів

Філіп Тетлок, Ден Гарднер, Філадельфія

Що можна дізнатись в моделюваннях майбутнього

Уявіть собі розгалужену організацію зі щорічним бюджетом \$50 млрд. Як і в усіх організаціях, її керівники ухвалюють рішення, які базуються на тому, що, на їхню думку, станеться в майбутньому, інакше кажучи, на прогнозах. Але для цієї організації такі передбачення мають дуже велике значення, бо переважну частину своїх коштів вона витрачає на прогнози, якими ділиться з іншими.

Ця організація – розвідка США, яка складається із 17 державних агентств. Можна припустити, що з огляду на великі ресурси й досвід її оцінки настільки точні, наскільки можуть бути точними людські уявлення про майбутнє. Але, коли звернути увагу на резонансні помилки цієї організації, виникає думка, що її прогнози безнадійні. Де ж правда? Донедавна ніхто достеменно не знав.

Тут немає чогось незвичайного. Усі організації роблять прогнози й зважають на передбачення інших. Але точності багатьох тих прогнозів, а може, і більшості з них ніхто не визначав. Це вражаючий недогляд.

Люди зазвичай висловлюють швидкі інтуїтивні судження, використовуючи лише мінімум інформації. За багатьох обставин це таки непоганий спосіб діяльності. Але коли доходить до оцінки прогнозів, це означає, що незабутні успіхи та невдачі (аналітик слушно застеріг про крах ринку, керівника фірми приголомшив конкурент) занадто впливають на наше сприйняття. Цей вплив часто викликає відчуття, ніби ми знаємо, тоді як насправді ні. Щоб знати, годилося б систематично перевіряти точність прогнозів, але цього не робимо. Ми розуміємо необхідність перевірки в інших сферах. Єдиний

- розумний спосіб оцінити спортсмена – переглянути статистику його виступів. Жодна розумна людина не вживатиме ліків, доки їх науково не перевірять на корисність і безпечність. Але коли йдеться про прогнози, які торкаються важливих рішень, організації зазвичай платять, не вимагаючи належних доказів якості.

Не зациклюйтеся на своїй першій оцінці

Ви суперпрогнозист? З'ясуйте це, взявши участь у турнірі World in 2016 на сайті gjoin.com/economist

Філіп Тетлок, професор Пенсильванського університету й співавтор проекту *Good Judgment*

Ден Гарднер, журналіст і співавтор, разом із Філіпом Тетлоком, книжки «Суперпрогнозування: мистецтво й наука передбачення» (видавництво Random House)

Отже, в інтересах організацій – перевіряти прогнози, але перевірка часто не відповідає інтересам тих, хто їх дає. А що, коли Дейв у відділі відправки має краще передчуття, як розвиватиметься ринок, ніж Боб у кабінеті виконавчого директора?

Психологія й егоїзм – серйозні бар'єри, але не безнадійні. У 2011-му одна філія американської розвідки започаткувала чотирирічний турнір, протягом якого п'ять команд експертів застосовували найрізноманітніші методи для прогнозу проблемних питань, на яких зосереджуються аналітики розвідувальних служб. Чи анексує Росія Крим? Чи станеться в Греції дефолт? Чи сповільниться розвиток китайської економіки? На основі таких запитань можна було б визначити успішні методи й стратегії, які використовують провідні прогнозисти, або, як ми їх називаємо, суперпрогнозисти. Тут не треба бути доктором наук з економетрики.

ЯК СТАТИ СУПЕРПРОГНОЗИСТОМ

Одна порада: не зловживайте надто пріоритетом, як кажуть статистики, невігластва – відповідайте щоразу «50%», коли відчуваєте, що не знаєте, навіть для того, щоб згадатися. Часто ви насправді знаєте такі достатньо. Більшість із нас не компетентні щодо внутрішнього функціонування режимів у Єгипті чи Саудівській Аравії, тож якби нас запитали, яка ймовірність, що їх повалять, ми могли б лише стелити плечима й відповісти: «50%». Не поспішайте. Погляньте ззовні: як часто якогось там року скидали авторитарні режими? Поміркуйте, і ви зробите краще припущення: у цьому випадку відповідь буде ближче до 0, ніж до 50%.

Ще одна настанова: не зациклюйтеся на своїй першій оцінці. Найкращі прогнозисти легко підправляють свої прогнози з огляду на нову інформацію. Але уникають і протилежної помилки і не припускають, що все кардинально змінюється. Адже знають: справді великі зміни – революції, сецесії, примусові конвертації валют – відбуваються рідко, тож їхні поправки здебільшого незначні. Численні невеличкі поправки – часто ефективний спосіб визначити рівновагу між недостатньою й надмірною реакцією.

Головне – суперпрогнозування розрізняє відтінки сірого, відмінності між ставками 55/45 і 45/55. Воно вимагає напрохуд тонких оцінок невизначеності. І знають про це не тільки американські розвідувальні служби. Керівники компаній від Волл-стріт до Кремнієвої долини вже запитують себе, наскільки точні їхні прогнози й чи можуть вони бути кращими. Банк UBS теж почав свій внутрішній турнір прогнозів. Оскільки 2016 року дедалі більше людей серйозно ставитимуться до прогнозів, є висока ймовірність того, що поліпшиться їхнє передбачення, а отже, і процес прийняття рішень. ■

Використання великих масивів даних

Нагальність теперішності

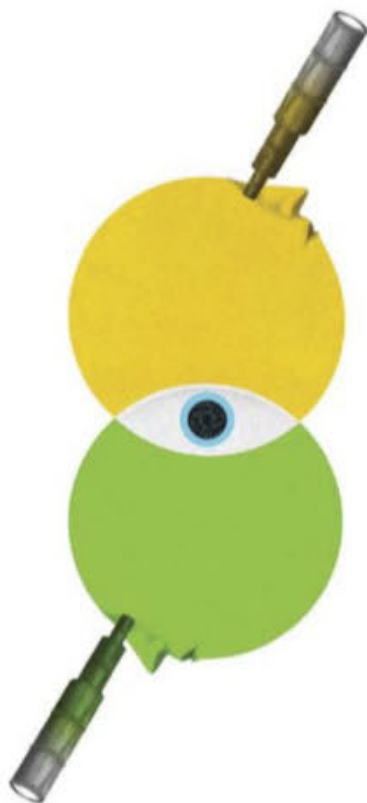
Гел Веріен і Мартін Флемінг, Берклі й Армонк

Майбутнє прогнозів – бачення сьогодення

В економіці важко прогнозувати, надто щодо майбутнього. Тож давайте опустимо планку й спробуймо спрогнозувати лише теперішнє. Це важче, ніж здається, бо такі показники, як безробіття, інфляція й ВВП, повідомляють із відставанням на тижні чи місяці. У результаті ми насправді не знаємо, де зараз. Перш ніж зможемо передбачати майбутнє, маємо побачити теперішнє.

Візьмімо ВВП. В Америці про цей показник економічної діяльності повідомляють щокварталу з відставанням на один місяць. Але після першого повідомлення цифри ВВП переглядають двічі на місяць. Середні темпи зростання від 1975 року – 2,8%, а середня поправка початкового показника становить приблизно 0,54 процентного пункту. Економістам часто доводиться працювати з даними, що і неточні, і застарілі.

А тепер погляньмо на ситуацію в бізнесі. Великі мережі роздрібною продажу, як-от Walmart і Target, мають системи відображення даних у реальному часі, які повідомляють про щоденний продаж, а то й щогодинний. І, звичайно, дані фінансового ринку доступні за мілісекунди. Комп'ютери перебувають тепер усередині економічних транзакцій. Чимало тих систем було створено для внутрішньої звітності, але у своїй сукупності дані, про які вони повідомляють,

► можуть бути корисними для розуміння темпів активності в економіці загалом, і деякі компанії та дослідники збирають їх.

Наприклад, Intuit визначає індекс зайнятості в малому бізнесі. Zillow передає інформацію про власність. IBM Commerce щодня простежує тенденції роздрібного продажу. Billion Prices Project Массачусетського технологічного інституту пропонує індекси цін на основі онлайн-даних. Дані Google про робочі місця, найм на роботу тощо використовують для більш-менш точних оцінок теперішнього рівня безробіття. Ці обсяги даних не такі великі й докладні, як офіційні урядові. Зате вчасні. У наступне десятиліття ми спостерігатимемо дедалі ширше використання таких джерел керівництвом країн і центробанками. Використовуючи статистичні методи для поєднання нечастих, але ретельно підрахованих урядових цифр і частин даних із приватного сектору, можна досягти найкращих результатів – чисел і точних, і вчасних. Поєднання державних та приватних даних не дасть нам магічного кристалу, щоб прогнозувати, куди прямує економіка, натомість дасть кращу інформацію про те, якою є ситуація саме тепер. А це вже буде великий крок до кращої економічної політики. ■

Гел Веріен,
головний економіст,
Google

Марін Флемінг, головний економіст, IBM

Емпіричне майбутнє

Покажи і скажи

Стюарт Кенді, *Торонто*

Як потрапити в завтрашній день

Протягом життя одного покоління люди, які не мають змоги покинути тісні міські нетрі Торонто, зможуть відпочивати в клініці з лікування розладів через дефіцит природи. Там вони отримають необхідні дієтичні добавки, віртуально побувають у вологому тропічному лісі, а також їм буде зроблено сканування мозку.

У Сінгапурі виставка в популярному музеї показуватиме вражаючі соціальні трансформації, які відбулися протягом кількох попередніх десятиліть у коханні, сексі та шлюбі, зокрема запровадження субсидованих державою роботів-коханців для підтримки благополуччя серед населення.

Мехіко зазнаватиме великих повеней, і виникне громадська служба порятунку під назвою Operación Aholotl: громадяни допомагатимуть одне одному задовольняти основні потреби.

2044-го молодь у Північній Кароліні у 18 років поставатиме перед вирішальним вибором: або дозволити життю розвиватися своїм природним

Можна спроектувати ситуації, які допомагають зрозуміти ймовірне майбутнє, коли ми опиняємося в них

шляхом, або прийняти дива сучасної медичної технології й стати фактично безсмертним.

Виникає питання: як узагалі можна прогнозувати такі речі? Насправді ж я не передбачаю, що це може статися, хоч і перший кажу про таке.

Моя робота емпіричного футуриста полягає у створенні та допомозі іншим створювати трансреальні ситуації, у яких про такі можливості можна думати, можна відчувати їх і використовувати для прийняття кращих рішень. Для того щоб оживити майбутнє, усі засоби прийнятні: від інтерактивних перформансів до фізичних предметів, від відео до

харчів – усе, що оживляє майбутній сценарій як потенційну реальність, яка на нас чекає.

Якщо має рацію Енді Кларк, учений-когнітивіст з Единбурзького університету, думка не обмежена розмірами нашого черепа. Ми думаємо за допомогою нашого середовища. Карта або смартфон у кишені – це навмисне розширення процесів мислення.

Можна спроектувати ситуації, які допомагають зрозуміти ймовірне майбутнє, коли ми опиняємося в них. Це незрівнянно потужніший засіб, ніж білий папір і слайди, які здебільшого перебувають у фокусі бачення майбутнього в залах нарад директорів і на самітах ООН.

Гнана нездоланим людським прагненням реалізувати наш внутрішній світ, культура суспільної уяви готується зробити стрибок: у наступні роки можна сподіватися побачити дедалі більше компаній, урядів, адвокатських спілок і громад, які створюють емпіричне майбутнє й діляться ним. Що швидше ми навчимося використовувати й демократизувати колективну уяву, щоб увиразнити наші альтернативи, то потужніша буде наша здатність формувати зміни в ім'я справедливих і гідних цілей.

Стюарт Кенді, директор Situation Lab, доцент стратегічних передбачень та інновацій в Університеті мистецтв і дизайну в Торонто (OCAD University), член Long Now Foundation

мікаліями, зокрема пестицидами, фунгіцидами та добривами? Оскільки заперечення на кшталт «такого не станеться» не дуже впевнені, то гострі уми вже працюють над пошуком здійснених вирішень.

Завдання: позбутися нашої залежності від викопного палива й токсинів, не вимкнувши електрики, завдяки якій ми живемо, не зруйнувавши економічної інфраструктури і не призвівши до голоду та анархії.

Існує тенденція до використання відновлюваних джерел енергії, але не тільки в тій формі, до якої ми звикли, гігантських вітрових та величезних сонячних електростанцій. Більшості змін сприятиме сам споживач: електромобілі типу Tesla зі швидким заряджанням, домашні акумулятори, як-от Powerwall компанії Tesla, що поповнюють енергію безпосередньо від Сонця й не потребують електромережі. Ефективність таких автомобілів й акумуляторів зростатиме, ціна падатиме, тож підприємства-виробники стануть багатими з тієї простої причини, що люди справді хочуть такі товари.

Нові нетоксичні матеріали для отримання сонячної енергії та нові нетоксичні матеріали для акумуляторів – їх уже виробляють. Попит буде шалений.

Нафта, газ і вугілля повністю зникнуть ще не скоро, тому буде попит і на «вуглецежерні» технології, які забиратимуть із повітря більше вуглецю, ніж утворюється внаслідок згоряння такого виду палива, або запасатимуть його чи перетворять на корисний продукт, рециклують. Ці технології застосовуються всюди: від дешевого, швидкого відродження вирубаних тропічних лісів, які споживають багато вуглецю, до різноманітних ферм із вирощування водоростей (зокрема, і на підвіконні), які вироблятимуть кисень і нафту; від «зеленого» бензину компанії Cool Planet до методів «ув'язнення» CO₂ в бетоні чи асфальті. Передові нафтогазові компанії перейматимуть такі технології і нарешті зможуть оголосити про повну відсутність викидів. Але тут вони мають бути реалістами: обманути не вдасться.

Крім того, з'являються сорти рослин, які потребують менше води, менше пестицидів і хімікатів, а скоро взагалі не потребуватимуть їх. Молочай уже культивують за його неперевершену здатність очищати ґрунт від нафтових забруднень, невдовзі його стебла та плоди використовуватимуть і в їжі; також має шанс стати харчем метелик монарх. Розширюватиметься ринок і смачного, поживного конопляного насіння (не має психотропного впливу). Повернеться портулак. Пошириться міське фермерство. Словом, ми на самому початку шляху, який справді треба пройти. Чи буде він рівним? Авторі-фантасти міркують про можливості – і позитивні, і негативні. Чудова рівновага: забагато зневіри й лише проблиски надії, що гасить мотивацію. Але є й надмір позитиву, і тоді виникає ейфорія: мовляв, усе буде гаразд, тож навіть хвилюватися? Правда в тому, що ми не в романі, ми не можемо крадькома зазірнути в кінець. ■

Марґарет Етвуд,
письменниця.
Її останній
роман «Серце
наостанок»
опубліковано у
вересні 2015 року
(видавництво
Bloomsbury)

Фантастика

Історія ВИЖИВАННЯ

Марґарет Етвуд, *Торонто*

Як вплинути на останній розділ

Передбачення – ненадійна гра: є дуже багато невідомих невідомих, здатних зруйнувати найобґрунтованіші прогнози. Все, на що ми, прогнозисти, спираємося, – це тенденції, сприйняття і наш погляд на людську натуру. Романісти передбачали майбутнє, принаймні такі як Жуль Верн і Герберт Джордж Веллс, і натхненно працюють над цим сьогодні. Хоча більшість нинішніх романів – то лише застороги на кшталт «не робімо цього». Чи може щось таке трапитися? У більшості вигаданих випадків – так. А чи має трапитися? У більшості вигаданих випадків – ні.

Що на нас чекає? А ситуація така. Напередодні 2016 року людство постає перед найбільшим за всю історію випробуванням у боротьбі за виживання на планеті Земля: що треба, аби не задихнутись унаслідок зменшення кількості кисню чи не зваритися живцем через наші теплоенергетичні технології? А також не отруїти себе власними міазмами й хі-

Опитування громадської думки

Мудрість юрби

Дуг Міллер, Торонто

Громадська думка вказує на майбутнє

Точність прогнозів на найближче майбутнє може бути набагато меншою, ніж аналіз недавніх тенденцій громадської думки. 2015 року «несподівана» легалізація Верховним судом шлюбу геїв у США сталася після того, як опитування протягом двох десятиліть свідчили про дедалі більше сприйняття одностатевих пар. Уважне вивчення тенденцій громадської думки в 20 країнах указує на три процеси, які, напевне, стануться 2016-го.

По-перше, великою політичною подією в США буде швидке відродження демократії насамперед тому, що рух «Окупуй Волл-стрит» став катализатором дискусій про нерівність. На рис. 1 показано суспільне сприйняття головних елементів демократії: управління волею народу й наявності вільних і чесних виборів. За минуле десятиліття обидва показники в США дуже впали й тепер уперше становлять менше ніж 50%.

На виборах 2016-го очікується струс. Політичний контекст низької довіри близький до напруженого фізичного середовища, де процвітають інвазійні види, і тому ми спостерігаємо політичну мінливість, маргінальних кандидатів та популізм. Чи розірве Республіканську партію заявка Дональда Трампа на президентство? Чи обурення афроамериканців стріляниною поліції по неозброєних чорних підлітках переросте у тривалий бунт в останні тижні першого чорного президента? Зважаючи на обурення, статус-кво, щось подібне справді станеться.

ПОКОЛІННЯ 2000-Х ЗМІНЮЄ ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

По-друге, етичне споживання сягне значних пропорцій не тільки в розвинених економіках, а й на деяких ринках, що розвиваються, наприклад у Китаї. Як видно на рис. 2, етичне споживання, про яке повідомляють самі опитані, у цьому столітті перебуває на найвищому рівні, різко зрісши протягом двох останніх років. Дивно, що це відбувається й у нерозвинених економіках. У 2016-му етичне споживання (зокрема, спільне споживання) покине периферію й буде визнане рушієм економічного відродження та глобальної культури. Покоління 2000-х років (народжене приблизно після 1980-го) дуже сприяє перетворенню цього руху на визначальний елемент нової сучасності.

По-третє, 2016-й буде ще одним важким роком для укладання угод про глобальну торгівлю. На рис. 3 показано, що й далі існує значна підтримка торговельних бар'єрів, особливо в країнах, що не входять до ОЕСР, таких як Китай і Бразилія. Оскільки 63% американців підтримують ці бар'єри, Адміністрація Барака Обами в червні 2015 року змушена була докласти титанічних зусиль, щоб дістати схвалення Конгресу для повноважень «швидко» посприяти торговельній Угоді про Транстихоокеанське партнерство (ТТП). Уявіть собі внутрішні політичні суперечки в інших урядах, які підписали ТТП, скажімо, у Південній Кореї, Чилі та Мексиці, де прихильність до протекціонізму приблизно на 20% вища. З огляду на такі цифри навряд чи 2016 року ТТП чи будь-яка інша міжнародна торговельна угода буде успішно ратифікована законодавчими органами багатьох країн.

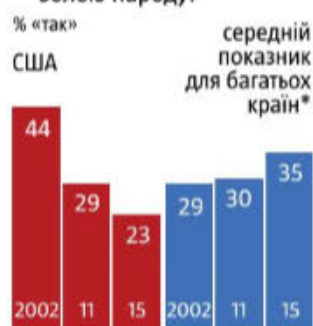
Мудрість юрби, яку приблизно відображають тенденції глобальної громадської думки, не завжди переважає в короткій перспективі. Але стійкі зміни в настроях, пов'язаних, приміром, із демократією, споживчою поведінкою й торгівлею, забезпечують досить стійку основу для прогнозування розвитку подій. ■

Етичне споживання в цьому столітті перебуває на найвищому рівні

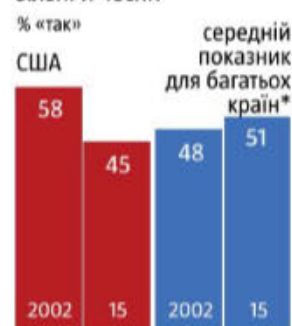
Дуг Міллер, президент GlobeScan Foundation, автор книжки «Чи може світ помилятися?» (видавництво Greenleaf, 2015)

Опитування як пролог

1 Чи керується ваша країна волею народу?

Чи вважаєте, що вибори вільні й чесні?

*Країни: Австралія, Аргентина, Бразилія, Велика Британія, Греція, Індія, Індонезія, Іспанія, Канада, Китай, Мексика, Німеччина, Нігерія, Південна Корея, Туреччина, Франція, Чилі. Дані країн не за всіма роками.

2 Респонденти, які торік винагородили соціально відповідальні компанії

3 Важливо захищати промислові галузі й робочі місця, використовуючи тарифи та інші бар'єри

За даними GlobeScan

Астрологія

Дай мені містику

Містична Медуза, Сідней

Що віщують зірки на 2016 рік

Є багато способів, якими астролог оцінює дух прийдешнього часу. Оскільки неможливо скласти одну просту схему для всього світу на рік наперед, я люблю звертатися до астрономічних таблиць. Це астрологічний календар, що показує точні позиції планет та інших небесних тіл. Щомиті багато всього відбувається, але головне – виділити сигнал серед шуму. Планетарні цикли не зумовлюють події, а тільки відображають характер певного періоду. Ідея полягає не так у прогнозі точних результатів, як в усвідомленні панівної чутливості. В астрології 2016 року розвиватиметься вже усталена мегатенденція. У 2008-му мінливий Плутон увійшов у сузір'я Козерога, яке історично вважають таким видатним, що принаймні один римський імператор сфальсифікував свій запис про народження, аби показати, що він народився під цим знаком зодіаку. Козеріг пов'язаний із великим бізнесом і глобальною економічною структурою. Плутон репрезентує владу й перетворення. Відколи Плутон у сузір'ї Козерога, вся економіка зазнає великої метаморфози. Плутон, цей крайній любитель викриттів, перебуватиме в сузір'ї Козерога до 2024 року, тож думати

слід радше про «фінансовий нокдаун і відбудову», ніж про «кризу», яка означає щось короткочасне. Індивідам, коли Плутон у сузір'ї Козерога, радять створювати стабільне життя, основане на автентичності. А коли йдеться про загал, то цей астрологічний перехід, вочевидь, несумісний із довготерміновим валютним стимулюванням, політикою «розширяйся і вдавай», махінаціями центробанку.

2016 року інтенсивна навіяна Плутоном зміна економічних та бізнесових цінностей буде посилена перебуванням Юпітера в сузір'ї Діви. Медіа, освіта та прориви в охороні здоров'я астрологічно прибуткові. Якщо пенсію дедалі більшою мірою вважатимуть за розкіш, чимало людей віддадуть перевагу витратам на здоров'я перед традиційними інвестиціями, щоб працювати довше. Але є ще один гравець. Сатурн, «володар» Козерога й планета приблизно з такими самими патриціанськими темами, стає супротивником Нептуна від листопада 2015-го до жовтня 2016-го. Активний Сатурн символізує розумне керування корпораціями, гідних довіри лідерів, справедливе суспільство. Астрологічно шаманський і загрозливий Нептун має багато бажаних атрибутів, але може означати і втрату ілюзій, небезпечний борг та розчарування. 2016 року Нептун – бульбашка, а Сатурн – укол шпилькою. ■

Містична Медуза, астролог і блогер, колумніст у *Weekend Australian*

Спостереження за тенденціями

Стан гуманоїда

Фейс Попкорн, Нью-Йорк

Приготуйтеся до наступної великої події

Раніше я робила прогнози, які тривожили, приголомшували, навіть гнівили людей. Але цього разу мій улюблений прогноз викликав іншу реакцію: налякав. 40 років моя робота полягала в з'ясуванні тенденцій, які могли б непокоїти наших клієнтів (скажімо, 1988-го ми сказали фірмі Kodak: «Забудьте плівку, майбутнє належить цифрі», але нас прогнали). Ми «промацуємо культуру» й відчуваємо, де виникають глибокі зміни споживчого ландшафту. Ми маємо глобальну мережу зі 127 тренд-спостерігачів – фахівців зі з'ясування трендів – і здійснюємо тренд-подорожі, досліджуючи місця, де майбутнє проступає в теперішньому. Щойно ви визнаєте, як настроїтися на сигнали, форму прийдешнього легко додати.

Отже, ось прогноз, якому, здається, ніхто не хоче вірити: гряде пришестя роботів. І ми об'єднуватимемося, дружитимемо з ними й ставатимемо схожими на них. Подумайте: ми вже механізуємося. Поміняти коліно чи тазостегновий суглоб не проблема. Контактні лінзи Google вимірюють рівень цукру в крові – усе гаразд. Шведський чип реагує на відбитки пальців і дає змогу службовцям відмикати кабінети й запускати ксерокс – чудово. Але зазирнімо глибше:

- Один іспанець, що пережив рак, отримав перший надрукований у трьох вимірах титановий протез грудної клітки. За кілька років серед нас будуть люди частково, а може, і переважно відтворені в 3D.
- Провідні вчені створюють протези, якими керує мозок, а не м'язи. В Університеті Джона Гопкінса чоловік, якому ампутували обидві руки, може думати: «Я хотів би випити кави», і його додаткове «тіло» відповідає. Чудово. А тепер уявіть собі людей із хворобами м'язів і кісток, які лише виграють від цих кінцівок, виготовлених у лабораторіях. Подумайте про день, коли ми скажемо нашому тілу: «Лети!».
- У Королівському Мельбурнському технологічному інституті створено першу у світі електронну клітину пам'яті. Невдовзі буде створено біонічний мозок, і хто не захоче стимулювати, розширити свою пам'ять? І коли-небудь передати її своїм дітям?
- А як щодо бездротових імплантатів мозку завбільшки із зернину, що, за словами

Фейс Попкорн, виконавчий директор Faith Popcorn's Brain Reserve

- ▶ дослідників зі Стенфордського університету, можуть усунути погані настрої? Уявіть, що ви спроможні зарядити себе оптимізмом! Що станеться з багатомільярдною фармацевтичною промисловістю, яка виробляє інгібітори зворотного захоплення серотоніну, антидепресанти Lexapro, Paxil, Zoloft і Prozac? Зникне не менш швидко, ніж змінюється настрої.

Саме тут втручається фактор страху: ми вже не тільки порядкуємо механізованими частинами тіла, а й по-новому конструюємо нашу психіку, душу, дух. Наш вид прямує від «роботоколін» до «роботомозку», вправнішого й здібнішого, ніж мозок, із яким ми народилися; прямує до мозку, якому не треба вчитися: він просто завантажує знання за мілісекунду. Або беріть його, або залишайтеся далеко на узбіччі.

Але еволюції зазнаємо не тільки ми, люди. Наші автомати теж. Ранні свідчення того, що гряде, ми вже бачимо:

- Симпатичні роботи – Echo, Jibo, NAO і Pepper – «живуть» у наших домівках, допомагаючи дітям із домашніми завданнями чи розповідаючи казки на ніч.
- У Японії роботи-доглядачі дбають про літніх людей і виконують роль швейцарів у готелях класу «люкс». Не думаю, що мені треба розповідати, як ця технологія розроблятиме секс-роботів. Уявіть собі напрочуд удало дібраного партнера, який знає кожне ваше бажання.
- У швейцарських лабораторіях роботи самостійно виховали в себе й альтруїзм, і шахрайство.

Тож повернімося до мого прогнозу. На нас чекає величезне злиття/перетворення/поснавання: люди, удосконалені технологією, і гуманізовані роботи. А потім схрещування: їхня «ДНК», наша ДНК, нова ДНК. На нас чекає трансформація біологічного виду, і 2016 року пересічна людина повільно, сонливо прокидатиметься на зорі нового світанку роботолодства. ■

Демографія

Доля і призначення

Вільям Фрей, Вашингтон

Демографічні тенденції свідчать про збільшення масштабів імміграції

Коли плануєш довготермінові потреби країни, не слід нехтувати демографічними припливами й відпливами. Після 1945 року висока народжуваність у розвинутому світі диктувала потребу присвячувати увагу й ресурси дітям, а великі маси молоді сприяли економічному зростанню. Нині демографічні сили змінилися. У багатих країнах Заходу міжнародна міграція повинна відігравати серйознішу роль як рушій розвитку. Європа та Північна Америка мають у наступні десятиліття зіткнутись із двома суворими реаліями: зменшенням своєї демографічної присутності у світі й швидким старінням населення. У перспективі низька народжуваність спричинить зменшення кількості громадян у 18 країнах ЄС. Водночас відсоток літніх людей (60 років і більше) зростатиме.

Очевидно, відповіддю на виклик мав би стати допуск у ці держави молодих мігрантів із країн, населення яких швидко зростає. Це не єдиний спосіб компенсації неминучих утрат робочої сили й залежності літніх людей, однак приплив нових робочих рук є вкрай потрібним вихідним пунктом.

Проте в багатьох країнах серед жителів старшого віку існує глибоко вкорінений страх перед змінами національної ідентичності, які відбуваються, коли з'являються люди інакших поглядів, що розмовляють і моляться не так, як вони. Це відображається в політичному розколі в ЄС щодо мігрантів із Балкан та середземноморських країн, а також у США щодо нелегалів із Латинської Америки.

Америка йде попереду Європи в поглинанні приїжджих. Іммігранти та їхні діти становлять чверть її населення і швидко асимілюються, коли йдеться про освіту, мову та місце проживання. Іспаномовні й азіати забезпечують тепер майже весь приріст дитячого населення та запроєктований приріст робочої сили, уже відчутною є їхня присутність як виборців. Проте політика, де чітко простежується поділ на молодих і старих, а ще білих та меншини іммігрантів, збудує суспільство, як і раніше. У цьому сенсі США вже дещо виграють, адже в Європі розколи з приводу мігрантів, схоже, тільки починаються. Але в тривалій перспективі політики й населення почнуть усвідомлювати демографічну необхідність вітати нових іммігрантів та інвестувати в їхніх дітей. ■

На нас чекає трансформація нашого біологічного виду

Населення усвідомить демографічну необхідність вітати нових іммігрантів

Вільям Фрей, старший науковий співробітник Інституту Брукінгса й автор книжки «Diversity Explosion: How New Racial Demographics are Remaking America» («Вибух розмаїття: нові расові демографічні дані змінюють Америку»); видавництво Brookings)

Проектування завтрашніх об'єктів

Народжуючи природу

Нері Оксен, Кембридж, Массачусетс

Контури прийдешнього

Уявімо, ніби ви можете вирощувати майбутнє. Поєднуючи дизайн і технологію, ми справді можемо «редагувати» біологію і створювати фізичні об'єкти, які вказують на контури прийдешнього. У певному розумінні це те, що робить моя команда в нашій лабораторії.

Сьогодні ми можемо проектувати мікроорганізми, які імітують «фабрики», здатні перетворювати майже будь-яку біомасу на біологічні продукти, потрібні, скажімо, для виготовлення одягу, транспорту й навіть у будівництві. Змінена генною інженерією кишкова паличка *E.coli* може створювати корисні хімікалії та антибіотики, синьо-зелені водорості – перетворювати зв'язаний вуглець на біопаливо чи пластмасу. Біологічна алхімія – сповнений натхнення рух до проектування живої матерії не для середовища, а як новостворене середовище. Я називаю це матеріальною екологією.

Тісний зв'язок між технологією та біологією через проектування відображає нову екологічну перспективу:

від споживання природи як геологічного ресурсу до використання її як біологічного. Замість видобувати сировину можна створювати фізичні об'єкти, використовуючи синтетичну біологію, комп'ютерний дизайн і 3D-друк.

Проекти, у яких комбінується низхідне формоутворення (адитивне виробництво) з висхідним розвитком біологічних систем (біологічно синтезованих), відкривають великі можливості.

Зрештою, клітини – це лише невеликі самовідтворювані машини. Якби їх змінити так, щоб вони виконували корисні завдання, а ми тільки додавали цукор і забезпечували середовище росту, тоді можна мріяти про нові можливості проектування.

2016 року перехід від видобування до вирощування пришвидшиться, бо проектування ліквідує розрив між технологією й біологією. Нові дослідження на перетині 3D-друку й синтетичної біології дадуть вражаючі витвори: фотосинтетичні фасади, які перетворюють вуглець на біопаливо, мікробіоми, які можна носити, й надруковані в трьох вимірах вигадливі пристрої для ремонту пошкоджених тканин. Проектуючи, ми почнемо народжувати природу.

Нері Оксен, архітектор і дизайнер, MIT Media Lab

Виставки завтрашніх об'єктів

Майбутнє через дизайн

Рорі Гайд

Вибір проектів із потенціалом

Найновіший міст у Роттердамі не такий, як решта подібних міських споруд. Він фінансований громадою. На його дерев'яних панелях написано імена тисяч людей та організацій, які підтримували його будівництво власними коштами. Хоча оплачені громадою книжки, альбоми та інші творчі проекти стали звичайним явищем, використання сили спільноти для побудови великого елемента міської інфраструктури – це щось нове. У світі, де попит на участь громадян поєднується зі зменшенням бюджету на громадські споруди, імовірно, цей міст дає уявлення про те, як можна будувати наші міста в майбутньому?

Цей проект становитиме частину майбутньої виставки в Музеї Вікторії та Альберта (V&A) про перспективи дизайну. Вивчаючи сьогоdnішні товари, технології та інновації, ми хочемо побачити, куди прямуватиме дизайн завтра.

Ресторан, де є столики тільки на одну особу, свідчить про те, що дедалі більше людей живуть самотньо, а тому треба зруйнувати соціальне табу на публічний обід на одну особу. Переносна вежа для очищення повітря від бруду свідчить про нашу стурбованість впливом смогу на здоров'я й дає можливість невеликим організаціям, наприклад школам, бодай трохи виправити ситуацію. Асортимент футболік та суконь із сонячними панелями для зарядки різноманітних пристроїв про те, що наші телефони стануть невіддільними від нас, будуть додатком до наших тіл.

Деякі з цих проектів ще не реалізовані, інші перебувають лише в зародковому стані, але всі вони мають потенціал. Це сигнали, куди прямує дизайн (Музей Вікторії та Альберта відбирає кілька його прикладів для демонстрації в січні на Світовому економічному форумі в Давосі). Але яку надію мають ці слабкі сигнали супроти могутності й пориву Кремнієвої долини? Поки ми чекаємо, щоб нові суспільні продукти з'явилися природно, дехто з нас прагне визначити майбутнє самою силою волі. Майбутнє – колективний проект: якщо ми не хочемо, щоб його нам нав'язали, треба підтримувати ідеї, які втілюють майбутнє, бажане для нас. І байдуже, хоч би якими маргінальними ті ідеї видавалися сьогодні. ■

Ми можемо визначити, куди прямує дизайн

Рорі Гайд, куратор відділу сучасної архітектури та урбанізму, Музей Вікторії та Альберта, Лондон

Світ у цифрах **Країни**

Європа

Австрія 82
Бельгія 82
Болгарія 82
Хорватія 82
Чехія 82
Данія 82
Естонія 82
Фінляндія 82
Франція 82
Німеччина 82
Греція 83

Угорщина 83

Ірландія 83
Італія 83
Латвія 83
Литва 83
Нідерланди 83
Норвегія 83
Польща 83
Португалія 83
Румунія 84
Росія 84
Словаччина 84

Словенія 84

Іспанія 84
Швеція 84
Швейцарія 84
Туреччина 84
Україна 84
Велика Британія 84

Азія

Австралія 85
Бангладеш 85
Китай 85

Гонконг 85

Індія 81
Індонезія 85
Японія 81
Казахстан 85
Малайзія 86
Нова Зеландія 86
Пакистан 86
Філіппіни 86
Сінгапур 86
Південна Корея 86
Шрі-Ланка 86

Тайвань 86
Таїланд 86
Узбекистан 86
В'єтнам 86

Північна Америка

Канада 87
Мексика 87
Сполучені Штати 87

Південна Америка

Аргентина 87
Болівія 87

Бразилія 87
Чилі 87
Колумбія 87
Куба 88
Еквадор 88
Парагвай 88
Перу 88
Уругвай 88
Венесуела 88

Близький Схід та Африка

Алжир 88
Ангола 88
Камерун 88

Єгипет 88
Ефіопія 88
Іран 88
Ірак 89
Ізраїль 89
Йорданія 89
Кенія 89
Ліван 89
Лівія 89
Марокко 89
Нігерія 89
Саудівська Аравія 89
Південна Африка 89
Сирія 89
Зімбабве 89

КРАЇНИ З НАЙВИЩИМИ ТЕМПАМИ ЗРОСТАННЯ

Місце	Країна	Зростання ВВП, %
1=	Лаос	8,0
1=	Туркменістан	8,0
3=	Камбоджа	7,5
3=	Сьєрра-Леоне	7,5
5	Мозамбік	7,3
6	М'янма	7,2
7=	Бутан	7,1
7=	Дем. Респ. Конго	7,1
7=	Індія	7,1
10	Кот-д'Івуар	7,0

Ринки, що розвиваються, постають перед дешевою сировиною, сильнішим доларом і вповільненням китайської економіки, тож із його великих гравців серед країн із найвищими темпами зростання у 2016-му буде тільки Індія. Завдяки молодому населенню та новому раунду реформ, що обіцяють стійке зростання, вона залишатиметься в лідерах принаймні кілька наступних років. Загалом на перших позиціях невеликі прикордонні країни, але навіть тут двозначних цифр у показниках зростання уже немає. Зірки – Лаос і Туркменістан. Перший із них виграв від розвитку сусіднього Таїланду, другий нарощує видобування газу. Камбоджа і М'янма пожинають плоди політичних реформ і зростання іноземних інвестицій. Решта країн із високими темпами розвитку, здебільшого в Африці, зростають завдяки поліпшенню політики й оновленню інфраструктури – це позитивні новини, але великого впливу на глобальну картину вони не справлять. Бо ж сама тільки економіка Індії вдвітьох більша за всі інші разом.

Прогнози на 2016 рік, якщо не зазначено іншого. Інфляція: середньорічна величина в річному обрахунку. ВВП в доларах США обчислено з використанням прогнозів обмінного курсу на 2016 рік (ВВП за ПКС, або паритетом купівельної спроможності). Усі величини округлено. london@eiu.com

За даними

Динаміка світового ВВП*, 2016 рік

*За ринковим валютним курсом

Підйом із дна

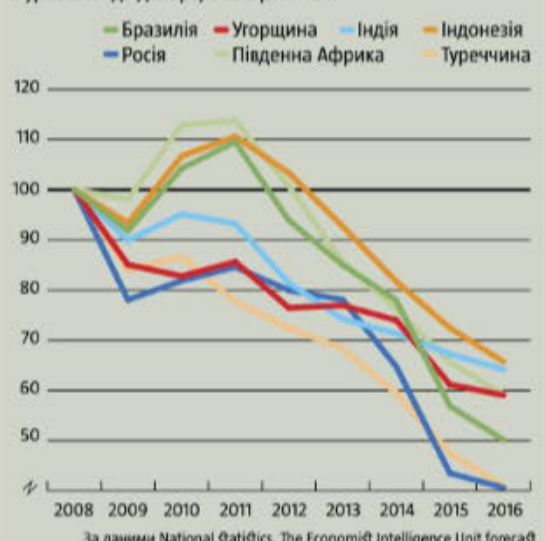
Світові ціни на сировинні товари, 2000 рік = 100

За даними The Economist Intelligence Unit

Знецінення грошей

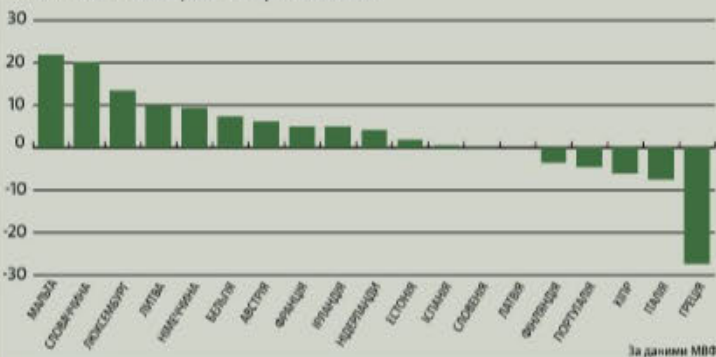
Курс валют до долара, 2008 рік = 100

За даними National Statistics, The Economist Intelligence Unit forecast

Просідання Єврозони

Чистий % зміни ВВП, 2016-й проти 2007-го

За даними МВФ

ЄВРОПА

АВСТРІЯ

Зростання ВВП:	1,4%
ВВП на особу: \$42 360 (ПКС: \$47 650)	
Інфляція:	1,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,9
Населення:	8,6 млн

Лівоцентристська Соціал-демократична партія та правоцентристська Австрійська народна збережуть коаліцію до 2018 року, бо дострокові вибори на руку не їм, а крайній правій Партії свободи. Млява податкова реформа (має компенсувати зменшення податку на прибуток коштами, вивільненими в межах боротьби з ухилянням від сплати податків та зловживанням соціалплатами) не сприятиме інвестиціям. Завдяки економічно здоровішій частині Європи зростання економіки збережеться.

БЕЛЬГІЯ

Зростання ВВП:	1,6%
ВВП на особу: \$40 220 (ПКС: \$44 200)	
Інфляція:	1,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,5
Населення:	11,4 млн

Тертя між фламандцями, які домінують у правоцентристському коаліційному уряді, й валлонами, як завжди, загрожуватиме національній єдності, але вона збережеться. Ліва опозиція гостро критикуватиме урядові плани збалансування бюджету, але, поки коаліція з чотирьох партій зосереджується на економіці, а не на мовному питанні, є хороші перспективи реформ. Зменшення зарплат для підвищення конкурентності вдарить по купівельній спроможності, але не зупинить зростання економіки.

БОЛГАРІЯ

Зростання ВВП:	2,5%
ВВП на особу: \$6710 (ПКС: \$17 690)	
Інфляція:	1,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,2
Населення:	7,1 млн

Правоцентристська урядова коаліція, утворена 2014 року після кількох недовговічних урядів, хитка й залежить від підтримки націоналістичних та ліво-

центристських сил. Проте прем'єр Бойко Борисов цього разу урядує краще, ніж під час попередньої каденції в прикрих 2009–2013 роках, зосереджуючись на тіснішій інтеграції в ЄС і відродженні економіки. Пожвавлення в Європі активізує торгівлю та інвестиції, а після компромісу Греції з кредиторами Болгарія уникає зараження фінансовими проблемами.

ХОРВАТІЯ

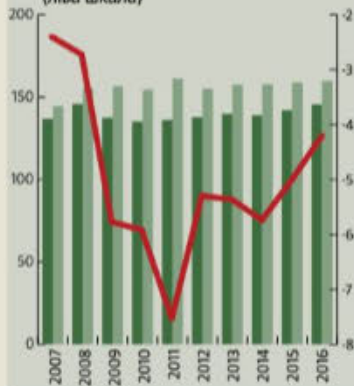

Зростання ВВП:	1,3%
ВВП на особу: \$11 270 (ПКС: \$22 750)	
Інфляція:	1,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-4,2
Населення:	4,2 млн

Правоцентристський Хорватський демократичний союз (ХДС) посує нинішню коаліцію на чолі із соціал-демократами на виборах кінця 2015-го або початку 2016 року. Результатом стануть більш прозахідна позиція та підтримка ринкової економіки. ХДС, як і його попередниця, для більшості потребуватиме партнерів по коаліції, а повільна економічна реформа відобразить розколи в політичному ландшафті країни. Їй (як, зокрема, і Франції, Португалії, Іспанії та Великій Британії) не вдалося виконати рекомендацію Єврокомісії з обмеження порушень бюджетної дисципліни. Тому доведеться вносити болісні корективи до кошторису. Економіка зростає, але мало.

Хорватія: хода на канаті

— Баланс бюджету, % ВВП (права шкала)
■ Надходження до бюджету
■ Бюджетні видатки, млрд кун (ліва шкала)

ЧЕХІЯ

Зростання ВВП:	2,7%
ВВП на особу: \$17 480 (ПКС: \$32 930)	
Інфляція:	1,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,5
Населення:	10,6 млн

Уряд широкої тристоронньої коаліції на чолі з прем'єр-міністром Богуславом Сobotкою з Чеської соціал-демократичної партії тиштиметься стійким розвитком економіки, якому посприяло зменшення масштабів безробіття. Опозиція розпорошена, але незгода буде в лавах самої коаліції, надто через Андрея Бабіша, керівника правоцентристської партії ANO («Акція незадоволених громадян»), яка, певно, намагатиметься здобути владу 2017 року й випробує свою силу на регіональних виборах 2016-го.

Вартє уваги. Прохолодна зустріч. Прийняття 1,5 тис. біженців відповідно до постанови, ухваленої під тиском ЄС, збільшить соціальне напруження.

ДАНІЯ

Зростання ВВП:	1,4%
ВВП на особу: \$51 080 (ПКС: \$46 620)	
Інфляція:	1,7%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,1
Населення:	5,7 млн

Проваливши переговори про створення коаліційного уряду після непереконливого результату на виборах 2015 року, Ліберальна партія (34 зі 179 мандатів) правитиме від голосування до голосування й навряд чи протримається повне скликання. Вона зосередиться на урізанні податків, але на неї тиснутимуть, вимагаючи збільшити соціалплати й обмежити імміграцію (подарунок Данській народній партії, яка виступає проти приїжджих і від 37 голосів якої залежать ліберали). Економіку поквавить ослаблення крони.

Вартє уваги. Конструктор економіки. Lego Group (данською мовою leg godt означає «грай добре») відкриє комплекс на 12 тис. м², де можна буде «проекувати й будувати власноруч».

ЕСТОНІЯ

Зростання ВВП:	2,8%
ВВП на особу: \$16 510 (ПКС: \$28 380)	
Інфляція:	2,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-0,3
Населення:	1,3 млн

Нещодавно сформований трипартійний коаліційний уряд прем'єр-міністра Тааві Рийваса продовжить ліберальну економічну програму, почату в 1990-х роках після здобуття незалежності. Економіка зростатиме швидше, але ощадність попереднього періоду погіршила суспільні настрої, і додаткове фінансування безпеки за рахунок дальших обмежень їх не покращить. Відновленню сприятимуть споживчі витрати й збільшення експорту, частково стимульовані менш жажливим станом російської економіки. Електронне врядування й надалі багато хвалитимуть.

ФІНЛЯНДІЯ

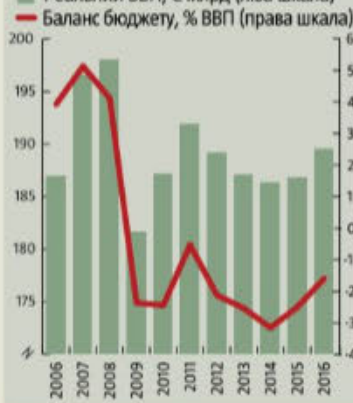
Зростання ВВП:	1,4%
ВВП на особу: \$41 430 (ПКС: \$40 880)	
Інфляція:	1,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,6
Населення:	5,5 млн

У правій коаліції на чолі з прем'єром Юою Сіпілею, що сформувалася після виборів у квітні 2015 року, панує розкол стосовно питань на кшталт біженців та ЄС і голосно чути популістську євроскептичну партію «Фіни». Як і в решті північноєвропейських та балтійських країн, у фокусі уваги перебуватимуть безпека й членство в НАТО у зв'язку з конфліктом в Україні. Економічна політика зосередиться на відновленні бодай якоїсь подоби зростання.

Вартє уваги. Змагатися частково. У липні у Вантаа поблизу Гельсінкі відбудеться IX європейський чемпіонат спортсменів із трансплантованими та штучними органами.

Фінляндія: досі виборсується

■ Реальний ВВП, € млрд (ліва шкала)
■ Баланс бюджету, % ВВП (права шкала)

ФРАНЦІЯ

Зростання ВВП:	1,3%
ВВП на особу: \$36 070 (ПКС: \$41 340)	
Інфляція:	1,0%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,6
Населення:	64,7 млн

Президентство Франсуа Олланда не надто успішне через економічну стагнацію і непопулярність серед виборців. У 2017-му поразка йому майже гарантована. Реформи з економічної лібералізації, запроваджені його урядом 2015-го, дадуть певні плоди, але недостатні, щоб випередити головну опозиційну партію — республіканців. На тлі економічних проблем політичні розваги забезпечить битва між екс-президентом Ніколя Саркозі й колишнім прем'єром Аленом Жуппе за звання кандидата від опозиції на виборах глави держави.

НІМЕЧЧИНА

Зростання ВВП:	1,8%
ВВП на особу: \$39 640 (ПКС: \$48 060)	
Інфляція:	1,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	0,8
Населення:	81,4 млн

Партнери Ангели Меркель по єврозоні хочуть, щоб Німеччина збільшила інвестиції та капіталовкладення для

стимуляції економіки Європи, проте німці обережні. Окрім того, буде відкладено реформи, спрямовані на запобігання демографічній кризі (хоча тут зарадять сирійські біженці). ФРН і надалі тепліше вітатиме іммігрантів, ніж більшість країн Європи, однак мавсовий вплив стане випробуванням її терпцю. Альянс Християнсько-демократичного союзу і Християнсько-соціального союзу під проводом Меркель залишатиметься найпопулярнішим і може ополчитися на партнера по коаліції – Соціал-демократичну партію, яка йтиме на вибори-2017 сама. Розвиткові економіки сприятиме дешева нафта.

ГРЕЦІЯ	
Зростання ВВП:	-1,0%
ВВП на особу: \$17 600 (ПКС: \$25 620)	
Інфляція:	0,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,2
Населення:	11,1 млн

Лідер партії СИРІЗА (яка виступає проти режиму економії) Алексіс Ципрас почне 2016-й зі свіжим мандатом після перемоги на виборах у вересні, незважаючи на те, що капітулював перед кредиторами в невідомій населенню тяжкій угоді про фінансову підтримку. Відтак Греція залишиться в стані низького зростання й великого боргу, який ніхто ані в країні, ані за кордоном не вважає прийнятним. Вихід із еврозони поки що не виключений, але від нього можуть відмовитися, тож у 2016-му шукатимуть іншого шляху, а тим часом Ципрас, кредитори Греції та її громадяни перепочинуть.

УГОРЩИНА	
Зростання ВВП:	2,5%
ВВП на особу: \$12 030 (ПКС: \$26 340)	
Інфляція:	2,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,6
Населення:	9,8 млн

Уряд партії «Фідес», що вдруге здобула владу, рухатиметься націоналістичним курсом, проте без дуже переконливої більшості, як першого разу, й тепер під тиском опозиційного «Йоббіку», який виступає проти мігрантів і зсуває політику правого. Незграбні, поквалні рішення прем'єр-міністра Віктора Орбана та його близького кола драгуватимуть виборців, збурюючи спорадичні

протести. Економіка зростатиме стійко, але повільно; її гальмуватимуть втручання держави й нервозність, яку воно викликає серед торгових партнерів та інвесторів.

Варте уваги. Великий угорський мур. Загроза на кордоні із Сербією та Хорватією затримає потік мігрантів через Балкани з неспокійних країн Близького Сходу й Африки.

ІРЛАНДІЯ	
Зростання ВВП:	3,5%
ВВП на особу: \$48 160 (ПКС: \$52 990)	
Інфляція:	1,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,7
Населення:	4,7 млн

Коаліція лейбористів і партії «Фіне Гел», яка очолювала країну під час успішного виходу з фінансової кризи за програмою ЄС і МВФ, розгніває виборців політичними помилками й наслідками режиму суворої економії. Але «Фіне Гел» зберігає непогані шанси домінувати в уряді, що сформується після виборів на початку 2016-го, очоливши широку й розривану коаліцію. Відтак урядування буде менш стабільним та ефективним і частини руйнуватиме довіру, вибудовану останніми роками. Проте економіка відроджується й має зростати темпами, вищими за середній у ЄС.

ІТАЛІЯ	
Зростання ВВП:	1,0%
ВВП на особу: \$29 420 (ПКС: \$36 850)	
Інфляція:	1,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,8
Населення:	59,8 млн

Програма реформ, яку впроваджує прем'єр-міністр Маттео Ренці, наразиться на опір зацікавлених груп у його коаліційному уряді. У липні 2016-го стартує реформа нижньої палати, а якби опісля було проведено заходи, які обмежать вплив верхньої, це забезпечило б Ренці стабільну більшість на дострокових виборах. На жаль, імовірніше, що до середини 2016-го відбудуться брудні перегони і сформується нові нестійкі коаліції. Уже майже схвалено реформи врядування, ринків зайнятості й освіти, згодом вони дадуть свої плоди. Поки що економіка зростатиме помалу, і той прогрес буде майже виключно результатом збільшення попиту в сусідніх країнах, чі економіки відновлюються.

ЛАТВІЯ	
Зростання ВВП:	3,1%
ВВП на особу: \$12 630 (ПКС: \$25 370)	
Інфляція:	2,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,1
Населення:	2,0 млн

Правоцентристський коаліційний уряд, що має другу каденцію, на чолі із прем'єром Лаймдотю Страуюмою, триматиметься проєвропейської бюджетно-консервативної програми. Якщо через згоду прийняти 250 біженців коаліцію почнуть покидати окремі учасники, правлячий кабінет може опинитись у меншості, а відтак доведеться проводити дострокові

Поки країни від Угорщини до Гонконгу зводять бар'єри на кордонах, лідери грецької та турецької громад Кіпру в 2016-му можуть спробувати покласти край десятиріччю поділу. Такі спроби вже були: востанє в 2004-му, коли грецькі кіпріоти не проголосували за проект угоди. Цього разу ситуація інша. До угоди прихильні і Нікос Анастасіадіс із Республіки Кіпр, і Мустафа Акінджи з Турецької Республіки Північного Кіпру. Якщо їм вдасться достатньо обговорити її, щоб подати своїм народам, то обоє обстоюватимуть голосування «за». Це й відрізнятиме нинішню спробу від попередніх.

2016-Й В ОСОБАХ

вибори. Новий уряд був би інший за структурою, але з огляду на консенсус щодо політики управління економічними ресурсами не змінював би курсу. Економічне зростання, послаблене проблемами в Європі та Росії, має відновитися.

Варте уваги. Пастка на ведмедя. США почнуть розміщувати танки й артилерію в регіоні, реагуючи на загрозу російсько-го експансіонізму.

ЛИТВА	
Зростання ВВП:	3,0%
ВВП на особу: \$14 640 (ПКС: \$28 800)	
Інфляція:	1,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,3
Населення:	2,9 млн

Лівочентристська коаліція на чолі з прем'єр-міністром Альгірдасом Буткявичюсом децю розгубила союзників, але йтиме до виборів наприкінці 2016 року з переконливою більшістю. Російська агресія в Україні та її наслідки – третя з польськомовною і російськомовною меншинами – посилять соціальне напруження й увагу до питань безпеки, а вповільнення Росії гальмуватиме економіку. Але зростання однаково має пришвидшитись.

НІДЕРЛАНДИ	
Зростання ВВП:	2,1%
ВВП на особу: \$42 870 (ПКС: \$50 130)	
Інфляція:	1,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,7
Населення:	16,9 млн

Стабільне управління економікою, що одужує, контрастуватиме з політичними хитаннями: велика коаліція правих і лівих намагатиметься протриматися до фіналу каденції – кінця 2017 року. Якщо не зуміє, чекаймо на вибори. Вони (байдуже, дострокові чи в запланований термін) сприятимуть

опозиції. Прогрес у програмі реформ медицини та міграційних процедур – через ці питання уряд губить підтримку – послаблюватиметься разом із впливом коаліції. Економіку підтримає підвищення попиту вдома й за кордоном.

Варте уваги. Праві настрої. Якщо триватиме міграційна криза, Партія свободи здобуватиме прихильників і може закріпитись як друга за чисельністю в парламенті.

НОРВЕГІЯ	
Зростання ВВП:	1,2%
ВВП на особу: \$80 810 (ПКС: \$66 860)	
Інфляція:	2,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	5,3
Населення:	5,1 млн

Правоцентристський уряд меншості зміцнюватиме зв'язки з ЄС, розхитані за попередньої лівої коаліції. Він намагатиметься стимулювати бізнес через податкову реформу й підтримку R&D. Тим часом частково скасує перерозподіл податків, на який робив ставку попередній кабінет. Через падіння цін на нафту постраждала залежна від вуглеводнів економіка країни (найбільший удар припав на інвестиції), але 2016-го цей сектор має відновитися паралельно з поживленням на зовнішньому ринку.

ПОЛЬЩА	
Зростання ВВП:	2,9%
ВВП на особу: \$12 140 (ПКС: \$26 620)	
Інфляція:	2,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,0
Населення:	38,4 млн

Наприкінці 2015-го до влади повернулася права партія «Право і справедливість» після дев'яти років лівої політики. Вона має достатньо мандатів, аби вперше за 26 років сформувати однопартійний уряд. Ця євроскептична соціально-консервативна полісила обіцяє милі виборцю антиімміграційну політику й популізм в економіці, зокрема скасування нещодавнього підвищення пенсійного віку й податків на банківські активи та роздрібну торгівлю. Бюджетний дисбаланс стане помітнішим, інвестори – обережнішими, зростання економіки вповільниться.

ПОРТУГАЛІЯ	
Зростання ВВП:	1,8%
ВВП на особу: \$17 990 (ПКС: \$29 500)	
Інфляція:	1,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,8
Населення:	10,5 млн

Коаліція «Португаліє, вперед!» здобула більшість голосів на виборах у жовтні 2015-го, але втратила більшість мандатів. Країна в очікуванні періоду політичного неспокою – на шкоду економіці. Її вдалося оздоровити заходами, впровадженими після великої рецесії. Бюджетний дефіцит знизиться менш ніж до 3% (граничного показника для країн із євро за Маастрихтським договором), а зростання повернеться до скромних показників, характерних для всієї єврозони.

РУМУНІЯ

Зростання ВВП:	3,9%
ВВП на особу:	\$9240 (ПКС: \$21 790)
Інфляція:	-0,7%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,0
Населення:	19,4 млн

В опозиції до уряду Віктора Понта на чолі із Соціал-демократичною партією (СДП) буде правоцентристське крило, зміцніле після перемоги в листопаді 2014-го на виборах глави держави його кандидата Клауса Йоганніса. Президент має широке право вето, тож із наближенням парламентських перегонів, запланованих на кінець 2016-го, почнуться конфлікти з урядом. Енергійна економіка додасть популярності СДП, і їй важко буде сповільнити. Зростанню посприяє зниження податків.

РОСІЯ

Зростання ВВП:	-0,4%
ВВП на особу:	\$8670 (ПКС: \$24 910)
Інфляція:	8,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,9
Населення:	143,4 млн

Низькі ціни на нафту, санкції Заходу через Україну (на початку 2016-го їх мають продовжити) й високі показники інфляції битимуть по економіці. Занепадатиме бюджетна сфера послуг, знижуватиметься рівень життя. Владіміру Путіну буде важко зберегти популярність, здобути на хвилі націоналістичної гарячки, пов'язаної з політикою щодо України. Погіршать ситуацію російські бомбардування в Сирії.

Варті уваги. Ставки на одного гравця. Придушення дієвої політичної опозиції робить перемогу проурядової «Єдиної Росії» на парламентських виборах 2016 року очевидною заздалегідь.

СЛОВАЧЧИНА

Зростання ВВП:	2,8%
ВВП на особу:	\$16 580 (ПКС: \$29 980)
Інфляція:	0,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,1
Населення:	5,4 млн

Партія «Курс – соціальна демократія» залишиться при владі й після виборів у березні, але, втративши деякі мандати, муситиме утворити коаліцію (ймовірно, зі Словацькою народною партією, за якою вона урядувала у 2006–2010 роках). Через

Баланс бюджету, % ВВП

соціальні видатки перед виборами зросте бюджетний дефіцит, проте уряд триматиме його нижчим за 3% і збереже репутацію розумних фінансових менеджерів. Відкрита економіка зросте завдяки збільшенню європейського попиту.

Варті уваги. Колеса Фортуни. Jaguar Land Rover, яким володіє індійська компанія Tata Motors, почне будувати у Словаччині перший у Європі поза межами Британії завод, демонструючи впевненість в економіці країни.

СЛОВЕНІЯ

Зростання ВВП:	1,9%
ВВП на особу:	\$20 040 (ПКС: \$31 310)
Інфляція:	0,8%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,1
Населення:	2,1 млн

Прем'єру Мирові Церару та уряду на чолі з його Сучасною центристською партією буде складно провести потрібні реформи через розбрат у лавах партнерів по коаліції. Урізання фінансування бюджетного сектору, реструктуризація банків і непопулярна програма приватизації розколюють політиків, проте без них країна потребуватиме пакета фінансової допомоги від ЄС. Кілька провідних урядовців уже пішли у відставку через низку скандалів, тож зовсім не факт, що нинішній правлячий кабінет дотягне до кінця каденції.

ІСПАНІЯ

Зростання ВВП:	2,5%
ВВП на особу:	\$25 300 (ПКС: \$36 590)
Інфляція:	0,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,5
Населення:	46,1 млн

Попри злет антимейнстримної «Подемос» («Можемо»), Народна партія має непогані шанси залишитися при владі й після парламентських виборів наприкінці 2015-го (хоча, певно, їй доведеться формувати коаліцію – це нове для іспанського істеблішменту). Партнером може стати ще одна нова, центристська політсила – «Громадяни». «Подемос» відтягнула лівий електорат Іспанської соціалістичної робітничої партії (ІСРП), яка теж завжди була в парламенті. Хоча цілком відкидати можливість коаліції ІСРП та «Громадян» не можна. Іспанія виконала посткризові настанови своїх кредиторів і бадьоро видужує.

Іспанія: зразковий приклад

ШВЕЦІЯ

Зростання ВВП:	2,9%
ВВП на особу:	\$50 320 (ПКС: \$47 860)
Інфляція:	1,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-0,7
Населення:	9,8 млн

Лівоцентристський альянс соціал-демократів і Партії зелених, хоч і в меншості, зостанеться біля керма, але виключно завдяки угоді з головними опозиційними партіями. Вона обмежує свободу політичних дій (уряд погодився на опозиційний проект бюджету-2015 в обмін на підтримку в ухваленні законів), але виконує свою очевидну роль: обмежує вплив популярної крайньої правої партії «Шведські демократи». Бюджетна політика буде не така економна, як хотілося б уряду, але із пришвидшенням зростання дефіцит зменшуватиметься.

ШВЕЙЦАРІЯ

Зростання ВВП:	1,5%
ВВП на особу:	\$85 210 (ПКС: \$59 910)
Інфляція:	-0,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	0,2
Населення:	8,2 млн

Після хороших результатів Швейцарської народної партії, яка виступає проти імміграції, на виборах 2015 року політика зсується вправо. Фінансове становище покращиться, а опір нормам ЄС щодо свободи руху зросте. Поступово набиратимуть чинності світові вимоги до відкритості банків та податків. Плани відмови від атомної енергії можуть знову переглянути через посилення впливу правих.

ТУРЕЧЧИНА

Зростання ВВП:	2,8%
ВВП на особу:	\$8 570 (ПКС: \$20 390)
Інфляція:	7,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,2
Населення:	77,3 млн

Поміркована ісламська Партія справедливості та розвитку Реджепа Таїпа Ердогана впевнено перемогла на електоральних перегонах 2015 року (за кілька місяців після попередніх виборів, коли вона втратила більшість, яку утримувала 10 років). Ердоган, котрий правив увесь цей

період (спочатку в ролі прем'єра, а від 2014-го – першого всенародно обраного президента), прагне замінити парламентську систему виконавчою президентською і, схоже, не зважає на те, що це суперечить Конституції. Економічне зростання посилюється, але буде меншим, ніж під час буму 2010–2013 років.

УКРАЇНА

Зростання ВВП:	0,9%
ВВП на особу:	\$2100 (ПКС: \$7660)
Інфляція:	14,0%
Баланс бюджету (% ВВП):	-4,3
Населення:	44,6 млн

Урядові, затиснутому між економічним хаосом, агресією РФ і власною бездіяльністю, буде непросто утримати авторитет навіть у підконтрольній йому частині держави. У зоні конфлікту відповідно до Мінська-2015 запроваджено непевне перемир'я, але його надовго не вистачить і насильство спалахуватиме знову. Випробуванням прихильності громадян до Заходу стануть вимоги МВФ, накинуті для стабілізації економіки, яка реагуватиме на них мляво. Ризик економічного колапсу зменшиться, і Кабінет Міністрів може протриматися впродовж 2016 року.

Варті уваги. Голоси підтримки. Україна повернеться на кітчевий пісенний конкурс Євробачення, що збирає величезні аудиторії на всьому континенті.

Україна: пік паніки

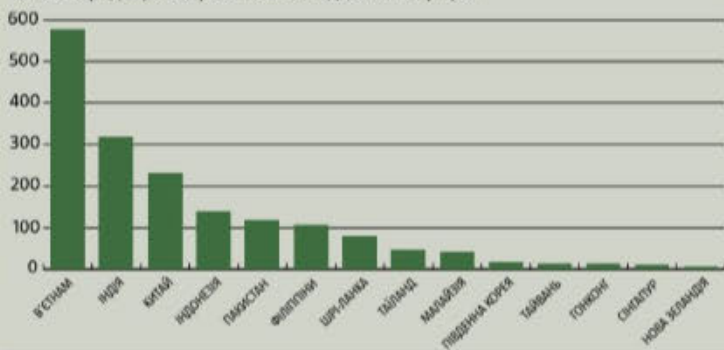
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Зростання ВВП:	2,2%
ВВП на особу:	\$44 580 (ПКС: \$41 500)
Інфляція:	1,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,9
Населення:	64,9 млн

Консервативний уряд Девіда Кемерона, що здобув більшість на виборах у травні 2015 року, не обтяжений коаліційним партнером. Та все одно він буде вразливий до бунтівників у своїх лавах, коли візьметься за питання, які розколюють партію. Відносини Британії з ЄС близькі до конфліктних. Наприкінці 2016-го або на початку 2017-го її громадяни, певно, проголосують на референдумі за членство у ЄС або проти нього. Швидше за все (хоча не точно), такі «за». Економіка одужує, але відсоткові ставки зростуть тільки в другій половині 2016-го.

Азія: родинна економіка

Кількість родин, які заробляють понад \$5 тис. за рік, %

АЗІЯ

АВСТРАЛІЯ

Зростання ВВП:	2,6%
ВВП на особу:	\$53 910 (ПКС: \$46 210)
Інфляція:	2,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,1
Населення:	24,2 млн

Малкольм Тернбулл завдав поразки Тоні Ебботту й очолив Ліберальну партію після внутріпартійних виборів 2015 року. Він має об'єднати розділену партію, тож на власні пріоритети (легалізація одностатевих шлюбів, боротьба зі зміною клімату тощо) часу забракне. Актуальнішими будуть управління економікою, урізання бюджетних видатків і зменшення пільг на оподаткування пенсійних накопичень для заможних. Коаліція Ліберальної і Національної партій на чолі з Тернбуллом утримає владу після виборів у другій половині 2016-го. Здешевлення сировинних товарів ударить по інвестиціях і ослабить економіку.

печити помірне сповільнення після карколомного зростання попередніх кількох десятиліть; він шукає більш збалансованої економічної моделі, що спиралася б на сталі внутрішні витрати. Перехід буде неспокійний і з огляду на надмірне глобальне значення економіки тривожитиме не тільки Китай. Але 2016-го країна уникне кризи.

БАНГЛАДЕШ

Зростання ВВП:	6,5%
ВВП на особу:	\$1320 (ПКС: \$3500)
Інфляція:	5,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-5,2
Населення:	163,6 млн

Уряд «Народної ліги» залишиться при владі, попри вуличні протести і страйки, організовані опозиційною Бангладеською націоналістичною партією, яка бойкотувала вибори 2014-го. Якщо протести вийдуть із-під контролю, втрутяться спецслужби. Інвестиції, чималі перекази діаспори й поживлення приватного споживання забезпечать значне економічне зростання, але дефіцит бюджету збільшуватиметься, бо уряд вкладатиме гроші в інфраструктуру.

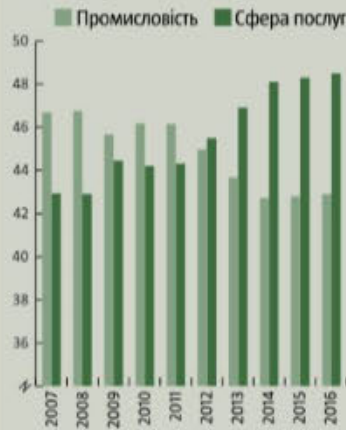
КИТАЙ

Зростання ВВП:	6,4%
ВВП на особу:	\$8490 (ПКС: \$15 440)
Інфляція:	2,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,0
Населення:	1,37 млрд

Значне сповільнення економічного зростання та обвали на Шанхайській і Шеньчженській фондових біржах підточили глобальну довіру. І навіть за таких обставин уряд має забез-

Китай: на часі послуги

Частка ВВП, %

ГОНКОНГ

Зростання ВВП:	1,9%
ВВП на особу:	\$43 220 (ПКС: \$57 800)
Інфляція:	2,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-0,5
Населення:	7,3 млн

Громадяни «проголосують ногами», вийшовши на вулиці із закличками до більшої демократії, але затятість Пекіна спричинить розбрат. Торівля з континентом (зокрема, й туризм, поки антиматерикові настрої не відлякують гостей), а також зі США, що мають жвавішу економіку, компенсує втрати від спаду на ринку нерухомості, і темпи зростання будуть стабільні. Бюджет наблизитиметься до дефіциту, а якщо через здешевлення нерухомості зменшаться надходження від її оподаткування, урядові плани збільшити соціалзабезпечення можуть залишитися на папері.

Варте уваги. Укорінення. Рух нативістів, який сягає за межі пропагування демократії та закликає до відокремлення від континенту, набиратиме сили.

ІНДІЯ

Зростання ВВП:	7,1%
ВВП на особу:	\$1860 (ПКС: \$6630)
Інфляція:	5,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,7
Населення:	1,29 млрд

Індія: новий Китай?

Зростання ВВП, %

Коаліційний уряд на чолі з Нарендрою Моді та його «Бхаратія джаната парті» мають комфортну більшість у нижній палаті, але меншість супроти вороже настроєної опозиції у верхній. Тож прогрес реформ, спрямованих на поліпшення бізнес-середовища, буде епізодичним. Зв'язки з Америкою потеплішають, але не коштом давнього порозуміння Індії з Росією. Економіка дістане стимул завдяки низці великих інфраструктурних проєктів, зупинених за попереднього уряду. Зростання ВВП другий рік поспіль буде вищим, ніж у Китаї.

ІНДОНЕЗІЯ

Зростання ВВП:	5,1%
ВВП на особу:	\$3440 (ПКС: \$11 610)
Інфляція:	6,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,2
Населення:	258,2 млн

Від президента Джоко Відодо, що обстоював бізнес, багато очікували, але його економічні амбіції розбилися об політичні реалії після зіткнення з потужними силами в уряді, сформованому його ж таки Демократичною партією боротьби Індонезії. Відтак спроби стимулювати інвестиції в інфраструктуру й осучаснити виробничу базу, підкріплені переглядом регулювання, не дадуть швидкого результату, а

реальне зростання буде меншим за прогнозоване. Дешевша нафта у 2014–2015 роках простимулювала імпортозалежну економіку, але подорожчання у 2016-му буде проблемою.

Варте уваги. Образа та лайка. Адміністрація може розгнівати правозахисників, якщо спробує відродити закон часів Сугарто, який забороняє обржати президента.

ЯПОНІЯ

Зростання ВВП:	1,7%
ВВП на особу:	\$32 800 (ПКС: \$38 260)
Інфляція:	1,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-5,9
Населення:	126,3 млн

Абеноміка допомогла оживити економічне життя, але питання в тому, чи перетворяться глибинні реформи, запропоновані прем'єр-міністром Сіндзо Абе (ім'ям котрого назвали програму), на закони й чи закріплять вони, таким чином, тенденцію до підвищення темпів зростання. Зацікавлені групи, зокрема й деякі представники його партії з нижчої ланки, опиратимуться реформам ринку зайнятості й управління агросектору та корпорацій, де Японія відстає від інших багатих країн. Опозиційні партії сидітимуть тихо, обговорюючи спільну програму до виборів у липні, коли вони боротимуться за половину місць у верхній палаті. Активний друк грошей центробанком і слабка єна підтримуватимуть економіку.

КАЗАХСТАН

Зростання ВВП:	1,3%
ВВП на особу:	\$8420 (ПКС: \$24 090)
Інфляція:	8,3%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,8
Населення:	17,9 млн

У новий рік країна має вступити як найновіший член СOT, місцеві норми почнуть узгоджувати з міжнародними. Над політичним апаратом тяжитиме питання про перехід президентства від Нурсултана Назарбаєва, який уже давно на посаді і якому час на пенсію до когось нового. Воно ж таки відлякуватиме потенційних інвесторів. Російська анексія Криму додасть обережності у відносинах із РФ, але північна сусідка не перестане бути ключовим економічним і безпековим партнером. Низькі ціни на нафту притлумили зростання, воно залишиться набагато нижчим за прогнозоване.

2016-Й В ОСОБАХ

У політику на кожному континенті вриваються новачки. Але якщо президентські вибори на Філіппінах у травні вииграє політичний неофіт Фрейс По, у країні, яка давно має справу з новачками, кардинально нічого не зміниться. На виборах 2004 року за посаду змагався її вітчиз Фернандо По-молодший після успішної кар'єри кіноактора. Корасон Акіно (1986–1992), перший президент після диктатури, раніше не обіймала виборної посади. По, яка очолювала рецензійну Раду кіно і телебачення, а в 2013-му стала сенатором, теж є своєрідним аутсайдером, але з огляду на низьку підтримку її головних конкурентів має всі шанси.

МАЛАЙЗІЯ

Зростання ВВП:	6,6%
ВВП на особу: \$9890 (ПКС: \$28 670)	
Інфляція:	3,3%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,5
Населення:	30,8 млн

Фінансовий скандал навколо держ-підприємства зумовив протести проти прем'єра Наджиба Разака, але міцна підтримка його Об'єднаної малайської національної організації забезпечить йому владу до кінця каденції у 2018-му. Адміністрація реалізовуватиме політику, яка має на 2020 рік піднести Малайзію до статусу країни з високими економічними показниками. Вона передбачає реформу врядування, сприяння привідним секторам економіки та боротьбу з бідністю. Низькі ціни на нафту уможливили зменшення субсидій на пальне, але вдарять по експорту нафти-сирцю.

Варті уваги. Кінодебют. XXI Century Fox зайде в індустрію парків розваг: відкріє парк із атракціонами з фільмів «Льодовиковий період», «Чужий проти хижаків», «Планета мавп».

НОВА ЗЕЛАНДІЯ

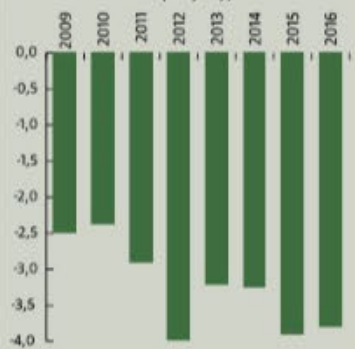

Зростання ВВП:	2,4%
ВВП на особу: \$37 570 (ПКС: \$37 290)	
Інфляція:	2,3%
Баланс бюджету (% ВВП):	0,9
Населення:	4,6 млн

Джон Кей (прем'єр тричі поспіль) та його коаліційний уряд на чолі з Національною партією мають невелику, але дієздатну більшість, тоді як менші партнери задоволені політичними поступками. Кей такий популярний, що 2017-го може очолити правлячий кабінет у четверте. Економіку стимулю-

Нова Зеландія: проти течії

Баланс поточного рахунку, % ВВП

ватимуть споживчі витрати, але зростання стримуватимуть млявий експорт і падіння державних інвестицій. Бюджет стане профіцитним, а дефіцит поточного рахунку залишиться значним.

ПАКИСТАН

Зростання ВВП:	4,8%
ВВП на особу: \$1500 (ПКС: \$5160)	
Інфляція:	5,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-4,5
Населення:	192,8 млн

Пакистанська «Мусульманська ліга» утримуватиме владу до 2018-го, але це максимум стабільності, на який тут

можна сподіватися. Безпеці загрожуватимуть сепаратисти Белуджистану, пакистанський «Талібан» на плеєнних територіях, потенційний тероризм у великих містах та конфлікти між політичним крилом і військовим. Траплятимуться інциденти вздовж індійського кордону. Економіка зростатиме, але її гальмуватимуть дефіцит енергії та погані умови бізнесу.

Варті уваги. Тісніші зв'язки. У 2016-му прем'єр Індії Нарендра Моді відвідає регіональний саміт в Ісламабаді, чим засвідчить потенціал покращення відносин.

ФІЛІППИНИ

Зростання ВВП:	5,7%
ВВП на особу: \$3150 (ПКС: \$7710)	
Інфляція:	2,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,2
Населення:	102,3 млн

Президент Беніньйо Акіно втрачає підтримку, але в останні місяці каденції наполягатиме на реалізації програми інвестицій в інфраструктуру і створення робочих місць. Вибори призначені на травень. Надію Хехомара Біная, що 2015-го пішов із посади віце-президента і сформував опозиційний Об'єднаний націоналістичний альянс, стати наступним президентом підточать звинувачення в корупції. Дещо попереду всіх незалежна сенаторка Грейс По (див. «2016-й в особах»). Економіку підтримують зниження рівня безробіття й перекази заробітчан із-за кордону.

СІНГАПУР

Зростання ВВП:	2,8%
ВВП на особу: \$54 000 (ПКС: \$86 550)	
Інфляція:	1,0%
Баланс бюджету (% ВВП):	1,2
Населення:	5,6 млн

З огляду на мажоритарну систему виборів опозиція до правлячої Партії народної дії традиційно не представлена в парламенті. Після впевненої перемоги на перегонах наприкінці 2015-го ПНД керуватиме ще п'ять років без серйозних опонентів. Політика зосередиться на виборі успішних секторів для державних інвестицій та подоланні суспільного опору напливу іммігрантів, якого потребує економіка. Українська залежна від світової торгівлі місто-держава виграє від оздоровлення економіки розвинених країн.

Варті уваги. День випробувань. Інженери запускають нову швидкісну залізницю, що сполучить Сінгапур із Куала-Лумпуром у Малайзії та зміцнить міждержавні стосунки.

ПІВДЕННА КОРЕЯ

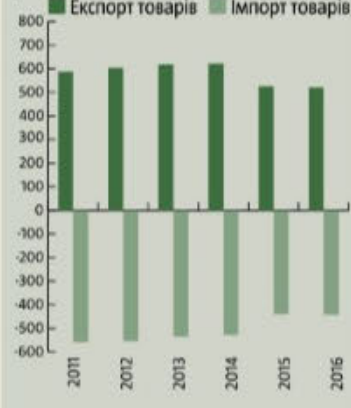
Зростання ВВП:	3,0%
ВВП на особу: \$27 510 (ПКС: \$36 890)	
Інфляція:	1,3%
Баланс бюджету (% ВВП):	0,1
Населення:	50,5 млн

Увага швидко перейде до боротьби за парламентські мандати на квітневих виборах, уповільнивши прогрес у реалізації пріоритетів уряду: переході економіки від експортоорієнтованості до внутрішнього

споживання. Якщо партія «Сенурі» не матиме більшості, президент Пак Кін Хе ризикує втратити авторитет на тлі активності конкурентів, що ускладнить виконання будь-яких завдань. Навіть маючи більшість, партія дедалі частіше смикатиметься, намагаючись не втратити позицій. Пак намагатиметься централізувати владу, а не дивитиметься, як вона вислизає з рук. Обцянку кинути виклик чеболу не виконають.

Південна Корея: повернення додому

Експорт товарів / Імпорт товарів

ШРІ-ЛАНКА

Зростання ВВП:	6,6%
ВВП на особу: \$3750 (ПКС: \$12 050)	
Інфляція:	2,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-5,1
Населення:	21,8 млн

Політика президента Майтріпала Сірісени здобула підтримку на дострокових виборах у серпні 2015-го, і він реалізуватиме широку програму політичних та економічних реформ. Третя між інтересами учасників коаліції стане випробуванням для уряду, але він цілеспрямовано працюватиме на поліпшення ділового середовища, сприяння експорту й модернізації промислової бази. Підвищення прибутків і перекази гас-тарбайтерів із-за кордону зроблять більш платоспроможними споживачів та бізнес і забезпечать стаке зростання економіки.

ТАЙВАНЬ

Зростання ВВП:	2,0%
ВВП на особу: \$21 680 (ПКС: \$45 640)	
Інфляція:	1,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-0,5
Населення:	23,5 млн

Наступного року відбудуться президентські вибори, які виграє опозиційна Демократична прогресивна партія (ДПП), хоча для врядування їй, можливо, доведеться формувати коаліцію. ДПП притримується обережнішого підходу до зближення з Китаєм, ніж правлячий нині «Гоміндан», і рух до інтеграції може стати не таким стрімким. Через складнощі з отриманням земель на острові та ризик дефіциту енергопостачання у зв'язку з відмовою від атомної енергії бізнес гальмуватиме, а уповільнення в Китаї ослабить експорт.

ТАЙЛАНД

Зростання ВВП:	3,5%
ВВП на особу: \$6300 (ПКС: \$17 060)	
Інфляція:	1,7%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,4
Населення:	67,5 млн

Військова адміністрація, взявши владу в 2014 році, досягла політичної мети, приділивши заворушення і зміцнивши контроль над владою, але не спромоглася реалізувати бажаний економічний поворот. Проте повернення до стабільності, а також державні інвестиції стимулювали економіку. Вона зростає добрими темпами, хоч і значно нижчими за свій потенціал. У першій половині 2016-го триватиме розробка нової Конституції. Генерали проведуть вибори, але не раніше як 2017 року, і тільки якщо забезпечать собі залаштунковий контроль над ними.

Варті уваги. «Червоні сорочки» попереджають. Військова хунта домогалася стабільності репресіями, а не примиренням, тому опозиція «червоних сорочок», вірна колишньому прем'єр-міністрові Таксіну Чинавату, вимагатиме голосу.

УЗБЕКИСТАН

Зростання ВВП:	5,0%
ВВП на особу: \$2010 (ПКС: \$6020)	
Інфляція:	11%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,3
Населення:	31,7 млн

Президент Іслам Карімов на початку п'ятої каденції поспіль матиме економіку, що працює гірше за свої можливості, низький рівень життя й загрозу тероризму, але може принаймні не зважати на будь-які виклики демократії: його влада не слабне ще від кінця радянської доби. Уряд провадитиме реформи, які мають поліпшити умови для бізнесу і зменшити обсяг активів у державній власності, але не кваліфікується із цим і дбатиме про головний інтерес: збереження централізованого контролю. Офіційна статистика зростання гіпотетична, але економіка розвиватиметься.

В'ЄТНАМ

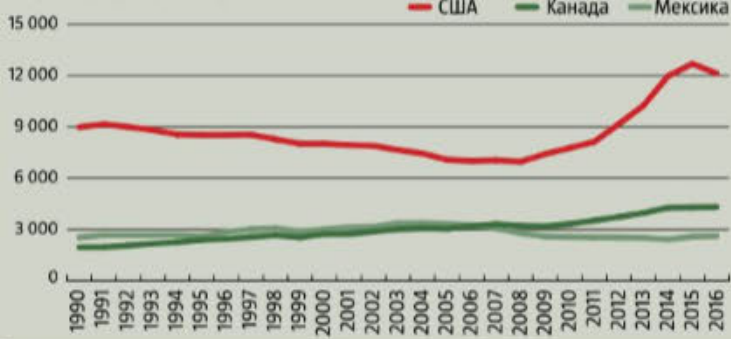
Зростання ВВП:	6,8%
ВВП на особу: \$2250 (ПКС: \$6230)	
Інфляція:	3,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,8
Населення:	94,4 млн

Керівна Комуністична партія збереться на XII з'їзд і призначить нових вождів. Якщо припустити, що близькі прихильники прем'єра Нгуєн Тан Зунга (він, імовірно, стане генсеком) зміцнять контроль над ієрархією, з'їзд пришвидшить утілення програми, зосередженої на лібералізації економіки та розвитку зв'язків із Заходом. Реформи забезпечать стаке зростання економіки.

Варті уваги. Велика сварка. Антикитайські настрої вилються на вулиці через залякування Пекіном своїх сусідів.

Північна Америка: тектонічні зсуви

Нафтовидобуток, тис. барелів/день

ПІВНІЧНА АМЕРИКА

КАНАДА

Зростання ВВП:	2,3%
ВВП на особу: \$43 730 (ПКС: \$45 390)	
Інфляція:	2,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,2
Населення:	36,3 млн

Син колишнього прем'єра Джастін Трюдо, який, утім, не має великого досвіду перебування на важливих політичних посадах, почне 2016 рік на чолі уряду більшості, сформованого Ліберальною партією після перемоги на виборах у жовтні 2015-го. Він обіцяє круту зміну політики після десятиліття провінційного консерватизму за Стівена Гарпера. Трюдо планує кейнсіанське стимулювання економіки способом створення робочих місць за державного фінансування та підвищення податків для заможних. Стимули підтримають економіку, а подорожчання нафти збільшить експортні надходження.

Варте уваги. Нафтогони в черзі. Новий уряд подбає про полегшення доступу до видобутку на нафтоносних пісках третього за обсягами розвіданого родовища у світі (в Альберті) поки що для трьох видобувників.

МЕКСИКА

Зростання ВВП:	2,8%
ВВП на особу: \$9080 (ПКС: \$17 760)	
Інфляція:	3,7%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,0
Населення:	128,6 млн

Запал розробки реформ першої половини каденції Енріке Пенья Ньето, коли було відкрито захищені протекціонізом сектори (від енергетики до телекомунікацій), поступиться фокусові на реалізації – і на протистоянні

політичному тискові, спричиненому суспільним буренням через свавілля жорстоких банд та шалену корупцію. Постійно слабка економіка аж ніяк не на користь уряду, а низькі ціни на нафту, що підкосили експорт і надходження до бюджету, не залишають простору для маневрів. Ситуація поліпшиться, коли ціни на нафту поповзуть угору.

Варте уваги. Чек-ін на пляжі. У червні в Канкуні відбудеться зустріч країн ОЕСР, присвячена цифровій економіці. Теми: інтернет, інтернет речей і взагалі всього, що може бути.

США

Зростання ВВП:	2,5%
ВВП на особу: \$57 620 (ПКС: \$57 620)	
Інфляція:	1,7%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,2
Населення:	323,9 млн

У політиці домінуватимуть праймериз: країна готуватиметься до виборів президента й конгресменів у листопаді. Барак Обама вже не може балотуватися, і тож є чимало демократів та республіканців, охочих посісти його місце. Кампанія Гілларі Клінтон спершу буксувала, але вона все одно представлятиме Демократичну партію і може стати наступним главою держави. Юрба кандидатів від республіканців швидко розвіється й залишиться хтось несподіваний (підказка: не черговий Буш). Відсоткові ставки ростимуть, але не настільки, щоб підірвати успішну економіку.

Варте уваги. Трамплін до успіху. Республіканці не висунуть Дональда Трампа, але він набере достатньо делегатів на праймериз, щоб мати голос під час остаточного вибору кандидатів.

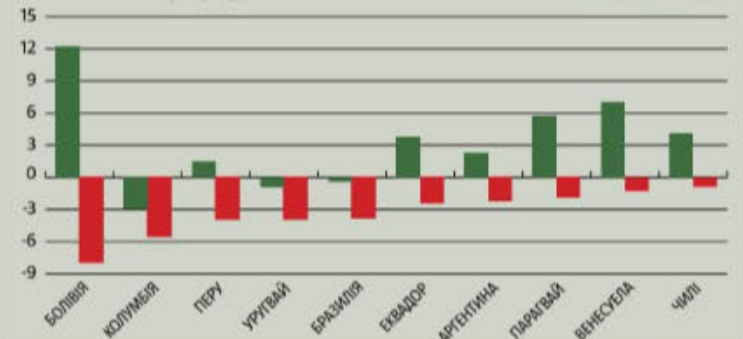

2016-Й ОСОБАХ

розслідування справи про відкати й хабарі, які пов'язують із бразильською Petrobras і правлячою Робітничою партією, показало глибину корупції та водночас зміцнило впевненість у здатності держави боротися з нею. Вести більшу частину розслідування випало судді Сержіу Морі, який, попри потужний політичний тиск, залишався наполегливим, послідовним і непохитним. Що глибше цей зонд впинається в політичну підчеревину Бразилії, то більше трясеться уряд, а ті, хто стежить за подіями в країні, тішаються, що хоча б одна інституція там працює як слід.

Латинська Америка: мінлива течія

Баланс поточного рахунку, % ВВП

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА

АРГЕНТИНА

Зростання ВВП:	1,4%
ВВП на особу: \$13 500 (ПКС: \$22 680)	
Інфляція:	25,8%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,1
Населення:	43,6 млн

У другий тур президентських виборів із незначним відривом вийшли губернатор провінції Буенос-Айрес від правлячої партії пероністів Даніель Сціолі та мер столиці від опозиційного альянсу Маурісіо Макрі – переміг останній. Його чекає тяжка спадщина: квола економіка, всеохопна корупція і зношена інфраструктура. Відновлення стабільності потребуватиме періоду економії, який стане випробуванням для населення, схильного до протестів.

вимагають відставки або імпічменту) залежить від того, хочуть конкуренти успадкувати безладдя тепер чи наприкінці її терміну в 2018 році.

Варте уваги. Лихо для Лулі. Скандал навколо фінансових махінацій загрожувє Руссефф, її Робітничій партії та шансам на повернення її наставника й колишнього президента Лулі да Сілви.

БОЛІВІЯ

Зростання ВВП:	4,3%
ВВП на особу: \$3490 (ПКС: \$6650)	
Інфляція:	4,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,0
Населення:	11,2 млн

Президент Ево Моралес та його партія «Рух до соціалізму» мають незмінну підтримку серед сільської бідноти. Конституційне обмеження щодо перебування на посаді легко скасують, тож він отримає можливість очолити країну вчетверте поспіль у 2019 році. Уряд запустить руку в резерви, накопичені протягом періоду високих цін на сировину, щоб утриматися під час економічного спаду.

ЧИЛІ

Зростання ВВП:	3,1%
ВВП на особу: \$13 240 (ПКС: \$23 450)	
Інфляція:	4,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,2
Населення:	18,1 млн

Безлад у політиці компенсує здорова економіка, а президент Мішель Бачелет і її уряд лівоцентристської «Нової більшості» утратили популярність, зіткнувшись з протестами і критикою суперників. Підвищення цін на мідь і краща торговельна кон'юнктура забезпечать стрибок у зростанні. За підтримки поріділої опозиції обложеної критикою уряд проводитиме реформи освіти та ринку праці, змінюватиме Конституцію і боротиметься з корупцією.

Варте уваги. Чорний ліс. Аборигени Мапуче, що мають претензії із приводу землі, завдаватимуть клопоту урядові. За останнє десятиліття вони спалили 130 лісовозів.

БРАЗИЛІЯ

Зростання ВВП:	-0,7%
ВВП на особу: \$7540 (ПКС: \$15 590)	
Інфляція:	6,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-7,8
Населення:	206,1 млн

Падіння боргового рейтингу Бразилії до смітєвого наприкінці 2015-го посилює негативне враження від другого терміну президентства Ділми Руссефф. Суворіше управління бюджетом після марнотратної першої каденції давало надію на стабільність, але розлютило виборців. Підтримка Руссефф різко впала, а її виживання на вершині політики (опоненти

КОЛУМБІЯ

Зростання ВВП:	3,4%
ВВП на особу: \$5880 (ПКС: \$14 140)	
Інфляція:	3,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,5
Населення:	48,6 млн

Закінчення затяжних переговорів про мир із лівими повстанцями ФАРК може стимулювати економіку, але тут є серйозні перешкоди в особі затятих партизанів, політичної опозиції та негативно настроєного суспільства. Однак саме цей діалог буде пріоритетом для президента Хуана Мануеля Сантоса, що хотів би лишити у спадок від свого правління мир. Економіку стимулюватимуть підвищення цін на сировинні товари та збільшення попиту в розвиненому світі.

КУБА

Зростання ВВП:	4,4%
ВВП на особу:	\$8610 (ПКС: \$13 220)
Інфляція:	3,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,2
Населення:	11,2 млн

Почнеться структурний перехід від революційного етатизму братів Кастро до більш відкритого режиму, який сприятиме бізнесу, за нового покоління лідерів. Символ цього переходу – відкриття Посольства США в Гавані влітку 2015 року. Економіка реагуватиме на поступове зняття американських санкцій та приплив іноземних інвестицій, які наповнять кишені споживачів і зменшать ризик опору реформам. Комуністична гегемонія не зникне, але влада децентралізується, стане більше прозорості.

Вартє уваги. Покоління 1959 року. Відхід революційного покоління позначає політичний вододіл, а боротьба наступників може здійснити хвилі.

ЕКВАДОР

Зростання ВВП:	0,7%
ВВП на особу:	\$7080 (ПКС: \$12 100)
Інфляція:	3,3%
Баланс бюджету (% ВВП):	-4,5
Населення:	15,7 млн

Лівий президент Рафаель Корреа збереже популярність серед бідного електорату, але решта втрачатиме терпець. Здешевіння нафти зашкодило економіці, залежній від вуглеводнів, і викрило неспроможність диверсифікувати її, коли ціни були високі. Незначне подорожчання чорного золота у 2016-му піде країні на користь, а конфліктне рішення щодо розробки родовищ у національному парку «Ясуні» дасть прибутки згодом. Зовнішнє кредитування (здебільшого з Китаю) амортизує фінансові труднощі в короткостроковій перспективі.

Еквадор: дешева нафта

ПАРАГВАЙ

Зростання ВВП:	3,9%
ВВП на особу:	\$4340 (ПКС: \$8980)
Інфляція:	4,7%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,4
Населення:	7,1 млн

Після шквалу реформ у першій половині каденції, зокрема в оподаткуванні агросектору й законодавстві

про приватно-державне партнерство, її друга половина дається президентові Орасіо Картесу важче. Патриції в лавах його Партії Колорадо знову нарощують вплив, змушуючи до поступку у реформах, які загрожують їхнім інтересам, а непрості союзи в нижній палаті ще більше вповільняють перетворення. Голосами лояльних йому політиків Картес може запустити конституційні зміни, які дадуть йому змогу піти 2018-го на перевибори.

ПЕРУ

Зростання ВВП:	3,9%
ВВП на особу:	\$6250 (ПКС: \$11 250)
Інфляція:	3,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-0,2
Населення:	31,5 млн

Ольянта Умала без особливих успіхів завершує президентський термін, і країна готується до виборів у квітні. Низка скандалів в уряді вилилась у відставки міністрів, підточивши популярність президента і скувавши правлячу Перуанську націоналістичну партію. Найпопулярнішою серед виборців є Кейко Фухіморі, донька ув'язненого колишнього президента, але її доганяють Алан Гарсія, що двічі був главою держави, ще один экс-президент – Алахандро Толедо, й колишній прем'єр Педро Пабло Кучинські. Економічному зростанню посприятиме підвищення цін на сировину.

УРУГВАЙ

Зростання ВВП:	3,2%
ВВП на особу:	\$15 620 (ПКС: \$22 010)
Інфляція:	8,0%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,0
Населення:	3,4 млн

Завдання президента Табаре Васкеса – зменшити величезний державний борг, не відштовхнувши при цьому союзників по лівоцентристській коаліції «Широкого фронту». Сам він поміркований і розважливо керував економікою під час першого президентства 10 років тому. Його бачення поділяють опозиційні правоцентристські групи, і це зіграє йому на руку. Через повільність реформ можливі профспілкові протести. Економічне зростання буде хорошим, особливо на тлі нестабільних сусідів.

ВЕНЕСУЕЛА

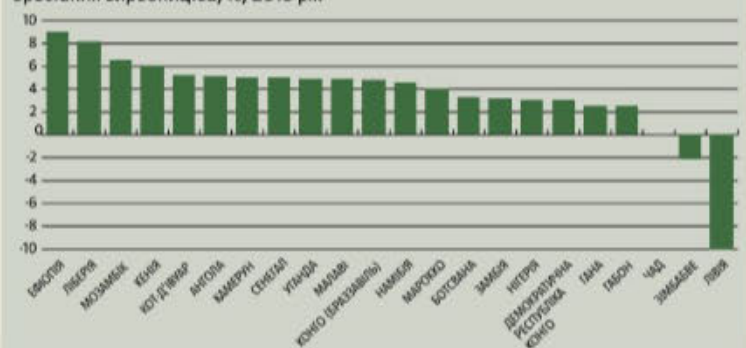

Зростання ВВП:	-6,2%
ВВП на особу:	\$16 830 (ПКС: \$15 790)
Інфляція:	129,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-10,8
Населення:	30,9 млн

Ніколас Мадуро боротиметься за те, щоб добути до кінця президентського терміну в 2018-му, попри невтішні економічні перспективи і слабку підтримку виборців. Опозиція розпорошена через власні помилки та брудну кампанію уряду. Прибутки від продажу нафти зменшилися через її здешевлення та зниження видобутку, але допомагають китайські позички. Проте рівень життя падатиме, злочинність набуватиме серйозніших масштабів, а економіка знову сильно просяде.

Африка: до успіху

Зростання виробництва, %, 2016 рік

БЛИЗЬКИЙ СХІД І АФРИКА

АЛЖИР

Зростання ВВП:	1,8%
ВВП на особу:	\$4390 (ПКС: \$14 420)
Інфляція:	4,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-7,6
Населення:	40,8 млн

Виклики демократії не похитнуть авторитарної владної ієрархії, вибудованої навколо президента (вчетверте поспіль) Абдельазіза Бутефліки; чи не найгірші його вороги – вік і квале здоров'я. Водночас посилюється соціальне напруження, ледве вдається придушити виступ джихадистів. Утрати від здешевлення нафти компенсуються коштом золотовалютних резервів.

АНГОЛА

Зростання ВВП:	4,4%
ВВП на особу:	\$4170 (ПКС: \$7400)
Інфляція:	9,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,1
Населення:	25,8 млн

Президент (від 1979 року) Жозе Едуарду душ Сантуш піде у відставку раніше від кінця каденції у 2022-му, але не у 2016-му. Тим часом його Народний рух визволення Анголи шліфуватиме образ вождя й арештовуватиме опозиціонерів, які можуть становити загрозу. Незначне підвищення цін на нафту допоможе економіці, але погані умови для бізнесу стримуватимуть інвестиції.

КАМЕРУН

Зростання ВВП:	5,2%
ВВП на особу:	\$1120 (ПКС: \$3160)
Інфляція:	2,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-4,4
Населення:	24,0 млн

80-річний президент Поль Бійя урядює вже четверте десятиліття й видається непохитним. Якщо його підведе здоров'я, через відсутність чіткого плану переходу влади до наступника вибудований за його авторитарного правління лад опиниться під загрозою, а його партія «Демократичний союз камерунського народу» перейматиметься перспективою збереження режиму. Соціальний неспокій залишиться, але він не матиме великого значення за такого репресивного державного апарату.

ЄГИПЕТ

Зростання ВВП:	4,3%
ВВП на особу:	\$3860 (ПКС: \$12 040)
Інфляція:	8,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-9,2
Населення:	86,4 млн

Від виборів до нового парламенту наприкінці 2015 року сподівалися зміцнення позицій президента Абделя Фатта аль-Сісі на тлі посилення контролю режиму над країною. Низка нещодавно ухвалених законів має на меті зробити її зручнішою для іноземних та приватних інвестицій, більше оподатковувати заможних і реструктурувати сектор електроенергетики. Це потенційні запоруки майбутнього зростання.

Вартє уваги. Газ є. Нещодавно виявлене газове родовище «Зор» може цілком задовольнити внутрішнє споживання і зламати плани Ізраїлю щодо розробки його родовища «Левіафан» із розрахунку на попит у Єгипті.

ЕФІОПІЯ

Зростання ВВП:	5,1%
ВВП на особу:	\$578 (ПКС: \$1630)
Інфляція:	8,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,7
Населення:	101,9 млн

Революційно-демократичний фронт ефіопських народів здобув на виборах 2015-го 100% мандатів, тож не дивно, що уряд не терпить критику й душитиме тліючі рухи за відокремлення. Партія продовжуватиме економічну політику, вибудовану навколо інвестицій в інфраструктуру й захисту вітчизняної промисловості від іноземної конкуренції.

ІРАН

Зростання ВВП:	6,1%
ВВП на особу:	\$6130 (ПКС: \$18 070)
Інфляція:	14,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,5
Населення:	80,0 млн

2016-й буде дуже важливим, бо скасування західних санкцій, накладених за ядерну програму, відкриє економіку. Стрімке зростання видобутку нафти – близько 500 тис. барелів за день тільки у 2016-му – змінить економічну перспективу. Іноземні інвестори поспішатимуть

знову зайти на один із найперспективніших ринків регіону. Вибори в лютому до парламенту та Асамблеї експертів (впливового клерикального органу) змінять реформістів і сприятимуть розрядженню напруженості.

ІРАК	
Зростання ВВП:	5,8%
ВВП на особу:	\$5060 (ПКС: \$14 670)
Інфляція:	2,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-9,6
Населення:	36,6 млн

Війна з «Ісламською державою» триватиме, Іраку сприятиме мовчазна співпраця між Іраном і Америкою. Але бойовики «ІД» підриватимуть безпеку навіть на відвоєваних у них територіях. Курдів на Півночі очікує економічний тиск через рекордно низькі ціни на нафту й політичний – через пошук шляхів плавної зміни влади. У дальшій перспективі стабільність вимагатиме співпраці шіїтів, сунітів і курдів; її відсутність обернеться фактичним або юридичним поділом країни.

ІЗРАЇЛЬ	
Зростання ВВП:	3,6%
ВВП на особу:	\$37 550 (ПКС: \$34 500)
Інфляція:	1,3%
Баланс бюджету (% ВВП):	-2,6
Населення:	8,5 млн

Прем'єр Бін'ямін Нетаньягу стоїть на чолі релігійно-правій коаліції, схильної до внутрішніх чвар, яка має більшість у парламенті з перевагою в один мандат. Чотирирічний термін вона навряд чи протримається. Відносини з палестинцями залишатимуться грубими й жорстокими, а ворожість Ізраїлю до зближення Заходу з Іраном не зникатиме. Надія на зростання завдяки експорту газу зашкодить відкриття великих родовищ у Єгипті.

ЙОРДАНІЯ	
Зростання ВВП:	4,0%
ВВП на особу:	\$4970 (ПКС: \$11 130)
Інфляція:	3,0%
Баланс бюджету (% ВВП):	-6,5
Населення:	7,9 млн

Король Абдалла II проведе помірну політичну реформу, щоб задовольнити деяких критиків, але в гарантуванні своєї влади спиратиметься на військо та лояльних парламентаріїв. Ймовірні спорадичні протести, але збереження режиму ніщо не загрожуватиме.

Завдяки потокам американської допомоги країна приймає 1,4 млн утікачів із Сирії.

КЕНІЯ	
Зростання ВВП:	5,5%
ВВП на особу:	\$1360 (ПКС: \$3170)
Інфляція:	5,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-8,1
Населення:	47,3 млн

Президент Угуру Кеньятта провів важливі конституційні реформи, зокрема перехід до децентралізованого врядування, яке обіцяє більшу прозорість, але й численніші суперечки за вплив між різними структурами. На черзі дерегуляція, приватизація та оновлення інфраструктури. Економіку піднімуть інвестиції, їй посприятиме й підвищення доходів домогосподарств у результаті урбанізації.

Вартє уваги. Випробування терором. Сомалійське ісламістське угруповання «Шабаб» випробуватиме безпеку Кенії.

ЛІВАН	
Зростання ВВП:	2,3%
ВВП на особу:	\$9410 (ПКС: \$15 760)
Інфляція:	1,2%
Баланс бюджету (% ВВП):	-7,6
Населення:	5,7 млн

Війна в сусідній Сирії бере гору над усіма внутрішніми питаннями, країна намагається дати раду напливу біженців та кризі безпеки на своїх кордонах. Для коаліційного уряду будуть характерними суперництво, боротьба за ключові посади й поглиблення релігійного розколу. Зростуть іноземні інвестиції – почасти завдяки компаніям, перенесеним із Сирії.

ЛІВІЯ	
Зростання ВВП:	-8,8%
ВВП на особу:	\$5290 (ПКС: \$13 930)
Інфляція:	13,9%
Баланс бюджету (% ВВП):	-28,3
Населення:	6,3 млн

Боротьба за владу між неофіційним ісламістським урядом у Триполі та міжнародно визнаним, хоч і хитким, у східному місті Байда триватиме. Джихадисти «Ісламської держави» й надалі дестабілізуватимуть країну. Постачання нафти буде нестабільним через боротьбу конкуруючих адміністрацій за контроль над видобутком.

МАРОККО	
Зростання ВВП:	4,1%
ВВП на особу:	\$3060 (ПКС: \$8220)
Інфляція:	1,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-4,8
Населення:	34,8 млн

Правляча партія утримає провідні позиції після парламентських виборів у листопаді 2016 року, але їй знову доведеться формувати коаліцію у фрагментованому законодавчому органі. Остаточні рішення залишаться за королем Мохаммедом VI. Суворі економія, необхідна для зменшення дефіциту бюджету, зумовить протести, але не такого масштабу, щоб стривожити режим.

«Боко харам» тероризує Північно-Східну Нігерію та сусідні країни з 2009 року. Але, зважаючи на повідомлення про нового ватажка руху Магамата Дауда, він може бути більш схильним до компромісу. Якщо це так, то питання на кшталт викрадення 2014 року 276 нігерійських школярів можна буде вирішувати мирно. Одна з підстав для песимізму – Дауда може не існувати: його ніколи не бачили, його не визнає рух, а головним свідченням його приходу до влади є повідомлення у ЗМІ, де президент Республіки Чад Ідріс Дебі каже, що новий провідник хоче вести переговори з нігерійським урядом. Прихильники миру сподіватимуться, що Дебі має слухність і новий ватажок не вигадка, а просто не любить камери.

2016-Й В ОСОБАХ

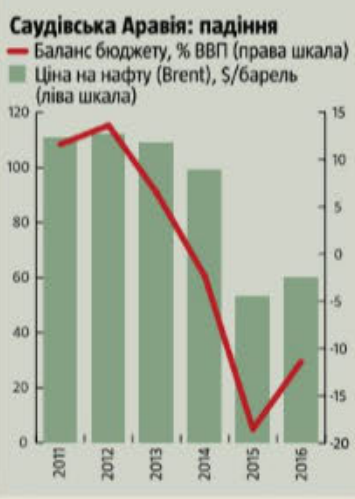
НІГЕРІЯ	
Зростання ВВП:	3,5%
ВВП на особу:	\$2750 (ПКС: \$6120)
Інфляція:	9,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-1,4
Населення:	187 млн

Новий президент Могаммаду Бугарі скористається політичним капіталом для вирішення проблем міцно закоріненої корупції, браку безпеки та низького рівня життя, але терпіння в електораті, що мав великі сподівання, виявиться небагато. Розбіжності інтересів у лавах правлячої партії стримуватимуть спроби удосконалити управління нафтовим сектором. Економічне зростання не вражатиме.

САУДІВСЬКА АРАВІЯ	
Зростання ВВП:	2,3%
ВВП на особу:	\$23 960 (ПКС: \$55 340)
Інфляція:	3,5%
Баланс бюджету (% ВВП):	-11,4
Населення:	31,1 млн

Головне завдання нового короля Салмана ібн Абделя Азіза, якого 2015-го виповнилося 80, – забезпечити передачу влади наступному поколінню правителів. Регіональне суперництво з Іраном, яке проявилось у маріонетковій громадянській війні в Ємені, може посилитись. На нафтовому ринку саудівці воюють з американськими видобувачами сланцю, але по них сильно вдарило здешевлення чорного золота.

Вартє уваги. Вибори в чадрі. На початку 2016-го почнуть засідати муніципальні ради, вибрані на перегонах, коли жінкам уперше дозволили й голосувати, й балотуватися.

ПІВДЕННА АФРИКА	
Зростання ВВП:	2,2%
ВВП на особу:	\$5900 (ПКС: \$13 530)
Інфляція:	5,1%
Баланс бюджету (% ВВП):	-3,5
Населення:	55,0 млн

Президент Джейкоб Зума прориватиметься через другу й останню каденцію, торуючи собі шлях бюджетними стимулами та промисловою політикою, що має дати поштовх економіці. Поліпшення в торговельних партнерстві сприятиме зростанню, але економіку стримуватимуть погане покриття електромережами і брак кваліфікованих працівників. Протести через безробіття й нерівність триватимуть.

СИРІЯ	
Зростання ВВП:	-1,3%
ВВП на особу:	\$1380 (ПКС: \$3910)
Інфляція:	23,6%
Баланс бюджету (% ВВП):	-11,0
Населення:	17,9 млн

Режимові Башара Асада, навіть попри допомогу Росії, буде вкрай складно втриматись упродовж наступного року. Із ним чи без, перспективи кінця війни не видно: у випадку відставки диктатора всі групи боротимуться між собою за те, щоб замінити його. Ускладнить ситуацію підтримка сторін різними міжнародними блоками: одних – Росією та Іраном, а інших – США, ЄС та країнами Перської затоки.

ЗІМБАБВЕ	
Зростання ВВП:	1,8%
ВВП на особу:	\$199 (ПКС: \$208)
Інфляція:	3,4%
Баланс бюджету (% ВВП):	-4,3
Населення:	13,2 млн

Коли 90% населення або безробітні, або перебиваються неофіційною працею, любові до багаторічного президента Роберта Мугабе буде мало. Економіка стабілізується під проводом програми МВФ, якщо тільки цьому не стануть на заваді політичні пріоритети.

Вартє уваги. Енергетичний вакуум. На ГЕС «Кариба» (головному джерелі енергії) низький рівень води. Ситуація погіршиться, якщо через «Ель-Нін'ю» в басейні Замбезі буде посуха.

Світ у цифрах Промисловість

Автомобільна промисловість 90

Оборонна промисловість 90
Енергетика 91

Розваги 91
Фінансові послуги 91
Харчова промисловість і сільське

господарство 91
Охорона здоров'я 92
ІТ: пристрої 92
ІТ: програмне забезпечення

і сервіси 92
Медіа 92
Металургія та гірнична промисловість 94

Роздрібна торгівля 94
Телекомунікації 94
Подорожі та туризм 94

10 ТРЕНДІВ БІЗНЕСУ В 2016-МУ

1 Зростання облікових ставок зіграє на руку банкам, що працюють у США. А сильний долар (у середньому \$1,10 за євро) зашкодить американським експортерам.

5 Німеччина просуває програму четвертої промислової революції «Індустрія 4.0»: роботи та сучасні прилади можуть підвищити продуктивність на 30%.

6 Після скасування санкцій Іран продукуватиме ще півмільйона барелів нафти щодня. Інвестиції почнуть надходити у все: від автовиробництва до готелів.

8 Бізнес у Росії потерпає від продовження санкцій і ціни на нафту \$60 за барель. Роздрібний продаж впав ще на 1%.

9 Китай банкує: його величезний борг зростає, а обсяг виданих кредитів збільшиться на 11%.

2 Бідна Панама. У квітні в неї буде крах і розширений канал, але обсяг світової торгівлі зростає лише на 3% порівняно з 8–9% до фінансової кризи.

3 Літня Олімпіада в Бразилії забезпечить карнавал рекламних бюджетів. Найбільший рекламний ринок Латинської Америки зростає на 11%.

4 Фармацевтичні компанії виграють від збільшення тривалості життя людини: навіть у ПАР, попри поширеність СНІДу, вона зростає до 57,2 року, у світі – до 72,7.

7 Індія не потіснить Китай, принаймні доки її роздрібний ринок утричі менший. Але попит на шкідливе для довкілля вугілля зростає там на 8%, а в Північній Америці, навпаки, впав.

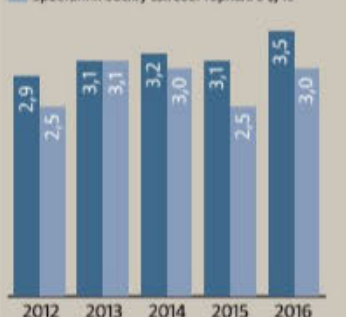

10 Від млявого попиту Китаю на сировину постраждає Австралія: коли запрацюють її велетенські СПІ-термінали, ціни на газ будуть на 40% нижчими за максимум.

БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ

Світові ВВП і торгівля

■ Зростання світового ВВП (реального за ПКС), %
■ Зростання обсягу світової торгівлі в \$, %

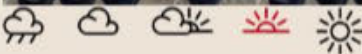

2015 рік не надихав на свята. Але в 2016-му все ж буде відчуття похмілля. Розвинені країни стануть лідерами глобального зростання, але лише на 2,3%. Найстабільнішими виявляться Японія та Європа. Країни, що споживають багато енергії, виграють від дешевої нафти.

Країнам, що розвиваються, буде складно. Росія і Бразилія ледве дихають; у Китаї компенсувати зменшення промислового виробництва допоможе сфера послуг. Обсяг світової торгівлі зростатиме помірно, але Транстихоокеанське партнерство з 12 країн, якщо його ратифікують, із часом має стимулювати торгівлю.

Прогнози на 2016-й, якщо не вказано інше. Загальні світові показники охоплюють 60 країн, на яких припадає понад 95% світового ВВП.
За даними The Economist Intelligence Unit

АВТОМОБІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Збільшення, зменшення бюджетів і винахідливість важко ув'язати в дії разом. Але це якраз випадок автовиробництва в 2016-му. Частково тому, що багато ринків, які розвиваються, не виправдовують сподівань автовиробників. У Центрально-Східній Європі 2016-го на 9% збільшає нових автовласників. Росія почне виборсуватися після кількох років на дні. В інших регіонах, що розвиваються, зростання буде на рівні 4–5%, що ледь перевищить середній світовий показник. Тим часом розвинені ринки не дотягнуть і до цього, хоча навіть 3% для Західної Європи порівняно з пострецесійними показниками – це вже свято. Особливо швидко зростатиме продаж електро-

карів – на 80% у Європі. Додатково цю динаміку простимує початок продажу «доступної» Tesla Model 3 в березні.

Повсякчас з'являтимуться нові моделі: Volkswagen у 2015–2016-му випустить близько 50 (схоже, без ПЗ, яке підробляє показники шкідливих викидів, цього року воно зіпсувало репутацію компанії). На вдосконалих глобальних «платформах» виробники дістануть доступ до стандартизованих комплектуючих, що заощадить їм гроші, але вони й далі підлаштовуватимуться під вимоги місцевих споживачів та навіть особисті уподобання клієнтів.

Міжнародні бренди зайдуть у ключові країни, що розвиваються: у Мексиці, наприклад, авторинок зростає в 2016-му на 8%. На китайському ринку діє правило «пан або пропав». Через боротьбу із забрудненням довкілля і нервозність споживачів там варто очікувати лише 5% зростання. І все ж авторинок Північної Америки, як і раніше, переважатиме американський, де продаж трохи сповільниться.

Варті уваги. General Motors. Поки Індія відроджується, успіхи GM там тьмяніють.

Щоб запобігти спаду, автовиробник увів у ринок \$1 млрд інвестицій. Але, відкриваючи один завод, закрити інший: у нього забагато непотрібних потужностей. Завдяки експорту дешевих авто, випущених в Індії (а ще в Мексиці, Бразилії та Китаї), на менші ринки компанія заощадить більше.

ОБОРОННА ТА АЕРОКОСМІЧНА ГАЛУЗІ

Airbus і Boeing намагаються вихопити один з одного довгострокові контракти. Але в обох уже є рекордні замовлення, які ще треба виконати: 2016-му вони мають випустити понад 1,4 тис. комерційних літаків – неба вистачить на всіх. Конкуренти з

Рестрація нових легкових автомобілів

Зміни в 2016 році порівняно з 2015-м, %

2016 РІК У ФОКУСІ

Велика кількість компаній – від малих стартапів до General Electric, Google і китайської Baidu – пришвидшують революцію медтехнологій. Галузь генерує сотні мільярдів доларів прибутків, а цифровий наступ у ній тільки починається. Перспективний напрям – «мобільне здоров'я» (незабаром – «м-здоров'я»). Це портативні технології на кшталт міні-сенсорів, які дадуть змогу стежити за життєвими показниками через смартфон. Імпланти рогівки коригуватимуть зір, роботи допомагатимуть хірургам, поширюватимуться нанотехнологія, яка прицільно вбиває ракові клітини. Одного дня комп'ютери, вмонтовані в голови людей, зможуть підключатися до біологічних імплантатів і запускати генетичні процеси, які активують самолікування чи запобігатимуть тромбозу. 3D-принтери зможуть друкувати протези і швидкодіючі пігулки.

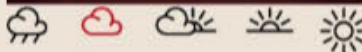
країн, що розвиваються, балансу сил наразі не змінять.

Потреби авіаперевізників на ринку, що розвивається, зростатимуть, хоча низькі ціни на нафту не сприяють попиту на економічні літаки (Moody's прогнозує збільшення поставок машин на 2%). Особливу вагу матиме військове виробництво, зокрема замовлення західних компаній. Прогнозувати витрати на оборону США (на них припадає 2/5 усіх видатків у цій галузі) – невдячна справа. Багато залежить від того, чи погодиться Конгрес на перевищення встановленого ним ліміту \$498 млрд. У скрутні часи слід очікувати, що він і далі гризтиметься щодо цього питання. А загалом світові витрати на оборону можуть трохи зменшитися або лишитися на нинішньому рівні.

На щастя компаній, які спеціалізуються на ВПК (на відміну від інших галузей), країни, що розвиваються, швидко озброюватимуться. Через підйом Ірану після зближення із Заходом його сусіди зміцнюватимуть свої збройні сили. В Азії продаж зброї стимулюватиме напористість Китаю. У 2016-му влада Філіппін збирається інвестувати в модернізацію своїх відсталих ЗС удвічі більше, а Південна Вієтнам витратить на те саме в 50 разів більше, ніж Філіппіни.

Варті уваги. Небосхил. Маневри Росії та потреба Європи в моніторингу кризи біженців стимулюватиме попит на дрони. Однак європейські технології навряд чи далеко втечуть від нинішнього рівня, тож зберігатиметься залежність від Ізраїлю та США. Іспанія в 2016-му за €25 млн (\$28 млн) купить чотири американські дрони-розвідники Reaper (бюджет на закупівлю безпілотників на п'ять років – €171 млн).

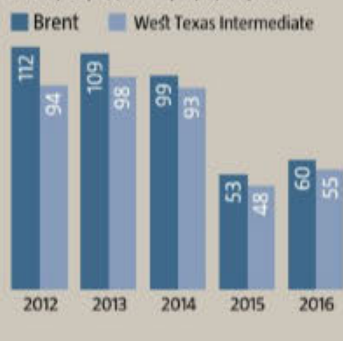
ЕНЕРГЕТИКА

Тут очікується поживлення пропозицій. У 2016 році світове споживання енергії зростає на 2,5%. Серед нафтовиробників активізується протистояння між традиційними добувачами з Перської затоки, яким нафта обходиться дешево, та революційними, але по вуха в боргах американськими сланцевими компаніями. Поки що намір Саудівської Аравії утримати свою частку ринку, викачуючи величезні обсяги нафти, похитнувши позиції небезгатових сланцевих гравців. Однак ця стратегія найближчим часом триматиме ціни на місці. Сланцеві нафтові компанії знаходять більше варіантів заощадження на видобутку. Чимало з них матимуть труднощі через підняття відсоткових ставок у США, але нафта West Texas Intermediate за середньої ціни \$55/барель лишатиметься переважно прибутковою; видобуток чорного золота 2016-го в США впаде лише на 4,5%.

Brent (\$60/барель) пропонує купити перспективи шельфовим операторам, неблизькосхідним членам ОПЕК і

Ціна на нафту Brent, середня за рік, \$/барель

канадським компаніям, що працюють на нафтоносних пісках. Їхні позиції погіршуватимуться, адже Іран після скасування санкцій у 2016-му вичакуватиме додаткові 470 тис. б/д. З огляду на зростання пропозицій чорного золота до близько 96 млн б/д інвестиції в нафтовидобувну промисловість зменшуватимуться.

На газових ринках сланцева «революція» США сьогодні є даністю. Вона охопить і поставки скрапленого газу. У 2016 році його активно продаватимуть американські, малайзійські та австралійські заводи. Нафтові компанії парируватимуть, але багато нових проєктів із будівництва терміналів для скраплення відкладуть у шухляду.

Виробників вугілля втішить Індія, адже споживання там зростає на 8%. Відновлювана енергетика відхопить 14% світового споживання за допомогою регуляторів.

РОЗВАГИ

Американські фільми пропагують ідею, що в усьому треба покладатися на себе. Тим часом Голлівуд активніше звертається до азійських цінностей співпраці та гармонії, пристосовуючись до змін в індустрії. У 2016-му прибутки у світовому кіно, за даними PwC, зростуть на 5% – до \$44 млрд. Панування американського ринку (\$12 млрд) і відповідно Голлівуда збережеться. Але серйознішу роль відіграватимуть місцеве кіно й аудиторії ринків, що розвиваються. Збори від фільмів у Бразилії та Аргентині зростуть на 8–9%. На особливу увагу заслуговує Китай: тамтешня кіноіндустрія (зараз удвічі менша за американську) зростає в 2016-му на 15% – до близько \$6 млрд. Щоб подолати протекціоністські бар'єри китайського ринку, голлівудські студії скооперуються з місцевими. Одним зі спільних проєктів є «Панда Кунг-фу 3», що має вийти в січні 2016-го. Над ним працюють DreamWorks Animation і створена за її участю китайська компанія.

Дедалі більшу загрозу для кіно в країнах із хорошим інтернет-покриттям становить любительське відео (при-

2016 РІК У ФОКУСІ

Netflix улаштувала революцію в телебізнесі (як колись iTunes у музиці), дозволивши глядачеві платити не за комплексний, а цільовий контент. Проте прибутки фірми падають, бо купувати готовий фільм щоразу дорожче, а інвестувати у виробництво власного (як-от «Картковий будинок») теж недешево. Продавець кіно вроздріб шукає вихід в агресивній експансії. 2015 року в США компанія мала 43 млн абонентів, за кордоном – 25 млн. До 2016-го планує бути представленою в 200 країнах. Але в Індії на її роль претендують належні Рупертові Мердоку Star India і боллівудська студія Eros International. Поки бюрократія перешкоджає дебюту Netflix у Китаї, місцеві Alibaba та Beijing Gehua CATV Network втілюватимуть власні стримінгові амбіції. А на батьківщині на мережу наступає Amazon зі своїм стримом. Тож майбутнє пропонує Netflix цілий набір проблем.

бутки від нього зростають на 14%). Хоча там, де швидко зростають прибутки, місце є і для тих, і для інших.

Онлайн-ентертейнмент переманює рекламні гроші. У 2016-му сегмент забере собі на 22% більше реклами, яка в іншому випадку потрапила б на ТВ. Але прибутки від телереклами з індустрії не тікатимуть. Хоча телебосам доведеться пристосувати бізнес-моделі до цифрової епохи (див. «2016 рік у фокусі»).

Варті уваги. Поп-бульбашка? Крихкі вінілові платівки немов спростовують закони тяжіння й самого часу. За оцінками IFPI, їх продаж упродовж останніх 10 років зростає (до \$347 млн у 2014-му). Але надмірний оптимізм тут зайвий: платівки дорогі, а стрим дешевий або безплатний. Музиканти нарікають на дефіцит виробників вінілу.

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

Минуло вісім років після кризи, а багато банків не відійшли досі. Кредитування зростає до 7%, але (на радість усім нам) це далеко від двозначних докризових висот. Роботу фінансистів у багатьох секторах – від бірж до страхування – потроху крадуть комп'ютери. Більше страху наганяє посилення регулювання, що означає зменшення прибутків. У 2016 році стануть жорсткішими глобальні вимоги до достатності капіталу Базеля III.

Банківські кредити й депозити

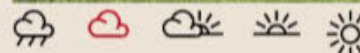
У липні 2016-го дедлайн приведення банківських операцій у відповідність до норм «правила Фолькнера». Воно має на меті заборонити торгові операції за рахунок власних коштів («пропрітарну торгівлю»), але в банків настільки заплутані глобальні мережі, що простежити дотримання норм украй важко.

Завдяки підвищенню облікової ставки в США тамтешні банки отримують більшу відсоткову маржу й примножать прибутки. Але це струє ринок, що додасть їм клопотів. Британські регулятори вирішать, як фінансовим розмежувати розміщення депозитів та більш ризикований інвестиційний банкінг. Для диверсифікованих установ на кшталт HSBC виконання такої вимоги обійдеться в мільярди доларів. Хтось із кредиторів забіжить наперед правил: Barclays збирається встановити більшість внутрішніх розмежувань до I кварталу 2016-го. А кілька західних банків уже починають згоратися: Королівський банк Шотландії виходить зі США і скорочує інвестиційний напрям.

Кредитувальники на ринках, що розвиваються, ширше розправлять крила. Китайські чиновники спробують лібералізувати відсоткові ставки, але вручну стримувати зростання кредитування (яке, втім, сягне 11%). Споживачі у країнах, що розвиваються, як і на Заході, виграють від поширення технологій, особливо мобільного банкінгу.

Варті уваги. Роботорадники. Поки фінансисти втрачають довіру, їхні місця на Волл-стріт завойовують віртуальні консультанти: клієнт деталізує фінансові цілі та інструменти, а комп'ютери розробляють інвестиційну стратегію, тоді відповідно до неї торгують і моніторять ціни на активи. Штучний розум не їздить на розкішних авто, тож у ролі консультанта дешевший. І помилок, притаманних людині, не робить.

ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ І СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

2016-й рік стане поворотним для ринків, орієнтованих на сільське гос-

подарство. Країни, що розвиваються, як ніколи потребують продуктів. Однак уже кілька років вони дешевшали через рекордні врожаї зернових, а 2015-го був повний обвал цін. Фермери нарешті зреагують на такі зміни, переходячи на інші культури та дешевше виробництво. Експерти застерігають, що Ель-Ніньйо (різкі перепади температур у Тихоокеанському регіоні) може 2016-го видатися особливо суворим. Найбільшу загрозу він становить для продовольчої безпеки Індії, де сезон мусонів не приніс удасть вологи, а також для Австралії. Урожай пшениці, кукурудзи та соєвих бобів у 2016 році навряд чи буде значним, але врожай рису збільшиться, хоч і несуттєво. Індекс споживчих цін від Economist Intelligence Unit (EIU) 2016 року зростає на 2,1%. Можна очікувати підвищення цін на необроблену сільськогосподарську продукцію.

Незначне підвищення цін на продовольство буде зумовлене слабким підвищенням цін на нафту. Це характерна тенденція, особливо у випадку продуктів на кшталт цукру (виробництво з використанням енергії). Ціни на нього «зависнуть» на рівні, удвічі меншому за півторий у 2011-му. Загалом відновлення цін на продовольство буде слабким. Одна з причин – нестабільність у Китаї, а також втручання урядів. В останні роки уряди країн Південно-Східної Азії підтримували виробників каучуку, скуповуючи в них надлишок продукції. Відтак накопичилися запаси, які використовуються не за один рік. У Таїланду неприємності через рис. Нещодавно Китай для своїх заводів закупив бавовни більше, ніж його річна потреба; тепер світові запаси становлять 4/5 обсягу, що використовується за рік у світі. Ціни на бавовну знизяться 2016-го на 3% – це добрі новини хоча б для виробників текстилю.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Старіння населення ускладнює роботу систем охорони здоров'я, але збільшення тривалості життя у світі до 72,7 року 2016-го є позитивною тенденцією. Особливо в Південній Африці, де тривалість життя і далі зростає завдяки успішній боротьбі з ВІЛ – непогане тло для липневої конференції «СНІД 2016» у Дурбані. На радість медичним і фармацевтичним компаніям, старіння і зростання чисельності населення, а також покращення (і відповідно подорожчання) та поширення медичних послуг зумовлять збільшення витрат на них у 2016-му на 4% (у доларах). Мережі медустанов поширяться в Індії: країна буде системою страхування. У Китаї остання зростає на 12%, тож більше охопить сільську місцевість, а багатші містяни ходитимуть до приватних лікарів.

Однак витрати на охорону здоров'я все одно лишатимуться на рівні 10%

Витрати населення на здоров'я

Зміни в 2016 році порівняно з 2015-м, %

світового ВВП. Уряди тиснутимуть на медустанови, щоб ті зменшували видатки й показували реальну вартість лікування. Дасться взяти й міжнародна конкуренція за професіоналів. Та найсильнішого удару економія завдаватиме по фармацевтичних компаніях. 2016 року їхні продажі зростуть загалом на 3%, а прибутки будуть нерівномірними. Деякі великі корпорації процвітатимуть, інші занепадатимуть. 2016-го спливе термін дії американських патентів на препарат від ревматоїдного артриту Humira компанії AbbVie й на Crestor для зниження рівня холестерину від AstraZeneca. Усе це, а також нав'язана урядом економія сприятиме виробникам дешевших стандартних препаратів. Однак без інновацій нікуди: 2014 року в США запатентовано 41 новий препарат – найбільше з 1996 року.

Вартість уваги. Контроль витратів. Видатки США на охорону здоров'я зростають на 4%, зокрема завдяки фінансуванню в межах програми Obamacare. Стартує програма бюджетної економії: у вигляді «цільових виплат» лікарням, що залежатимуть від якості та вартості лікування. Але видатки США на охорону здоров'я лишатимуться на рівні 17% ВВП, тобто найвищими у світі.

ІТ: ПРИСТРОЇ

Коли провідний виробник ПК заявляє

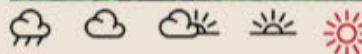
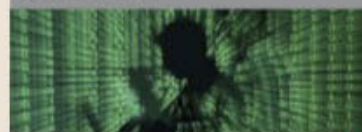
про рекордну частку ринку (20%), а тоді звільняє кожного 20-го працівника, прогнози по галузі невтішні. Lenovo вчинив так у серпні 2015-го, щоб заощадити \$1,35 млрд за рік. Але й після того компанія залишиться вразливою (конкуренти теж). Безплатний апгрейд до Windows 10 призведе до падіння продажу ПК: за даними IDC, 2016 року воно становитиме 1% на тлі зменшення попиту на настільні ПК. Попит на вже старомодні планшети похитнуть фланшети (смартфони з великим екраном) та ноутбуки з тачскрином. Конкуренцію

на ринку підігріватиме масова поява ноутбуків «два в одному» зі знімним екраном, відтак ціни в цій категорії впадуть, а продаж підскачуть. Та навіть вкупі з цими гібридами загалом продаж планшетів у 2016-му зменшиться на 11%.

Зі скрути виробників «заліза» зловішатимуться компанії, які скуповують технічне обладнання, і домагатимуться вигоди для себе. Вони вже шукають радше ПЗ, аніж «залізо», тобто комплекти з комунікаційним обладнанням (роутерами, комутаторами тощо). Загалом воно згенерує продажів на \$780 млрд, тобто на 4–5% більше, стверджує консалтингова компанія Forrester. Фірми купують його, зокрема й планшети, для роботи в бізнесі. Apple не без труднощів спробує заробити на цій тенденції з новими завеликими iPad Pro.

Вартість уваги. Індустрія 4.0. Звучить як чергове слівце з тієї самої опери, що й безліч інших модних термінів: інтернет речей, 3D-друк. Індустрія четвертого покоління, яку благословили в Німеччині, пропонує зазирнути в майбутнє, де розумні машини керуватимуть заводами. У деяких галузях продуктивність від цього може зрости на 30%. А в найближчому майбутньому, у 2016-му, продаж систем автоматизації виробництва може перевищити \$200 млрд.

ІТ: ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СЕРВІСИ

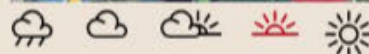
Колись компанії витрачали на ІТ обережно, з прицілом на обслуговування наявних технологій і зменшення витрат. 2016 року інвестиції зсунуться в бік розвитку функціональних можливостей для наступальних позицій. Витрати на технології регулювання потоку цифрової інформації зростуть на 18%, повідомляє Forrester. Сюди входить аналітика: IDC прогнозує, що річні витрати на великі дані підскачуть 2016 року на чверть і сягнуть \$25 млрд. Розвиток програм для бізнесу гратиме на руку Apple, яка прагне зайти в корпоративний світ із купкою нових програм. Утім, старожили в цій категорії (наприклад, Microsoft) – непрості суперники.

Неймовірно зростуть доходи від продажу ПЗ як сервісу – дешево, через хмарні технології (до більш ніж \$100 млрд). Відмова бізнесу від дата-центрів та розробки ПЗ на замовлення на користь стандартизованих програм із хмари вдарить по аутсорсингових компаніях. Але за своє майбутнє тривожаться навіть хмарні провайдери та лідери ринку на кшталт Amazon. Світові видатки на безпеку зберігання даних у хмарі зростуть 2016 року на 50%, а одним із найпопулярніших напрямів буде шифрування інформації.

Безпеку навперейбій пропонуватиме чимало дрібних компаній (у деяких працюють підприємливі колишні шпигуни) – у хмарі надувається бульбашка?

2016 року, за прогнозом Forrester, видатки на ІТ у США та світі зростуть на 6%. Бразилія приєднується до групи країн – активних споживачів технологій на кшталт Ізраїлю, Індії та Китаю.

Вартість уваги. Революція доставки. Колишні скуповуватися йшли до крамниці, сьогодні вистачить смартфона й дивана. Серед служб, що відправляють товар до адресата, і далі домінують велетні на кшталт Amazon, і потіснити їх буде важко. Однак нові конкуренти пропонують термінову доставку: вони співпрацюють із роздрібними торговцями і наймають підрядчиків для купівлі та доставки товарів. Приклади: онлайн-служба доставки продуктів Instacart та універсальний магазин Postmates.

Рекламисти люблять парні роки: на них припадають грошовиті спортивні події та виборчі кампанії в США. Олімпіада 2016 року в Бразилії приведе до карнавалу рекламних бюджетів на тлі зростання найбільшого рекламного ринку Латинської Америки на 11%. У США медіа-магнати чекатимуть за телерекламу від кандидатів більше, ніж отримала в 2012-му (\$868 млн). PwC прогнозує зростання прибутків від реклами у світі на 5% – до понад \$1,9 трлн. Його стимулюватиме передусім цифрова реклама, яка чи не найбільше вдарить по друкованих ЗМІ. Песимісти щодо перспектив преси перейматимуться тим, що, за даними eMarketer, американські рекламисти витратять 2016 року \$20,4 млрд на «програмовану» рекламу, що вдвічі більше, ніж 2014-го, і майже 2/3 усіх витратів на цифрову рекламу в США. У поєднанні з аналітикою даних це значно здешевить і пришвидшить продаж та купівлю реклами, але газети бояться, що їх при цьому обділять.

Доходи ЗМІ

У світі, \$ млрд

ФРАНЦУЗЬКА АХА – страховий бренд № 1 у світі

СТРАХУВАННЯ

ЗМІНЮЄМО / стандарти

Міжнародне агентство Interbrand опублікувало рейтинг найдорожчих світових брендів 2015 року Best Global Brands.

Трійка лідерів не змінилася. Перше місце в списку, як і попереднього року, посідає Apple із ринковою вартістю бренду \$170,3 млрд. Порівняно з 2014-м він подорожчав на 43%. На другому місці Google (\$120,3 млрд). Закриває першу трійку найдорожчих брендів Coca-Cola (\$78,4 млрд). На відміну від своїх попередників гігант сектору виробництва товарів повсякденного попиту втратив 4%.

До топ-10 входять також Microsoft (\$67,7 млрд), IBM (\$65,1 млрд), Toyota (\$49,1 млрд), Samsung (\$45,3 млрд), General Electric (\$42,3 млрд), McDonald's (\$39,8 млрд) і Amazon (\$37,9 млрд).

Брендом № 1 у страховій галузі стала французька АХА. Вона ввійшла в топ-50 найкращих глобальних брендів (48-ме місце), випередивши Nissan, Gucci, Danone, Nestle, Siemens, Porsche та інші й посівши 4-те місце в рейтингу найкращих французьких брендів серед усіх галузей, при цьому вартість бренду зросла на 14% і становить \$9,3 млрд.

Особливо було відзначено деякі ключові досягнення АХА у 2015 році. АХА розширила свою мережу в Азії, Латинській Америці та Африці, пришвидшила digital-трансформацію, збільшила свою присутність у соціальних мережах, уклавши партнерські угоди з Facebook і LinkedIn, закріпила бренд АХА в царині мобільних пристроїв, запустивши програму «Моя АХА» тощо. АХА Group почала співпрацю із BlaBlaCar, європейським лідером зі спільного використання автомобілів, та Endeavor, недержавною організацією, яка допомагає підприємцям у країнах, що розвиваються.

«Ми дуже пишаємося тим, що бренд АХА визнаний страховим брендом № 1 у світі сьомий рік поспіль і ввійшов до 50 найкращих світових брендів. Він для нас більше ніж логотип, адже поєднує в собі наші місії, цінності, корпоративну відповідальність, історію, все, що ми відчуваємо й робимо в цілому світі щодня, – сказав Філіпп Вотле, голова правління СК «АХА Страхування». – Міжнародне визнання бренду АХА є для клієнтів хорошим підтвердженням нашої сили та лідерства не тільки в Україні, а й у всьому світі».

За останні два роки АХА піднялася на 11 пунктів у рейтингу й підвищила вартість бренду на 30%.

АХА Group (Франція) – світовий лідер у сфері страхування та управління активами. Сьомий рік поспіль АХА є страховим брендом № 1 у світі. У 2014 році вона визнана найкращим зеленим страховим брендом. Понад 157 тис. працівників щодня обслуговують 103 млн клієнтів у 59 країнах.

Топ-10 найдорожчих брендів світу в 2015 році

(за версією Interbrand)

№	Бренд	Вартість бренду, \$ млрд
1	Apple	170,28
2	Google	120,31
3	Coca-Cola	78,42
4	Microsoft	67,67
5	IBM	65,10
6	Toyota	49,05
7	Samsung	45,30
8	GE	42,27
9	McDonald's	39,81
10	Amazon	37,95

Топ найдорожчих брендів світу в 2015 році

(за версією Interbrand)

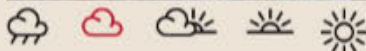
№	Бренд	Вартість бренду, \$ млрд
48	AXA	9,25
49	Nissan	9,08
50	Gucci	8,88

В Україні французька АХА Group представлена компанією «АХА Страхування». За підсумками шести місяців 2015 року «АХА Страхування» посідає перше місце на ринку за зібраними страховими преміями з КАСКО та за обсягом страхових виплат із КАСКО (дані журналу Insurance TOP), компанія визнана лідером автострахування (Національна премія журналу Insurance TOP) та корпоративного страхування (рейтинг журналу Insurance TOP).

Однак у 2016-му будуть підстави й для оптимізму. На ринках, що розвиваються, аудиторія газет розширюватиметься завдяки підвищенню грамотності, економічному розвитку й збільшенню чисельності населення. Половина світового накладу газет виходитиме в Китаї та Індії. І там, і там їхні прибутки зростуть на 7%. Перспективи поліпшуються й на багатьох розвинених ринках. Старші читачі залишаться лояльними до старомодних друкованих видань, а прибутки від цифрового контенту більш ніж компенсують падіння продажу паперового. Загалом у 2016-му видатки на рекламу в газетах зменшаться на 0,4%, а в журналах зростуть на 0,5%.

Варте уваги. Війна в мережі. Назріває конфлікт навколо онлайн-реклами. Улюблена зброя – блокування. Приблизно 5% користувачів ПК встановлюють для цього спеціальні програми. А загалом аудиторія дедалі більше битиме рекламників у найболючішу точку – мобільний інтернет. Наприклад, Apple запустила нову операційну систему iOS-9, що блокує рекламу, яка з'їдає пам'ять. Тим часом телеком-фірми злі на Google і подібних до неї за те, що ті не діляться прибутками від реклами, які заробляють виключно завдяки їхній дорогій інфраструктурі.

МЕТАЛУРГІЯ ТА ПІРНИЧА ПРОМИСЛІВІСТЬ

Ринками сировини блукатиме тільки привид колишнього попиту від Китаю. Багато років він енергійно стимулював інвестиції у видобуток легкодоступних покладів корисних копалин. Але з відмовою китайської економіки від інвестицій в інфраструктуру й слабеньким попитом інших ринків, що розвиваються, великий постачальник міді Glencore прислухається до поради свого гендиректора: «Лішіть під землею – її можна видобути коли завгодно». Відтак компанія зменшить виробництво міді, ціни на яку різко впали, на 400 тис. т за 18 місяців. Те саме робитимуть інші.

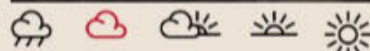
І запізно стимулювати надто мізерне подорожчання сировини в 2016 році. З огляду на щойно завершені проекти трохи збільшаться пропозиції основних металів. Ціни на рафіновану мідь упадуть на 1% через збільшення її запасів, а загалом індекс цін на промислову сировину зросте тільки на 2,3%.

Попри зниження цін і застаріле виробництво в багатьох регіонах, світова пропозиція алюмінію зростатиме й ціни 2016-го мають упасти на 7% – приблизно до рівня початку 2015-го. На ринку металу чергове втручання держави: Індонезія заборонила експорт олов'яної та нікелевої руди, щоб змусити виробників працювати

на батьківщині, де більша додана вартість. Нішу зайняли виробники на кшталт М'янми й Філіппін. У 2016 році пропозиція обох металів дещо зросте.

Варте уваги. Втрачено блиск. Після підвищення облікової ставки в США більших прибутків шукатимуть в інших місцях, що створить тиск на вартість золота. Спотові ціни на цей метал досі значно вищі за докризові, тож падати є куди. Якщо, звісно, невизначеність в інших країнах – на китайських біржах чи через європейські проблеми – не відволоче спекулянтів.

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ

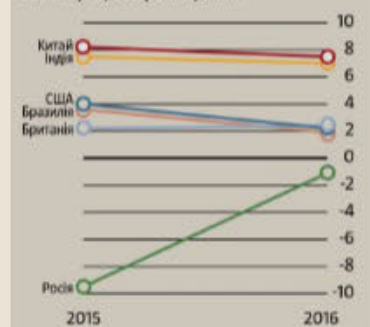

Європейська економіка видужує, але поки ще не зовсім здорова – це видно за настроями споживачів, які не поспішатимуть до крамниць у 2016-му після років рецесії та економії. Навіть у порівняно успішній Британії економія буде в конфлікті зі споживанням, тож роздрібний продаж зросте тільки на 2% у реальному вимірі. Підвищення мінімальної зарплати докине грошей у кишені споживачів, але забере в держслужбоців через зменшення зарплат. Від усього цього виграють дисконтні магазини (як, до речі, і в Японії).

Зростання в США опиняться в лещатах споживання, які ще більше стиснуться через підвищення податків, і становитиме лише 2%. Прикро, але для виробників, які поглядають на ринки, що розвиваються, Бразилія і Росія у скруглі. Натомість глобальні торговельні ланцюги зосередяться в Азії. Підприємці ринуть у Китай, де продаж зросте майже на 8%. Сутужно «зайдам» доведеться в онлайн, на рідному полі Alibaba. Е-торгівля в Китаї вже інтенсивніша, ніж будь-де. Половина її припадає на мобільні телефони: за даними консалтингової компанії iResearch, 2016-го е-комерція зросте на 30% і сягне близько \$800 млрд. Alibaba намагатиметься вирішити логістичні проблеми на сільських територіях Китаю, щоб компенсувати зменшення прибутків у містах.

Роздрібний продаж

Зміни у %, вибрані країни

Економіка Піднебесної сповільнюється, тому значний інтерес викличе Індія (зростання очікується на рівні 7%). Її ринок електронної торгівлі в менших масштабах дещо подібний до китайського, але з 2014-го кількість онлайн-покупок майже потроїться – до понад 100 млн у 2016-му. Інвестори очікуватимуть можливого виходу на біржі таких лідерів індійської е-торгівлі, як Snapdeal та Flipkart.

Варте уваги. Гендерно нейтральний шопінг. Деякі крамниці відмовляться від структурування товару за статтями. Модні бренди вже багато років випускають одяг унісекс, а британський універсал Selfridge's ліквідував чоловічі й жіночі секції, «зливши» все в один простір для обох статей – Agender. Згодом цей майданчик може бути виділений в окремий магазин.

ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

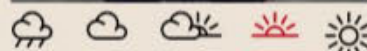
Біда для телекомунікаційних компаній, що мусять якимось відбивати довгострокові інвестиції та реагувати на швидкоплинні забаганки споживачів: у 2016-му швидко й без кінця-краю розвиватиметься інфраструктура для широкоплатного інтернету, адже доступу до нього не мають 85% населення світу. Зменшення традиційних прибутків від стаціонарних послуг стимулюватиме компанії дедалі активніше займатися бродбандом і мобільним зв'язком. Кількість абонентів останнього в 60 найбільших країнах перевищить 6 млрд.

Прокладання потрібних кабелів та будівництво іншої інфраструктури – колосальне завдання. Vodafone (другий за розміром оператор мобільного зв'язку в світі) вклав £19 млрд (\$29 млрд) у розвиток 4G; £9 млрд. призначено 2016 року на капітальні інвестиції. Оскільки пристосування до цифрової доби вимагає фінансових затрат, багато великих операторів прагнуть об'єднувати ресурси й активи для удосконалення своїх мереж. Анти-монополійні регулятори в Європі та Америці бояться, що така консолідація зашкодить споживачам.

У Китаї – на головному ринку мобільних телекомунікацій – ситуація інша. Тамешні підприємства слухняно створюють середовище, у якому 4G поширюватиметься швидше за популярне відео. Тому тривожне вповільнення попиту на смартфонів в Піднебесній може виявитися короткочасним. За даними Bernstein Research, China Mobil почне 2016 рік із приблизно 300 млн користувачів 4G. Спільно зі співвітчизником ZTE компанія сподівається запустити 5G, удесятеро швидший за 4G.

Варте уваги. Samsung проти Apple. Телефони з більшими екранами, смарт-годинник і система мобільних платежів були козирами Apple у 2015-му. Вони помітно мірою визначать успіх її головного конкурента Samsung у 2016-му. Корейська фірма дещо втратила частку ринку, проте

їй допоможе розрекламований смартфон Galaxy-7, який очкують на початку 2016-го.

2016-й буде пісним у плані цін, прогнозує агенція Carlson Wagonlit Travel. Але деякі готелі можуть сподіватися кращих часів. Завдяки міцній економіці США попит перевищить пропозицію і готельні тарифи зростуть на 4%. У Латинській Америці планується підготовка 400 нових готелів до Олімпіади в Бразилії. В Ірані після скасування санкцій дедалі більше компаній підуть слідами французької компанії Accor – першого іноземного оператора за три десятиліття, який зайшов у цю країну. Загалом, за оцінками Всесвітньої ради подорожей і туризму (WTTC) витрати на туризм у світі зростуть 2016-го на 4%.

За даними дослідницької фірми STR, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні збудують понад 0,5 млн готельних номерів – це більше, ніж у будь-якому іншому регіоні світу. Великі готельні мережі розбудовуються в Китаї, який 2016 року може сподіватися на 7% приросту туризму, – прогнозує WTTC. Попри кампанію проти корупції та «мажорного» способу життя, пропозиції категорії «люкс» там побільшає: InterContinental збирається завести в 100 міст Великого Китаю новий готельний бренд Hualuxe.

На авіаперевізників тиснутиме цінова конкуренція, але низькі ціни на пальне полегшать життя всій галузі. Компанії на кшталт China Southern та Air China швидко розширюють азійські маршрути, натомість авіакомпанії США знову зосереджуються на маршрутах у межах країни.

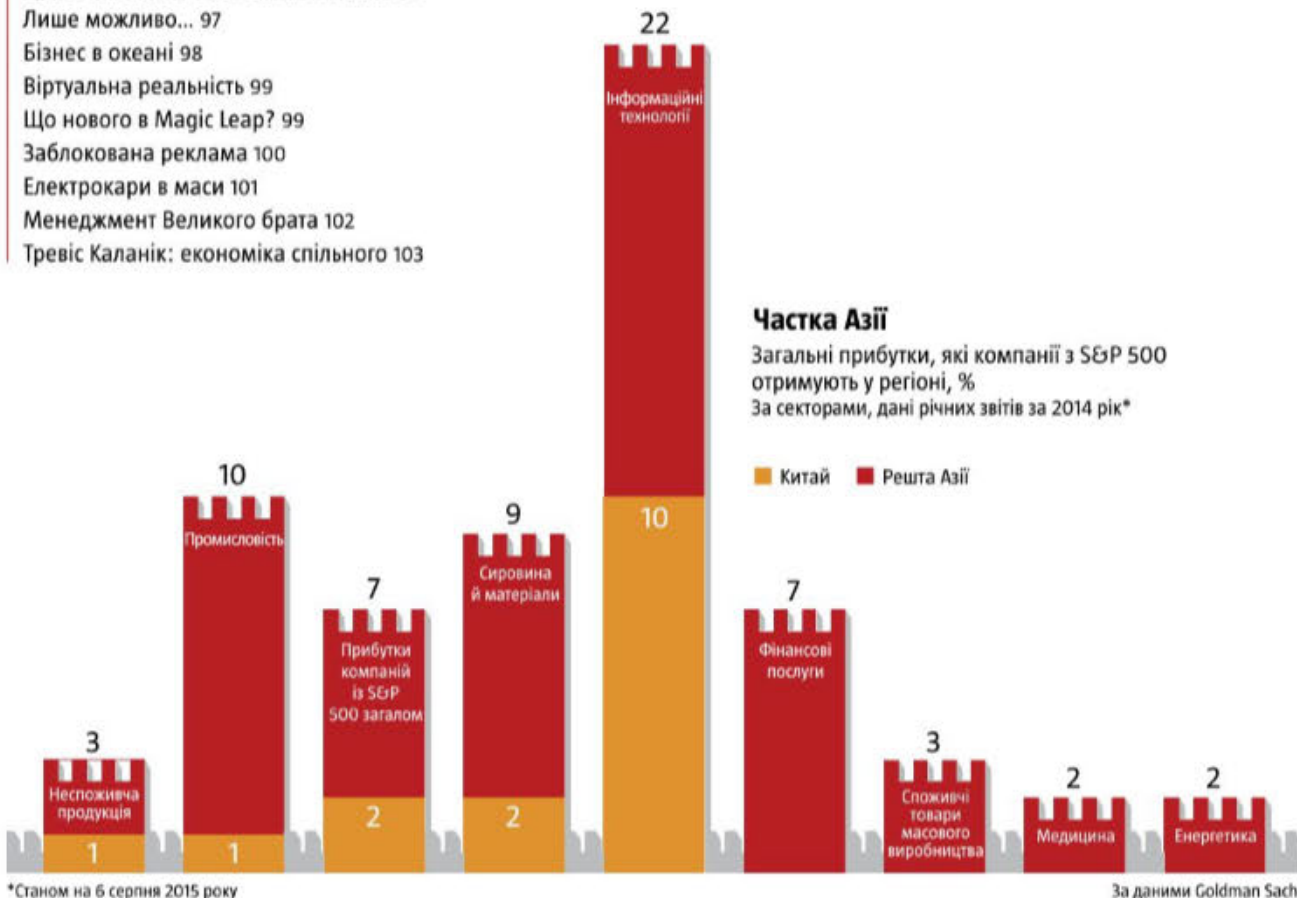
Варте уваги. Битва таксі. Революційній програмі Uber доведеться непросто. Китайська компанія Didi Kuaidi діє в 360 містах країни, де, за її словами, займає 80% ринку, і прогнозує прибутки 2016-го на рівні \$12 млрд. Тепер вона просувається за кордон через співпрацю з Lyft (головним американським конкурентом Uber), а також завдяки своєму малайзійському партнеру GrabTaxi.

Глобальні витрати на туризм

Також у розділі:

- Мобільні шопери Китаю 96
- Криза німецької економічної моделі 97
- Лише можливо... 97
- Бізнес в океані 98
- Віртуальна реальність 99
- Що нового в Magic Leap? 99
- Заблокована реклама 100
- Електрокари в маси 101
- Менеджмент Великого брата 102
- Трев'іс Каланік: економіка спільного 103

*Станом на 6 серпня 2015 року

За даними Goldman Sachs

Великий тривожний мур

Патрік Фауліс, Нью-Йорк

Світовий бізнес звикатиме до повільнішого зростання Китаю

Керівник Goldman Sachs Ллойд Бланкфейн, коли його запитують про сповільнення китайської економіки, любить нагадувати, що ХХ століття належало Америці, але й тоді її економіка часом давала збій. У 2016 році бізнес-плани по всьому світу переписуватимуться з поправкою на найнижчий від часів падіння після Тяньаньменя у 1989–1990 роках темп зростання Піднебесної. Більшість підприємців побачить, що велике гальмування Китаю не дуже йому нашкодить. Найхоробріші помітять у спаді можливості.

Звучить дивно, якщо згадати, яким важливим називали на Заході Китай у час його буму. Піднебесна – це фабрика світу. Торгові мережі на кшталт Walmart чи Ikea виробляють там 20–30% своїх товарів. Багатьом мультинаціональним корпораціям мріялося, щоб вона була ще й великим ринком для продажів та прибутків. Гендиректори почали вчити мандаринську й акцентувати в бізнес-стратегіях на гігантських обсягах китайського ринку.

Часто вони перебільшували. Після буму, що тривав 20 років, Китай генерує менш ніж 5% прибутків великих лістингових західних компаній. Менш ніж 10% прибутків усіх публічних корпорацій, зароблених на ринку Піднебесної, дістається іноземним фірмам. Загалом у 19 бізнес-структур із S&P 500 понад чверть доходу від продажів

припадає на Китай. Головно це виробники комплектуючих для технологічних галузей та Yum! Brands – власник мережі ресторанів швидкого харчування Kentucky Fried Chicken, котра на певний час, хоч як це дивно, змогла завоювати смаки китайського споживача. Продажі фірм із S&P 500 у решті країн Азії набагато більші, ніж у Китаї (див. «Частка Азії»).

Тривалий бум у Китаї став епохальним, але не революційним для ієрархії світового бізнесу. У 1980-х, наприклад, японські ідеї (як-от система організації виробництва й постачання «канбан» – «максимально вчасно») трансформували управління виробничим процесом. Китай за останнє десятиліття експортував на \$16 трлн товарів, але жодної революційної ідеї для бізнесу. Його державні підприємства потерпають від боргів і зайвих потужностей. Натомість змінює негласну світову ієрархію бізнесу поява супереліти американських фірм із ринковою вартістю від \$200 млрд, наприклад Apple (у Китаї вона продає продукції на \$30 млрд), а ще – Berkshire Hathaway і AT&T, які зважають на Піднебесну не дужче, ніж продавець хотдогів десь на Манхеттені.

Сповільнення економічного зростання в Китаї зумовить дві зміни у глобальному бізнесі

припадає на Китай. Головно це виробники комплектуючих для технологічних галузей та Yum! Brands – власник мережі ресторанів швидкого харчування Kentucky Fried Chicken, котра на певний час, хоч як це дивно, змогла завоювати смаки китайського споживача. Продажі фірм із S&P 500 у решті країн Азії набагато більші, ніж у Китаї (див. «Частка Азії»).

КОРОТКО ПРО 2016

Емірати запускають найдовший комерційний рейс без зупинок у світі: з Дубая до Панама-Сіті тривалістю 17 годин 35 хвилин

Патрік Фауліс, керівник нью-йоркського бюро The Economist

Споживачі мобілізуються

Віджай Вайтісваран, Шанхай

Найактивніше до мобільного шопінгу переходять китайці

Онлайн-шопінг виник на Заході, але його майбутнє визначає Китай. 2013 року тамтешній ринок інтернет-торгівлі випередив за обсягами американський. Місцевий гігант електронного шопінгу Alibaba проводить більше транзакцій, ніж Amazon та eBay разом. А тепер Піднебесна окреслює ще й майбутнє мобільної комерції. У 2016-му на цей сегмент уперше припаде більш ніж половина всіх купівель через інтернет у країні. У 2014-му китайці придбали товари у роздріб через смартфони, планшети й інші портативні пристрої на \$180 млрд. Це приблизно 38% усієї електронної торгівлі в країні за рік. Таку оцінку зробила аналітична компанія eMarketer, яка очікує, що у 2016-му відповідна цифра підскочить до \$506 млрд, тобто близько 56% усіх транзакцій в інтернет-торгівлі.

Навіть американці, відомі любов'ю до гаджетів, здійснюють через переносні пристрої близько п'ятої частини інтернет-купівель. До 2019 року зростання частки м-шопінгу в США прогнозується до 30% усіх придбань через мережу. У Китаї це співвідношення має на той час дорости до 70% усієї онлайн-торгівлі.

Зараз більшість китайців заходять

в інтернет переважно через мобільні пристрої. Завдяки солідним інвестиціям державних телекомунікаційних компаній покращується якість зв'язку. Місцеві інтернет-гіганти, як-от Tencent і Baidu, розширюють пропозиції для власників цих пристроїв, не відстаючи від міриад компаній, які підганяють під невеличкі екрани сайти для шопінгу. Аналітики Juniper вважають, що зручність під'єднання до інтернету в громадському транспорті невдовзі зумовить бум commuter commerce – «пасажирського шопінгу» дорогою на роботу й додому.

У 2016-му до китайської мобільно-комерційної лихоманки по-серйозному долучиться й Apple: компанія завершить підготовку системи мобільних платежів Apple Pay у Піднебесній. Країна має на своїй території 6 із 10 найвідвідуваніших роздрібних магазинів Apple і незабаром стане найбільшим ринком для фірми в доларовому еквіваленті. Хоча китайські шопери давно користуються мобільними платіжними системами від потенційних місцевих конкурентів.

У Alipay, першої системи онлайн-розрахунків від Alibaba, понад 400 млн зареєстрованих користувачів. Більшість

Маленькі екрани, великі суми

заходить до неї з мобільних пристроїв. Із системою вже працює понад 30 тис. магазинів роздрібною торгівлі та популярних туристичних локацій у всьому світі.

Розвиток мобільної комерції в Китаї може мати й масштабніші наслідки. Директор рекламної агенції Ogilvy & Mather Майлз Янг вважає, що Китай перетворюється на глобальний центр «соціальної комерції». Місцеві жителі – великі прихильники і соціальних мереж, і мобільного шопінгу. На популярній платформі WeChat від Tencent можна купувати, обмінюватися повідомленнями, здійснювати платежі, грати, отримувати інші сервіси. Китайські компанії, з яких колись кпили за мавпування бізнес-моделей і дешеві підробки, тепер здобудуть визнання інноваторів мобільного шопінгу. ■

Віджай Вайтісваран, редактор відділу бізнесу Китаю, *The Economist*

► Сповільнення економічного зростання в Китаї не викличе апокаліпсису в 2016 році, але зумовить дві зміни у глобальному бізнесі. По-перше, настане хвиля дефолтів і поглинань серед невеликої групи компаній, які заробляли чималі гроші без особливих зусиль, продаючи Піднебесній те, чого вона не мала, не могла продукувати сама або від чого не здатна була відмовитися. По-друге, через сповільнення в Китаї і, як наслідок, зниження цін на сировину, незначний стимул дістане багато компаній, які конкурують за неї з тамтешніми. А от фабрики Філадельфії та європейські виробники телекомунікаційного обладнання, яких знищило конкурування дешевих китайських аналогів, більше не повернуться. Китайцям знадобляться роки, щоб позбутися надлишкових потужностей у промисловості. Доти ціни залишатимуться низькими.

Надивовижу мало що зміниться для численних компаній, прив'язаних до Піднебесної, наче пуповиною, ланцюжками постачання, якими надходять електроніка, одяг і зібрана техніка. Попри зростання зарплат китайців і подорожчання юаня відносно більшості валют, окрім долара, країна залишається оптимальною локацією для виробництва. Навіть якщо колись на підприємствах людей замінять роботи, Китай виграє від автоматизації, а не стане її жертвою.

До середини 2016 року ради директорів запитують у керівників багатьох західних компаній: «Куди рухається Китай і чи відреагує він на сповільнення глибшими реформами, як у 1992-му? Теми авторського права чи специфіки свободи в конфуціанському суспільстві не зачіпатимуть – знайдуть собі якісь перестраховки. Компаніям, які не мають поточних інвестицій у Китаї, це буде легко. Їм слід готуватися до продажу бізнесу тамтешнім фірмам, що працюють за кордоном. Коли падіння китайської економіки посилюватиметься, з неї почне втікати капітал. Якщо Китай проводитиме реформи, йому доведеться лібералізувати рух капіталів та фінансів, що також сприятиме відпливу коштів із країни, оскільки фізособи й компанії диверсифікуватимуть капіталовкладення.

Якісь західні фірми підуть із Піднебесної: Yum! планує виділити свою китайську частину в окрему компанію. Але хто був мудріший, продавав бізнес іще два роки тому. Нині пристойної ціни не отримати. Найвідважніші підуть ва-банк, інвестуватимуть у виробництво, бренди й таланти, зробивши ставку на потенційні вигоди, які можна дістати в період кризи. Вони можуть пояснити це тим, що, наприклад, у кризові для США роки (1907, 1929, 1973, 2000 і 2008) усі, хто вкладав там капітал, заробили купу грошей. І сподіватися на удачу. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Філ Найт, який у 1964-му заснував Blue Mountain Sports, а у 1971-му змінив назву на Nike, покине пост президента компанії

Модель, яку треба полагодити

Едріан Вулдрідж

Німецький бізнес повертається на грішну землю

Німеччина може похвалитися не лише найкращими у світі компаніями на кшталт BMW чи Siemens. Ще одна її гордість – близько 1300 середніх підприємств. Вони утворюють знаменитий Mittelstand (середній клас) і домінують у глобальних нішах, наприклад у виробництві роликів для лікарняних ліжок (Tente) або духовок топ-класу (Rational). Економічно ця країна сьогодні динамічніша за решту континентальної Європи: безробіття в ній упало від 11,7% у 2005 році до 6,7% у 2014-му. ФРН краще збалансована, ніж інший європейський локомотив – Британія, де тон в економіці задають Лондон і сектор фінансових послуг.

Цей успіх приваблює дедалі більше шанувальників. Німеччина, яка завжди панічно боялася, що вона є надто статичною, аби досягти успіху в динамічній сучасній економіці, повірила в себе. У 2016-му ФРН різко скотиться на грішну землю. Падіння почалося у 2015-му, коли виявилось, що Volkswagen (найбільша німецька компанія і другий у світі, після Toyota, автовиробник) за допомогою спеціального ПЗ намагався обійти американські вимоги щодо вмісту шкідливих речовин у вихлопних газах. У 2016 році проблеми стануть серйознішими, бо юристи США відомі вмінням перетворювати кризи на катастрофи. А це тому що ця афера є відображенням масштабніших проблем німецької економічної моделі. Згаданий скандал привернув увагу до двох структурних моментів у Volkswagen: незрозумілості системи корпоративного управління і клановості корпоративної культури. Компанію контролює кілька кланів: родини Порше і П'єх, профспілки та влада Нижньої Саксонії. Нерідко вони сваряться між собою. У середині компанії домінують всемогутні інженери, які зневажають екологів і прикривають одне одного.

Volkswagen – показовий приклад загальних проблем німецької економіки. Тамтешня система кодетермінації (коли персонал залучений до процесу прийняття рішень), яка дає профспілкам право голосу в правлінні, наділяє владою багато різних угруповань. Система стажування, де працівник спочатку навчається на підприємстві, аби потім залишитися на ньому працювати, й позитивної зайнятості означає, що управління – це здебільшого «вихідці з народу». У сприятливі часи й те, й інше – великий плюс. Менеджери, які знають, що роблять, виготовляють першосортний продукт. Кодетермінація забезпечує соціальну гармонію. Але довіра може обернутися змовою, а впевненість у собі – погордою. Ці недоліки даються взнаки саме у скрутні часи.

Лише можливо...

Інвестори-активісти доможуться розбиття **IBM** на менші субєкти

В результаті **податкової реформи** американські компанії репатріюють \$2 трлн нерозподіленого прибутку, який тримають закордоном

Китайська компанія створить політичну дилему участю в конкурсі на продаж канадського виробника потягів і літаків **Bombardier**

Сьогодні ситуація дедалі складніша. Після розвалу СРСР німецькі компанії поширили ринки збуту на Східну Європу та Росію. Вони ж таки забезпечували обладнанням для заводів і автівками для їхніх директорів Китай. Але нині РФ у рецесії, а в Піднебесній зростання і сповільнюється, і переходить до моделі, менш залежної від інвестицій.

У Німеччині через зменшення експорту промисловість зіткнеться з кількома серйозними проблемами. На енергію вона витрачає там на 27% більше, ніж у решті Європи, і вдвічі більше, ніж в Америці (це наслідок «зеленої політики» й відмови нарощувати енергогенеруючі потужності). Рівень народжуваності в країні один із найнижчих у Європі, а середній вік населення один із найвищих – 45 років. Коли до кінця десятиліття на пенсію вийде покоління бебі-буму,

Косметичними засобами не обійтись, потрібна цілковита перебудова

країна недорахується понад мільйона інженерів, математиків, комп'ютерних техніків і науковців. Утім, Німеччині не дуже вдається переманювати висококваліфікованих працівників. Її університетам ой як далеко до британських чи швейцарських у сенсі привабливості для іноземних студентів.

Хтось розуміє бажання Берліна прийняти сотні тисяч біженців із Близького Сходу саме як необхідний тонізатор. Але ніхто не гарантує, що ці люди мають необхідні уміння й навички. Звісно, у Німеччині залишаються величезні сили й перевірена часом здатність змінюватися. Її найкращі компанії вже кілька років шукають «друге дихання». Виробник аудіообладнання Sennheiser перейшов до нового покоління родини підприємців – Андреаса й Данієля Зеннгайзерів, які акцентують на «глобальності в усьому». Вони хочуть навчатись у «покупців-новаторів» цілого світу: японці особливо вимогливі до звуку, а американці – до моди.

Але політичний клас Німеччини від часу радикальних реформ ринку праці, проведених Шредером у 2003 році, спочиває на лаврах. Замість підтримувати дух реформування Ангела Меркель, навпаки, повернула все навспак, запровадивши мінімальну заробітну плату й збільшивши пенсії. Ділова Німеччина звикла до постійного зростання попиту в Китаї. У 2016 році їй доведеться вирішити, чи здатна вона й нині навчитись на своїх проблемах та оживити економічну модель, як у 2003-му? ■

КОРОТКО
ПРО 2016

Volkswagen почне виводити з ринку 11 млн авто, яких торкнувся скандал фальшуванням тестів на шкідливість викидів

Едріан Вулдрідж,
колумніст
Schumpeter,
The Economist

Бізнес в океані

Чарльз Годдард

Розквіт і риторика блакитної економіки

Глибоководне видобування корисних копалин – це одночасно тотем і табу нової економіки океану. Воно показує як з огляду на заманливі перспективи так званої блакитної економіки, так і з огляду на її пастки. Перший глибоководний комерційний видобуток стартує не раніше ніж 2018 року: канадська компанія Nautilus Minerals почне за концесією розробляти мідне родовище Solwara-1 на глибині 1600 м біля берегів Папуа-Нової Гвінеї. Але таке видобування символізує конфлікт між стимулюванням економіки й охороною морської природи, тобто між потребою створювати нові робочі місця та знаходити природні ресурси, яких меншає на суходолі, й необхідністю зупинити погіршення екосистем океану.

2016 року набагато частіше лунатимуть розмови про океан як нову економічну «цілину». Деяка промисловість там уже існує: морські перевезення, підводні кабелі, видобування нафти й газу у відкритих водах, вилов риби, туризм тощо. І за винятком рибних угідь, де для відновлення виснажених ресурсів знадобиться низка реформ, більшість галузей із наведеного списку в наступні десятиліття розвиватимуться швидкими темпами паралельно зі зростанням доходу, споживання і населення у світі. За деякими оцінками, до 2030 року обсяги перевезень можуть подвоїтися-потроїтися; шельфовий видобуток нафти зросте із 40% до майже 50% загального.

БЛАКИТНЕ В ТРЕНДІ

Паралельно розвивається низка інших океанічних галузей. Європейська комісія визначила п'ять перспективних напрямів: аквакультура, прибережний туризм, морська біотехнологія, енергія океану й глибоководний видобуток корисних копалин. Вони, на думку Єврокомісії, до 2020 року могли б забезпечити 1,6 млн нових робочих місць. Китай, Америка, Індія, Індонезія та дрібні острівні держави поповнили список країн, які дивляться на океан як на джерело економічного зростання й можливостей для бізнесу. У планах Піднебесної щодо блакитної економіки акцент робиться на «сталій розвитку й охорону природи»; інші теж, схоже, поєднують економічне зростання з підтримкою океану в здоровому стані.

Утім, перспективи блакитного зростання стають не такими райдужними через одну особливість економіки океанів: брак надійної методики вимірювання. Не всі країни вираховують свій «океанічний ВВП». А порівнювати результати тих, хто це робить, важко через відмінності в системах обчислень, а також через розмиті межі між прибережною економічною діяльністю та діяльністю у відкритому океані. Тому оцінювати обсяги потоків товарів і послуг у глобальній океанічній економіці виявилось на диво важко. Міжнародна неурядова організація «Всесвітній фонд дикої природи»

(WWF) зробила таку спробу в звіті за 2015 рік, оцінивши світовий річний «валовий морський продукт» у \$2,5 трлн.

Ще менше відомо про неринкові товари та послуги, які «надає» сам океан: скільки можуть зекономити рифи, які захищають від штормових припливів, чи океан, який поглинає вуглекислий газ? WWF оцінює «базовий актив» океану в \$24 трлн. Яка частина цього природного капіталу нищиться діяльністю людини і скільки вона користі від нього отримує в державному й приватному вимірах, поки що лишається нерозкритою таємницею, що й перешкоджає приймати рішення. Про це йдеться у першій «Глобальній оцінці морських ресурсів», опублікованій ООН у 2015 році.

Ще одне попередження надійшло від Європейського морського комітету (European Marine Board). У недавньому звіті він підкреслює небезпеку появи темно-блакитної економіки, тобто освоєння морів на глибинах понад 200 м. Нові технології відкривають доступ до ще не розвіданих і важкодоступних глибин, а наука, політика й управління за ними не встигають. Постає загроза нашкочити крихким глибоководним екосистемам раніше, ніж людина достатньо їх зрозуміє. Поки що біологічно проаналізовано лише 0,0001% морських глибин.

У проведеному Європарламентом дослідженні стратегії блакитного розвитку порушуються питання про те, чи можна проводити політику освоєння за такого дефіциту знань про морську флору й фауну, шельфові ресурси, ризики та можливість подальшої економічної діяльності в морях Європи. А з посиленням конкуренції за океанський простір ці самі недоліки (надто коли на них буде накладено правові й інституційні обмеження) для більшості країн перетворять утримання рівноваги між стимулюванням економічного зростання в океанах і збереження їхніх екосистем на складне й тривале випробування.

Наступний рік, поза сумнівом, принесе нові песимістичні повідомлення про погіршення здоров'я океанів і загрози через його надмірну

експлуатацію. Актуальними залишатимуться небезпеки, зумовлені зміною клімату, забрудненням із суші та надмірним виловом риби. Блакитна економіка перебуватиме в зародковому стані й більше скидатиметься на бажання, ніж реальність.

Такі песимістичні висновки можуть бути передчасними. Але урядам держав доведеться цілеспрямовано й більш ретельно планувати та управляти своїми акваторіями, якщо вони не хочуть відстати від нової хвилі та прагнуть компетентно підходити до захисту й навіть відновлення екології океану. Бізнесу ж у 2016 році доведеться добре постаратися, щоб переконати непоступливих зелених (тепер і блакитних), а це може дати більше користі, ніж завдати шкоди. ■

Людина може зашкодити крихким глибоководним екосистемам раніше, ніж достатньо їх зрозуміє

Збираєтесь у гості?

Чарльз Годдард,
шеф-редактор,
Азійсько-Тихо-
океанський
регіон, *Economist
Intelligence Unit*

Друге пришестя

Том Стендейдж

Після невдалого старту в 1990-х віртуальна реальність спробує повернутися 2016-го

Тим, хто сумнівається в силі віртуальної реальності (VR), варто зіграти в «Не відпускай» («Don't Let Go»). Грають двома клавішами на клавіатурі ноутбука, сидячи за столом у шоломі й окулярах віртуальної реальності. Гравець опиняється у тривимірному віртуальному світі, де він також сидить за столом, поклавши пальці на дві клавіші ноутбука. Якщо повернути голову й розглядати віртуальну кімнату, можна побачити перед собою свої віртуальні руки. Виникає сильне відчуття «втління»: віртуальне тіло, у яке «вселяється» гравець під час гри, сприймається як власне.

Весело стає, коли це «втління» один за одним починають випробовувати всілякі жахіття. Кімнату наповнює дзижчання ос; до кімнати вповзає динозавр і реве вам в обличчя; зі стелі сиплються ножі й устромляються в стіл – ледве не в руки; з-за монітора виповзає велетенський павук і залазить по руці прямо у ваше вухо... Якщо будь-якої миті відпустити хоча б одну клавішу, гра скінчиться – ви програєте. Читати це не дуже страшно, але не прибити парочку ос чи не змахнути із себе павука важко: настільки реалістична ілюзія віртуальної кімнати. І це лише один із багатьох прикладів ефекту занурення у віртуальну реальність: після невдалого старту в 1990-х технологія повернеться 2016-го.

Що ж змінилося? Для створення переконливого тривимірного світу потрібні три складові: екрани з високою роздільною здатністю, сенсори руху й потужний процесор. Екрани показують кожному оку трохи іншу картинку, завдяки чому створюється ілюзія просторової глибини. Сенсори руху стежать за змінами положення голови гравця, пристосовуючи зображення до зміни поля зору. Щоб усе це відбувалося досить швидко і створювало відчуття реальності (а не викликало запаморочення й нудоту), потрібна велика обчислювальна потужність. 20 років тому технології ще не могли виконувати такі завдання. Сьогодні вони достатньо потужні. Навіть більше: за щасливим збігом обставин усі три складові можна знайти в наших смартфонах, які стають дедалі дешевшими й потужнішими.

Ще одна суттєва відмінність – сьогодні гіганти комп'ютерної індустрії в захваті від ідеї віртуальної реальності. На їхню думку, після ПК і смартфонів наступним великим досягненням у взаємодії людини з комп'ютером стане VR. Засновник Facebook Марк Цукерберг вважає, що «тривимірний контент з ефектом занурення – явний наступний крок після відео». Його компанія у 2014 році придбала виробника віртуальних окулярів Oculus за \$2 млрд. Google підтримує VR у кількох своїх продуктах і спонсорує маловідому нову компанію Magic Leap (див. «Чарівний стрибок?»). А Microsoft, відставши зі смартфонами, робить різкий ривок уперед, у споріднену з VR розширену реальність.

У майбутньому шоломи віртуальної реальності будуть схожі на сонцезахисні окуляри чи навушники

компанія у 2014 році придбала виробника віртуальних окулярів Oculus за \$2 млрд. Google підтримує VR у кількох своїх продуктах і спонсорує маловідому нову компанію Magic Leap (див. «Чарівний стрибок?»). А Microsoft, відставши зі смартфонами, робить різкий ривок уперед, у споріднену з VR розширену реальність.

КОРОТКО ПРО 2016

Amazon Prime покаже нове шоу від команди Top Gear, зокрема Джеремі Кларксона. Режисер шоу Вуді Аллен вже назвав проєкт «космічним соромом»

Том Стендейдж, заступник редактора, *The Economist*

Чарівний стрибок?

Том Стендейдж

Абракадабра й кінореальність

Хтось гадає, що далі зробить Apple. Хтось розшифровує натяки від маловідомих стартапів. IT індустрія любить таємничість. У 2016-му стартап Magic Leap – одна з найзагадковіших і найбільш обговорюваних техкомпаній – відкриє завісу над своїми розробками останніх п'яти років.

Судячи з її сайту й уривчастих заяв небагатослівного засновника Роні Абовіца, Magic Leap розробляє шолом віртуальної реальності, який накладає комп'ютерну графіку на зір користувача. Цю технологію називають розширеною реальністю (на відміну від неї віртуальна заповнює поле зору людини виключно штучним зображенням). Є здогадки, що в розширеній реальності не екрани розміщуватимуться перед

очима користувача, а світло проектуватиметься безпосередньо на сітківку ока. Проектоване зображення, швидше за все, буде не двовимірною картинкою, а складним утворенням під назвою «світлове поле», тобто віртуальні об'єкти в ньому ідеально вписуватимуться в реальне тіло. Magic Leap називає результат «кінореальністю». У розширеній реальності найрізноманітнішу інформацію

– від дорожніх вказівників до табличок з іменами – можна буде наносити на об'єкти реального світу ніби за принципом індикатора на лобовому склі в кабінах новітніх винищувачів. Технологія обіцяє нові горизонти в індустрії розваг (концепт-відео від Magic Leap показує гру-стрілялку, в якій роботи ховаються за реальними меблями). У ній фізичний світ може бути, з одного боку, пристроєм для вихідного сигналу (на дисплеї), а з другого – для вхідного (жести й голосові команди) в наступному поколінні комп'ютерів (не тільки мобільних пристроїв). Microsoft працює у схожому напрямі над шоломом розширеної реальності HoloLens – своєю найінноваційнішою розробкою за кілька років. Інвестори явно не сумніваються в успіху Magic Leap: компанії вдалося залучити понад \$540 млн інвестицій від Google та інших серйозних гравців. Розширена реальність може дати віртуальній такій самий поштовх, як колись сенсорний екран – смартфону: вивести на масового, мейнстримного користувача. У 2016 році буде видно, чи станеться «чарівний стрибок» творіння компанії Абовіца й до чого він приведе. ■

Мережеві війни

Лео Мірані

Блокування реклами принесе мир

До 2015 року всесвітня мережа стала повільною, роздутою і непривабливою. Роками на сайтах накопичувалося дедалі більше нав'язливої реклами: миготять рамочки, спливають вікна, автоматично програвся відео. З'явилися й програми-шпигуни рекламних та аналітичних мереж, які збирають величезні обсяги даних про користувачів. Тому не дивно, що різними блокувальниками користується сьогодні майже 200 млн людей. У 2016 році війна між рекламодавцями та користувачами закінчиться вигравшем для обох сторін. Програють посередники: рекламні мережі, постачальники низькоякісних рекламних площ і видавці онлайн-контенту, які не вміють швидко пристосовуватися до змін.

Простір без реклами

Умовна втрата глобальних надходжень від реклами після блокування, \$ млрд

*За оцінками **Прогноз За даними PageFair і Adobe

Корисність блокувальників реклами пояснювати не треба. Приберіть рекламу – і сторінка «важким» на 25–40% менше, відтак інтернет стане швидшим і дешевшим. Блокування аналітичних та інших програм для відстеження інформації про користувачів поліпшить конфіденційність. Коли на сторінці менше зорових подразників, її легше читати.

Донедавна блокувати рекламу можна було лише на комп'ютерах. У вересні ситуацію змінила найновіша операційна система для мобільних телефонів від Apple iOS 9 із функцією підтримки блокувальників реклами. Платні програми для блокування реклами різко злетіли в топах продажу. Шалено зростають утрати від заблокованої реклами.

Останнім часом веб-видавці люблять «рідну» рекламу як вирішення проблеми жахливої якості онлайн-оголошень. Багатьох насторожує її подібність до контенту сторінки. Але за правильного підходу це буде радше адаптацією реклами до ресурсу, на якому її розмістять. Колись, наприклад, кінореклама мала вигляд прозорих слайдів, проєктованих на екран, аж поки рекламники не навчилися пристосовуватися до нового середовища з рухомими зображеннями. Тепер веб-видавці стали переконувати клієнтів, що неоконкретні миготливі форми не вписуються в естетичний

вигляд нинішньої мережі. Багато з них, зокрема Facebook, допомагають рекламодавцям створювати нові оголошення. Але хороша реклама дорога, її роблять під замовлення і часто на короткий термін. Тому перехід буде складним: переважна частина онлайн-реклами дешева і її слоти вписуються в стандартні формати. Справді, це реклама, яка потерпає від блокувальників і найбільше заслуговує на те, щоб зникнути: оголошення з найдешевшого сегмента ринку, реклама в уподібнених форматах (наприклад, може бути схожою на повідомлення від Windows) чи взагалі відверто шахрайська. Пересихання цього джерела доходів викличе шок у веб-бізнесі. Чимало дрібних веб-видавців зникнуть, а користувачам комерційних сайтів, витрати на які частково компенсувала реклама, тепер доведеться платити більше. Постраждають компанії, що працюють за принципом автоматичної купівлі й продажу реклами. Google, який переважну частину прибутків отримує з реклами в інтернеті, доведеться вигадати спосіб обходити блокувальники. Натомість Facebook, де реклама майже не блокується, стане ще потужнішим.

І коли пристрасі вщухнуть, 2016-го мережа не матиме нічого спільного з публічним глобальним простором, про що ми можемо лише здогадуватися. Величезні ділянки стануть закритими корпоративними спільнотами: Facebook-ленд, Apple-світ із суворими правилами поведінки для користувачів, видавців і рекламодавців.

Лео Мірані, редактор відділу новин, *The Economist*

КОРОТКО ПРО 2016

Мобільний інтернет

переганяє газети за показниками розміщення реклами і стає третім після ТВ та стаціонарного інтернету

КОМЕРЦІЙНА РЕАЛЬНІСТЬ

Що ж це насправді: просто примха моди в індустрії високих технологій чи на VR-продукти справді є попит? Відповідь стане зрозумілішою у 2016 році, коли за увагу (і гроші) споживачів змагатиметься ціла купа таких продуктів. На початку 2016-го найбільший ажіотаж викличе надходження у продаж віртуального шолома Oculus Rift (раніше він був доступний тільки в «комплекті розробника» для програмістів). Приблизно в цей час Sony, напевне, випустить власний шолом у наборі з гальною консоллю PlayStation 4. Ще один конкурент – тайванська компанія HTC зі своїм шоломом Vive. А світовий лідер у виробництві смартфонів Samsung уже запустив оновлену версію свого адаптера Gear VR, який перетворює смартфон із великим екраном на шолом віртуальної реальності.

Основний акцент робитиметься на ігри, для яких VR ідеально підходить. Геймери-фанати регулярно апгрейдитимуться, щоб залишатися в авангарді технологій, зазначає Кайл Рассел із венчурного фонду Andreessen Horowitz, який інвестував в Oculus. Тож вони, цілком імовірно, знайдуть \$300 на шолом віртуальної реальності. Крім того, може розширюватися застосування VR і в промисловості – для навчання й візуалізації. Дедалі більше людей ознайомлюватимуться із цією технологією завдяки десятидоларовому кар-

тонному адаптеру, який має влучну назву Cardboard і перетворює будь-який смартфон на простий шолом віртуальної реальності. Чимало програм, ігор і відео з ефектом VR уже доступні, а режисери-документалісти, художники, видавці й рекламні агенції, поза сумнівом, за 2016 рік підкинуть нові способи використання технології.

Питання в тому, що буде з VR далі. Вона нагадує інтернет 1994-го: перспективно, але примітивно. Та є відчуття, що VR поки що не готова для масового вжитку (як і смартфони 10 років тому).

Інновацією, яка перетворила смартфони з іграшок для просунутих технарів на найуспішніший споживчий продукт усіх часів, став створений компанією Apple сенсорний екран. Нинішні шоломи VR, як і смартфони доайфонної доби, громіздкі й незручні. Колись вони стануть схожими на сонцезахисні окуляри чи навушники, тобто досить компактними, щоб носити скрізь із собою і за потреби легко діставати із сумки. Але вдосконалення потребують також системи контролю, необхідні для взаємодії з віртуальними світами. Можливо, розширена реальність зрештою обжене віртуальну, як смартфони обігнали своїх попередників – «персональних цифрових асистентів». Та поза сумнівом одне: поширення VR пришвидшить розвиток цієї технології, а 2016 рік стане для неї вирішальним. ■

Від Маска в маси

Саймон Райт

З усіх електромобілів нова модель Tesla за потужністю буде найближче до бензинових

Можна знайти достатньо причин не купувати автомобіль з електричним приводом. Ціни на такі авто кусаються навіть після щедрих державних субсидій. За ці гроші водії отримують обмежену дальність поїздки, при цьому розвинутої інфраструктури для заряджання акумуляторів теж бракує. Не всім подобаються незвичні форми моделей електромобілів від провідних світових виробників. Але в березні Tesla представить свою Model 3 – невеличкий електричний седан для масового ринку, який повинен максимально нагадувати звичайний автомобіль, а заряджання акумулятора має стати не складнішим за традиційну заправку паливом.

Гендиректор Tesla (компанія позиціонує себе як технологічна) Ілон Маск уже переписав чимало правил у бізнесі, у який він так непрошено увірвався. Від часу заснування (2003 рік) Tesla обходиться без велетенських маркетингових бюджетів і крикливої реклами. Її седан класу люкс Model S 2012-го та позашляховик Model X, який вийшов на дороги у вересні 2015-го, рекламують соцмережі та закохані у свої машини автовласники. Замість звичайної торпеди в них величезний сенсорний екран. Необхідні послуги можна отримувати й оплачувати через інтернет. Виставкові салони Tesla в людних торговельних центрах більше нагадують магазини Apple, ніж сірі коробки автодилерів на безрадних об'їзних у передмістях. Компанія продає свої авто напряму, без мережі дилерів і не пропонує знижок.

Tesla досягла успіху, коли усунула два основні недоліки, які псували репутацію електрокарів конкурентів. Висока ціна літій-іонних акумуляторів частково зумовлена тим, що автовиробники розробляли власні

великі акумулятори. Tesla ж поєднала сотні батарей на зразок тих, що є в більшості ноутбуків, і заощаджує, закупаючи комплектуючі великими партіями. Замість того щоб обладнувати акумуляторами маленькі машинки для міста (які в результаті дорого коштують і мало проїжджають), Tesla обладнує ними великі представницькі седани, у яких вага й ціна розчиняються. Так з'явилася швидка, шикарна та популярна Model S. Дорожчі моделі можуть на одному заряді проїхати понад 480 км.

Тепер Tesla треба повторити цей фокус із набагато дешевшим авто. Маск каже, що Model 3 коштуватиме близько \$35 тис. (без урахування субсидій). Це ближче до ціни найдорожчої комплектації Nissan LEAF – світового лідера продажу електромобілів. Ціни на ще розкішнішу модель BMW і3 стартують від \$40 тис. Такою (відносно) невисокою ціною Tesla завдячує успіхам своїх акумуляторів Gigafactory, які зараз збирають у Неваді. Збільшення масштабів їх виробництва може зменшити витрати на виробництво електрокарів на 30%, тож до 2020 року компанія, цілком імовірно, вироблятиме до 500 тис. авто, як і заплановано (у 2015-му 55 тис.).

Зазвичай електрокар на одному заряді проїжджає від 80 до 100 миль, хоча новий LEAF має їхати понад 150 миль. Tesla натякає, що Model 3 проїжджатиме між заряджаннями 250 миль. А наскільки можна судити з вигляду Model S, її дизайн буде стриманим і вишуканим, що має сподобатися водіям, яким не до смаку вирлокий LEAF і футуристичний BMW і3 чи Kia Soul.

РЕПУТАЦІЯ

Вирішити всі проблеми електродвигунів не вийде. Зарядити Model S не становитиме труднощів для заможних власників (а найбільш технічно просунута версія коштує понад \$100 тис.), які мають приміщення для паркування і власні точки для заряджання. Потенційні покупці дешевших авто можуть сумніватися в доступності зарядних станцій Tesla, Superchargers та інших об'єктів інфраструктури загального користування. Але Tesla зможе переконати багатьох покупців традиційних автомобілів, що хочуть замість старої машини нову (котра, втім, зберігатиме частину атрибутів старої), а також любителів просунутих технологій, яким кортить стати власниками нової «іграшки». ■

**Model 3
коштуватиме
близько \$35 тис.**

**КОРОТКО
ПРО 2016**

Японія експериментує з безпілотними авто: подекуди в Токіо з'являються роботаксі

Технологія на колесах

Саймон Райт,
редактор відділу
промисловості,
The Economist

Менеджмент у стилі Великого Брата

Люсі Келлавей

Атестацію персоналу замінять інформаційні системи

2016 року в управлінцях відберуть роботу з управління. Для менеджерів середньої ланки, а вони сіль землі в кожній установі, це буде найважчий рік за всю історію. Три основні функції менеджера – перевіряти, підганяти й оцінювати роботу працівників – або не вважатимуться більше потрібними, або перейдуть під контроль машин. Організація, яка щороку, починаючи із середини 1980-х, запевняла, що буде горизонтальною, нарешті такою стане.

Нинішнє скорочення ланок у структурі управління відрізнятиметься від тих, що відбувалися останні 30 років. Попередні зумовлювалися економією, технологіями й прогнозованою відмовою від ієрархії. Теперішнє не стосуватиметься грошей, але буде жорсткішим за всі попередні. Від ланки менеджера відмовлятимуться, називаючи її повільною, забюрократизованою і такою, що припускається багатьох помилок.

Найпомітнішою ознакою нового порядку стане скасування щорічної оцінки й атестації працівників. 2016-го офісним службовцям більше не доведеться впрягатись у важкий процес, коли вони ставили перед собою десятки непотрібних завдань та оцінювалися, наприклад, за «проактивну інклізивність». Більше

не доведеться переживати щорічні обговорення своєї успішності з неминучою втратою мотивації і розчаруванням після всього. Нафталиновий бюрократичний цирк скінчиться.

А почався цей процес у середині 2015 року, коли компанія Deloitte, а за нею й Accenture заявили про намір відмовитися від атестацій персоналу. У Deloitte стало відомо, що у компанії щороку витрачається до 2 млн год на написання річних звітів про всіх 65 тис. працівників. Це найбільше марнування часу в історії бізнесу. У 2016-му від ненависних систем відмовиться і більшість інших компаній.

Але скасування атестації персоналу – тільки одна з граней неприйняття управлінської бюрократії старого стилю. Наявні системи буде замінено новими, побудованими на модних сьогодні оперативності та прозорості. Компанії більше не хочуть морочитися з процесом, тобто з тим, як працівники виконують роботу, а зосередяться на результаті. Вони перейматимуться лише числовими даними й абсолютно не цікавитимуться нічим, що не піддається вимірюванню. За кожним працівником щосекунди вестиметься спостереження; кожен удар по клавіатурі відстежуватиметься й аналізуватиметься.

**За кожним
працівником
вестиметься
щосекундний
моніторинг**

Деякі компанії підуть ще далі: змусять своїх офісних службовців носити датчики, які реєструватимуть рухи, тон голосу і кількість зроблених кроків. Хоч би що працівники робили, Великий Брат наглядатиме за ними.

Практично зайвими стануть не лише лінійні керівники, відділи кадрів теж матимуть менше роботи. Раніше HR-менеджери виправдовували свою діяльність, вигадуючи все нудніші ініціативи, які мало б запроваджувати керівництво. У новому світі залишаться кілька кадрових гуру, які знатимуться на зборі та обробці даних. Решта кадровиків стане не потрібною.

У певному сенсі майбутнє видасться приємнішим: марнуватиметься менше часу, в офісах поменшає інтриг. Не потрібно буде підлещуватися до когось лише тому, що він оцінює вашу роботу.

Будуть й інші покращення. Зі скороченням керівництва зменшиться потреба в безглузких тренінгах для менеджерів. 2016 року вже не доведеться сидіти по замських готелях і відповідати на запитання, з якою твариною ми себе асоціюємо. «Програмне забезпечення» класу управлінців – емоційний інтелект, яким усі менеджери хвалилися останній десяток років, – вийде з моди. Менше буде розмов і про емпатію, бо її непросто виміряти цифрами.

НАСТАВНИКИ ПРОТИ МАШИН

У новому, жорсткому світі багато чого буде втрачено. Із часом нам бракуватиме менеджерів, які помилялися. Може, вони й сумніваються, перестраховуються, заводять фаворитів, і взагалі їм притаманні всі людські слабкості, але не варто недооцінювати саме цю їхню природу. Керівник може втішити й захистити, забезпечити функціонування структури й відстояти слабких. Коли цього захисного шару не стане, працівника, якого оцінили як неуспішного, викинуть і заступитися за нього буде нікому. Ще гірше – без лінійного керівника нікому буде навчати новачків азів поведінки – їм просто не буде кого наслідувати, тому доведеться імпровізувати на ходу.

А найгірше те, що невідомо, чи Великий Брат краще розумітиметься на живих працівниках, ніж його попередники – люди. Вони, може, працювали й не найкраще, але коли окремі менеджери припускалися кричущих ляпів, їх принаймні звільняли. Позбутися ж системи буде значно важче. ■

Люсі Келлавей, колумніст, *Financial Times*

ДУМАТИ ДОВГОСТРОКОВО: ЯК УКРАЇНІ ПОБУДУВАТИ ЕКОНОМІКУ З НУЛЯ

Зовсім недавно Україна піднялася відразу на 13 позицій у рейтингу Doing Business. Чи свідчить це про те, що вести бізнес у країні стало легше? Це та кілька інших запитань ми вирішили поставити Георгі Заманову, директору центру корпоративного бізнесу та інвестиційного банкіну в UniCredit Bank Україна, експерту, який добре знає специфіку розвитку українського бізнесу й має можливість провести паралелі з міжнародною практикою.

Чи стала Україна ближча до Європи глобально і в розрізі легкості ведення бізнесу?

Підвищення в рейтингу Doing Business не означає, що в Україні кардинально поліпшилися умови для бізнесу. Це більш ніж позитивний знак, який стимулює людей вірити в себе й у майбутні можливості. Це як перший сонячний день навесні: усі мимоволі розпливаються в усмішці й стають трішки щасливішими.

А можливості в Україні величезні. Це пов'язано з розміром держави та з можливістю починати піднімати економіку фактично з дна. За такого стану речей її зростання у відсотковому співвідношенні має бути приблизно як китайське або турецьке. Але в цих двох країн економічна модель ґрунтується на політичній стійкості й стабільності. Крім того, в обох держав є чітка довгострокова програма розвитку економіки, бізнесу, банків. В Україні ж зовсім недавно прем'єр заявляв про те, що, зважаючи на поточний стан справ, він не може будувати плани довше ніж на два тижні. У таких умовах, виходить, бізнесу необхідно планувати максимум на тиждень наперед, а банкам – узагалі на день-два. Довга стратегія розвитку держави надзвичайно важлива, як і стійкість у країні загалом. Тому так, ситуація для бізнесу стала сприятливішою порівняно з 2014-м, але не забуваймо, що тоді повним ходом ішли воєнні дії, а зараз конфлікт заморожено.

Тобто Україні слід придивитися до моделей Туреччини та Китаю?

Світова економіка глобальна, але це не означає, що Україні варто скопіювати чийсь успішну модель – потрібно побудувати свою!

Як приклад Україна завжди може порівняти себе з Польщею – сусідньою країною посткомуністичного блоку з таким самим кліматом і схожою за розміром територією. Розвиток економіки потрібно розглядати у двох площинах: економіка споживання всередині країни і випуск продуктів на експорт. Модель європейських держав – органічно розвивати обидва напрями. Так, у Польщі трохи більший внутрішній попит, у Туреччини – експорт, але загалом моделі там збалансовані. На відміну від того самого Китаю, наприклад, який не так давно практично все виробляв для експорту. Зараз економіка там підросла, споживання збільшилося, а з ним і внутрішній попит. Це саме потрібно робити й Україні. Не можна орієнтуватися лише на експорт, має бути нормальне внутрішнє споживання, яке властиве всім розвиненим європейським економікам.

А хто може стати драйвером розвитку економіки в Україні? У тих самих Польщі й особливо Туреччині величезну роль відіграє середній і малий бізнес.

І в Україні міг би. В Італії, на батьківщині UniCredit, це теж чи не основний локомотив економіки. Але для становлення такого бізнесу в Україні потрібні інфраструктура, прозоре й дотримуване законодавство, відсутність перешкод (а краще допомога) з боку держави. Для міцного середнього бізнесу країні необхідні стійкий великий бізнес і забезпечене населення.

Що може залучити інвестиції в українську економіку найближчим часом?

Для початку треба поставити собі інше запитання: а скільки мільярдів доларів, ви-

везених українськими громадянами, лишається за кордоном? Ця сума набагато більша від тієї, яку отримує держава у вигляді допомоги від МВФ. Тому, перш ніж говорити про іноземні інвестиції, потрібно створити умови для повернення українських грошей додому. Як іноземець може повірити в Україну, якщо в неї не вірять українці? Коли українські мільйонери почнуть інвестувати у свою економіку, іноземці теж підтягнуться.

Які сектори економіки сьогодні найпривабливіші?

Агросектор, енергозбереження, харчопром, сфера обслуговування... Плюс виробництво побутової хімії, косметики для сусідніх ринків, де в Україні є 50–60 млн потенційних споживачів. А якщо до них додати внутрішніх споживачів, то це вже 100 млн.

За Україною залишається і традиційний видобуток ресурсів: енергії, вугілля, руди. У вас є й інженери, й технології, й недорога робоча сила, просто потрібно знайти свою нішу. Україна може будувати і літаки, і судна, і мости, і залізничне полотно, натомість вона продає вугілля та чавун. Китай починав із текстилю, а сьогодні випускає смартфони.

А кого готовий сьогодні кредитувати банк?

Передусім під час кризи ми підтримали всіх наших наявних клієнтів. Останні два роки були нелегкими, але коли є розуміння бізнесу й довіра між позичальником і банком, хороший банк завжди підтримає хорошого клієнта.

Ви кажете про перевірених клієнтів. А нові?

Вони є, але ми підходимо до відбору дуже обережно. Зменшення кредитування, очевидно, спостерігалось по всьому ринку, але не тільки через відсутність у банків апетиту до ризику. Частково «схудлі» портфелі посягаються плановим погашенням старих інвесткредитів. Крім того, природно, сам бізнес в останні роки значно просів, йому потрібно набагато менше позикових коштів. Інвестиції та кредитування стануть більш розгорнутими, коли зростання економіки становитиме 4–6%, а це станеться не раніше ніж у 2018 році.

Чи поміняється стратегія банку в корпоративному секторі на 2016 рік?

Ми й далі будемо підтримувати всіх наших клієнтів і будемо відкриті для нових. Так, на відкрите полювання не виходитимемо, але хороший клієнт – гідний довіри, з позитивною бізнес-історією, зрозумілим планом розвитку й реальними перспективами – завжди знайде в нас підтримку.

Чи спостерігаєте ви істотні зміни у сфері захисту прав кредиторів?

Все як і раніше, тому ми й говоримо так багато про необхідність покращень у законодавстві та його дотриманні. Наш банк готовий підтримувати українську економіку, але це складно зробити, коли клієнт бере сотні мільйонів кредиту, а потім просто йде з ними й відмовляється платити, при цьому й далі працюючи у всіх на виду. «Пузата хата», наприклад, ось уже сім років не повертає боргів і функціонує, наче нічого й не було. І така «Пузата хата» є чи не в кожного банку! Держава (якщо узагальнити всі інституції в одній особі) просто якось заплює на це очі.

Ваш прогноз на наступний рік: чи видно світло в кінці тунелю для нашої економіки?

Зараз дуже цікавий час для України, і потрібно вміти бачити не тільки негатив: побільшало взаємодопомоги, усміхнених людей, віри в себе. І це добре, зокрема й для бізнесу. Бізнес-мета, сформульована просто як «хочу заробити грошей», звичай довго не працює.

Наступного року я очікував би невеликого зростання, тому що дно вже пройдено. Але для більшого зростання за умови стабільності в країні потрібен своєрідний «план Маршалла»: довгострокова державна стратегія, чіткі правила гри на ринку, закони щодо захисту прав власності та прав кредитора.

Принади «економіки спільної участі»

Тревис Каланік,
генеральний директор Uber:
«Компанії, які пропонують більше гнучкості й контролю, обіцяють кращі перспективи в майбутньому»

Для багатьох родин середнього класу нагода заробити додаткових \$10 тис. чи й більше на рік може мати дуже велике значення

Підлітком я мав підробіток: допомагав лос-анджелеським старшокласникам готуватися до вступних іспитів до коледжу. Це була моя перша зустріч із явищем, яке називають «економікою спільної участі», або «гіг-економікою». Хоча якби мене запитали тоді, то я відповів би, що просто підробляю для оплати навчання в університеті.

Сьогодні у США налічується 53 млн людей, зокрема 38% покоління двотисячників, які працюють у такому форматі гнучкого фрилансу. Вони доставляють продукти із супермаркетів, займаються графічним дизайном або підпрацюють водіями, доки їхні діти в школі. Перехід від жорсткого графіка до гнучкішого відбувається в час, коли заробітна плата стагнує, а зайнятість зростає дуже повільно – політики вже десятки років не надто успішно намагаються вирішити ці проблеми.

Дані Департаменту праці США свідчать, що з початку століття реальна медіана доходів американців упала на 7,2%, а відсоток активно зайнятих працівників за останні чотири десятиліття – до мінімуму. У Європі сьогодні взагалі 23 млн безробітних, а понад половина з них не має роботи більше ніж рік.

Саме в таких економічних реаліях пропозиції компаній на зразок Uber будуть особливо цінними у 2016-му й надалі. Багатьом вони дадуть змогу збільшити свій дохід. Наприклад, 60% водіїв Uber у США вже працюють повний або неповний робочий день, причому половина всіх водіїв возять пасажирів менше ніж 10 год на тиждень. Це люди, які шукають роботу, але водночас мають виплачувати кредит, підприємці-початківці, що хочуть гарантовано заробити бодай на оренду житла, чи батьки, котрі заощаджують на літню відпустку. Для багатьох родин середнього класу додаткові \$10 тис. чи й більше на рік можуть мати дуже велике значення.

Інші люди працюватимуть тут просто тому, що їм потрібна робота. Нещодавнє дослідження у Франції засвідчило, що 24% водіїв Uber раніше були безробітними, а близько 40% із них не працювали більше ніж рік. Те саме можна сказати про країни, що розвиваються, як-от Індія, де рикші, які ніколи раніше не тримали в руках смартфон, шукають нових клієнтів через Uber. І пасажирам тепер достатньо натиснути кнопку, щоб викликати рикшу.

Усі ці люди обрали таку роботу тому, що вона не лише гарантує додатковий заробіток, а й дає більше свободи. Водії розповідають, що їм подобається працювати на себе й самим визначатися з графіком роботи. На запитання, що краще: робота з дев'ятої до п'ятої, але з деякими пільгами й стабільною

зарплатою чи робота за гнучким графіком, як в Uber, – майже три чверті відповіли, що обрали б останнє.

Зрозуміти чому неважко. Останні дослідження в секторі роздрібної торгівлі свідчать: замість наймати працівника на роботу за чітко визначеними змінами компанії дедалі частіше переходять на принцип «за вимогою»: це коли персонал у разі потреби виходить на роботу на певний час за викликом, а роботодавці попереджають людей про це майже в переддень події. Це ускладнює планування позаробочого часу, особливо якщо є інші справи: наприклад, потрібно доглядати дітей чи батьків.

ПОСТІЙНИЙ МАРШРУТ

Крім того, економіка спільної участі – непоганий спосіб заощадження. Автівка – одна з найдорожчих покупок, але 96% часу вона простоює. Натомість у містах на кшталт Парижа, Нью-Йорка, Бангалора чи Пекіна велика кількість людей користуються нашим сервісом, за чим ми визначаємо багато однакових маршрутів. Ці пасажири хочуть їздити в одне й те саме місце приблизно в один і той самий час. Сервіс uberPOOL, який 2016 року з'явиться в багатьох інших містах, дасть їм змогу замовляти для поїздки одне й те саме авто регулярно.

Із часом ці поїздки перетворюються на постійний маршрут: водій забирає одну людину, тоді іншу, згодом висаджує одну й забирає ще когось. Це послуга на вимогу, до того ж дешевша, тому що витрати на дорогу розподіляються між пасажирами. Це дешевше, ніж мати власне авто, а для великих міст – справжній порятунок. Пропонуючи таку альтернативу зекономити на володінні автомобілем, ми можемо почати зменшувати кількість машин на дорогах. У Нью-Йорку більш ніж половина поїздок через Uber до чи з Манхеттена мають пункт висадки в межах чверті милі до найближчої станції метро. А в Портленді, штат Орегон, приблизно кожна четверта поїздка в передмісті починалась або закінчувалась поблизу приміської залізничної станції. В обох названих місцях кількість таких транзитних пасажирів зростає.

10 років тому, коли я був ще підприємцем-початківцем і півтора року мешкав із батьками, щоб якось звести кінці з кінцями, можливостей знайти роботу з гнучким графіком було обмаль. Кілька місяців тому, коли на маршрут вийшов наш мільйонний водій, я зрозумів: компанії з «економікою спільної участі» показують шлях до перспективнішого майбутнього, де ми самі зможемо вирішувати, коли, де і скільки часу працювати. Це зрушення, яке може дати людям більше гнучкості, свободи й контролю над своїм життям, роботою та доходами. ■

Фінанси

Також у розділі:

До кого прислухатися 106

«Фінтех» на марші 107

Блайт Мастерс: після біткойну 108

Нові скандали 109

Банки для бідних в Індії 110

Новий ландшафт Лондона 111

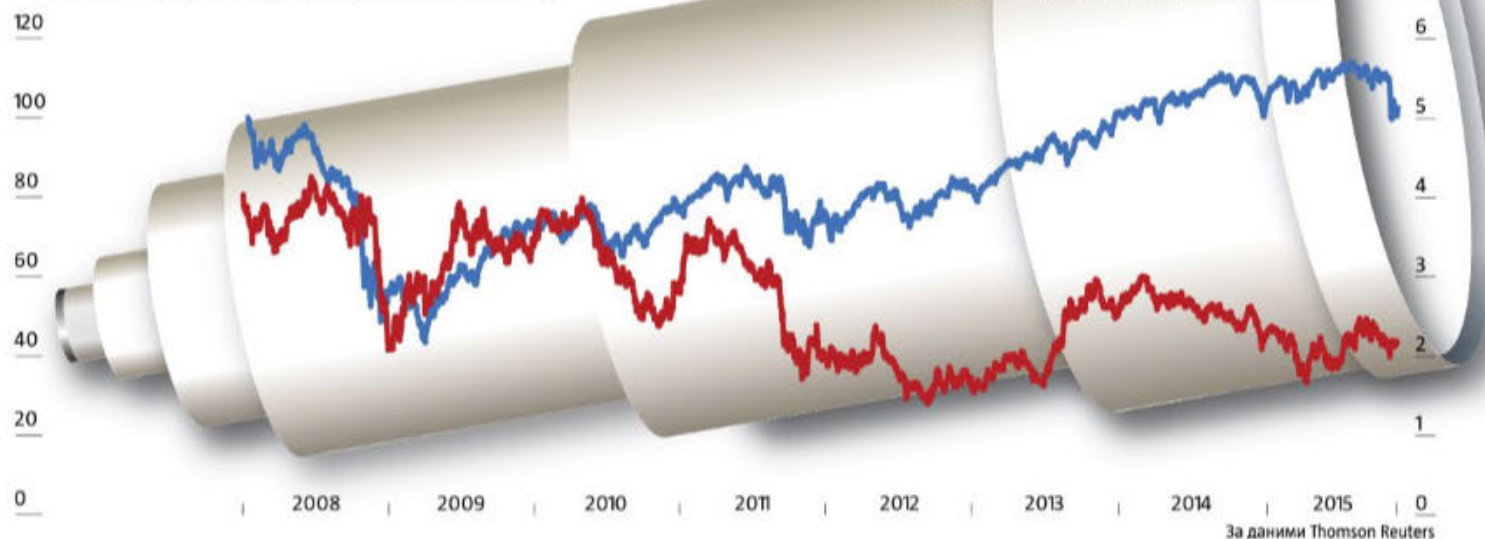
Лише можливо... 111

Крістін Лаґард:

план для світової економіки 112

Куди далі?

— Глобальний фондовий індекс MSCI, 1 січня 2008 року = 100

Непростий рік для ринків

Філіп Кофен

Прогноз винятково несприятливий

Кожен новий рік інвестори зустрічають із непевністю. Але прогноз на 2016-й зробити важко через два ключові питання. Чи триватиме сповільнення економік, що розвиваються: китайської та інших? Наскільки далеко зайде Федеральна резервна система (а може, й Банк Англії) в контролі валютної політики?

Останні роки інвестори зазвичай зустрічали з оптимізмом стосовно перспектив економічного зростання та корпоративних прибутків, але влітку ентузіазм згасав. Цього разу все буде інакше. Рейтингова агенція Moody's знизила прогноз зростання ВВП для країн Великої двадцятки на 2016 рік від 3,1% до 2,8%. Світова торгівля вельми розчарувала: її обсяги в січні – червні 2015-го впали вперше з 2009-го. Після фінансової кризи інвестори вважали низькі економічні показники зручною причиною для того, щоб центробанки пом'якшували монетарну політику. Від ФРС у 2016 році цього сподіватися марно, але інвестори радітимуть, якщо підвищення відсоткових ставок будуть нечисленними й нечастими. Європейський центробанк і Банк Японії, схоже, все ще не збираються відмовлятися від монетарної експансії. Але всі покладають серйозні надії на те, що Китай відреагує на сповільнення своєї економіки якимись стимуляційними заходами. Цей крок дав би великий поштовх іншим країнам, що розвиваються, а надто тим, які залежать від виробництва сировинних товарів. Підйомові на ринках акцій у країнах розвинутого світу сприяли низькі відсоткові ставки (які переорієнтували інвесторів із ліквідних активів на ризикові) та високі рентабельності завдяки слабкому зростанню

заробітної плати. Але з помітним зниженням рівня безробіття у США реальна зарплата збільшується в результаті невеликої інфляції. Водночас сповільнення ринків, які розвиваються, означає, що компанії не можуть розраховувати на відновлення глобального попиту, щоб зберегти зростання прибутків.

Тим, хто інвестує в облігації, цей стан, мабуть, нагадує зиму сплячку. Щороку більшість оглядачів прогнозують закінчення епохи низької дохідності через підвищення темпів зростання та інфляції або зміни в грошово-кредитній політиці. Але «великий розпродаж» так і не відбувся (див. графік); у 2015 році

Ситуація із сировинними товарами така погана, що в якийсь момент настрої мусять змінитися

чимало європейських державних облігацій певний час навіть показували від'ємну дохідність. Дефолтна ставка за корпоративними облігаціями залишається низькою відповідно до історичних стандартів, і компанії змогли закріпити незначні ставки, зменшивши навантаження на свої фінанси. До нового підйому інфляції не видно причин для розпродажу облігацій, а падіння сировинних цін та слабке економічне зростання означають, що глобальна інфляція залишатиметься, очевидно, низькою (країни з неефективним управлінням на кшталт Росії та Венесуели – виняток). Ситуація із сировинними товарами така погана, що в якийсь момент настрої мусять

КОРОТКО ПРО 2016

МВФ оновить кошик валют, з урахуванням яких формуються «спеціальні права запозичення»: безготівковий резервний і платіжний засіб фонду. Велике питання: чи включати китайський юань?

Філіп Кофен, колумніст Buttonwood, The Economist

Наступний Пікетті

Раян Авент

У 2016-му варто приглянутися до економіста Елен Рей

Економісти не потрапляють у світло прожекторів, як, наприклад, кінозірки. Але хитросплетіння світових подій і вчасно написана наукова праця можуть несподівано витягнути похмурого й розгубленого вченого у твідовому піджаку перед ясні очі публіки. Саме так у 2014 році несподівано засяяла зоря Томас Пікетті, коли його важезна книга про нерівність доходів людства «Капітал у XXI столітті» опинилася в списках бестселерів. У 2016-му потрібну для наших часів звістку може принести ще один французький економіст. Наукове дослідження професорки Лондонської школи бізнесу Елен Рей, присвячене гігантським потокам грошей, що циркулюють у світовій економіці, дуже актуальне в момент, коли ситуація з глобальним капіталом знову радикально змінюється. Рей – літописець «глобального фінансового циклу». Це відносно нове явище. За останні три десятки років лібералізація ринку капіталу та глобалізація об'єднали ринки всієї планети й дали змогу циркулювати цілому океану грошей. Колись торгівля товарами була значно більша за торгівлю фінансовими активами, але тепер усе інакше. У країнах, що активно розвиваються, валова міжнародна інвестиційна позиція може дорівнювати ВВП, а в багатих – значно його перевищувати. З огляду на обсяги цих потоків зміна в їхньому русі може мати гігантські наслідки для місцевих економік.

Рух капіталу через кордони – це добре. Відкритість часто дає змогу інвесторам

Іще один рік, іще одна французька суперзірка

зі зрілих, багатих країн шукати високих прибутків у нових економіках, стимулюючи там процеси розвитку. Але Рей твердить, що потоки не завжди йдуть за цією схемою. Насправді гроші можуть текти в іншому напрямку. Нові економіки, які бояться фінансових потрясінь, часто заощаджують іноземну валюту, щоб захиститися від нестабільних глобальних ринків, і накопичують чимало золотовалютних резервів. Таке накопичення веде до утворення «світових надлишків заощаджень»: моря грошей, у якому можуть потонути цілі економіки окремих країн. Зміну ситуації, на думку Рей, значним чином (якщо не повністю) визначає Федеральна резервна система. Монетарна політика США задає тон у глобальній погоні за ризиком завдяки привілейованому становищу долара в глобальних фінансах. А коли ФРС обирає новий курс, у його кильватері йдуть і ціни активів, і винагорода за ризик, і волатильність ринків; для інших країн це може мати найрізноманітніші

**Зміни можуть
бути дуже
різкими й
несподіваними**

наслідки. Зміни можуть бути дуже різкими й несподіваними, як у 2008-му, коли у фінансовій системі США під впливом паніки потоки капіталу розвернулися від ризикованих приватних активів до безпечних державних. Коли ФРС почала вживати заходів для підтримки американської економіки, знижуючи відсоткові ставки й друкуючи гроші для придбання облігацій, жадібні до прибутків інвестори почали шукати вищі доходи за кордоном і посилали цілі потоки капіталу до країн, де вже відбувалося швидке зростання. Відтак на повен голос залунали скарги. У 2010 році тодішній міністр фінансів Бразилії Гвідо Мантега звинуватив ФРС у веденні «валютної війни».

Але після того, як Федеральний резерв обрав суворіший курс, зойки не стихли. У 2015 році, коли центробанк США узявся готувати ринки до першого за майже 10 років підвищення відсоткових ставок, валюти ринків, що розвиваються, стали обвалюватися. Потік грошей із-за кордону пересох якраз тоді, коли в багатьох країнах почався спад через зниження цін на сировинні товари та сповільнення зростання в Китаї. Деякі регулятори, зокрема бразильський, щоб пригальмувати вплив капіталу й стримати інфляцію, яка різко підскочила з обвалом валюти, піднімали облікові ставки навіть коли економіка скотилася в рецесію.

Елен Рей стверджує, що перед більшістю держав постала засаднича дилема: вони можуть зробити вибір на користь відкритих ринків капіталу і впустити до себе іноземні інвестиції, потрібні ринкам, що розвиваються, як паливо для зростання економіки, але лише якщо погодяться втратити внутрішній контроль над бізнес-циклом. Для багатьох економік це вигідна ціна. Проте, коли ФРС підвищить-таки свої відсоткові ставки (а вона це зробить майже напевне у 2016-му), компроміс уже не здаватиметься таким привабливим, і праця Елен Рей виявиться як ніколи актуальною. ■

Раян Авент, економічний оглядач, *The Economist*

КОРОТКО ПРО 2016

Термін перебування Крістін Лагард на посаді голови МВФ збігає в липні. Її можуть призначити повторно

змінитися. Інвестори повірили: «суперцикл» увійшов у спадну фазу; широка пропозиція набагато перевищує застійний попит. Наочний приклад – нафта: спроби Саудівської Аравії вивести американські фрекінгові компанії з гри у 2015 році, схоже, не вдалося, а у 2016-му ринок заповнить продукція звільненого від санкцій Ірану.

Звісно, фундаментальні показники, зокрема рівень прибутку, – це не єдині чинники, які можуть вплинути на поведінку інвесторів 2016 року; у гру може втрутитися ще й політика. Від грецької кризи ринки у 2015 році лихоманило кілька місяців. Великою політичною подією 2016-го стануть американські президентські вибори. Інвестори оптимістично чекають результатів

змагання між Бушем і Клінтон, але нервуватимуться, якщо замість них з'являться Берні Сандерс і Дональд Трамп. Британським інвесторам не даватиме спокою перспектива референдуму стосовно членства в ЄС.

Остаточною причиною непевності може виявитися ліквідність ринків. Через правила регулювання банки вже не відіграють такої важливої ролі в їх формуванні, як колись. Масовий розпродаж активів у серпні 2015-го показав, що ціни можуть певний час різко падати, причому інвестори не ганятимуться за дешевизною. Блискучий обвал вряди-годи – це одне. Але, коли він стається щомісяця, інвесторам може здатися, що вкладення капіталу в готівку без прибутків – це краще, ніж вони вважали раніше. ■

Ліга «десяти мільярдів»

Стенлі Пігнел

Фінтехіндустрія зростатиме і далі, хоча й не так швидко, як шар-галас навколо неї

У 2016-му банки у всьому світі нарешті зможуть піти на заслужений відпочинок. На зміну їм прийде фінтех, як називають себе фінансово-технологічні стартапи. Принаймні такі очікування панують у Кремнієвій долині, чий неформально вбрані мешканці дивляться на банки, як на фотоапарати Kodak у XXI столітті. Двадцятирічні розробники програм для смартфонів (що працюють часто завдяки щедрим вливанням венчурного капіталу) ніяк не можуть збагнути, як ці непервороткі банки взагалі змогли дожити до 2015-го. Адже сьогодні фінанси лежать на тарілочки в цифровому вигляді бітів і байтів – приходь і бери. «Кремнієва долина наступає», – попередив президент JPMorgan Chase Джеймі Даймон у листі до акціонерів 2015 року.

Заяви бунтівників дещо перебільшені. Але технологічна революція, поза сумнівом, нарешті дійшла й до фінансового сектору, настільки зарегульованого й політизованого, що колись він узагалі видавався недосяжним для сторонніх. Кілька перших зірок фінтеху в Сан-Франциско, Лондоні, Стокгольмі та Шанхаї ведуть бізнес на рівнях, які раніше вважалися цариною фірм із віковою історією. Вартість близько 50 з них оцінюється в понад \$1 млрд. Але в 2016-му навіть мільярдні компанії видаватимуться вже застарілими. Найбільші фінтех-фірми з різних напрямів – від кредитування до платіжних систем та управління активами – спокійнісінько вестимуть бізнес на десятки мільярдів доларів.

Одним із перших до ліги «десяти мільярдів» вступить Lending Club, «краудфандингова кредитна платформа», яка допомагає кредиторам і позичальникам знайти одне одного. Це те саме для банків, що Airbnb для готелів: невлітний конкурент, тому що він працює радше як комунікаційна платформа, а не як надавач послуг. Банки могли легко пропустити повз увагу цю фірму із Сан-Франциско в 2012-му, коли вона забезпечувала лише по \$60 млн кредитів на місяць переважно за рахунок коштів простих ощадливих людей. Тепер же значну частину кредитних грошей виділяють великі установи, наприклад хедж-фонди. На кінець 2016 року Lending Club має надавати позики на понад \$1 млрд щомісяця.

Автоматичні фінансові консультанти, які повинні замінити людей (наприклад, у питанні пенсійних накопичень), теж можуть переступити десятильямільярдний поріг. У цьому разі йдеться про активи, якими вони керують від імені клієнтів. Компанії Wealthfront (Пало-Альто) і Betterment (Нью-Йорк) вже на початку року керуватимуть активами понад \$3 трлн кожна. За збереження такої позитивної динаміки вони зможуть досягти позначки \$10 трлн. Єдине, що здатне перешкодити їхньому зростанню, – це якщо нинішні фінансові менеджери скопіюють модель робота-консультанта.

У 2016-му застарілими видаватимуться навіть стартапи вартістю \$1 млрд

Утім, мало кому з них захочеться жертвувати власними доходами, щоб витурити зі свого бізнесу новачків.

Ще одним членом ліги «десяти мільярдів» стане Venmo – популярний переважно серед американських підлітків сервіс для грошових переказів. Цей підрозділ PayPal добряче досадив банкам, запропонувавши безплатні й зручні перекази невеликих сум – на його тлі банківські програми видаються громіздкими й незручними. Але і в нього з'явилися нові конкуренти в особі Facebook та Apple: обидві компанії за останній рік-два теж запустили платіжні сервіси.

Інші представники фінтеху злетять до запаморочливих висот. 2016-й стане першим повним роком, коли в США можна буде проводити «акційний краудфандинг»: давати (невеликі) пакети акцій кожному, хто хоче вкласти в стартап бодай кілька доларів. Фінтех поступово відвоює бізнес грошових переказів у банків і спеціалізованих платіжних систем на зразок Western Union, які надавали послуги за неконкурентним обмінним курсом: спритні інтернет-сервіси, як-от TransferWise, розвиваються дуже швидко. Дедалі більше грошей витрачатиметься на запровадження «блочних ланцюгів» (blockchains) – технології, що лежить в основі Bitcoin. Ціла низка новостворених компаній збирається пропонувати рутинні банківські операції через поточні рахунки – сервіс, де банкіри старої школи поки що не відчували конкуренції. Нарощення роздрібних депозитів гарантовано забезпечить місце в лізі «десяти мільярдів».

І все ж тріумфальні заяви з Кремнієвої долини про закінчення ери банків слід сприймати критично. Навіть \$10 млрд – це лише похибка заокруглення в гігантських масштабах глобальної фінансової системи – близько 0,4% загальних активів, скажімо, JPMorgan. Фінанси, якими керують робоконсультанти, – мізер порівняно з UBS або BlackRock. До 2015-го завдяки успіху компаній фінтеху покращилася робота банків. Проте якщо наступного року вони зростатимуть так само різко, а блискучі перспективи зберігатимуться, то найкращі представники фінтеху перестануть сприйматися як обридливі мухи фінансової індустрії й перейдуть до зовсім іншої, набагато серйознішої вагової категорії. ■

КОРОТКО ПРО 2016

З 1 січня набирають чинності вищі вимоги до капіталу для 30 головних системних банків світу (G-SIBs)

Стенлі Пігнел, редактор відділу банків, The Economist

Революція через біткойн

Технологія зі світу криптовалют швидко поширюватиметься у фінансах, прогнозує **Блайт Мастерс**, генеральний директор Digital Asset Holdings

У 2015 році технологія блочних ланцюгів (blockchain) із периферійної інновації розвинулася до мейнстріму. Окреслилася чітка різниця між біткойном та іншими криптовалютами, з одного боку, і технологією, яка лежить у їхній основі (і яка нині відома як «технологія розподілених баз даних»), – з другого. Сьогодні практично кожна велика фінансова установа розглядає можливість використання біткойнів. Те, що мало підірвати сучасні установи, врешті допомогло їм. 2016 року розпочнуться перші спроби комерційного запровадження.

То що ж це таке? Якщо відкинути весь рекламний шум, резонансні злочини та інші прикрі випадки, пов'язані з криптовалютами, розподілені реєстри – це не що інше, як хитромудра форма технологій баз даних. Вони зародилися з прогресу в сфері інтернету, протоколів із відкритим кодом, обчислювальної потужності й науки криптографії. Це спільні, відтворювані й децентралізовані бази даних транзакцій. Призначена для реєстру транзакція додається до всіх попередніх і зберігається довічно як частина незмінного реєстру. Ніхто не може в односторонньому порядку редагувати або переглядати історію реєстру, і ніхто (як і ніщо) не виступає в ролі адміністратора. Ці реєстри постійно відтворюються і синхронізуються. Стійкість посилюється за рахунок того, що у системі реєстру немає центральних точок: якщо в одному секторі відбудеться збій чи атака, її цілісність і непорушність зможуть підтримувати інші блоки. Безпека й конфіденційність досягаються за рахунок складних прийомів перевірки достовірності, а дані захищаються кодуванням.

Простий результат усього цього – розподілені реєстри дають можливість непов'язаним між собою суб'єктам діяльності спокійно користуватися єдиним, спільним і безпечним джерелом інформації. До суб'єктів, яким потрібно знати про фінансові транзакції, належать не лише покупець, продавець та їхні брокери, а й депозитарії, реєстратори, агенції з розрахунків, клірингові установи, центральні депозитарії та, що важливо, регулятивні органи. При цьому різко зменшуються витрати, тому що кожній зацікавленій стороні не треба вести власний реєстр, а можна користуватися одним – головним. Це звільняє від їх дублювання, зайвих узгоджень, мінімізує рівень похибок і полегшує швидше укладення угоди. А це, своєю чергою, означає менший ризик у фінансовій системі й менші витрати.

Навпаки, традиційна фінансова інфраструктура базується на централізованій, неонованій архітектурі баз даних із центром і периферією. Вона дорога, неефективна та вразлива як до технічних збоїв, так і до кібератак. Розбіжності між окремими базами даних або в самих базах можуть призвести до

їхньої неузгодженості інформації про транзакції, а для усунення проблем необхідне дороге налагодження. Тож значна частина операційних витрат фінансових установ йде на генерування, комунікацію й узгодження величезних обсягів даних. Усе це робить процес непрозорим і зтяжним, ускладнює своєчасний контроль регулятивних органів.

Технологія розвивається швидко. Але перший блочний ланцюг для біткойнів, створений з метою проведення незворотніх платежів між незнайомими сторонами в мережі загального користування, має низку властивостей, які є проблематичними для регульованих фінансових установ. Під час запеклих дебатів про те, чи не стане це нищенням первинної мети й геніальності задуму, було розроблено альтернативи, відомі під назвою приватних блочних ланцюгів (ланцюгів із правом доступу). Вони поліпшують конфіденційність, прозорість і пропускну спроможність (важливі характеристики на регульованих ринках капіталу), обмежуючи кількість учасників лише до відомих й погоджених сторін.

То чому ж ці розумні розробки реєстрів так раптово стали затребуваними? Зрештою, традиційна фінансова інфраструктура не модернізувалася вже десятки років. Відповідь полягає у співвідношенні. Середня рентабельність капіталу для найбільших банків світу 2014 року становила 10,8%. Як свідчать дані компанії Autonomous Research, це менше, ніж у 2013-му (11,1%) й 2004-му (15,8%). Як результат – рентабельність банків дорівнює або навіть нижча від вартості їхнього капіталу, що й не дає можливості забезпечити стійку роботу банківської системи як такої.

Це свідчить про зміну фінансового середовища, зростання витрат і зменшення важелів впливу (позитивний момент) у результаті посткризових реформ. А отже, банкам украї необхідно знайти способи, які радикально змінили б структуру їхніх витрат і зменшили б їхню потребу в капіталі, але й одночасно але дозволили їм реагувати на нові вимоги регуляторів щодо прозорості. Тому технологія розподілених реєстрів привертає стільки уваги.

ЛАНЦЮГОВА РЕАКЦІЯ

Ця технологія має потенціал для вирішення нагальних комерційних проблем. Вона не так створює проблеми, як їх вирішує. Інакше кажучи, це технологія, час якої настав. 2016 року ми побачимо перші локальні випадки застосування розподілених реєстрів на оптових фінансових ринках на базі приватних блочних ланцюгів із правом доступу. А далі, упродовж наступних 5–10 років, будемо свідками їхньої еволюції, вдосконалення, стандартизації та поширення, аж доки вони не стануть новою нормою. ■

Різко зменшуються витрати, тому що кожній зацікавленій стороні не треба вести власний реєстр, а можна користуватися одним – головним

Мистецтво маневру

Меттью Валенсія

Звідки чекати нового скандалу

Глобальна фінансова криза, як і її затяжні наслідки, дала аналітикам, що вивчають фінансові афери, достатньо інформації для роздумів. Маніпуляції з LIBOR та іншими егалонними ставками, які непрофесійно розраховували перезбуджені трейдери, претендують на звання найбільшої фінансової змови в історії. Продовження перевірок інших індексів та показників (на ринках валют, металів тощо) однозначно закінчиться новими скандалами для фінансових фірм і їхніх регуляторів. А нині подібний до махінацій зі ставками LIBOR скандал в автомобілебудуванні (за допомогою спеціальних програм Volkswagen занижував показники шкідливих викидів під час тестів дизельних авто) призведе до сильних негативних наслідків у 2016-му й, можливо, проллє світло на порушення в роботі інших автовиробників.

ЗВІДКИ ЩЕ ЧЕКАТИ СКАНДАЛІВ?

Ринок творів мистецтва – один з останніх, які через мінімальне регулювання й поширені хитромудрі схеми, вже викорінені на інших ринках, радше нагадують Дикий Захід. Найбільш регульований його сегмент – аукціони творів знаменитих митців. Але навіть тут звичними вважаються підклимні ігри для накручування цін, наприклад «солом'яні ставки» (коли учасник торгів не має наміру виграти право придбання), які колекціонери роблять, боячись, що, коли аукціон буде млявим, за твори з їхніх колекцій заплатять менше.

Набагато пильнішу увагу приверне роль посередників у приватному сегменті, де багаті клієнти купують і продають картини та скульптури через професійних консультантів, які проводять оборудки й беруть за це комісійні. У таких транзакціях часто нехтують документальною складовою: покупці та продавці покладаються на порядність брокерів, а це дає змогу менш сумніним із останніх «дойти» клієнтів. Розслідування у Франції та Монако діяльності брокера, якого підозрюють у роздуванні своїх гонорарів через обман мільярдера, що збував картини Пікассо (брокер відкидає звинувачення), злегка піднімає завісу над досі закритою цариною світу мистецтва. Відтепер інші супербагаті збирачі прекрасного, напевне, уважніше ставитимуться до своїх оборудок.

ДОБРОВІЛЬНО-ПРИМУСОВО

Давно час узятись і за **гонорари, яких вимагають юридичні фірми**. Хвиля відповідних судових позовів у США нещодавно загострила увагу на тому, наскільки широке поле для шахрування вони мають, виставляючи рахунки за свої послуги. Але навіть коли суми перебувають у межах закону, це не знімає запитань до них.

Традиційні юридичні фірми щосили тримаються за принцип «людино-годин». Він передбачає певну мінімальну кількість годин, що її клієнт має в будь-якому випадку оплатити протягом року: зазвичай не менш ніж 1,5 тис., а бажано від 2 тис. За цими показниками оцінюють продуктивність юристів та право на

Час розібратися із захмарними гонорарами, яких вимагають юридичні фірми

премії. Деякі компанії завищували гонорари й для молодших співробітників.

Це викликало зворотну реакцію: дедалі більше клієнтів (хоча поки що небагато) позиваються до суду через надмірно високі, на їхню думку, рахунки, а лави «аудиторів гонорарів», які з'явилися внаслідок цього невдоволення, стрімко ростуть. Слід зазначити, що модель «людино-годин» устигла глибоко вкоренитися: суди часто наполягають на використанні саме її в позовах щодо гонорарів, а у клієнтів бракує можливостей для лобювання альтернативних принципів оплати. Але сьогодні, цілком можливо, увесь юридичний бізнес стоїть за крок від масштабної «кризи гонорарів».

Більше уваги приділено буде й дрібнішим юридичним фірмам через їхню роль пліозів у транзакціях фіктивних компаній, зокрема в різних офшорних схемах. Рано чи пізно дедалі численніша армія слідчих розко-

Велике прибирання

пає скандал, достатньо масштабний, аби виправдати посилення правил для **корпоративних юристів**, які наразі не серед пріоритетних завдань у програмах політиків.

Після 2015-го, коли деякі велетні, як-от Tesco й Toshiba, мали неприємності через бухгалтерські практики, якими намагалися довести до потрібних своїх короткотермінові фінансові показники, настане 2016-й із новою порцією корпоративно-облікових скандалів. Не забуваймо і про **ІТ-індустрію**, де з фінансовою звітністю поведуться так само творчо, як і з комп'ютерними кодами. Зокрема, розробники програм велику частину венчурного капіталу вкладатимуть у рекламу – якщо клікнути на неї, на мобільний пристрій автоматично встановиться рекламоване ПЗ. Так накручуватиметься кількість користувачів, яких розробники зможуть «приписати» собі.

На фронті обліку та звітності варто стежити за **Китаєм**, де останніми роками розвелося чимало корпоративних ділків. Там спокуса підправити бухгалтерію заволодіватиме й соліднішими компаніями, адже керівництво намагатиметься за допомогою бухгалтерії зобразити прибутки так, щоб приховати сповільнення економіки. Як казав Воррен Баффет, «коли закінчиться приплив, стане видно, хто купався голяка». Деякі фірми підуть на все, аби їх у вбранні Адама не побачили. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Нові вимоги в Британії передбачають призначення в банках старшого управлінця із захисту людей, які зливають інформацію про зловживання

Меттью Валенсія, редактор спеціальних випусків, *The Economist*

КОРОТКО
ПРО 2016

Новий банк розвитку БРІКС розпочинає кредитування в місцевій валюті у Бразилії, Росії, Індії, Китаї та ПАР

Сервіс включено

Джон О'Салліван, Мумбаї

Мобільний банкінг залучить індійську бідноту до фінансового світу

У передмісті Мумбаї Чита-Кемп живе багато бідняків-мігрантів з інших регіонів Індії. Це не те місце, де можна шукати ознаки фінансової революції. Але, пройшовши провулком, де пасуться кози й гребуться кури, можна вийти до невеличкої крамнички. Це пункт обслуговування від Державного банку Індії (SBI) – найбільшого з державних банків, які задають тон у фінансовому житті країни. Ця точка належить компанії Geosansar, що спеціалізується на наданні фінансових послуг біднякам. У розпал недавньої кампанії за охоплення системою фінпослуг найбідніших верств, розпочатої прем'єр-

Нова ініціатива краща за всі попередні

соромяться звертатися до них через низькі або нерегулярні доходи. Ця нова категорія банків, можливо, успішніше залучатиме мільйони індійців до світу фінансів, передусім завдяки поширенню мобільного зв'язку в країні. Серед тих, хто виграв тендери на відкриття платіжних банків, три найбільші мобільні оператори: Idea Cellular, Bharti Airtel та Vodafone. Вони обслуговують більш ніж половину з 900 млн абонентів мобільного зв'язку країни.

Індія сподівається повторити успіх M-Pesa – платформи для мобільних платежів, через які проходить велика частина ВВП Кенії. Щоправда, в інших країнах Африки мобільні гроші завойовують позиції значно повільніше через зарегульованість і запеклу боротьбу між телекомунікаційними компаніями й банками за прибутки. Але Індія може уникнути таких пасток. Оскільки RBI установив конкретні терміни подачі заявок на отримання ліцензії платіжного банку, охочі поспішили заздалегідь скооперуватися з потрібними їм для надання таких послуг компаніями. Наприклад, телеком-оператор Bharti об'єднав зусилля з новим приватним індійським банком Kotak. Компанія Vodafone знайшла собі партнера в особі іншого приватного банку Yes. А SBI утворив спільне підприємство з холдингом Reliance Industries, який незабаром теж має запустити мобільний телефонний сервіс.

НІЧОГО ЗАЙВОГО

Реорганізація банківського сектору в Індії на цьому не зупиниться. RBI видав 10 ліцензій так званим банкам дрібного фінансування (small finance banks). Більшість кредитів вони мають видавати в таких секторах, як дрібне підприємництво, відновлювана енергетика та підсобне домашнє господарство, які в RBI вважають пріоритетними. А ще відкривати чверть усіх своїх відділень у сільській місцевості. Це також має спростити доступ до фінансування для районів Індії, поки що не охоплених мережами звичайних банків.

Поширення мобільного банкінгу, вочевидь, потребуватиме певних стимулів. Тут може допомогти держава. Їй потрібен надійний механізм забезпечення доходів бідних, щоб можна було відмовитися від дорогих і незручних субсидій на харчування, добриво та побутовий газ. Значна

частина державних фінансів, які виділяються на такі соціальні схеми, навіть не доходять до адресатів. Наприклад, половина субсидованого зерна, призначеного для бідних, або псується під час перевезень, або перепродується на відкритому ринку. Якщо базові банківські рахунки під'єднати до системи біометричних посвідчень особи в Індії, то утвориться безпечніший механізм безпосереднього надання соціальної допомоги біднякам. А що більше грошей надходитиме на ці нові рахунки, то ймовірніше, що люди й розраховуватимуться через них. Якщо все буде добре, то до кінця 2016 року заробітчани-мігранти з Чита-Кемп зможуть отримувати соціальні виплати замість субсидій безпосередньо на мобільні телефони й надсилати гроші своїм родинам, натиснувши кілька кнопок. ■

Алло, це банк?

міністром Індії Нарендрою Моді, у цьому відділенні щодня відкривали понад 30 рахунків. По всій країні лише за півроку було відкрито близько 125 млн таких рахунків.

Незабаром видача чекових книжок у місцевих відділеннях державних банків здаватиметься застарілим механізмом долучення більшої кількості індійців до фінансової системи. У серпні Резервний банк Індії (RBI) надав 11 тимчасових ліцензій так званим платіжним банкам, які матимуть вужчий асортимент послуг, ніж звичайні. Наприклад, вони не зможуть видавати позики й муситимуть вкладати не менш як 75% обсягу депозитів у державні облигації. Загалом їхнє завдання – надання базових послуг більшості індійців, які не користуються послугами фінустанов, бо живуть у селах, де немає банківських відділень, або

Джон О'Салліван, кореспондент відділу бізнесу та фінансів у Південній Азії, *The Economist*

Лондонський ландшафт

Лайонел Барбер

Фінансова картина після кризи набирає контурів

Улітку 2015-го, після семи років ворожнечі, Джордж Осборн проголосив перемир'я між політиками й індустрією фінансових послуг. Не стримуваний коаліційним урядом, британський міністр фінансів висунув умови нової угоди: погоджуйтеся з буквою і духом регуляторного режиму Лондонського Сіті – і консерватори при владі припинять нападки на банкірів.

2016-го цей пакт ще протримається. Мегаштрафи проти банків-порушників, які вичерпали капітал і, можливо, обмежили кредитування, завдавши шкоди економіці, здебільшого залишаться в минулому. Але із запровадженням нових стандартів професійної етики загрози для окремих осіб існуватимуть.

Рішення міністра фінансів змінити умови ініційованого ним багатомільярдного податку на банки має запобігти «переселенню» до Гонконгу чи Сінгапуру двох незалежних банків, що мають інтереси на Далекому Сході, – HSBC і Standard Chartered. Цей податок, задуманий як кризовий захід, таки залишиться, але тягар перекладуть також на дрібніші установи.

Рішення міністра фінансів змінити умови ініційованого ним багатомільярдного податку на банки має запобігти «переселенню» до Гонконгу чи Сінгапуру двох незалежних банків, що мають інтереси на Далекому Сході, – HSBC і Standard Chartered. Цей податок, задуманий як кризовий захід, таки залишиться, але тягар перекладуть також на дрібніші установи.

Похмури тлом для цього всього стане референдум про членство Британії в ЄС. Осборн хоче забезпечити «пільгові умови» або положення про недискримінацію в майбутніх європейських законах про фінансові послуги, які вважаються несприятливими для Сіті. Це стане ключовою частиною нової угоди Девіда Кемерона з Європою, хоча захист банків навряд чи допоможе здобути симпатії виборців.

2016-го люди будуть не менш важливі, ніж інституційна архітектура. У кількох провідних банків з'являться нові керівники. Повний ентузіазму сер Говард Девіс, покерувавши деякий час Комісією з розвитку аеропортів, із задоволенням приступить до управління RBS – державним банком, який нарешті повертається у приватний сектор. У Barclays приїде генеральний директор – американець Джес Стейлі, який працюватиме біля (чи на?) люб'язного, але безжально-го голови наглядової ради Джона Макфарлейна. Тож буде інтрига в тому, як нове керівництво взаємодіятиме з регуляторами із Сіті, особливо з Управлінням з пруденційного регулювання та Управлінням з фінансового регулювання.

У 2015 році Осборн зняв із посади заповзятливого Мартіна Віглі, керівника FCA, який повернувся туди з Гонконгу. Його підхід до роботи (спочатку зливати інформацію, а потім «якось буде») пасував до після-крахового періоду, але викликав чимало нарікань. Наступникові ж доведеться виробити нові прийоми. Вважається, що зарегульований, капіталомісткий бан-

Мінуш вступає до чоловічого клубу

ківський сектор перетворився на щось подібне до комунального підприємства: ризики низькі, але низькі й прибутки. Утім, за словами (дещо егоїстичними) одного провідного банкіра: «Насправді наш бізнес – це низькі прибутки, але високий ризик, тому що ми все ще розплачуємося за минулі гріхи».

Узяти хоча б скандал зі страхуванням платоспроможності позичальників. Утрати від продажу полісів, які мали допомогти клієнтам банку вчасно сплачувати непередбачувані рахунки, обходяться в суму, що наближається до £30 млрд (\$46 млрд). Один тільки Lloyds списав £13,4 млрд. FCA розглядає можливість запровадження нових правил для захисту споживачів, що загрожує ще більшими втратами. Якщо це станеться, можна чекати шквалу протестів.

Менше шуму викликало відокремлення інвестиційного банкінгу від роздрібних банківських послуг. Ентузіазм Осборна дещо згас, але голова Банку Англії Марк Карні, щоб досягти фінансової стабільності, не відступається. Дрібніші банки Великої Британії з міркувань економіки відчайдушно намагаються вигорувати якісь пільги. Правила визначатиме Управління з пруденційного регулювання.

СТАТЬ І СІТІ

Крім цих утаємничених справ буде розпочато й дебати з приводу гендерного балансу в радах директорів, особливо у фінансових установах, де переважають чоловіки. Не варто чекати, що рівень тестостерону там відчутно знизиться. Натомість не пропустіть дві зірки, що сходять під керівництвом пана Карні: Немат (Мінуш) Шафік, уродженка Єгипту й колишня чиновниця вищої ланки в МВФ, яка повернулася до Лондона на посаду заступника голови Банку Англії, і Шарлотта Гогг, яка колись працювала в банках Santander і Morgan Stanley, а тепер обіймає посаду головного операційного директора в Карні. Не виключено, що обидві отримають і більше, може, навіть керівництво відомством на Треднідл-стріт (вулиця, де міститься Банк Англії). ■

Лише можливо...

Федеральна резервна система відновить **кількісне пом'якшення**

Китай проведе різку девальвацію **юаня** для стимулювання експорту

Один із **великих банків** розділиться на частини, щоб зменшити навантаження від вимог регуляторів

КОРОТКО ПРО 2016

Британія запроваджує **полімерні банкноти**. На новій п'ятірці похмурий Черчилль

Лайонел Барбер, редактор, Financial Times

У світовій економіці настав час діяти

Крістін Лаґард,
директор-розпорядник
Міжнародного
валютного фонду,
пропонує план
для світової
економіки на
наступний рік

*На часі має стати
перехід до активних
дій – робити
правильні кроки
тут і тепер*

У 2016-му в глобальній економіці триватимуть великі перетворення. Китай переходить до стійкішої моделі зростання. У Сполучених Штатах очікується зміна монетарної політики. Ціни на сировину, схоже, знизяться значно більше, ніж в останні роки, і залишатимуться такими довгий час. Але необхідно дати відповідь і на ширше коло питань. Як можна досягти швидшого й збалансованішого глобального зростання? Що можна зробити для боротьби з надмірною нерівністю за рівнем доходів? І як можна вберегти нашу вразливу планету від зміни клімату?

Добра новина: я бачу дедалі більше розуміння потреби в невідкладних діях серед 188 членів Міжнародного валютного фонду. На черзі має стати перехід до активних дій: робити правильні кроки тут і тепер. Ось мій список трьох найголовніших «правильних речей» на 2016 рік.

1. ПІДВИЩИТИ НИНІШНІЙ ТЕМП ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

У 2016 році МВФ очікує скромного пришвидшення глобального зростання – до 3,6% (для порівняння: у 2015-му воно становило 3,1%, у 2014-му – 3,4%). Тому безпосередній пріоритет – вживати дієвіших заходів для зменшення непевності та поживлення нинішніх темпів зростання.

Ось чому я закликаю поєднувати кроки, спрямовані на досягнення цих цілей. Від впливових політиків вимагається підтримувати попит, вживати заходів для стабілізації фінансів і проводити структурні реформи, словом, напружити всі сили, щоб підняти очікування, стимулювати інвестиції та знизити рівень безробіття.

Ми також закликаємо до подальшого вдосконалення деяких заходів. Наприклад, найбільші центральні банки повинні звертати більше уваги на віддалені наслідки прийнятих ними рішень. А країнам, які розвиваються, потрібно серйозно зайнятися збільшенням рівнем боргового навантаження на фінанси корпорацій та накопиченим зовнішнім боргом.

У підсумку, всім країнам слід запроваджувати той набір заходів, який їм підходить, і починати це треба зараз, негайно. МВФ, зі свого боку, зробить усе, щоб ці національні заходи стали частиною цільного глобального рецепту для зростання.

2. СТИМУЛЮВАННЯ ЗРОСТАННЯ В СЕРЕДНЬОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Другий пріоритет – підняти потенціал зростання економік у середньостроковій перспективі. Це означає робити зараз усе необхідне для боротьби з низькою продуктивністю праці, ефектом старіння насе-

лення і наслідками глобальної фінансової кризи. Тут є кілька можливостей змінити хід гри.

Перша – інвестувати у високоякісну інфраструктуру. Проведені МВФ дослідження свідчать, що в розвинених економіках збільшення інвестицій на один відсотковий пункт ВВП збільшує загальний обсяг виробництва приблизно на 0,4% протягом того самого року й на 1,5% через чотири роки після збільшення капіталовкладень.

Реформи на ринках праці й товарів також надзвичайно важливі для посилення зростання в середньостроковій перспективі, тому що вони усувають перепони для інновацій та використання наявних можливостей. А інвестиції в освіту можуть дати молоді нову надію на майбутнє.

Ще один потенційний чинник змін – гендерна рівність. Дослідження свідчать, що якби кількість зайнятих жінок зросла до того самого рівня, що й кількість зайнятих чоловіків, ВВП у США збільшився б на 5%, у Японії – на 9%, а в Індії – на 27%. Давши жінкам більше можливостей, країни можуть створити справедливіші умови й покращити добробут усім своїм громадянам.

3. СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО ДОВГОТРИВАЛОГО РОЗВИТКУ

Третій пріоритет – зробити зростання стійким на тривалу перспективу. Ключове завдання тут – виконати обіцянки, зроблені в 2015-му, році міжнародного розвитку. Нещодавно прийняті ООН «Цілі сталого розвитку» – це грандіозний план поступу на наступні 15 років. Нам слід посилити роботу зі зменшення бідності, підтримувати економічну диверсифікацію та інвестувати в розвиток людського капіталу.

МВФ перебуває на передовій цієї боротьби. Ми збільшили доступ до всіх наших пільгових кредитних програм на 50%. На додачу до цього зберігаємо нульову відсоткову ставку для позик країнам, які переживають великі потрясіння і катастрофи.

І нарешті, основна проблема на віддалену перспективу – проведення ефективних заходів у відповідь на зміни клімату. Усім країнам потрібно включити наслідки глобального потепління в основи своєї макроекономічної політики. Фундамент цього – ціноутворення в енергетиці. МВФ прогнозував глобальні енергетичні субсидії на 2015 рік обсягом \$5,3 трлн, або ж 6,5% світового ВВП, – величезне викривлення в економіці. Щоб виправити становище, потрібна правильна цінова політика.

Звичайно, глобальний економічний план дій на наступні 12 місяців широкий і складний. Але затягувати було б нерозумно. Тому 2016-й має стати роком правильних дій. ■

Наука і техніка

Також у розділі:

Чергові ліки від раку 114

Очищення океану 115

Навала кіберзлочинів... 116

як її стримати 116

Привіт, Юпітере! 117

Інтернет для всіх 118

Гра дронів 119

Лише можливо... 119

Тім Бернерс-Лі:

світова павутина

шириться 120

Рік органοїда

Джеффри Карр

Чудернацький новий світ вирощених у лабораторії частин тіла

Мозок у слоїку — одна з найбільш моторошних ідей наукової фантастики. Але можна з упевненістю сказати, що 2016 року такі, буквально позбавлені тіла, люди ще не стануть реальністю. Зате відбудеться розквіт технології, яка дозволить ученим у лабораторіях вирощувати в скляних емкостях предмети, подібні до мізків, а також до печінки, нирки, кишки та багатьох інших частин тіла.

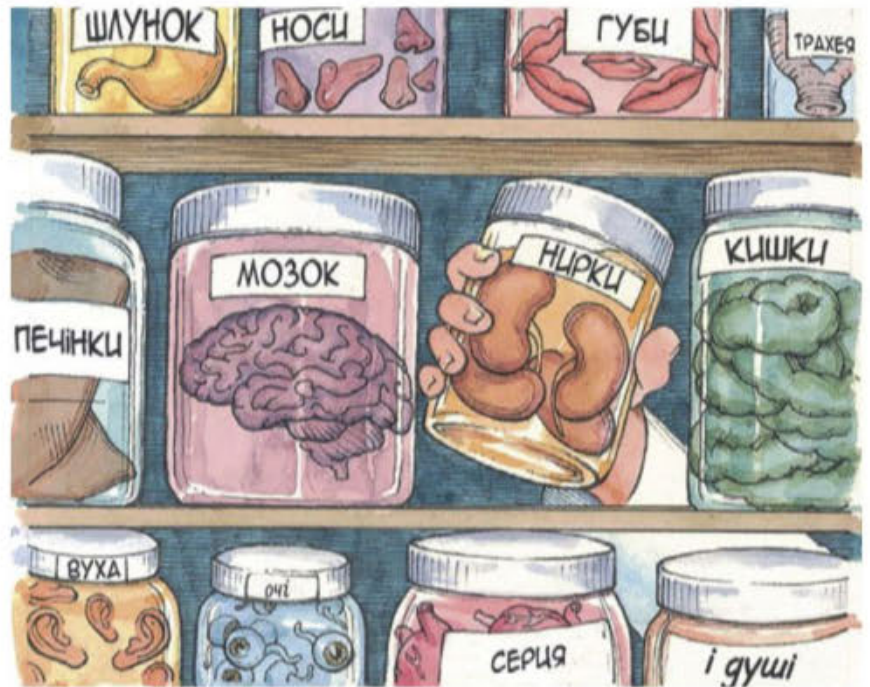
Упродовж 2016-го ці симулякри, відомі як органοїди, будуть широко використовувати в медицині для тестування ліків. Крім того, вони допоможуть збагнути, як ростуть справжні органи, а також прольють світло на хвороби, які виникають у період ембріонального розвитку. Можливо, — хоча, напевне, не 2016 року, — деякі з них будуть досить якісні для того, щоб трансплантувати людям, замінювати хворі природні органи на вирощені.

Ганс Клеверс з Інституту Губрехта в Нідерландах виростив кишкоїди, які дадуть змогу запровадити два нових способи перевірки ліків. За них справді візьмуться 2016 року. У першому випадку перевірятимуть ліки від кістозного фіброзу, — хвороби, яка вражає і легені, і кишківник, і врешті вбиває людину. У другому — від раку кишківника.

Органοїди вирощують на основі стовбурових клітин, подібних до ембріональних. Хоча насправді їх беруть від уже сформованих органів або обробляють клітини шкіри певними біохімічними препаратами, спонукаючи їх перетворитися на стовбурові клітини. Створені таким способом органοїди мають властивості тих людей, від яких взято клітини.

А отже, реагують на ліки так само, як реагував би відповідний природний орган даної особи.

Кістозний фіброз спричинений вадою конкретного гена. Проте ця вада в різних людей неоднаково реагує на різні способи лікування, і механізми цього ще не дуже зрозумілі. Доктор Клеверс планує у Нідерландах залучити до експерименту всіх пацієнтів, хворих на кістозний фіброз, щоб виростити кишкоїди з клітин їхніх кишківників і перевірити на дію різних препаратів. Це допоможе визначити найефективніше лікування для кожного пацієнта. Рак кишківника генетично ще складніший, але застосовувані ті самі принципи дослідження. Підхід на основі органοїда дає змогу створити й пухлиноїди. Сотні таких органів, вирощених завдяки біопсії окремих пухлин, можна одночасно піддавати дії тих

ліків, які гіпотетично можуть допомогти, і врешті визначити, які ж справді допомагають.

Доктор Клеверс не єдиний, хто працює в цьому напрямку. Наприклад, Меліса Літл із Королівської дитячої лікарні в австралійському Мельбурні планує застосувати цей метод для лікування полікістозної ниркової недостатності (ПНН). Вона змушує ниркові стовбурові клітини формувати нефрони, тобто частини нирок, в яких утворюється сеча. Потім ці нефрони створюють ниркоїди діаметром кілька міліметрів. Доктор Літл думає, що близько половини випадків ПНН спричинені генетичними проблемами, і сподівається наступного року почати перевіряти ліки, щоб з'ясувати, які діють найкраще.

У Раковому центрі Слоуна — Кеттерінґа в Нью-Йорку доктор Ю Чень дотримується такого самого підходу, працюючи з лабораторними варіантами пухлин простати.

ВИРОСТІТЬ СОБИ ПЕЧІНКУ

Тимчасом у Йокогамі в Японії Таканорі Такебе з колегами працює з органοїдами печінки. Завдяки здатності протеїну печінки швидко рости й регенерувати, ці органοїди будуть, напевне, першими, які використовують як справжні трансплантати, — хоча й не у 2016 році, а пізніше. Але наступного року їх використовують для перевірки токсичності новостворених ліків. Ця технологія украй необхідна і цінна. Адже одне із завдань печінки — руйнувати потенційні отрути, якими й є ліки. Проте перевірка ліків на тваринах нерідко дає інші результати, ніж на людях. Тож використання органοїдів має покласти край марнотратним і потенційно небезпечним клінічним перевіркам на людях препаратів, які виявляються надто токсичними для застосування.

КОРОТКО ПРО 2016

Міжнародна комісія зі стратиграфії збереться і спробує визначити епоху антропоцену.

Джеффри Карр, редактор розділу «Наука і техніка», *The Economist*

Великий Р

Наташа Лодер

2016-го рак буде виліковним. Знову

Мало що буде певнішим 2016 року, ніж повідомлення про науковий прорив, який дехто сприйме як можливе лікування раку. На жаль, для більшості пацієнтів жодне з тих повідомлень не буде правдою. Інформація про поступ у вивченні біології та лікуванні поширювалася не один рік, але перспективи більшості людей з активною формою хвороби поліпшилися порівняно незначно. Якщо смертність від серцевих захворювань та інфаркту різко зменшилася, то шанси пережити рак зросли здебільшого тільки тому, що лікарі раніше виявляють хворобу (хоча є помітний прогрес у лікуванні раку дітей).

Річ у тому, що рак — у край складна хвороба, а прогрес надто повільний. Крім того, оскільки люди стали жити довше, імовірність, що кожен коли-небудь зіткнеться перед цим ворогом, збільшується.

Незважаючи на це, 2016-го з'явиться бажана новина, бо надходить дедалі більше свідчень про цілком новий і перспективний вид лікування (тепер наявні хірургія, радіотерапія, хіміотерапія, гормональна й цілеспрямована терапія). Цей новий вид — імунотерапія, яка використовує для боротьби з раком власну імунну систему організму. Під час лікування залучаються антитіла, щоб запустити імунну систему й не дати пухлинам можливостей замаскуватися під здорові тканини (чимало клітин раку мають на своїй поверхні білки контрольної точки, які поєднуються з Т-клітинами імунної системи, це призводить до молекулярного контакту, який переконує Т-клітини «не чіпати» пухлини пацієнта).

2011 року фармацевтична компанія Bristol-Myers Squibb випустила Yervoy — антитіло, яке зв'язує один із тих

оманливих білків контрольної точки й придушує його спроби обманути імунну систему. Це перший препарат, який продовжує життя з меланою. Порівняно зі стандартним лікуванням він зменшує ризик смерті від цієї хвороби приблизно на третину. У 17% пацієнтів пухлини не з'являються знову впродовж семи років. 2014-го Merck, ще одна велика фармацевтична фірма, випустила препарат Keytruda — антитіло, яке руйнує інший білок контрольної точки. Минув рік, і 74% тих, хто вживав цей препарат, були живі, натомість із Yervoy — 58%. Відгоді компанія Bristol-Myers Squibb випустила Opdivo, ще один препарат такого типу, Roche, AstraZeneca та багато інших фармацевтичних компаній теж почали випускати схожі препарати.

КРАЩЕ РАЗОМ?

Оскільки різні імунно-онкологічні препарати впливають на різні білки контрольної точки, 2016 рік, напевне, дасть відповідь на актуальне питання: яка їх комбінація дає найкращі результати? Уже є дані, що два імунно-онкологічні препарати можуть діяти краще, ніж один. Під час комбінованої перевірки на меланомі «вільне від прогресу хвороби виживання» (час, протягом якого стан хворого на рак не погіршується) становило 6,9 місяця для Opdivo, 2,9 місяця для Yervoy

Удвох краще

й 11,5 — для обох препаратів. На останній стадії раку легень за найкращого на сьогодні лікування — хіміотерапії — частка людей, які ще живуть упродовж п'яти років, становить приблизно 5%. Поєднання імунно-онкологічних препаратів підвищило цей показник до 20–30%.

Наступний рік проллє світло й на питання, на які види раку діють нові препарати: є останні дані, що вони можуть впливати на багато видів.

Проте вже очевидно, що така терапія ефективна не для кожного. А зрозуміти чому — це хоч і маленький, але важливий крок на шляху до прогресу, який необхідно зробити наступного року. Один із головних висновків щодо боротьби з раком полягає в тому, що ця хвороба страшенно розмаїта, тож процеси, які відбуваються на молекулярному рівні, дуже суттєві.

Види раку, які зовні видаються різними, можуть бути більше схожими між собою. І, можливо, їх буде легше лікувати, якщо докласти більших зусиль для розуміння генетичних і молекулярних вад, які призводять до хвороб. Потрібно якнайшвидше з'ясувати, чи й інші види імунотерапії ефективно впливають на контрольні інгібітори та як ці нові методи можна найоптимальніше поєднати з нинішніми методами лікування раку. Наприклад, вони можуть бути корисними відразу після хірургії, щоб знищити будь-які заблукані клітини, які «пропустили» ніж хірурга. Вони можуть добре діяти й разом із терапією, яка намагається придушити ріст пухлини в її зародку.

Упродовж наступних кількох років у лікуванні раку відкриються значні наукові перспективи. Але продукти цих зусиль не дешеві. В Америці Yervoy коштує \$130 тис. на пацієнта в рік. Opdivo — близько \$150 тис. Ціна препаратів — величезна проблема, яка не зникне. Варто лише глянути, як змагаються кандидати в президенти, пропонуючи зцілення у 2016 році.

Наташа Лодер, кореспондент відділу медицини США, *The Economist*

► І нарешті, органіди 2016 року використають як інструменти, що допоможуть дослідникам зрозуміти, як розвиваються справжні органи і на якому етапі цей процес може схибити. Тут ми справді побачимо мізки у слоїках, бо є шанс, що їх вивчення дозволить розкрити таємниці таких психічних станів, як шизофренія й аутизм. Адже вони, імовірно, виникають у мозку рано, ще на стадії формування нервових зв'язків.

Цей напрямок досліджень уже дав одну підказку для випадку аутизму. Група колег вченої-біолога Флори Ваккаріно в Єльському університеті з'ясувала, що ген, важливий для формування нейронів, значно

активніший у мозкоїдах, які походять від людей із якимось видом аутизму, ніж від тих, хто не має цієї хвороби. 2016 року, можливо, дослідять й інші гени. Доктор Ваккаріно не самотня у своїх пошуках. Сергіу Паска зі Стенфордського університету теж працює в цій царині, зокрема, у сфері вивчення шизофренії. Він та Мадлен Ланкастер із Кембриджського університету, яка створила перші мозкоїди, вивчають екзистенційне питання: чи нервова тканина людських мозкоїдів відрізняється від мозкоїдів інших видів настільки, аби пояснити, що саме робить *Homo sapiens* таким особливим. ■

СМІТТЯ ТУДИ, СМІТТЯ ЗВІДТИ

Алан Андерсон

Велике випробування інноваційного підходу до прибирання пластикового сміття з океану

2016 року інженери й учені візьмуться за одну з найогидніших проблем світу — випробують амбітний метод очищення океану від сотень тисяч тонн плаваючого пластикового сміття. Цей проект абсолютно нетрадиційний. Його запропонував Боян Слат, юний голландський учень, а фінансують не урядові гранти, а *Indiegogo* — сайт колективного збору коштів, тому спершу цю ідею критикували як нездійсненну.

Проте 2016 року проект *Ocean Cleanup* уже запрацює: неподалік островів Цусіма в Японії мають збудувати двокілометровий плаваючий бон: як стверджують, він буде найдовшою спорудою, яку коли-небудь бачило море. Якщо збір плаваючого сміття за допомогою бона виявиться недорогим, тоді запланують будівництво стокілометрової споруди, здатної очищати найбрудніші ділянки океану. До них, зокрема, належить сумнозвісна «велика тихоокеанська смітцева пляма» між Каліфорнією та Гавайськими островами.

У морі завжди можна побачити пластикове сміття, викинуте з кораблів, змите каналізацією й річками або здує зі смітників. Збір цього мотлоху через його поширеність на величезних територіях завжди видавався нездійсненим: запропоновані варіанти (скажімо, тягнути за кораблями гігантські сіті) потребували величезної кількості енергії та загрожували дикій природі. І з'явився юнак, який мислив оригінальніше.

Бояну Слату було 16 років. Якось пірнаючи під час канікул, він побачив, що в морі повно сміття. І йому спало на думку поставити на якорі у морі пару довгих плаваючих бар'єрів, які широкою дугою будуть розташовані впоперек головної течії. Море принесе сміття до бар'єра, збиватиме його вздовж рукавів до центру, де воно нагромаджуватиметься, аж доки можна буде діставати з води у великих кількостях. Таким чином течія виконуватиме роботу з концентрації сміття й водночас не заважатиме морським мешканцям безпечно пропливати під боном.

2012 року після виступу Слата на конференції з інновацій TEDx його ідея набула популярності, її підтримали інженери, океанографи й меценати. Випробування 40-метрових бонів довело слушність концепції, а 535-сторінковий технічний опис проекту, над яким працювало понад 110

учених, інженерів і компаній, поклав край запереченням, нібито цю технологію неможливо застосувати в ширшому масштабі. Серйозне випробування відбудеться 2016 року, коли Слату виповниться 22 роки. Двокілометровий бон виготовлять для Цусіми — двох островів, на берегах яких щороку скупчується 12 тис. м³ мотлоху. Цей проект уже активізував дискусії навколо океанського сміття. Дехто вважає, що всі зусилля слід зосередити насамперед на тому, щоб пластик не потрапляв в океани, а не на їх очищенні згодом. Проте давно ухвалені постанови, які мали запобігти викиданню пластикових відходів у море, виявилися нереальними для виконання. Чи можна швидко дійти згоди щодо справді ефективних норм?

Що довше зволікають із діями, то більше океанської пластмаси стає недоступною навіть для такого амбіційного проекту, як *Ocean Cleanup*. Нещодавно

Мамо, тату, я ж казав вам не кидати сміття в море

вчені з жахом з'ясували, що плаваючий пластик швидко розпадається на ще менші шматочки мікропластику. Згідно з одним припущенням 2014 року у світових водах плавало щонайменше 5,25 трлн шматків пластику, з них приблизно 4,8 трлн діаметром від 0,33 до 4,75 мм. Навіть якщо так, кількість пластику набагато менша, ніж сподівалися, а це свідчить, що значна його частина розпалася на ще дрібніші шматочки — надто маленькі, щоб можна було зареєструвати. Морські істоти можуть з'їдати такі шматочки, або ж їх колонізують мікроорганізми й вони йдуть на дно.

ЩО ТАМ УНИЗУ?

Отже, видиме засмічення поверхні океану може поступитися невидимому отруєнню, бо мікропластик не лише містить шкідливі для життя елементи, а й вбирає їх із навколишньої води. Учені вже знають, що в молюсках та устрицях, вирощуваних на фермах, є частинки пластику. Нині намагаються з'ясувати, куди потрапляє той пластик і які небезпеки із цим пов'язані. Жителі суходолу, напевно, хочуть вірити, що море замість людей саме подбало про зникле сміття, але їх може спіткати прикра несподіванка. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Учені бояться масового відмирання коралів, спричиненого страшенно потужним Ель-Ніньйо (періодичним потеплінням Тихого океану, яке змінює клімат в усьому світі)

Знадобився юнак, щоб думати по-іншому

Цунамі кіберзлочинності

Марк Гудмен

Марк Гудмен, футуролог, радник із питань безпеки, автор книжки «Майбутні злочини: усе поєднане, усе вразливе і що тут можна вдіяти» (видавництво Doubleday)

Що робити зі всесвітньою хвилею?

У розвинених економіках світу рівень злочинності зменшується, принаймні про це свідчать деякі статистичні дані. Якщо правда, що в розвиненому світі протягом двох останніх десятиліть кількість злочинів, пов'язаних із насильством, різко пішла на спад, то на обрії постає цунамі злочинної діяльності іншого виду. Вона набирає форми кіберзлочинності, і 2016 року її вплив на індивідуальну, корпоративну

й національну безпеку буде дуже значимим. Нинішні транснаціональні групи організованої злочинності технологічно складні, а бізнес-плани мають більше спільного з глобальними технологічними компаніями, ніж із колишнім Тоні Сопрано. Їхні нелегальні підприємства використовують останні стратегії управління бізнесом задовго до того, як про них напишуть у *Harvard Business Review*. Сучасні злочинні компанії використовують методи гейміфікації та пропонують потужні стимули: скажімо, спортивні автомобілі хакерам, які видумують найприбутковіші афери.

Майбутнє кіберзлочинності буде і автоматизованим, і тривимірним. Автоматизованим тому, що більшість афер в інтернеті здійснюють уже не власне люди, а злочинні комп'ютерні програми, навмисне створені з кримінальною метою. Наприклад, *Stuxnet* автоматизує здирництво, шифруючи інфіковані жорсткі диски й вимагаючи в користувача викуп у формі електронних

Протидія хакерству

Едвард Лукас

Як бізнес може відбиватися

2016 року запрацює кібербезпека. Хоча все більша залежність людей від інтернету й далі забезпечує напасникам перевагу, той, хто має час, гроші й необхідну волю, має і компоненти ефективного захисту. Нині стає дедалі легше ідентифікувати нападників і засоби, до яких вони вдаються, легше відбити й стримати їх та легше нейтралізувати заподіяну шкоду.

Першим компонентом безпеки є ідентичність. 2016 року організації з якісним управлінням припинять використовувати імена й паролі. Натомість запровадять ідентифікатори, які важко скопіювати, підробити, украсти чи розгадати: скажімо, біометричні дані. Уже не буде дурнувятих запитань про дівоче прізвище матері. Натомість проситимуть назвати коди, які постійно створюватиме одна програма до вашого телефона.

Безпека ідентичності — тільки один елемент, і він не зарадить, якщо мережа погано спроектована або якщо люди, які користуються нею, легковірні й недбалі. Найсуттєвіше джерело інфекції — додатки до електронних листів. Якщо їх відкріє хтось безпечний, вони можуть містити токсичний «вантаж» шкідливих комп'ютерних програм. На щастя, перевіряти програми стало легше. Можна поставити їх на карантин. Ще краще — «роздіяти» їх і безпечно відтворити як стандартизовані документи, де немає

місця для шкідливих програм, і піонером у цьому підході є британська компанія *Glasswall*.

Хакери й далі проникатимуть у системи (є дуже багато погано спроектованих комп'ютерів і програм, а нібито невинні сайти можна налаштувати так, щоб інфікувати комп'ютери, з яких відвідувачі на них заходять). Єдиним безпечним здогадом є те, що вашу мережу злаmano, тож треба пересвідчитися, що маєте справу з нападниками, якнайшвидше, а не через двісті з лишком днів, як це зазвичай буває. А старомодна кібербезпека породжує надто багато сигналів тривоги — «фальшивих позитивів», якщо скориста-

Диво техніки повсякденного вжитку

татися жаргоном. Коли злодій раз по раз змушує звучати сигнали тривоги, люди нехтують ними. Нині завдяки поєднанню розумніших алгоритмів, кращих способів збору даних, дешевого збереження й більшої здатності обробляти їх легше автоматично виявляти аномальну поведінку та з'ясувати, хто і що збирається зробити. Зверніть увагу на такі компанії в цій сфері, як *Vectra Networks* із Сан-Хосе

в Каліфорнії. Третя велика зміна — віртуалізація. Замість керувати мережею комп'ютерів, кожен із яких можна інфікувати, ви керуєте багатьма сесіями з одного великого сервера, тобто насправді відтворюєте за допомогою комп'ютерної програми машину кожного користувача. Контролювати віртуальні сесії набагато легше, ніж окремий комп'ютер: можна пересвідчитися, що кожен користувач має сучасні програми й поводить себе розважливо. Будь-яка підозріла діяльність, наприклад, нищпорення по вашій мережі, блукання по темних закутках інтернету або передача великої кількості даних у невідповідні години, відразу привертає увагу, і її можна швидко припинити.

Удосконалюється й розвідка загроз. Нападники — байдуже, шпигуни, злочинці чи бешкетники, — це звичайні люди, тому теж вразливі до трюків шпигунського ремесла.

Захисники можуть змінити ситуацію на свою користь, інфільтруючи чати й форуми, де хакери роблять свій бізнес. Приманки й пастки дають захисникам шанс ідентифікувати ворогів і з'ясувати, що вони планують. Такі послуги пропонує, скажімо, ізраїльська компанія *Black Cub*, яка наймає колишніх шпигунів.

Жоден із цих заходів не гарантує успіху. Міцна кібербезпека схожа на сильну імунну систему. Міцне здоров'я плюс особиста та громадська гігієна дають їй найбільше шансів, а от нездоланності не гарантують. Збереження найважливіших даних подалі від електронних мереж — узагалі найкраща безпека: ручні друкарські машинки й копірка будуть неодмінною технологією 2016 року. ■

Едвард Лукас, старший редактор, *The Economist*, автор книжки «Кіберфобія: ідентичність, довіра, безпека та інтернет» (видавництво Bloomsbury)

► грошей за безпечне повернення файлів із даними. Значне поширення таких програм демократизувало й самі процеси хакерства, відкривши доступ до комп'ютерної злочинності злгодям із набагато нижчим рівнем технологічних знань, ніж у попереднього покоління хакерів.

У результаті кібершахрайство зростає вкрай швидко й не меншими темпами зростатиме 2016 року. Консультативно-дослідна фірма Juniper в одній із цього-річних доповідей зазначила, що до 2019-го боротьба із цим явищем коштуватиме бізнесу \$2 трлн за рік.

Кіберзлочинність ось-ось вийде в третій вимір, «проникнувши» в навколишній світ. Матеріальні предмети, які дедалі більше устатковуються комп'ютерними чіпами, стають носіями інформаційних технологій. Телевізори, автомобілі, холодильники, детектори диму й кардіостимулятори тепер майже скрізь під'єднані до інтернету, тому це явище нині відоме як «інтернет речей» (IP). Технологічна компанія Cisco прогнозує, що до 2020 року до інтернету будуть під'єднані 50 млрд нових пристроїв, і майже всі незахищені. Зі зростанням кількості речей, пов'язаних з усесвітньою мережею, зростатимуть частота й масштаби хакерських атак.

ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ, ЯКИЙ МОЖНА ЗЛАМАТИ

Глобальний інститут McKinsey прогнозує, що 2025 року IP створюватиме до \$11 трлн вартості глобальної економіки. Злочинці готуються відкрити собі шматок цього пирога. Зробити це просто. Наприклад, фрагмент шкідливої програми, відомої як Stagefright й описаної у 2015 році, позбавив захисту мільярд мобільних телефонів з платформою Android і дав змогу хакерам захопити контроль над апаратами, лише пославши інфіковане текстове повідомлення.

Незахищеність IP тривожить, бо всі предмети навколо нас трансформуються в комп'ютерний код. Розумні будинки й розумні електромережі видаються чудовою ідеєю, аж доки людина усвідомить, що комп'ютерний код, який керує ними, повністю піддається хакерству. Те, що колись було теоретичною кібератакою, тепер стає реальністю. У цьому ми переконалися в липні 2015 року, коли хакер перехопив управління Jeer Cherokee, який рухався по шосе в Сент-Луїсі зі швидкістю 113 км/год. Коли кіберзлочинність вийде в третій вимір, маніпулюватимуть не просто бітами й байтами, а атомами, давши змогу поганим людям управляти предметами на іншому краю світу.

З історичного погляду боротьба зі злочинністю завжди була справою держави. Для цього стягували податки й організували поліцію.

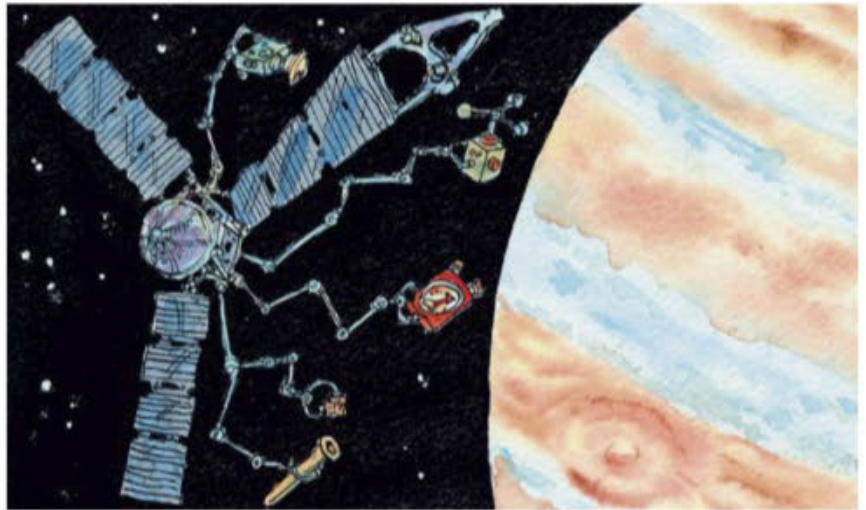
Кіберзлочинність ось-ось вийде в третій вимір

Але правоохоронні органи виявилися неспроможними боротися з кіберзлочинністю. Це провина не тільки поліції. Полісмен у Лондоні не може арештувати злочинця в Москві, а транснаціональні злочинні групи можуть безкарно «стрибати» з мережі на мережу й із країни в країну. Хоча держави засвідчили високу ефективність, здійснюючи хакерство навзаєм, їхня здатність захищати себе й своїх громадян дуже низька. Якщо держави не можуть захиститися від цих нападів, вони, вочевидь, неспроможні захистити й вас. А жаль, бо, за даними технологічної консалтингової фірми Gartner, це змушує бізнес до 2017 року інвестувати приблизно \$100 млрд у заходи кібербезпеки. Ці витрати репрезентують опосередкований податок на підприємства, які будуть змушені самі зміцнювати свій захист з огляду на брак якоїсь ефективної реакції уряду.

А втім, держава може відігравати справді важливу роль, якщо організуватиме й фінансуватиме ці заходи, залучаючи найкращі й найоригінальніші уми

з підприємств та наукових установ, щоб дістатися до головної причини хакерської епідемії — незахищеного комп'ютерного коду. Але технологічний ризик неможливо усунути самою технологією. Потрібне стратегічне рішення, у якому буде враховано й суспільний фактор.

За результатами одного з досліджень компанії IBM Security, 95% усіх порушень безпеки даних пов'язані з помилками людей. Розуміння цього обладнює, адже ми тепер знаємо, звідки починати боротися із загрозою. Тренінги й освіта в класах та офісах — основоположні елементи кіберсамозахисту. Як організовані злочинні групи коять злочини в масовому масштабі, так і нормальні люди повинні масово дбати про свою безпеку, працюючи разом для подолання цих загроз у 2016 році й надалі. ■

Увага до Юпітера

Тім Кросс

Високотехнологічний робот долітає до найбільшої планети Сонячної системи

Дослідження Космосу переживає щось на кшталт золотого віку. 2015 року тисячі людей писали твіти, блоги, спостерігали онлайн, як зонд NASA New Horizon промчав повз Плутона, передавши вперше зняті зблизька фотографії цього крихітного далекого планетоїда. Доля Philae, робота, якого 2014 року запустило на одну комету Європейське космічне агентство і який, зрештою, подрейфував далеко від визначеної для нього зони посадки, заповнювала заголовки новин. Наступною планетою, котра «прийматиме» робота-дослідника, буде Юпітер. 4 липня зонд NASA Juno досягне його орбіти після п'яти років польоту від Землі. Це буде перший космічний апарат, який відвідає цю планету після Galileo, що прибув туди 1995 року й занурився в атмосферу Юпітера наприкінці своєї місії 2003-го. Juno має досліджувати історію найбільшої планети Сонячної системи. І неможливо її зрозуміти, не зрозумівши Юпітера. Сонце становить 99,8% маси всієї системи. Але Юпітер, удвічі більший за всі інші планети разом узяті, становить майже всю решту маси. Його сила тяжіння впливає на все: від позиції поясу астероїдів до орбіт сімох інших планет Сонячної системи. І він, можливо, не завжди був на своїй нинішній орбіті, між поясом астероїдів і Сатурном, другою за розміром планетою. Сучасні теорії стверджують, що Юпітер сформувався значно далі, а згодом він

КОРОТКО ПРО 2016

У травні проходження Меркурія на тлі сонячного диска, перше після 2006 року, можна буде спостерігати в Західній Європі, Африці й частинах Північної Америки

Тім Кросс, науковий кореспондент, The Economist

Пов'язуючи світ

Тім Кросс

Чотири фірми сподіваються забезпечити кожному доступ до інтернету

За минулі чверть століття інтернет перейшов від академічної дивовижі до – принаймні в багатому світі – присутньої всюди послуги. Проте на всій планеті 57% населення ще не мають доступу до «павутиння». В Африці навіть 79% (див. малюнок).

Долучення людей до інтернету дуже важливе. А до того ж важке. Чимало хто живе у селях, де побудувати інфраструктуру більша проблема, ніж у густонаселених містах. Але від 2016 року низка технологічних фірм сподівається змінити ситуацію й забезпечити можливість користування інтернетом майже кожному жителю Землі. Найбільшого поступу досяг Google. Його Project Loon (коли цю ідею запропонували вперше, вона видавалася божевіллям) планує оточити планету високо в повітрі росом із тисяч гелієвих куль.

Кожна матиме приймач і передавач на сонячних батареях. Кулі, правлячи за летючі станції мобільного зв'язку й пункти доступу до WiFi, передаватимуть сигнали від телефонів і комп'ютерів на базові станції за сотні кілометрів від них, а вже звідти до всього інтернету. Вони не матимуть пропелерів, двигунів чи будь-яких інших пристроїв для пересування. Але це не означає, що ними буде ніяк керувати. Змінюючи висоту, вони ловитимуть вітри, які дмуть у різних напрямках. Коли існуватиме достатня кількість куль та інформації про повітряні течії (частину її забезпечуватимуть метеослужби, а частину – самі кулі), буде можливість координувати рух їхнього рою так, щоб майже кожен у світі мав покриття практично весь час. Випробування стартували в Новій Зеландії. Є сподівання почати у 2016 році надавати обмежені комерційні послуги. Шрі-Ланка вже підписала угоду про покриття. Інші компанії намагаються йти вслід за Google. Facebook хоче побудувати таку саму мережу, використовуючи замість куль безпілотики на сонячних батаре-

ях. Ці літальні апарати, якими, на відміну від куль, керувати можна, у 2016 році мають бути готові до масштабних випробовувань. Тим часом OneWeb, супутникова компанія, заснована 2012-го, і SpaceX мають намір використовувати супутники на низьких орбітах. Вони сподіваються, що ці пристрої забезпечать кращі послуги, ніж теперішній супутниковий інтернет. Згадані компанії планують запустити відповідно сотні й тисячі супутників. Facebook і Google потребуватимуть, напевне, на порядок більше безпілотики та куль. Усі ці фірми планують заробляти гроші, укладаючи угоди з місцевими телекомунікаційними компаніями, які прагнуть залатати дірки у своєму покритті. Google і Facebook виграють іще й опосередковано: кожна додаткова особа, пов'язана з інтернетом, – це клієнт, якому можна показувати рекламу.

Продемонструвавши свої технології в польоті, Google і Facebook ідуть попереду своїх супутникових конкурентів. Ідея використовувати супутники була випробувана (і зазнала невдачі) раніше, під час буму доткомів. Але тоді зв'язок з інтернетом був іще розкішшо. У наші дні він дедалі більше стає необхідністю. Непов'язаний світ сподівається, що технологічні гіганти змінять і його. ■

Частковий доступ
Люди, які використовують інтернет, 2015 рік, %

78
Європа

66
Північна та Південна Америка

60
Росія/СНД*

37
Арабські держави

37
Держави АТР

21
Африка

*Співдружність незалежних держав за даними ІТУ

Продемонструвавши свої технології в польоті, Google і Facebook ідуть попереду своїх супутникових конкурентів. Ідея використовувати супутники була випробувана (і зазнала невдачі) раніше, під час буму доткомів. Але тоді зв'язок з інтернетом був іще розкішшо. У наші дні він дедалі більше стає необхідністю. Непов'язаний світ сподівається, що технологічні гіганти змінять і його. ■

► і Сатурн пересунулися ближче до Сонця, «розкидавши» на всі боки інші планети. Вважають, що цей процес спричинив так зване пізнє важке бомбардування, постульований період тривалістю 300 млн років, який закінчився 3,8 млрд років тому. У ньому новосформована Земля зазнала зливи комет й астероїдів, що позлітали зі своїх орбіт під впливом мандрівних гігантів.

Ця ідея дістала подальше підтвердження завдяки результатам екзопланетології, що вивчає планети навколо інших, крім Сонця, зірок. Так звані гарячі Юпітери (гігантські світи, що обертаються дуже близько від своїх материнських зірок), імовірно, є поширеним явищем. Проте сумнівно, щоб вони утворилися на своєму теперішньому місці, бо внутрішні частини протопланетарного диска – завихорене місиво пилу й газу, з якого сформувалися нові планети на початку життя системи – не мали б достатньо матеріалу. Тож гігантські планети, мабуть, часто блукають.

Одне із завдань Juno – пролити світло на ці таємниці. Вивчати екзопланети важко. Але, вимірявши масу ядра Юпітера й співвідношення кисню та водню в атмосфері планети (яке опосередковано свідчить, як багато води вона поглинула на ранніх

етапах свого життя), учені сподіваються більш точно дізнатися, де саме сформувався Юпітер у ранній Сонячній системі.

Молоді космонавти часто нарікають, що польоти роботів не можуть зрівнятися з романтикою й хвилюванням людських досліджень. Але роботи стають досконалішими, і такі нарікання мають усе менше підстав. За минулі кілька років роботи-дослідники переслали своїм творцям фотозображення метанових річок на Титані, місяці Сатурна, барвисті картини заходу Сонця на Марсі, знімки тінистих каньйонів якоїсь мандрівної комети. Глядачі на Землі, здається, ладні обходитися із зондом Philae як із поважною людиною, пишуть йому захохувальні повідомлення, поки він летить запланованим курсом.

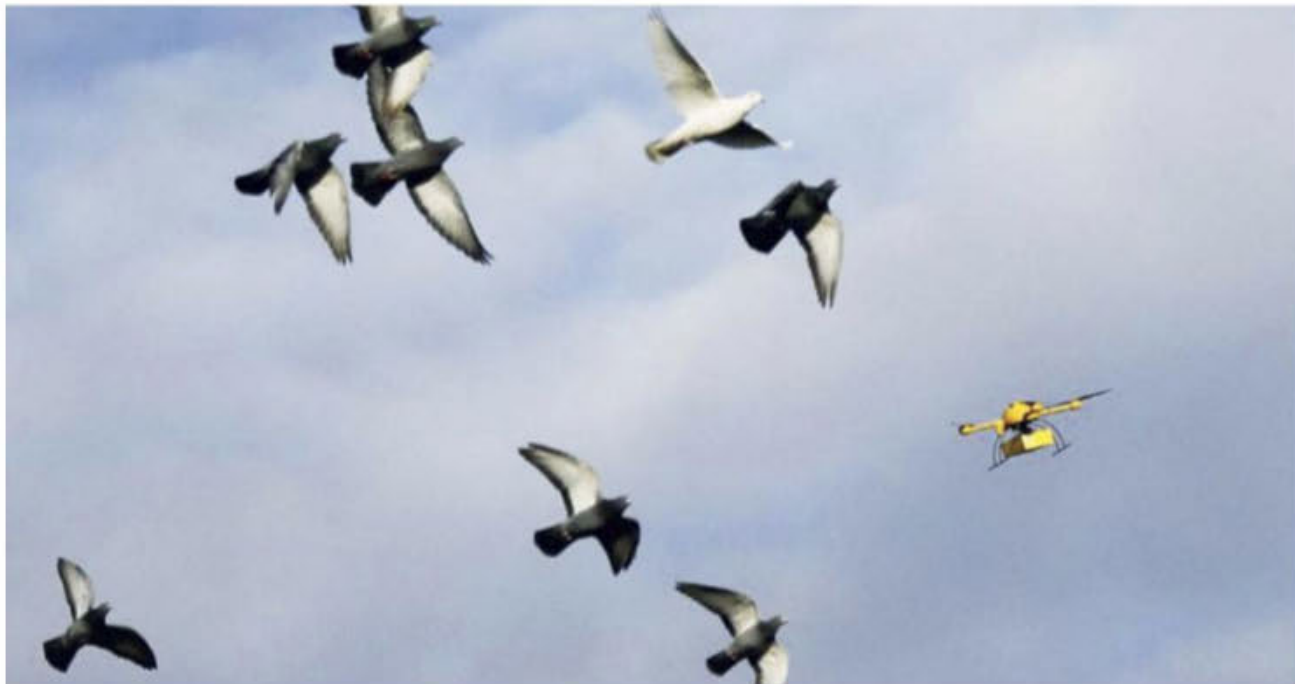
Juno, імовірно, повторить це досягнення. Юпітер – дивовижне місце, Сонячна система в мініатюрі, має принаймні 67 місяців: від яскраво-жовтої вулканічної Іо до замерзлої Європи, що може містити океан під своєю крижаною поверхнею, і гарної Каллісто, яка видається величезною іскристою мармуровою брилою. Саму планету обтягують смуги жовтих, жовтогарячих і червоних хмар, гнаних ревучими (600 км/год) водневими вітрами. Там ще є гігантська буря, Велика червона пляма, досить велика, щоб «проковтнути» Землю, і люте вона принаймні вже 350 років. Кожен, хто має інтернет, сидітиме в першому ряду. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Інститут Френсіса Кріка переїде у свій новий постійний будинок у Лондоні й стане найбільшим у Європі дослідним біомедичним центром під одним дахом

Юпітер – дивовижне місце, Сонячна система в мініатюрі

Гра безпілотників

Бенджамін Сазерленд

Поширення безпілотних літальних апаратів запровадить інновації в систему протиповітряного захисту

Американські збройні сили так довго мали перевагу в повітрі, що після Корейської війни, яка скінчилася 1953 року, їхні наземні війська не зазнавали серйозних атак ворожої авіації. Але ця доба, здається, минає, вважає Фредерік Роджеро, колишній генерал-майор ВПС США. Дедалі вправніші безпілотники «демократизують» доступ до повітряної могутності, каже він, тож американські та інші добре споряджені війська невдовзі вперше за багато десятиліть стануть уразливі для повітряних нападів. Отже, 2016 року, щоб протистояти цій загрозі, зусилля будуть спрямовані на перенаснащення системи ППО.

Безпілотник, про який у травні 2015 року заявила ізраїльська компанія Aeronautics Defense Systems, ілюструє труднощі боротьби із цими апаратами. Складений у рюкзак і запущений із малої катапульты, після кількох годин польоту на батареях дрон може доставити 2 кг вибухівки й вольфрамових кульок до рухомої цілі. Дешеві малі апарати можна відправляти в кількостях, яким не дадуть ради протиповітряні ракети, що коштують мільйони. Вони однаково непридатні для знищення багатьох типів безпілотників. Апарати на батареях не залишають теплового сліду, як реактивні літаки, і літають низько, уникаючи стеження радарів. Тому Європейська комісія й Міністерство оборони Франції доручили європейській фірмі Thales розробити «пасивний радар», що використовує всюдисущі теле- і радіосигнали на ультракоротких хвилях для відшукування безпілотників серед різноманітних перешкод. Нові алгоритми відрізнятимуть птахів від літаків. Радар НА100 може бути готовий 2016 року, каже Жан-Філіпп Арданж, який

Навіть добре споряджені війська невдовзі стануть уразливими

відповідає в Thales за створення протиповітряних систем. Фірма буде готова продавати й змонтовану на базі вантажівки антидронову гармату Rapid Fire, яка замінить зенітні установки.

Фірма Drone Shield з Вірджинії продає за \$1875 набір мікрофонів, які виявляють дрони на відстані 125 м. Безпілотники невеликі, тому можуть бути пошкоджені водяною гарматою, пристроями, які викидають сіті, й навіть мотузкою, опущеною з іншого безпілотника на ротор супротивника. Такі оборонні пристрої можуть захистити політиків, АЕС або приватні маєтки знаменитостей, але навряд чи зупинять ворожу атаку. Перспективнішими є системи глушення, які засліплюють безпілотники. У Росії повідомляють, що Об'єднана приладобудівна корпорація, яка входить у Ростех, збудувала мікрохвильову гармату, здатну глушити безпілотники на відстані 10 км. Проте таке глушення може спричинити «електронну братовбивчу війну», небезпечну для дружніх сил. Натомість, наприклад, апарати серії MALD американської компанії Raytheon літають по наперед запрограмованому маршруту, тож їх неможливо заглушити. Ці дрони-пташки вводять ворога в оману, поширюючи радіолокаційні сигнатури, які дуже точно імітують сигнали пілотованих військових літаків.

2016 року американський ВМФ уперше випробує в морі електромагнітний рейкотрон, здатний малим коштом збивати безпілотники шматочками металу, викинутими зі швидкістю, усемеро більшою за швидкість звуку. Прискорять розробку й лазерів для боротьби з безпілотниками. Компанія MBDA Deutschland нещодавно збила лазером міні-дрон на висоті 500 м. Гра безпілотників стає дедалі винахідливішою і по-справжньому вбивчою. ■

Лише можливо...

Проведуть успішне випробування «гіперзалізниці» — ультрашвидкісного потяга в тунелі, де немає опору повітря

Астрономи відкриють справді подібну до Землі планету

Комп'ютер нарешті перемаже людину в «Го» — японську настільну гру (шашки) з величезною кількістю можливих ходів

КОРОТКО ПРО 2016

Руанда побудує перший у світі аеродром для цивільних безпілотників. Польоти мають охопити половину країни, доставляючи товари й допомогу

Бенджамін Сазерленд, позаштатний кореспондент, *The Economist*

Ширша світова мережа

Сер Тім Бернерс-Лі, винахідник усевітньої мережі (www) й директор Web Foundation, зауважує, що має статися в майбутньому цифрової доби

У 2016-му, через 25 років після того, як для публіки відкрили перший сайт, всевітня мережа стане ще важливішою для бізнесу, держав і людей в усьому світі. Уряди повинні осучаснити закони, враховуючи реалії нашої цифрової доби, і це матиме серйозні наслідки.

2015 року типова модель онлайн-бізнесу ґрунтувалася на зборі особистих даних та «монетизації» їх (наприклад, у продажу рекламодавцям). 2016-го люди вимагатимуть контролю над своїми даними, щоб використовувати їх тільки для себе. Це кине виклик наявним моделям бізнесу, створивши цікавий ринок нових продуктів.

Програми інтегруватимуть дані з приладів, що використовуються в різних сферах життя: фінансах, медицині, вдома, проте даватимуть змогу індивідам контролювати те, чим і з ким вони діляться. Нині календарні програми поєднують інформацію з дому, роботи і, скажімо, від улюбленого музичного гурту. 2016 року так само запрацює, наприклад, ПЗ, що поєднуватиме інформацію від лікарів та лікарень, до яких ви ходите, і приладів для нагляду за здоров'ям, якими користуєтесь.

Коли люди контролюватимуть свої дані, мережа знову децентралізується, послабивши залежність від технологічних гігантів, повернувши владу індивідам та бізнесу й давши підприємливим простір для інновацій.

Водночас і чимало урядів відкриють державні дані задля суспільного блага. Доступною інформацією (масивами державних даних онлайн у форматах, які можна використати знову, із простими ліцензіями) можна послуговуватися по-різному. Дедалі бідніші держави можуть використати відкритість даних як інструмент боротьби з корупцією і марнотратством. Наприклад, порівнюючи тисячі державних закупівель із реєстрами компаній та рекордами пожег на користь партій, грузинська філія Transparency International з'ясувала, що держконтракти в багатьох випадках давали політично пов'язаним фірмам, а це порушує питання про можливі зв'язки з політичними пожежниками.

Проведене Web Foundation дослідження свідчить, що менш ніж 8% країн публікують дані, найважливіші для запобігання корупції та марнотратству. 2016 року нова міжнародна «Хартія відкритих даних» за підтримки урядів у всьому світі зрештою схилить шальки терезів у бік відкриття інформації для всіх.

НОВІ ЗАКОНИ ДЛЯ НОВОЇ ДОБИ

Деякі кіберлібертаріанці в 1990-х роках вважали, що менше регуляції завжди краще для інтернету. Проте спокуса компаній порушити задля прибутків відкритість мережі дедалі більшала, а організована злочинність намагалася переступити будь-яку межу в законах (чимало їх передували поя-

ві мережі), застосовних до цифрової сфери. Урівноважити інтереси та права індивідів, компаній і держав, не підточивши універсальної архітектури самого інтернету, – дедалі складніше завдання.

Під час палких суперечок про приватність, шифрування й анонімність це твердження виявляється слушним як ніколи. Наступного року зростатиме попит на безпеку даних і шифрування, бо люди усвідомлять обсяг і вартість «слідів», котрі залишають їхні дані. Правоохоронці виступають проти шифрування, боячись, що ця технологія допоможе неправовій комунікації. Проте високий ступінь шифрування украй потрібен багатьом галузям економіки, зокрема сектору фінансових послуг. Заборонити все водночас нереально, а створення «задніх дверей» виявляє слабкі місця, де можуть нападати злочинці.

Поставши перед такими важкими проблемами, країни шукатимуть нову правову структуру для інтернету. Але чи буде вона прозора та демократична й чи збереже відкритість мережі?

Нині ухвалюють безліч погано продуманих законів про «кіберзлочинність», які дозволяють усе: від політично мотивованої цензури до всеосяжного нагляду – й водночас роблять інженерів із добрими намірами та дрібною цікавістю вразливими до суворих покарань. Тривожить і ще одне: в Америці та інших країнах бачимо намагання спонукати компанії «добровільно» ділитися інформацією користувачів з агентствами безпеки без жодних правових процедур.

Проте уряди, які думають наперед, працюють над національними інтернетними біллями про права, що спираються на широку участь громадськості, шанують права людини, лишають простір для інновацій і водночас визнають легітимні потреби компаній мати прибутки, а урядів – боротися зі злочинністю.

Бразилія у 2014 році була піонером такого підходу, в 2015-му її слідами пішла Італія. Такі процеси відбуваються і в Нігерії, Йорданії, Гватемалі та всьому Африканському Союзу. 2016 року багато таких біллів стануть правом. На глобальному рівні посилять спроби дійти згоди щодо основних принципів цифрової доби в новій «Хартії вольностей» для інтернету. Щоб вирішити складні питання в майбутньому й зробити великі обсяги даних, які ми створюємо, інструментами для збільшення спроможностей людини й для економічних інновацій, потрібна політика, визначена в процесі відкритих, добре поінформованих дискусій. Справжній потенціал мережі для розвитку демократії, економіки й творчості особистостей тільки-но починає розкриватися. 2016 року всі ми повинні захищати й зміцнювати цей публічний простір задля загального добра людства. ■

Чимало урядів розкривають державні дані задля блага всього суспільства

Також у розділі:

Нове культурне світло Берліна 122

Пекельна вітра Босха 123

Лише можливо... 123

Китайська наукова фантастика 124

Мова 2016-го 124

Індія та світ

Ф'яметта Рокко, Мумбаї

Амбітна виставка у 2016-му вкаже новий вектор для просвітницьких музеїв

Індія, що за формою нагадує воронку між океанами з двох боків та гірськими хребтами на півночі, завжди видавалася чи не досконалим «плавильним котлом». Туди багато століть стікалися різноманітні тенденції та ідеї, але рух у зворотному напрямку відбувався рідко. Щось на кшталт конусоподібної нори мурашиного лева, у яку дрібні комахи можуть втрапити, а ось вибратися звідти не здатні через гладкі стінки. І лише з приходом португальців у XVI сторіччі та відкриттям світових морських шляхів старий заходоцентричний наратив поступився й Індія стала частиною ширшого світу. Та чи справді стала?

З давніх-давен в Індії було чого повчитися. У V столітті у штаті Біхар, на батьківщині буддизму, відкрився перший у світі університет Наланда. У ньому викладали філософію, медицину, літературу, архітектуру, астрономію та інші науки. У 1096-му, коли відкрився Оксфордський університет, у Наланді вже понад 600 років навчалися студенти з Кореї, Японії та інших азійських країн. За словами індійського лауреата Нобелівської премії з економіки Амартія Сена, університет Наланда був єдиною іноземною установою, у якій китайські студенти здобували освіту поза межами Піднебесної.

Наприкінці 2016 року на грандіозній виставці в Музеї принца Вельського в Південному Мумбаї (нині Чхатрапаті Шиваджі Махарадж Васту Санграхалая) будуть представлені результати розгорнутого вивчення культурних надбань Індії, а також асимільованих нею ідей. «Досі в Індії не намагалися зробити нічого подібного, ні якщо говорити про експонати, ні про їх подання», — запевняє директор музею Саб'ясачі Мукхерджі.

Експозиція стане новою сторінкою і для Британського музею, співкуратора проекту. В останньому сподіваються, що представлення скарбів однієї нації в контексті світових культур підштовхне інші музеї до активізації зв'язків із країнами, що розвиваються.

Вчитель чи учень?

Ф'яметта Рокко,
редактор відділу
літератури
та мистецтва,
The Economist

Чотири провідні музеї світу – Британський музей, Музей мистецтва Метрополітен у Нью-Йорку, паризький Лувр та петербурзький Ермітаж – щороку приймають понад 25 млн відвідувачів. Однак люди бачать лише незначну частину їхніх експонатів. Оскільки виставлені колекції зібрані здебільшого в експансіоністських для Європи й Америки XVIII–XIX століттях, таким музеям часто нічого відповісти на звинувачення у викривленні історії та культурному імперіалізмі. І якщо вони не хочуть повертати

«Досі в Індії не намагалися зробити нічого подібного»

витвори мистецтва туди, звідки їх колись було вивезено, то мають знайти нові способи співпраці з музеями в інших країнах.

За зразок для «Індії та світу» взято проект Британського музею «Історія світу в 100 об'єктах»: у 2010 році він стартував як радіопередача на BBC, далі перетворився на книжку-бестселер, а згодом і на пересувну експозицію, що в різному складі мандруватиме до Австралії, Китаю, ОАЕ, Тайваню та Японії. Експозиція в Мумбаї покаже низку моментів в історії Індії у вигляді порталів, через які відвідувачі зможуть побачити, що в той самий час відбувалося в різних частинах світу. Загальний наратив вбудує мистецтвознавець із Делі Наман Ахуджа, який у 2013 році був куратором експозиції «Тіло в мистецтві та думці Індії», що виставлялася в Палаці образотворчих мистецтв у Брюсселі.

ДВОСТОРОННІЙ РУХ

Мета виставки – не просто показати, що відбувалося в Індії починаючи з часів, коли її населяли вихідці з Африки (сокири з Олдувайської ущелини в Танзанії, яким близько мільйона років, не надто відрізняються від знайдених у Ченнаї на східному узбережжі Індії). Важливіше, що

вона простежує вплив світових релігій, науки та іконографії на індійську культуру й передачу власне індійських концептів, соціальних систем і технологій світові. Відтак секція, присвячена першим містам Індії, акцентує увагу на важливості гігієни для давньої харапської цивілізації в долині Інду (провінція Пенджаб), що потім вилилося в передачу ідей каналізації, санітарії та планування міста.

Німецька місія Макгрегора

Фредерік Штудеманн, Берлін

Зведення нового культурного маяка

Як Німеччині подати себе світові? У 2016-му її уряд своєрідно відповів на це запитання, визначаючи долю одного з найвидатніших будівельних проєктів Берліна – реконструкції Міського палацу.

Оригінальну будівлю в стилі бароко, що була колись головною архітектурною принадою міста, зніс комуністичний режим НДР, облаштувавши на її місці плац для святкових парадів, автопарк, парламент і розважальний комплекс. Після воз'єднання країни в 1990 році аристократ і бізнесмен із Гамбурга розпочав кампанію з відбудови пам'ятки. Зрештою Бундестаг погодився затвердити більшу частину фінансування для нового культурного центру. Дивакувата громадська ініціатива переросла в національний проєкт.

План відбудови передбачав відтворення оригінального фасаду, але водночас розробку сучасного інтер'єру. Всередині збиралися розмістити два діючі берлінські музеї: Етнологічний та Азійського мистецтва. А ще комплекс мав охопити сусідні Університет Гумбольдта та

частину центру Берліна. Він дістав назву «Гумбольдт-форум» на честь двох інтелектуальних титанів: братів Александра й Вільгельма. Минулого літа відбудову структури палацу було завершено, а в 2019-му очікується відкриття.

Але як трактувати цей проєкт? На думку критиків, як «кашу»: вони бачать його «білим слоном», на якого витрачено купу грошей. У пошуках альтернативної відповіді уряд звернувся до директора Британського музею Ніла Макгрегора, що невдовзі залишає посаду. Його попросили очолити комітет, котрий консультуватиме міністрів стосовно кінцевого призначення комплексу. Вони сподіваються на особливий смак музейника, адже той вельми вдало перетворив

Заповіт Гумбольдта

лондонське зібрання, яке місцями вже почало тхнути нафталином, на динамічну й популярну установу.

У Берліні Макгрегор убачає потенціал в обширі культурного матеріалу міста, що складається з багаточисних колекцій мистецтва образотворчого («з ним можуть зрівнятися лише Париж та Лондон», – стверджує британець) і виконавчого. Експонати, що мають з'явитися на «Гумбольдт-форумі», – це дивовижні артефакти Шовкового шляху та унікальні аудіоархіви. Буде дуже цікаво скомпонувати їх у більших проєктах.

Окрім того, Макгрегор надихається спадком пруських Гумбольдтів, що розширили європейські знання природничої історії та мов, змінивши самоосмислення «взаємозалежного і взаємопов'язаного світу». Відкритість до всієї планети, сприйнятливості щодо різних її частин та культур і жага розуміння їхньої взаємодії – це аж ніяк не найгірший концепт для культурної установи чи для країни, котра (знову) намагається знайти свою роль у світі. Шанси на успіх... Якщо не завдають політики.

Фредерік Штудеманн,
редактор відділу коментарів
і аналізу, *Financial Times*

КОРОТКО ПРО 2016

На роковини накби (так палестинці називають поразку у війні з Ізраїлем 1948-го) біля Рамалли відкрився музей палестинської культури

Розростання міст зумовило розвиток письменництва, а відтак і розквіт індійської літератури. Знаменитий (спочатку усний) індійський епос на кшталт «Махабхарати» та «Рамаяни», що виник у IV сторіччі до н. е., лише на кілька сотень років молодший за геніальний аркадський «Епос про Гільгамеша», написаний у Месопотамії. У середньовіччі вишуканість, відточена придворною культурою, залишила по собі не тільки бронзові статуї династії Чола в Таміл Наду, а й шахові фігурки норвезького Льюїса. Військові перемоги та імперська доба розсіяли культуру повсюди: достатньо згадати монгольські мініатюри часів імператора Акбара чи блискучу гравюру з індійськими носорогами на дереві Альбрехта Дюрера, зроблену в Німеччині 1515 року.

Скомбінувати все це в одну композицію буде непросто. Британський музей, що має багату колекцію артефактів із Месопотамії, Єгипту та середньовічної Європи, націлений відібрати експонати, що будуть співмірними за значенням тим, які виставить індійська сторона. Тож ініціатива за індійським музеєм. Щоб зібрати якнайкращу експозицію, кураторові Мукхерджі доведеться по-

зичити артефакти в інших музеях Індії. Але вони ретельно тримаються за свої колекції, тому домовитися з ними буде нелегко.

І ще залишиться одне делікатне питання: як завершити експозицію? Багато хто вважає, що апогеєм індійська культура сягнула за часів Імперії Великих Моголів, проте комусь така думка може видатися надто акцентованою на мусульманстві. Що ближче відкриття виставки, то більше напруження через тлумачення історії. Не менш важливо забезпечити невтручання політиків Індії в кураторство виставки. В індійській пресі часто з'являються повідомлення про залякування вчених-мусульман радикальними прихильниками прем'єр-міністра-індуїста Нарендри Моді.

І в індійському, і в Британському музеї вірять, що запрошення Моді та прем'єра Великої Британії Девіда Кемерона на роль покровителів виставки захистить її незалежність. Сподіватимемося. Адже, як зазначив директор Британського музею Ніл Макгрегор (у грудні він іде з посади), «вивчення нашого спільного минулого – це запорука побудови гармонійного майбутнього». ■

Фестиваль пекельних утіх

Аміка Шортіно Новлан

Безмежна уява Ієроніма Босха

Жінка з риб'ячим хвостом їде верхи на миші й тримає дитя на руках-гілках. Блакитний птах, сидючи на троні, пожирає оголене тіло, а в нього з ануса вилітає рій чорних птахів. Ящірки кігтями впинаються у простирадла. Чоловік, розіп'ятий на арфі... Таке може наснитися у страшному сні. Таке може зображувати тільки Ієронім Босх. 2016 року в голландському місті Гертогенбос, у якому художник жив, працював і від якого взяв своє псевдо, відбудеться фестиваль, приурочений до 500-х роковин його смерті. Там буде понад 100 подій, які увінчає найвагоміша ретроспектива творчості Босха за всю історію мистецтва.

Відкриє рік опера для дітей Джанкарло Менотті «Амаль та нічні гості» (на яку його надихнув триптих Босха «Поклоніння волхвів») у виконанні трупи Південнонідерландської філармонії. Завершить його від-

Безпрецедентний спалах уваги до Босха міг виявити нові скарби

криж дев'ятиметрової кованої залізної скульптури Bosch Beest («Босхів Звір»). Сім регіональних музеїв узгодили свої програми, зокрема демонстрацію нових робіт Джейка й Діноса Чепменів та Яна Фабра, нав'я-

них творами Босха. Голландський тематичний парк навіть створив у центрі міста зону розширеної реальності, яка відтворює атмосферу середньовіччя.

«Усе почалося з мрії», — каже програмний директор фонду «Ієронім Босх 500» Ліан Дюїф. На стадії планування фестивалю про зв'язок художника із цим нічим більше не примітним містечком майже ніхто не знав, до того ж тут не було жодної його роботи. Триумфом 2016 року стане виставка «Босх: видіння генія», що діятиме в міському Музеї Північного Брабанту від лютого до травня. На ній покажуть 39 творів із приватних та державних колекцій, розпоршених по 10 країнах. Деякі з них, як-от триптих «Віз сина», що зберігається в Музеї Прадо, повернуться до Нідерландів уперше після XVI століття. Єдине, що музей міг запропонувати за позичені експонати, — це знання. Спільно з фондом було засновано міжнародний проект «Босх: дослідження і збереження», над яким працює багатопрофільна команда. Професіонали п'ять років розшукували роботи майстра, ретельно фотографували кожну з них під денним, інфрачервоним та рентгенівським промінням й аналізували їхній фізичний стан. Заручившись підтримкою Ініціативи збереження станкового живопису

До біса обдарований художник

від Фонду Джетті, команда очистила й реставрувала майже половину з його відомих робіт. Цей спалах безпрецедентної уваги до картин Босха, ймовірно, допоміг віднайти нові художні скарби. На виставці буде кілька робіт, за якими нещодавно визнали його авторство.

Але ця ініціатива спрямована не тільки на мистецтвознавців. Роберт Ердманн розробив програмне забезпечення, що охоплює 12 Тбайт зібраної інформації стосовно зображень, даючи змогу користувачам розглядати роботи з настільки близької відстані, на яку їм ніколи не вдалося б підійти в музеї, а ще «погортати» шари знімків і подивитися на них при звичайному, інфрачервоному й рентгенівському світлі окремо.

А дивитися є на що. Творіння Босха повні деталей. На відміну від плавного та спокійного стилю сучасників його манера живопису різка й експресивна, так само як і ескізи: в останньому можна буде переконатися на власні очі завдяки технології. Інфрачервоне світло відкриє нам динамічні замальовки, які Босх робив, шукаючи найгостріший подразник, щоб привернути увагу глядача до свого твору. «Можна побачити хід його думок на мольберті, — пояснює координатор проекту Маттейс Ілсінк. — Його уява невичерпна».

У 2016-му ті, хто не зможе відвідати цю експозицію робіт Босха «живцем», матимуть нагоду насолодитися нею в онлайн-галереї (на boschproject.org), де від лютого буде доступна повна колекція. Саме програмне забезпечення є загальнодоступним і безплатним: ним можуть скористатися куратори й лектори з усього світу. Проект може змінити принцип взаємодії з візуальною культурою як для вчених, так і для звичайної публіки, розбухуючи уяву майбутніх поколінь. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Техніка для мас і висока мода на **Met Ball**: господарі балу цього року — директор з дизайну Apple Джонатан Айв та матріарх Vogue Анна Вінтур

Лише можливо...

Комахи перетворюються на нове популярне джерело протеїну в заможних країнах

Едді Редмейн стане третім, хто отримує як найкращий актор двох «Оскарів» підряд (другого — за стрічку «Дівчина з Данії»)

Електронну книжку буде номіновано на престижну премію

Аміка Шортіно Новлан, помічник редактора, *The World in 2016*

КОРОТКО
ПРО 2016

Календар Pirelli, відомий своїми грайливими позами та костюмами (а часто і їх відсутністю), займає феміністичну позицію, найнявши жінку-фотографа та запросивши моделей, кандидатури яких обиралися не лише за зовнішністю, а й за досягненнями

Юань Ян, інтерн Марджорі Дін, *The Economist*

Феномен трьох тіл

Юань Ян

На науково-фантастичну трилогію Лю Цисіня чекають екранізація і, цілком можливо, слава світового блокбастера

Книжка починається з Культурної революції в Китаї і завершується загибеллю Всесвіту. Трилогія Лю Цисіня, яку більшість пам'ятає за назвою першого роману – «Проблема трьох тіл», своєю захопливою фабулою підкорила мільйони читачів від Пекіна до Бостона. Від моменту її публікації у 2008 році було продано більше як 2 млн примірників тиражу в Китаї, а у 2015-му трилогія стала першим китайським твором, що отримав Премію Г'юґо в категорії найбільш проданого науково-фантастичного роману. Наразі китайські фанати з нетерпінням очікують екранізації, що запланована на 2016 рік.

У світі, створеному Лю Цисінем, учені з різних країн, конкуруючи між собою, намагаються знайти позаземні форми життя. Коли китайські астрофізики випадково вступають в контакт з агресивною расою трисоларіанів, що населяють планету з нестабільною атмосферою, то отримують загрозливий сигнал із Космосу: «Ми летимо, щоб завоювати вашу планету». Проте у землян лишається 400 років до прильоту трисоларіанців, адже така подорож має пролягати через відкритий Космос. «Трилогія завершується неминучим знищенням Всесвіту, – пояснює Кен Лю, який переклав дві книжки

трилогії англійською. – Однак це має сприйматися не як трагедія – швидше як чудова містифікація».

Він переконаний, що своїм успіхом творчості частково завдячує широкому полю для політичних інтерпретацій: «Ви можете побачити в ньому засудження комунізму й гімн демократії, або ж зовсім навпаки». У будь-якому разі книжка стала культовою в Індії, за словами тамтешнього видавця Чікі Саркар. В Америці генеральний директор Facebook Марк Цукерберг запропонував її для книжкового клубу соціальної мережі й припустив, що у трилогії скоро може з'явитися голлівудська екранізація. У такому випадку це буде перший китайський світовий науково-фантастичний блокбастер. Адже перекладені китайські фільми досі не мали великого успіху на міжнародному ринку. «Голлівуд небагатий на епічні науково-фантастичні стрічки, у яких герої не були б «білими», – пояснює Кен Лю. Удома фільм має потенційну можливість виграти на всіх фронтах. У Китаї 9% стрічок зазвичай отримують 70% нагород в усіх можливих категоріях. Очікується, що адаптація трилогії, режисером якої виступив Чжан Паньпань, отримає 50 млн юанів касового збору (\$7,8 млн) під час прем'єрного показу в липні. Інша екранізація книжки Лю Цисіня – «Божевільний прибулець» – також очікується у 2016-му. Її режисером став Нін Гао, перший комедійний успіх якого – «Божевільний камінь» (2006) – проторував шлях сучасним китайським блокбастерам.

Як сказав один із користувачів мережі з Китаю: «Я дуже сподіваюся, що фільм не зіпсує книгу», – висловивши таким чином побоювання фанатів з усього світу. «Але квитки ми придбаємо обов'язково», – додав інший користувач. ■

Чи володієш ти мовою 2016-го?

Роберт Лейн Грін

Технології, підлітки та мовні тенденції

Точно передбачити, які слова стануть популярними у 2016-му, – завдання не з простих: деякі з новомодних словечок 2015 року ще й не введено в обіг. Проте певні тенденції, які формуватимуть мову, уже стали проявлятися, і вони можуть натякнути нам на потенційно модні слова.

Нові технології завжди були стабільним джерелом неологізмів. Багато з них переходять з іменників у дієслова, як, наприклад, «гуглити», «інстаграмити», «твітити». Коли якась із соціальних мереж переживає різкий стрибок популярності, наприклад Slack (розрахована на офісних працівників) або ж Twitter, то можна сміливо очікувати, що її назва перетвориться на дієслово. Або як із Venmo, що дає змогу переводити між користувачами невеликі платежі.

Швейцарська компанія Punkt, яка спеціалізується на технологічних новинках, планує випустити на ринок телефон класу «люкс», що матиме лише дві функції: дзвінок та надсилання повідомлень.

Якщо цей гаджет приживеться, то цілком можливо, що в майбутньому його користувачі іронічно хизуватимуться своїми «простофонами». Компанія Google перенесла на 2016 рік випуск нової моделі гаджету з модульними частинами, які можна буде вдосконалювати (камера, процесор, екран).

Компанія називає своє творіння «проект Ага», проте, якщо новенький апарат стане популярним, слово-гібрид «модфон» міг би стати для нього непоганою назвою. Офісні працівники навряд чи перестануть спотворювати мову словами, що не мають права на існування: у 2016-му до корпоративного сленгу можуть додати «ідеяція», «міленіалізація» та «коуч». Люди, які працюють в умовах високого юридичного ризику, зрозуміли, що їхня електронна переписка може опинитися в суді. Тому деякі особи почали використовувати скорочення «ddl» (let's discuss live – обговоримо вживу), щоб уникнути розкриття потенційно компрометуючої інформації. Чи приживеться таке скорочення? Цілком можливо. Але слідчі за-

звичай розуміються на таких трендах. Передбачити тенденції в молодіжному сленгу буде дуже складно. В інтернет-світі слово мігрує від жаргонного до «крутого», а потім до застарілого швидше, ніж ви встигнете вимовити «інстаграм». Мережа Facebook підтверджує, що «lol» доживає свої останні дні. У 2015 році фраза «подивитися Netflix та розслабитися» стала синонімом сексуального контакту. Та

коли такі речі стають занадто відомими, ажіотаж на них одразу проходить. Перед тим як перетворитися на мейнстрім, подібні тренди зазвичай народжуються в субкультурах на кшталт афроамериканської чи гомосексуальної: «кидати тін» у значенні обмовляння або ж «ratchet» («тріскачка») створено для назви вульгарної, проте самовпевненої особи. Отже, якщо ви хочете «впіяти» наступну модну тенденцію, пильнуйте за цими компаніями: може, виникне «кидати подушкою» на позначення слабого удару. Хоча не виключено, що на почуте вами мода вже давно минула. ■

Роберт Лейн Грін, заступник редактора відділу літератури та мистецтва, *The Economist*, оглядач із мовних питань, Johnson

Елегія втраченим словам

Енн Роу

У 2016-му з американських тестів академічної здібності зникне багато складних слів. Ми йдемо до них на прощальну вечірку

П ричісуючи настовбурчену кучму й намагаючись відтерти пляму зі своєї святочної краватки, Джо дивувався, з якої такої аберації його запросили на це збіговисько. Він не був *демагогом*, *деспотом*, *гурманом*, *інсургентом*, *бузувіром* чи *віртуозом*. Правду кажучи, він був радше *антитезою* до всього цього: скромний швець, що кмітливо і жваво вистукував молотком, *педантично* і зграбно підбиваючи найрізноманітніші *обцаси*. Він жив *аскетичним* життям і залишався *незаангажованим* у політиці. Любив усе *статечне*, *флегматичне* та *утилітарне*. І от безталанний Джо поглядав на пляму, що її з якогось дива не міг *ліквідувати*, *усунути*, *нейтралізувати*, *прибрати* або *приховати*, бо виходило тільки гірше, і зітхав.

На вечірку точно мали прийти *Облудний*, *Огідний*, *Кривоприсяжний*, *Пістрявий* і ще багато непристойних та криводушних типів. Разом вони *палюжитимуть* і *чорнитимуть* тих, перед ким у мить *абстиненції* найзапападливіше колінкували б. Джо ходив на такі марні демонстрації двосудшності та нищості лише за крайньої потреби. Насправді вони були для нього справжньою *анафемою*, тож намагався завжди обходити їх стороною. Зазвичай, коли було потрібно, він цілком міг бути добрим *камрадом* за *гальбою* чи двома «Будвайзерами», але тепер почувався нещасним, навіть сплюндрованим. Востаннє глянув у дзеркало на своє циганкувате, солодке обличчя й пішов до автобуса.

НЕ БЕЗ ХАЛЕПИ

Джо знав, що та асамблея не збіговисько для куріння фіміаму, співу *вакхічних дифірамбів* і аж ніяк не *аморальний дебош*. Якраз навпаки, то була *сентиментальна okazія*, для якої цілком підійшли б заупокійні гімни чи поховальний подзвін. Гості події збиралися відзначити своє зникнення зі свідомості більшості американських школярів, яким їх більше не втокмачуватимуть у голову й не благатимуть вивчити до іспиту. Адже неспростовний факт: для багатьох юних життів ці обтяжливі, *тишномовні*, *хімерні* словеса були недоречною до літа та веселощів каторгою. Замість пізнавати світ, риболовлю, купання та розбивання шибок м'ячем, віддаючись молодості, учні потрапляли в неволю, на них одягали *догматичне* і *свавільне* ярмо днів, змарнованих за словниками. Коли Джо врешті з'явився на святі, то побачив розбурхане баговиння тупості, достатку, *улес-*

ливості, пожадань, *інвектив*, *переситу*, *тирад* і колоритних *філіппік*, і це все, дарма що мало розважати, радше *іртувало* й *збивало з пантелику*. Джо не помітив Непідкупності та Вірогідності, і тим паче Вроди. На порядку денному була радше схильність до *опасистості* та *огрядності*, і фуршет являв собою картину щедрот, *маєстатичних* та *еклектичних*. Хоч то й був напевне *надир* їхніх днів, запрошені трапезники не мали страху перед *атрофією*. Джо *анексував* кулеб'яку з лососем й уклав сокровенну *конспірацію* з офіціанткою, щоб отримати зайве горня кави. Потім доклав *несоветітених* зусиль, щоб проглумитися через юрбу. Врешті опинився в *депортації* в кутку, де вже не зазіхав на товариство. *Остракізм* знову-таки зробив його *парією*. Тож він і не думав, що пані Блудниця зі своїми безпardonними очима, *занехаяними* шатами й кислою міною пристане до нього там. Але помилився.

— А чим ти займаєшся? — муркнула вона, мов *облесниця*, делегуючи морквинку у вазон, і по-блазеньському вправно, наче престижиджитатор, заправила в пащу кананку.

— Шію черевики, — *знітився* Джо.

— Ото чудасія! — вигукнула вона. — Тоді чому ти серед нас?

— Мабуть, тому, що він *анакронічний*, *атавістичний* і допотопний, — встряв Блаженний.

— Або *фат*, — додав *Демагог*, гомінливо несучи таріль із коропом.

— Навіть *маргінал*! — крикнув хтось четвертий.

Але Джо відчув тільки гран образи. Адже раптом розчахнулися головні двері й з'явилася *аморфна*, хоча й *елегантна*, постать. Її сукня була така прозориста, *ажурова*, *ефірна* та

ефемерна, будім узагалі не існувала, бовваніла, мов *алюзія* на *марево*.

Джо побачив, що вже несла зберігати *флегму*. Надто тому, що саме тієї миті задушливий дим циркуляром пішов по залі й помпезний, негмамовний, неприборканий гомін юрби поступився зойкам і вискам. Якийсь *інфантильний* недоросток кинув свою сигару в гардини з несправжнього сатину.

Настав час Джо. Імпульсивний, грізний та оптимістичний (хоча з повним усвідомленням неминучості прийдешнього лиха), він схопив руку мадемуазель. Постала нагальна потреба *ретироватися*. Гостя виявилася аж ніяк не *індиферентною*, *садистичною* чи *саркастичною*, а була напрочуд податлива. Разом вони по азимуту взяли курс на вулицю. Позаду них готало полум'я, перетворившись уже на вогняну стихію.

З неба сипався всюдисущий сірий попіл. Та коли вони нарешті призупинилися, щоб відсапатись, усе те видалося *тангенціальним*.

— Я ще ніколи не зустрічала нікого настільки *гречного* і *вправного*, — прошепотіла вона.

— Значить, ти, — сказав Джо, почавши усвідомлювати, яка вона шикарна й ладна, — мабуть, ніколи не зустрічала *чоботаря*. ■

Енн Роу, редактор некрологів, *The Economist*

Україна

Розділ «Українського тижня»

Також у розділі:

Лише можливо... 128
 Ребекка Гармс про підтримку
 України 128
 Місія дипломатії 129
 Повторити шлях Литви 132
 Відштовхнутись
 від економічного дна 133

Що чекає на Крим та Донбас 136
 Які офіцери нам потрібні 138
 Плюс поліція мінус корупція 141
 Володимир Василенко
 про гуманітарну політику 143
 Врятувати музеї 144
 Юрій Макаров про запит
 на правду 146

Грандіозна імітація

Роман Малко

Фантастичний сценарій докорінних змін

2016 року на Україну чекають неймовірні зміни. Навіть не революційні, а радше казкові, бо революціям буде покладено край раз і назавжди. І зовсім не тому, що українцям перестане подобатися виходити на Майдан та знову й знову скидати владу. У революціях просто відпаде потреба.

Відразу після Різдвяних свят, наївшись досита куті, ковбас та шинок, наколядувавшись і напір-

навшись в ополонках, ми перевернемо свій світ із ніг на голову, чим не тільки здивуємо планету, а й нарешті доведемо, що саме наша концепція і спосіб життя є найуспішнішими.

Ми припинимо війну з Росією і відберемо в дивовижно мирний спосіб собі назад Донбас, Крим і навіть Кубань, Воронежчину, Курщину й, чого вже соромитися, Зелений Клин. Москва вибачиться за свою нечемну поведінку і як компенсацію запро-

понує цілком безплатно брати в неї стільки газу, скільки нам заманеться, впродовж цілого століття. Цей унікальний газовий контракт стане можливим завдяки неймовірній мудрості й гнучкості нашого улюбленого президента Петра Олексійовича, якому за лічені поріздвяні дні вдасться не тільки обкрутити Кремль довкола земної осі, а й отримати від нього в подарунок усі кондитерські фабрики північного сусіда, які миттю змінять свої старі назви на любу кожному українському серцю – ROSHEN.

Аkurat до міжнародного жіночого свята 8 березня найпрофесійніший та найжертвовніший український уряд на чолі з незмінним Арсенієм Петровичем нарешті завершить усі свої заплановані реформи. І для певності ще двічі перереформує все перереформоване, аж країна здригнеться від власної досконалості. МВФ, Світовий банк, США і всі без винятку країни ЄС мало не знепритомніють від результатів українських перетворень. Вони кусатимуть від заздрості собі лікті й навперебій не лише проситимуть поділитися досвідом, а й благатимуть за великі гроші заорендувати на певний час Арсенія Петровича з його урядом реформаторів. Понад те, європейські бюрократи, щойно зрозумівши, що ж насправді трапилося, без жодних вагань скасують візовий режим з Україною, ухвалють рішення перенести всі свої бюрократичні установи з Брюсселя та Страсбурга до Києва й слізно благатимуть українську владу взяти їх під своє крило, прозоро натякаючи на підписану колись давно Угоду про асоціацію, яка нібито передбачала цілковиту інтеграцію ЄС в обіймах реформованої України. Наша реформована поліція, найкраща у світі, за лічені дні стане предметом заздрощів найбільш розвинених країн, і ми змушені будемо ділитися досвідом, навчаючи тонкощів та секретів не лише грузинських братів, які в нас повірили й простягнули руку допомоги в найбезнадійнішій, здавалось би, ситуації, а й американських, німецьких і, безумовно, російських, що просто на колінах благатимуть якось їм підсобити, бо вже несла жити в такому бардаку.

Про корупцію нарешті доведеться забути. Бо, як співається в нашому гімні, всі до одного корупціонери в якийсь момент згинуть, мов роса на сонці, і трапиться це завдяки нашій неперевершеній люстрації, яка вже сьогодні добігає кінця й фінальним акордом якої стане повернення на місця всіх люстрованих і перелюстрованих спеціалістів та висококваліфікованих професіоналів, які не з книжок знають усі корупційні тонкощі й із превеликим задоволенням застосують свої знання на благо оновленої країни. Слово «корупція» просто зникне з ужитку, його на рівні Верховного Суду заборонять використовувати під загрозою смерті, а на тих, хто все-таки наважиться в якийсь інший спосіб окреслювати й ідентифікувати це ганебне явище, чекають негайне позбавлення громадянства та депортація на один з острівних офшорів.

Ми станемо локомотивом модернізації світу. Законодавцем стилю в моді, мистецтві, легкій та важкій промисловості, телевізійному, кіно, театрі, нанотехнологіях і, звісно, політиці. У наш парламент на стажування приїздитимуть представники всіх вищих законодавчих органів світу. Вони буквально битимуться в довжелезній черзі за право якнайшвидше перейняти чудодійний і животворящий досвід українських законотворців. Наші суди стануть найпрозорішими на планеті. І не лише завдяки наскрізь прозорим стінам, а й завдяки зовсім прозорим мантиям самих суддів. До речі, поліцейські та прокурори також носитимуть

прозорі однострої, аби ніякі спокуси не могли вплинути на їхні кристалну чесність і законослужняність.

Усі вони їздитимуть на громадському транспорті й велосипедах, а дехто навіть на роликах. Причому пересядуть на них добровільно, аби якомога краще наблизитися до власного народу й мати можливість усіма своїми рецепторами щосекунди зчитувати всі його проблеми та болі. До речі, болів стане набагато менше. Українська медицина зробить такий феєричний крок у прірву вдосконалення, що хворих миттю поменшає на дві третини, а смертність узагалі зникне. Лікарні доведеться переобладнати на торгово-розважальні центри, а аптеки на ювелірні магазини. Річ у тому, що заробітки українців переплинуть навіть доходи арабських шейхів і від перенасичення розкішшю та розвагами навіть найбідніші почнуть займатися меценатством, а міста держави перетворяться на справжні музеї.

Влада з кожним новим потрясінням вчиться все краще й краще викручуватись

Усе це зовсім не казка, бо такий сценарій розвитку бачиться більш ніж реалістичним. Принаймні якщо вслухатися в обіцянки тих, хто нині уособлює українську владу. Вони, звісно, не вірять у свої можливості, бо взагалі ні в що не вірять, окрім всемогутньої сили грошей, а наш прогноз, можливо, занадто гіперболізує їхні успіхи, але все це диво і справді могло б перетворитися на реальність, може, дещо відкориговану, якби всю свою енергію та зусилля ця численна армія професіоналів, патріотів та народолюбців спрямовувала не на імітацію бурхливої діяльності, а на реальну роботу. На жаль, відстань від слів до справ, від казок до їх матеріалізації аж надто велика, щоб перетворитися бодай на щось путнє. І це, звісно, дещо засмучує. Але найбільша біда полягає навіть не в цьому, а радше в невмінні поводитись і працювати інакше, а це в небажанні принаймні спробувати цього навчитись.

Влада дуже добре навчилася імітувати, маніпулювати та використовувати всіх і вся у своїх інтересах. Вона неперевершений маг та фокусник, кар'яр та пройдисвіт. Але завдяки цьому в неї майже зовсім зник інстинкт самозбереження і, як наслідок, усі больові рецептори її вмираючого організму давно перебувають у повній безнадійній відключці. Вона з кожним новим потрясінням вчиться все краще й краще викручуватись, воскресати та самовідновлюватись, але стан тимчасовості не полишає її ані на мить, нависаючи над нею гільйотиною, що рано чи пізно вдарить і поставить на всьому крапку.

Прогноз на найближчий час, на жаль, насправді куди прозаїчніший, ніж розписано вище. І буде дуже добре, якщо все це просто візьме та й не справдиться. Бо куди гіршим та болючішим стане витворення справжньої фантазмагорії, цілковитої протиленності до такої вимріяної казки, у яку бодай задля розваги можна було б на хвилюк повірити. ■

Лише можливо...

Війна на Донбасі закінчиться

Україна отримає безвізовий режим із країнами ЄС

Наша збірна з футболу переможе на Євро-2016

**КОРОТКО
ПРО 2016**

У квітні набере чинності новий Закон «Про прокуратуру»

Не відступати

Ребекка Гармс,
співголова
фракції «Зелені»/
Європейський
вільний альянс у
Європарламенті,
про інтерес ЄС у
підтримці України

На початку Євромайдану багато хто легко перейнявся симпатією до молодих цілеспрямованих активістів та їхньої Революції гідності. Фото мирних протестувальників, що виступали за демократичні цінності ЄС і столиця, де євросоюзівських прапорів було ледь не більше, ніж українських, – усе це добре сприймалося європейськими політиками, особливо на тлі євротоми вдома. Тоді багато хто вказував на Київ: мовляв, дивіться, ці люди розуміють, як нам пощастило бути в ЄС. Ідея Майдану – викорінення за сприяння Брюсселя корупції та кумівства – викликала ентузіазм громадян та політиків ЄС. Узимку 2013 року ніхто й уявити не міг, що Євромайдан спрацює як спусковий механізм найбільшої від часів холодної війни кризи в Європі. Сьогодні кінець 2015- – і криза триває. Я переконана: українців ніщо не змусить звернути зі шляху до демократії та верховенства права. Їхнім устремлінням не завадить ані Владімір Путін, ані експерти зі східної політики, які помилково думають, що угоди з Газпромом діють як стратегія досягнення миру й безпеки.

Однак зміни в Україні не можуть бути швидким, безпомилковим процесом, у ході якого ЄС може іноді похвалити чи похвалити. Він триватиме кілька поколінь. Великими перешкодами є війна на Донбасі й анексія Криму, а ще невпинна боротьба за владу між українськими олігархами й політиками нагорі. Усе це знову і знову забирає забагато енергії, яка мала б іти на реальні перетворення. Коли Путін відповів на Революцію гідності анексією Криму й застосував військову силу проти сусідньої країни, він, зокрема, прагнув максимально ускладнити, ба навіть унеможливити будь-які демократичні зміни. І хай там що говорять у геополітичному дискурсі, справжнім викликом у 2013 році було не НАТО. Справжньою загрозою для Кремля було й залишається те, що будь-які успіхи революції в Україні можуть стати стимулом і заразним прикладом для росіян.

Спершу українці не змирилися з жорстокою розправою Віктора Януковича над Майданом. Вони досі оплакують жертв терору влади проти учасників Революції гідності. Потім дали відсіч бойовикам, яких підтримувала й організувала Росія. Під час бойових дій на Донбасі загинуло понад 6 тис. українців. Більшість жертв – цивільні. Непередбачуваність російської політики, страх війни, почуття провини перед Росією або солідарності з нею, недовіра до корумпованої еліти Києва – у 2015-му особливо західноєвропейцям через усе це значно складніше, ніж у 2013-му, підтримувати українців і симпатизувати їм. На причини цього розчарування не можна заплющувати очі. Але й дозволити, аби через них ЄС раптом покинув Україну, теж не можна. Підтримка змін в Україні таки в наших інтересах.

США не змушували Брюссель, Париж або Берлін до антиросійської стратегії. Обама від початку дав зрозуміти, що в цьому новому конфлікті відповідальність на себе має взяти ЄС.

І США, і ЄС виключили військове вирішення. Відтак у ЄС ухвалено рішення, від котрих тепер не можна відступатися. Угоду про асоціацію підписано. Вона має бути реалізована 2016 року, попри протести Росії. Санкції запроваджено за порушення росіянами міжнародного права – анексію Криму та військову підтримку дестабілізації Донбасу. Мета обмежень – зміцнити позицію ЄС щодо Росії, оскільки вирішено шукати дипломатичного виходу із ситуації. Тож було підписано мінські угоди, які, щоправда, на папері мають ліпший вигляд, ніж на практиці. Київ, схоже, повільно просувається на шляху до передбачених ними політичних реформ, але домовленість про перемир'я на Донбасі повсякчас опиняється під загрозою. Контроль українського кордону з Росією, а відтак і російської підмоги бойовикам на Донбасі залишається не надто реалістичним. З огляду на це заклики до скасування санкцій мають сприйматися як грубе нехтування інтересами України й нашою безпекою. Це подвійна користь для Путіна: він намагається посягти розбрат між європейцями. А ще це дезорієнтує і послаблює українців, що борються за зміни й шукають підтримки ЄС.

На відміну від 2014 року в центрі наших нинішніх дискусій не війна на Донбасі чи конфлікт із Росією. Захід відчайдушно намагається знайти спосіб припинення війни в Сирії. Теракт у Парижі, вчинений «ІД», пробудив європейців від затьяжної байдужості. Як і коли Путін може стати союзником Заходу в цьому (якщо взагалі колись може), чітко не скажем. Але багато політиків ЄС дають зрозуміти, що хочуть цього альянсу. З одного боку, діями в Сирії (керуючись своїми інтересами) Путін докинув дров у вогонь. Із другого – обійти його в нинішній ситуації не вдасться. Тож перспектива союзу з ним реальна. Але якщо ми, європейці, не хочемо вийти переможеними, то його не можна формувати за спинами українців. Скасування санкцій до того, як мінські угоди матимуть реальний та тривалий ефект, – це прямий шлях до загрози реформам в Україні. Тільки якщо прогресивні сили в Україні зможуть розраховувати на послідовну позицію ЄС щодо Росії, ми сприйматимемося серйозно у всіх аспектах реформування. Відсіч українців агресії на сході мала критичне значення. Але тепер успішний демократичний розвиток забезпечить справжню перемогу над гібридними стратегіями Путіна. Для цього українцям потрібна наша моральна, фінансова й практична підтримка. Демократичний прогрес в Україні – один з етапів трансформації Східної Європи, що почалася після повалення Берлінського муру. Якщо Україна знову стане корумпованою, олігархічною державою, це негативно позначиться на всіх наших східних сусідах. Наразі не зрозуміло, чого може досягти союз між Путіним і Заходом у боротьбі з тероризмом. Однак, якщо утворювати цей альянс за рахунок українців, він гарантовано зашкодить безпеці на сході Європи. ■

Заклики до скасування санкцій мають сприйматися як грубе нехтування інтересами України й нашою власною безпекою

Місія здійснення

Богдан Яременко, голова правління Майдану закордонних справ

Зовнішньополітичні завдання і виклики України в 2016 році

У 2016 рік українська дипломатія входить у стані зтяжної системної кризи: відсутні чітко сформульовані на основі цінностей пріоритети та засади, невизначені завдання, зруйнована система управління, недорозвинені чи відсутні інструменти та матеріальне забезпечення, низький фаховий і моральний рівень більшості представників українського дипкорпусу.

Варто згадати усталений до банальності вислів про те, що зовнішня політика є продовженням внутрішньої, і відповісти на запитання: а чи так це в українському випадку?

Нехай непослідовно в частині прийнятих формальних рішень, але українська влада повторює, що Україна відбиває збройну агресію Росії. Фактично йдеться про стан війни. Чи відповідає зовнішня політика України щодо Російської Федерації стану війни?

Проблема не в абсурдності присутності в Києві російського посольства чи українських дипломатів у Москві. Хоча дипломатичні відносини встановлюються між країнами, які визнають одна одну й заявляють про готовність розвивати відносини на основі принципів міжнародного права. Початок неоголошеної війни Росії проти України, анексія Криму, фінансування терористичних та інших незаконних військових формувань на території окупованих районів Донецької та Луганської областей, постійне апелювання і навмисне перекручення,

викривлення, спотворення фактів історії, маніпуляція ними з боку російського політичного керівництва й пропаганди з метою поставити під сумнів існування української державності взагалі чи щонайменше правомірність існування України в нинішніх кордонах неспростовно свідчать про те, що Росія не визнає України, її територіальної цілісності й не має наміру у відносинах із нашою державою дотримуватися ні загальних норм та принципів міжнародного права, ні навіть двосторонніх договірних зобов'язань.

Пояснення на кшталт того, що збереження дипломатичної присутності України в РФ пов'язане з необхідністю захисту прав та інтересів співвітчизників, уже не викликають ніяких емоцій, оскільки в жодній суспільно значущій чи просто відомій ситуації Україна не змогла відстояти інтереси своїх громадян у Росії, навіть якщо їй і вдавалося заручитися широкою міжнародною підтримкою.

То в чому ж тоді сенс продовження дипломатичних відносин між нашими державами?

Попри однозначні політичні заяви щодо Росії, українській дипломатії та її верховним поводителем важко дається логіка війни. Функції та роль зовнішньої політики в умовах війни доведеться переоцінювати загалом. До цього підштовхує й аналіз успішності російської дипломатії, яка, попри санкції та однозначне засудження своєї поведінки стосовно України, вміє нав'язувати власне бачення ситуації та навіть досягати вигідних їй формальних чи напівформальних домовленостей і рішень. РФ цілковито покладається на згадану вище логіку війни. Її дипломатія «вступає в бій» тоді, коли військовий компонент забезпечує для цього найвигідніші умови. У нашому ж випадку політики та дипломати дають військовим команду відкривати чи припиняти вогонь. ▶

Мінські домовленості не принесуть миру на українську землю

КОРОТКО
ПРО 2016

У Варшаві відбудеться саміт НАТО. Україна розраховує на зустріч на найвищому рівні

▶ Зв'язані руки Генштабу (хоча не помітно, щоб це відомство відчувало хоч якийсь дискомфорт через неспроможність діяти ініціативно й самостійно, зате командири та бійці на передовій відчують це повною мірою) на сьогодні позбавляють українську дипломатію основної переваги на полі бою: можливості вибирати час і місце битви, що, природно, унеможлиблює нав'язування порядку денного переговорів.

Потрібно нарешті збагнути, що в умовах війни Міністерство закордонних справ та дипломатія загалом є лише великим допоміжним підрозділом оборонного відомства. Завданнями дипломатичної служби в цей період має бути не абстрактний розвиток відносин із кимось чи десь, а пошук союзників і партнерів, забезпечення необхідної політичної та матеріальної допомоги для ведення війни, інформаційне забезпечення дій Збройних сил, а також створення максимальної кількості проблем для супротивника, обмеження його дипломатичних та інформаційних ресурсів, спрямування його уваги на другорядні об'єкти. Мова йде про весь комплекс дипломатії: двосторонні відносини, роботу в міжнародних організаціях, реалізацію великих міжнародних та регіональних економічних, а надто енергетичних проектів тощо. Не має значення, наскільки конвенційними чи гібридними є обрані Росією форми агресії проти України. Дипломатична війна повинна стати тотальною.

МІНСЬКА ПАСТКА

У практичному сенсі в короткостроковій перспективі основною дилемою української зовнішньої політики в контексті війни з Росією лишатимуться так звані мінські домовленості. Крім того що цей виплід пекельної майстерності російської дипломатичної школи нереалістичний у реалізації, то ще й повною мірою невігідний, аморальний і шкідливий для України.

Нав'язуючи українській спільноті та міжнародному співтовариству із завзятістю, вартою більш гідного застосування, думку про безальтернативність цих домовленостей, глава нашої держави та дипломатія створили ще одну патову ситуацію для себе й України: мінські домовленості однаковою мірою неможливо виконати та неможливо не виконати.

Численні згадки про «мінські домовленості» в документах і рішеннях Великої сімки, ЄС, НАТО, а надто ООН таки досягли немислимого: створили підстави говорити про легітимність цієї цілком протиприродної спроби помирити жертву вбивства з пістолетом, яким її вбивають, залишивши осторонь будь-які міркування щодо законності та моральності, а також простий факт, що пістолет сам по собі не стріляє.

Не виконувати так звані мінські домовленості сьогодні для України вже означатиме ставати в позу щодо цілком однозначної думки світового співтовариства. Це можна було зробити порівняно безболісно до закінчення літа 2015 року, коли по всій лінії фронту активно використовували заборонені згаданими домовленостями озброєння, унаслідок чого гинули цивільні люди та українські військовослужбовці.

Натомість українська дипломатія вирішила проігнорувати той факт, що після укладення мінських домовленостей ми втратили більше людей, ніж до їх підписання, а політичне керівництво України взяло курс на одностороннє виконання мінського непорозуміння (і лише найлукавіші з

влади додумалися пояснити, що Українська держава робила це із заламаними назад руками).

У результаті жертви з'явилися вже в Києві під стінами українського парламенту, а враховуючи градус суспільного напруження, що вже перейшов допустиму межу, спроба й далі виконувати мінські домовленості в частині ухвалення передбачених ними змін до Конституції України та окремих законів може мати незворотній негативний вплив на внутрішньополітичну ситуацію. Або, не виключено, взагалі стати точкою неповернення у взаємодії великої частини патріотів-активістів та української влади. Загроза тим більша, що активний спротив виконанню мінських домовленостей відбувається не лише на лінії влада – суспільство, а й усередині самої влади. Таким чином, виконання так званих мінських домовленостей може обернутися на крах навіть тих примарних інструментів суспільної стабільності, важелів стримування та противаги, що досі існують у нашій державі.

Виконання мінських домовленостей перебуває поза можливостями України з огляду і на ресурсне забезпечення держави. Але головне – ці домовленості не є інструментом вирішення жодної з проблем України. Варто поставити під сумнів навіть найпоширенішу фразу, яка рідко викликає заперечення, що завдяки мінським домовленостям досягнуто десекалації. Цією фразою ми знову ж таки ставимо «дипломатичний віз» попереду «бойового коня».

Доцільно почати створювати свій європейський субрегіон у складі України, Молдови та Грузії

Насправді окрім інших помилок 2015 року українська дипломатія допустила системний прорахунок: дозволила ув'язати мінські домовленості з міжнародними санкціями проти Росії. Хоча санкції вводилися не як частина згаданих угод, тепер, згідно з позицією основних «власників пакетів акцій» (США, Німеччина та Франція), більшість їх доречно скасувати, щойно домовленості будуть реалізовані. Але ж проблема полягає в тому, що, з одного боку, санкції є єдиним на сьогодні дієвим механізмом впливу на Росію, а з другого – мінські домовленості не принесуть миру на українську землю, оскільки поза їх увагою лишилося питання Криму, а отже, Україна та Росія де-факто й далі перебуватимуть у стані війни.

Таким чином, mission impossible української зовнішньої політики у 2016 році буде уникнути виконання політичної частини мінських домовленостей, не допустити при цьому, щоб нашу державу звинуватили у їх зриві, а також не лише зберегти санкції проти Росії, а й досягти розуміння, що згадані обмеження недоцільно скасовувати до розв'язання всього клубка українсько-російських проблем: повної деокупації Донбасу, Криму та компенсації збитків, завданих Україні російською агресією.

ПОШУК ДРУЗІВ

Серед менш складних, але не менш відповідальних завдань на наступний рік варто відзначити формування порядку денного діяльності в Раді Безпеки ООН не заради якогось ефемерного реформування системи ООН, а як засобу блокування ініціатив РФ, чинення тиску на неї з огляду на порушення прав людини як на тимчасово окупованих територіях, так і загалом. Має суттєво активізу-

ватися регіональна політика України. Від позбавлених сенсу «візитів ввічливості» до пострадянських диктаторів, що прикриваються ілюзорними можливостями отримання поставок енергоносіїв, треба перейти до змістовного діалогу з найближчими сусідами. Подальше ігнорування прагнення Румунії розпочати з нашою державою новий етап відносин необхідно визнати злочинним. Із Туреччиною потрібно продовжити якнайактивніший діалог, шукаючи способів не лише декларативно привернути її на свій бік, а й спонукати до активної позиції в Чорноморському регіоні. Польща повинна захлинатися не від вигаданого напливу українських біженців, а від десанту українських політологів, діячів культури, науки, політиків і дипломатів, завданням яких має стати не допустити найменших непорозумінь, спекуляцій на темі складних сторінок історії чи падіння активності відносин та інтересу поляків до України. У відносинах із Білоруссю необхідно перейти від підігрівання іміджу «останнього диктатора Європи» до створення системи взаємодії з тамтешньою опозицією, початку експорту революції з метою докорінної зміни режиму, створення демократичного, передбачуваного політичного середовища в сусідній державі, руйнування «союзної держави» Росії та Білорусі. Про українські делегації в Литві, Латвії, Естонії, Словаччині, Угорщині та Чехії повинні чути частіше, ніж президент Порошенко чує Ложкіна. Не відмовляючись від європейської та євроатлантичної інтеграції, слід замислитися над альтернативними сценаріями, й ідея Балто-Чорноморської дуги видається в цьому контексті найперспективнішою. Доцільно почати створювати свій європейський субрегіон у складі України, Молдови та Грузії на зразок Вишеградської четвірки.

Окремо слід говорити про культурну та інформаційну складові зовнішньої політики, які мають сприяти досягненню таких завдань: 1) формування сприйняття в зарубіжній аудиторії безперервності процесу українського націє- та державотворення з часів Київської Русі до наших днів; 2) створення іміджу сучасної політичної нації в Україні як такої, що базується на загальнолюдських цінностях, толерантності, демократії, верховенстві права.

Невідкладним є формування інструментів просування українського бізнесу за кордоном. Мова йде не про позбавлену сенсу дискусію про відомче підпорядкування торговельно-економічних місій, а про створення фінансових та організаційних можливостей сприяння українському експорту.

Ресурсів у вітчизняній дипломатії не надто багато. Тому, щоб впоратися з надскладними викликами сучасності, варто порекомендувати їй позбутися однієї вкрай обтяжливої та непродуктивної функції: вигадання пояснень і благовидних причин нездатності керівної еліти відповідати очікуванням українського суспільства та іноземних партнерів. Загалом, починаючи з періоду президентства Леоніда Кучми, українська дипломатія не так служить інтересам держави чи українського суспільства, як виправдовує неспроможність, помилки, злочини або бездіяльність «українського» правлячого класу. Час зрозуміти, що суспільна думка в Україні надовго лишатиметься основним критерієм, за яким українську владу й Українську державу оцінюватимуть іноземні партнери. Усвідомивши це, наші дипломати назавжди втратять смак і бажання брати участь у таких безперспективних затіях, як пояснювати, що в ув'язненні Юлії

Тимошенко немає політики, що на Майдані в Києві зібралися екстремісти та терористи, що реформи в Україні можна проводити лише після війни (яку, втім, ніхто не оголошує), а з корупцією може впоратися тільки генпрокурор Шокін.

ВІДНОВИТИ ДОВІРУ

Керівництву зовнішньополітичного відомства час нарешті припинити перекидати відповідальність за неспроможність організувати фінансування МЗС на належному рівні на керівників закордонних установ і керівників середньої ланки. Зменшення кількості закордонних представництв, аж поки сума фінансування всього, що лишилося, дорівнюватиме виділеному бюджетному фінансуванню на рік, – це теж дорога, яка веде до занепаду й розвалу. Дипломатія має усвідомити свої пріоритети, визначитися з інструментами реалізації цих завдань і чесно зізнатися собі й суспільству, що з наявного можна зберегти, а що доведеться відкинути.

Мінські домовленості однаковою мірою неможливо виконати та неможливо не виконати

Але, звісно, така робота потребуватиме лідерів, що не лише вміють, а й мають політичну волю. Поява на чолі МЗС такого лідера в умовах жорсткого підпорядкування зовнішньополітичного відомства волі та бажанням президента, дуалізм у керівництві сферою зовнішньої діяльності, коли кандидатуру міністра закордонних справ визначає президент, а працювати й отримувати фінансування доводиться в команді прем'єр-міністра, не сприяють тому, щоб дипломатичне відомство отримало харизматичного, впевненого в собі, активного лідера. Реформування всієї системи управління зовнішньополітичною діяльністю має стати завданням усього суспільства, адже починати потрібно аж зі змін до Конституції, а 2016 рік, цілком можливо, стане періодом активного формування або й затвердження нового Основного Закону України.

І тут МЗС України варто замислитися: а хто ж стане провідником інтересів відомства в цій роботі? Українські дипломати не знайшли в собі сили чітко та однозначно стати на бік народу під час Революції гідності. Саме з цієї причини їм не варто розраховувати на ту підтримку, яка, наприклад, дала змогу в найкоротший час підняти з руїн національну армію. Наявність серйозних розбіжностей серед правлячої коаліції політичних партій, а також неспроможність задовольнити щосекундні забаганки та іміджеві потреби влади позбавляють дипломатів надії отримати лобістів з іншого боку.

Відновлення суспільної довіри буде одним із найскладніших і наймасштабніших завдань зовнішньополітичної служби на найближчу перспективу. Наразі важко повірити, що українська дипломатія готова збагнути це й не просто усвідомити себе елітарною частиною вітчизняної бюрократії, а й згадати, що будь-яке відомство основною метою свого існування має вважати служіння громадянам та вітчизняному бізнесу, а завдання влади загалом – це не реалізація віртуальних конструкцій, а забезпечення розвитку та процвітання громади.

І допоки така постановка питання залишатиметься мрією, можна лише сподіватися, що 2016-й стане роком остаточного занепаду наявної системи та початком будівництва нової. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Представники підкомітету ООН із запобігання тортурам відвідають Україну

Україна: європейська історія успіху

Андрюс Кубілюс,
колишній
прем'єр-міністр,
лідер опозиції в
Сеймі Литовської
Республіки, про
шлях становлення
демократії

Я часто буваю в Україні, ділюся знаннями, накопиченими за 25 років розбудови успішної незалежної Литви. За цей час здобув великий досвід, двічі очолюючи уряд, обіймаючи керівні посади в парламенті, керуючи парламентською опозицією та однією з найбільших партій Литви – «Союз Вітчизни» – протягом 13 років.

Я дуже задоволений і гордий досягненнями України за останні півтора року. Хай і з тимчасовими втратами території, але вам вдалося призупинити російську агресію і створити міцну та професійну команду в уряді. Зараз ви починаєте головні реформи, які ми провели 20 років тому.

Озираючись на шлях, пройдений Литвою, й оцінюючи виклики та перетворення, які ще чекають на Україну, я дуже добре розумію, що найбільші ваші проблеми полягають не в плануванні необхідних реформ і покращенні боротьби з корупцією. Найважливіші виклики – закласти справді міцні й стабільні політичні підвалини, щоб Україна ніколи не відхилялася від європейського курсу реформ, незважаючи на жодні політичні коливання, які можуть принести вибори в майбутньому.

Ми були успішнішими за Україну. До цього спричинилося кілька історичних і геополітичних факторів. Два з них відіграли головну роль за останні 25 років.

По-перше, від самого початку демократія в Литві міцно стояла на ногах. На найранішому етапі з національно-визвольного руху «Саюдіс» народилася правоцентристська консервативна партія «Союз Вітчизни», а в лівоцентристській частині політичного спектра після розпуску Комуністичної партії з'явилася Соціал-демократична партія. Важливо те, що ще в 1992 році після перемоги на виборах ліві партії чітко дали зрозуміти: вони не зрадять прозахідних прагнень Литви. Саме тому литовці могли обирати між лівими й правими, не будучи змушеними робити вибір між Брюсселем і Москвою. Це дало змогу досягти тривалого парламентського консенсусу в питанні реформ, які мали проводитися в Литві, й наблизити нас до європейських стандартів. І праві, і ліві партії при владі рухалися в одному напрямку.

Стабільній демократії в Литві сприяли також взаємодія та співпраця від самого початку, коли і визнані лідери, і еліти наших політичних партій брали участь в офіційних та неофіційних мережах співробітництва з нашими західними друзями й партнерами. Політичні партнери в країнах Скандинавії, у Німеччині, Британії та США навчали нас європейських політичних стандартів. Ми вчилися і в правих, і в лівих партій цих країн, які також виділяли

кошти на підтримку неофіційної співпраці під своєю егідою. Це привело до розвитку дружніх партнерських відносин із багатьма тогочасними політичними лідерами Європи, чимало з яких згодом очолили владу в своїх країнах.

Ось моя порада українській політичній еліті: забезпечте міцні, справді європейські позиції вашій демократії. Я знаю партії владної коаліції, особисто знайомий із їхніми лідерами, і з багатьма з них ми належимо до однієї європейської родини правих партій – Європейської народної партії. І хоча я політик правого крила, але вважаю, що в Україні серйозно не вистачає справжньої проєвропейської лівої партії, яка захищала б європейський вибір України й водночас пропонувала б переконливу ліву альтернативу проєвропейського економіко-соціального курсу. Нехай на майбутніх виборах люди обирають між проєвропейськими лівими й проєвропейськими правими партіями, а не між Москвою та Брюсселем.

Ще одна моя порада українським політичним партіям: вступаєте у формальні та неформальні мережі для співпраці з однодумцями з інших партій. Інвестуйте необхідні ресурси, відвідайте всі партійні та політичні семінари й запрошуйте вже наявних і можливих друзів.

Крім стабілізації політичних засад в Україні це ще й допоможе українській демократії міцно, по-європейськи стояти на ногах. Ще важливіше – це дасть їй змогу знайти справжніх захисників своїх проєвропейських прагнень. Членство в ЄС фактично стало другим чинником, який допоміг Литві не зійти з курсу необхідних реформ. У результаті Європа досить рано запропонувала нам гарантії членства: по-перше, тому що ми були включені в партійні мережі наших друзів, по-друге, тому що ці мережі допомогли нам знайти серйозних захисників нашого наміру вступити до ЄС. Зокрема, найбільше ці наші прагнення обстоювали скандинави в Берліні, Вашингтоні та Брюсселі.

І останнє за чергою, але не за значенням: крім партійних мереж створюйте й культурні. Тому що вам усе ще потрібно довести європейцям очевидне: в Україні є багата істинно європейська культура. Європа зараз дещо втомлена й переживає період криз. Тому необхідно стукати в усі європейські двері й говорити про Україну як про європейську державу та націю. Для цього вам потрібна команда активних адвокатів України з числа ваших найближчих сусідів. Литва залишається одним із них. Українці повинні відвідувати європейські столиці, розповідаючи свої історії успіху, а не просто просити допомоги. Україна здобуде успіх, але необхідно закласти його політичні підвалини. ■

Нехай на майбутніх виборах люди обирають між проєвропейськими лівими й проєвропейськими правими партіями, а не між Москвою та Брюсселем

Стабілізація на дні

Олександр Крамар

2016 року економічний обвал має припинитися. Але реальні доходи й пов'язані з ними галузі, які працюють на внутрішній ринок, і далі падатимуть

2016 рік має всі підстави стати періодом «стабілізації на дні». Якщо не буде нових потрясінь, то ефект низької бази порівняння та вичерпання основних факторів спаду має привести принаймні до його зупинки. Нещодавно ЄБРР погіршив прогноз падіння української економіки 2015 року до 11,5%, але це пов'язано переважно з обвалом у першому півріччі. Українські урядовці більш оптимістичні: через різке гальмування скорочення ВВП у 3 кварталі (7% проти 16,3% за перше півріччя) та очікуване його зростання на 1-2% у 4-ому, цьогорічний спад в економіці там прогнозують не більш як у 10%.

Інша річ, що це супроводжуватиметься зниженням рівня життя та зайнятості населення внаслідок вичерпання заощаджень та досягнення пікових значень оптимізації персоналу на багатьох підприємствах, які досі тягнули з цим. Тож процес відновлення в економіці буде неоднорідним: частина виробництв і навіть секторів економіки матимуть усі умови для зростання, тоді як в інших, навпаки, триватиме спад. Дуже важливо, наскільки знизиться споживчий попит та як це позначиться на галузях, що працюють на внутрішній ринок. Саме вони у 2016 році загрожують перетворитися на якір, який триматиме українську економіку на дні. Адже зниження рівня життя й реальних доходів населення триватиме через щонайменше двократне перевищення рівня інфляції над рівнем доходів. Усе це може спричинити подальше просідання обсягів реалі-

зації товарів і послуг, хоча його темпи все ж можуть виявитися повільнішими, ніж 2015 року.

В умовах падіння світових цін на газ мають шанси поживатися українські виробники хімічної продукції. Маржа, яку вони традиційно переплачували (порівняно з конкурентами з великим внутрішнім видобутком газу), 2016-го буде в рази меншою, ніж два роки тому. Загалом для українських експортоорієнтованих виробництв здешевлення енергоресурсів, які вони (на відміну від населення) уже давно оплачували за ринковими цінами, буде важливим допінгом. Особливо ж з огляду на високу енергоємність української економіки. Машинобудування у своїх нинішніх обсягах уже врахувало втрату експорту тих видів продукції, від яких Росії легко відмовитися. Тому не виключене нарощування експорту за рахунок альтернативних ринків.

Найменш оптимістичними серед експортоорієнтованих галузей є перспективи металургії

Найменш оптимістичними серед експортоорієнтованих галузей залишаються перспективи колись ключової галузі економіки – мета-

лургії. Адже спад у ній пов'язаний зовсім не з утратою потужностей на Донбасі. Глибший аналіз свідчить, що це лише зручне прикриття справжньої довгострокової причини – перенасичення світового ринку внаслідок гальмування економіки країн, що розвиваються. І насамперед Китаю, де в останні роки зросло власне виробництво й навіть експорт металопродукції. Українська металургія має невисокий рівень використання виробничих потужностей, а тому в разі втрати частини з них через бойові дії на Донбасі, але за збереження попиту могла б легко їх компенсувати, збільшивши виробництво на інших підприємствах.

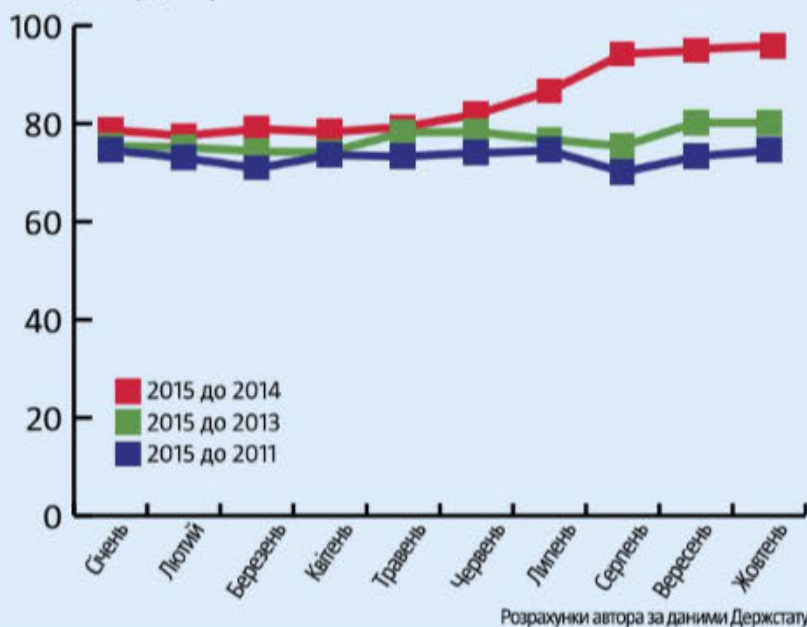
Проте насправді тривав зовсім інший процес: на Дніпропетровщині за перші три квартали 2015 року виробництво чавуну також зменшилося до 6,4 млн т

У 2016-му обсяги експорту зерна можуть зрости

Різне сповільнення спаду в промисловості завдячує переважно низькій базі порівняння 2014 року

Випуск промислової продукції в 2015-му за місяцями, у % до відповідного місяця попередніх років

проти 6,9 млн т за аналогічний період 2013-го, а сталі й напівфабрикатів безперервного лиття – до 7,4 млн т проти 9,9 млн т. За той самий період на 20% скоротилося виробництво готового прокату і ще на 45% – виробництво труб. Нещодавно стало відомо, що сучасний електросталеплавильний комплекс «Інтерпайп Сталь», збудований лише кілька років тому, в жовтні 2015-го зменшив виплавку сталі до 38 тис. т. Це при тому, що 2013-го її середньомісячний випуск на заводі становив понад 85 тис. т. Інакше кажучи, криза в українській металургії зумовлена не втратою потужностей, а проблемами зі збутом. І вони нікуди не подінуться й у 2016 році.

Оскільки АПК перетворився на найпотужнішу галузь української економіки, то 2016-го перспективи багато в чому залежатимуть від нього самого. І після нинішнього просідання шанси на відновлення зростання виробництва в сільському господарстві досить високі. Передумови для цього формує низька база порівняння: судячи з останніх оперативних даних МінАПК, цьогоріч буде зібрано лише близько 61 млн т зерна (проти 63–63,9 млн т у 2013–2014-му). Головна причина – зменшення врожайності через несприятливі погодні умови. А отже, наступного року можна буде очікувати збільшення. Аналогічна ситуація із соєю – другою за значенням олійною культурою країни (2015-го через несприятливу погоду отримано по 17,7 ц/га проти 21,3 ц/га 2014-го).

Є підстави також для помірно оптимістичних очікувань щодо ситуації у тваринництві. 2015 року за результатами перших десяти місяців значно «просіло» виробництво м'яса, молока й навіть яєць. В останньому випадку це відбулося через втрату частини потужностей на окупованих територіях. 2016-го ж, попри очікуване падіння внутрішнього попиту на ці види продукції внаслідок подальшого зниження рівня реальних доходів населення, у птахівництві та виробництві молока спад цілком може загальмуватися, а то й зупинитися. Передумови для цього формує, з одного боку, агресивна експортна

стратегія, яку обрали й успішно реалізують найбільші виробники м'яса птиці та яєць. Наприклад, «Миронівський хлібопродукт» уже в 2015-му очікує збільшення експорту м'яса до 180 тис. т (31% виробництва) проти 147 тис. т у 2014-му. Орієнтуючись на вивіз від третини до половини своєї продукції, підприємство має високі шанси досягнути мети, адже після девальвації гривні отримало очевидні цінові переваги над конкурентами й активно виходить на нові місткі ринки. З другого боку, молокопереробка, у якій рівень виробництва повністю враховує втрату колись основного російського ринку, 2016 року має отримати додаткові можливості завдяки анонсованому Міністерством АПК зняттю перешкод для постачання молочної продукції на ринок ЄС. На це розраховує принаймні десяток українських підприємств.

Перспективи українського експорту залежать від того, чим його вимірювати. Адже цьогорічний «глибокий обвал» відбувся переважно в доларовому еквіваленті через глобальне подорожчання відносно більшості інших валют. І меншою мірою через втрату частини виробництва на Донбасі та фізичних обсягів поставок до РФ. Проте зменшення вартості українського експорту в одній зі світових валют некоректно вважати його скороченням: українські товари просто не могли коштувати в доларах стільки само, скільки рік тому, бо це означало б їх абсолютно безпідставне подорожчання на основних ринках і, як наслідок, повну втрату конкурентоспроможності. Варто взяти до уваги, що в доларовому обрахунку експорт країни ЄС включно з тією самою Німеччиною за останній рік теж упав – на 15–20% (наприклад, у ФРН у вересні 2015-го зростання в євро становило лише 4,4% до відповідного місяця 2014 року, а євро до долара здешевіло більше ніж на 20%). Але ніхто в Європі не говорить про обвал свого експорту, бо він насправді «віртуальний».

Тож якщо в 2016-му долар і далі дорожчатиме відносно світових валют, то наш експорт, вимірний в американській валюті, звісно ж, також може зменшитися. Але його реальні обсяги, вимірювані, наприклад, у євро, таки зростатимуть. Ефект втрати потужностей на Донбасі вже врахований у цьогорічній базі, і на підконтрольних Україні територіях Луганської й Донецької областей виробництво може навіть зрости, якщо не будуть поновлені повномасштабні бойові дії. А спад експорту до Росії в разі настання торговельної війни буде пом'якшено порівняно невеликим його обсягом (12,8%) та компенсовано нарощуванням поставок продовольчої продукції до країн Африки й Азії. А також збільшенням експорту найрізноманітнішої продукції до ЄС.

У зв'язку із цим важливо звернути увагу на поширені останнім часом спроби дискредитувати ефективність економічної євроінтеграції України. Ця дискредитація базується на поверховій і маніпулятивній оцінці обсягів українського експорту до Євросоюзу за умов автономних преференцій. У доларовому еквіваленті в жовтні 2015 року експорт до ЄС (\$1,23 млрд) справді був меншим, ніж у жовтні 2014-го (\$1,3 млрд). Проте врахування зміцнення долара у світі виявляє зворотну тенденцію: упевнене зростання українського експорту до ЄС. Оскільки курс євро до долара за цей самий час упав із 1,36 до 1,12, то в євро, у якому й визначаються ціни на ринку ЄС, наш експорт суттєво зріс – на більш ніж 10% (із неповного 1 млрд до 1,1 млрд). І зростатиме в 2016-му, якщо його коректно вимірювати в євро або у фізичних обсягах. ■

КОРОТКО ПРО 2016

Російський газ для України коштуватиме \$210 за тис. м³. Прогноз Міненерго

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00
WWW.BOOK-YE.COM.UA

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3, тел.: (044) 235-88-54
вул. Спаська, 5, тел.: (044) 351-13-38
просп. Повітрофлотський, 33/2, тел.: (044) 275-67-42
вул. Льва Толстого, 1, тел.: (044) 383-61-49
вул. Велика Васильківська, 63, тел.: (044) 287-50-88

М. ЛЬВІВ

просп. Свободи, 7, тел.: (032) 235-73-68
вул. Галицька, 9, тел.: (032) 235-70-06

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3, тел.: (057) 731-59-49

М. ДНІПРОПЕТРОВСЬК

вул. Глінки, 15, тел.: (056) 732-13-92

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31, тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89, тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9, тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6, тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2, тел.: (0362) 26-39-41

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30, тел.: (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Неминучість бою

Гульнара Бекірова,
кандидат
політичних наук,
історик, публіцист,
про повернення
Криму

Ті, хто завзято голосував за зміну статус-кво Криму в березні 2014 року, навряд чи усвідомлювали, що чекає на нього в недалекому майбутньому. А ті, хто не став жертвою масового психозу під назвою «Кримнаш», уже тоді розуміли, що півострів увійшов у добу швидше драматичну, ніж щасливу...

Події змінювали одна одну моментально, мов у калейдоскопі, – від 27 лютого (коли рано-вранці невідомі в камуфляжах, роззброївши охорону, проникли в головні адміністративні будівлі Автономної Республіки Крим і вивісили на них російські триколори) й до «референдуму» 16 березня 2014 року, який було проведено наспіх під наглядом російських військовослужбовців із безліччю порушень.

Україна втратила півострів безвільно й без опору. Ті, хто не розучився мислити, з болем у серці, не сподіваючись нічого змінити, спостерігали за трагедією, що коїлася в них на очах: за відходом українських військових, котрі так і не дістали наказу захищати Батьківщину, за втратою надії на нове життя, яке починала будувати країна після Майдану...

Ці події продемонстрували те, що стало одкровенням для материкової України: кримські татари, чії відносини з офіційним Києвом після початку масової репатріації наприкінці 1980-х були зовсім не безхмарними, виявилися більшими українськими патріотами, ніж десятки тисяч етнічних українців Криму, котрі українцями так і не стали...

Дальші події показали, що, як і після першої анексії півострова Росією в 1783 році, кримські татари стали найуразливішим сегментом його соціуму. Їм, на відміну від українців, нікуди втікати: вони не мають іншої батьківщини, і багато хто не їде звідтіля тільки із принципових міркувань: не покидати єдиної і вже не раз утраченої вітчизни... Десятки заарештованих, кілька зниклих безвісти, по-звірячому закатований патріот Решат Аметов, вбивці яких так і не були знайдені, розгром представницького органу Меджлісу кримсько-татарського народу, недопущення на батьківщину визнаних національних лідерів Мустафи Джемілева й Рефата Чубарова, переслідування ФСБ активістів національного руху – ось короткий підсумок півтора року після анексії.

Ці місяці протверезили навіть найзатятіших прихильників «Кримнашу»... А страх зробився невід'ємною частиною загального життя... Як же швидко, виявляється, це може статися...

Друга анексія Криму Росією в березні 2014-го – це той нечастий випадок, коли трагедія заторкнула всіх. Навіть тих, хто спершу цього не усвідомлював, а може, не розуміє і досі...

Окрім сьогочасної вигоди та підвищення рейтингу однієї-єдиної особи це ще й масштабні втрати і трагедія багатьох людей: безнадійно зіпсуті на довгі роки відносини України та Росії, вимушений від'їзд тисяч кримчан, статус не визнаної світом території, куди «не ходять поїзди», а літаки курсують хіба що через Росію...

Найважче тим кримчанам, котрі не мріяли про таку перемену долі; нещасні й ті, хто змушений був покинути півострів, бо вони живуть думками про втрачену батьківщину, й ті, хто залишився в окупації: для них це постійний пошук способу виживання в країні, що стала їм умить чужою.

Кримська проблема сьогодні бачиться глухим кутом, клубком суперечностей, які нібито вже неможливо вирішити, і єдине, що реально, – залишити все як є... Однак і це вічний докір Європі, США, та й совісній частині російського соціуму за малодушність і, по суті, легалізоване щодня злодійство, за політику вмиротворення агресора, якого вмиротворити неможливо...

Життя не завжди готує щасливе майбутнє, але з будь-якого найбезвихіднішого, як може здатися на перший погляд, становища є принаймні один вихід...

У випадку з Кримом він такий: повернути півострів Україні. Зробити це означає не просто «все поставити на місце», а й будувати, за словами Ангели Меркель, «європейський світоустрій» усім спільно («Ми хочемо [...] будувати європейський світопорядок разом із Росією, а не проти Росії. Але не можемо відмовитися від наших принципів. Анексія Криму – це порушення міжнародного права»).

Будь-яка війна, а з нею і окупація скінченні. Сьогодні Київ має шанс довести, що Крим ніякий не «подарунок» Росії УРСР зразка 1954 року, не примха химерного Микити Хрущова, а екзистенційно, життєво важлива частина нової європейської держави Україна й за нього треба боротися, принаймні щоб зберегти гідність і честь... Це будуть і постійні баталії на дипломатичному фронті, і жорсткіші заходи, як-от економічна та енергетична блокада півострова. Чому? Похід до лікаря може бути неприємною і болючою процедурою, але хіба дорікають йому за біль, завданий в ім'я одужання?

Боротись і не перемогти й програти, навіть не намагаючись боротись, аж ніяк не те саме... І коли почнеться ця щоденна боротьба за Крим, тоді кожен крок наблизитиме до перемоги...

Станеться це у 2016 році? Пізніше? Очевидним є головне: без цього прекрасний півострів Крим буде вічно маргінальним, забутим Всевишнім і всім світом «островом незезіння»... ■

Коли почнеться ця щоденна боротьба за Крим, тоді кожен крок наблизитиме до перемоги

Глибока заморозка

Надії на закінчення воєнного конфлікту на Донбасі в 2015-му не справдилися. Протистояння урядових військ та проросійських бойовиків поступово зайшло в глухий кут і набуло вигляду затяжного конфлікту. Мінські угоди на практиці виявилися нездійсненні. Сторони конфлікту висунули одна одній вимоги, які вони не згодні виконувати. Україна не готова визнавати вибори на окупованих територіях Донецької та Луганської областей легітимними, а ватажки маріонеткових «республік», своєю чергою, не згодні передавати Києву контроль над російсько-українським кордоном. Очевидно, ситуація поступово рухається в бік заморожування конфлікту за карабаським або придністровським сценарієм. При цьому до справжнього миру на фронтах іще далеко. Обстріли тривають, і солдати гинуть майже щодня.

Регіон, розділений лінією фронту, переживає один із найскладніших періодів у своїй історії. Найважча ситуація склалася в районах, окупованих сепаратистами. Невизнаний статус «ДНР» і «ЛНР» робить бодай якусь економічну діяльність на їхніх територіях неможливою. Вже сьогодні там відбуваються незворотні процеси. Великі підприємства, котрі втратили джерела сировини, надходження комплектуючих, а також ринки збуту в Україні, зупинилися та розграбовуються незаконними збройними формуваннями. Такі гіганти української індустрії, як Стахановський вагонзавод, Луганськстепловоз і Харцизький трубний завод, уже зупинили виробництво. Робітники ще ходять на роботу за скороченим графіком й отримують урізану зарплату, але як довго триватиме така ситуація, не зрозуміло.

Якщо на окупованих територіях нічого не зміниться, можна спрогнозувати, що там практично повністю загине обробна промисловість. Лише деякі підприємства, які працюватимуть на внутрішній ринок Луганська та Донецька, а також вивозитимуть свою продукцію до Росії та отримуватимуть звітні комплектуючі, зможуть продовжити свою діяльність і втриматися на плаву. Більшість виробництв, що вижили після кризи 1990-х, підуть на брукт. Повідомлення про поступове розграбування промислових об'єктів Донбасу та вивезення до Росії їх обладнання надходять досить регулярно.

Очевидно, основною статтею доходу бюджетів маріонеткових республік стане вуглевидобуток. Попит на донецьке вугілля, як і раніше, є, причому вивозять його як у Росію, так і в Україну. На територіях, підконтрольних сепаратистам, усе ще працюють як шахти, що належать Рінату Ахметову, так і шахти, що перейшли під контроль бойовиків. Крім того, традиційно діють і копанки. Щоправда, зарплати гірникам сепаратисти виплачують із великою затримкою.

Мабуть, головним фактором, який ви-

значатиме в 2016 році економічну ситуацію на окупованих територіях, буде російська допомога бойовикам. Не секрет, що нині маріонеткові «ДНР» і «ЛНР» залежать від допомоги з РФ приблизно на 70%. Якщо 2016-го в Москві вистачить сил впоратися з кризою всередині самої Росії і продовжувати протистояння із Заходом, підтримка бойовиків не припиниться. Однак, враховуючи сьогоднішню важку ситуацію у РФ, Кремль може поступово згорнути допомогу сепаратистам і зосередитися на внутрішніх проблемах. У цьому випадку економічна й соціальна обстановка в Луганську та Донецьку може різко загостритися і вилетіть в гуманітарну катастрофу.

Що стосується підконтрольної Україні частини Донбасу, то тут ситуація більш передбачувана. Якщо війна знову не переросте в гарячу фазу й російські війська не підуть у повномасштабний наступ на позиції ЗСУ, становище тут стабілізується, але рівень життя залишиться досить низьким. Через близькість фронту говорити про залучення довгострокових інвестицій у тутешню економіку немає сенсу. Найімовірніше, прилеглі до фронту міста і далі поступово занурюватимуться в депресію. Економічно активне населення покидатиме прифронтові області, й демографічна ситуація в них надалі погіршуватиметься. Без розробки радикальної антикризової програми для Донбасу Україні навряд чи вдасться зупинити подальший розвал цього регіону. Поки що ж доводиться констатувати: передумови, які призвели на Донбасі до спалаху сепаратизму та руйнівної війни, не усунуті. Очевидно, що нинішнє керівництво заплічусь очі на ці проблеми й не поспішає карати винних у розпалюванні конфлікту. Антиукраїнська пропаганда та злочинна діяльність місцевої влади, що спричинили катастрофу на Донбасі, не припинені. У таких умовах на цей регіон України навряд чи чекає процвітання. Загалом доля українського Донбасу дуже залежатиме від загальної ситуації в країні. Якщо Україні вдасться уникнути криз, жодних проявів сепаратизму на підконтрольних Києву територіях, очевидно, очікувати не слід. Проте ж у випадку, якщо так званий третій Майдан все ж таки відбудеться, прифронтові регіони можуть стати мішенню для нових нападів агресора.

2016-й, напевно, буде роком зміцнення фронтів, поглиблення окопів, а слідом за ними й тієї прірви, яка вже сьогодні розділяє громадян однієї країни. За результатами останнього соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова, 45% жителів України виступають за цілковитий розрив відносин з окупованим Донбасом. І ця цифра, швидше за все, надалі тільки зростатиме. Тож на східних кордонах України зараз повним ходом оформлюється черговий російський довгобуд, який, безперечно, Кремль використовуватиме проти України в майбутньому. ■

Денис Казанський,
журналіст, блогер,
про звільнений
і окупований
Донбас

Кремль може поступово згорнути допомогу сепаратистам. У цьому випадку економічна й соціальна обстановка в Луганську та Донецьку може різко загостритися і вилетіть в гуманітарну катастрофу

Де взяти нових командирів

Ярослав Тинченко

Настав час змінити українську військову освіту

У середовищі військових відомо, що в Україні надзвичайно велика кількість генералів, підполковників та полковників і водночас велика проблема з молодшими офіцерами. Внесок цієї останньої категорії у збройний захист України годі переоцінити. Під час війни на Донбасі загинув 241 офіцер ЗСУ у званні лейтенанта – капітана. Ще 94 – у званні майора – полковника. Більшість офіцерів, нагороджених бойовими відзнаками, – старші лейтенанти та капітани.

Але є й інші цифри. За деякими дуже скромними підрахунками, за час незалежності України військові виші підготували не менш як 80 тис. офіцерів. Тільки половина з них залишилася на військовій службі. Крім того, в Україні є чимала кількість офіцерів, які закінчили навчальні заклади ще за радянських часів. Це всі генерали й практично всі полковники. Коли навесні 2014 року почалося збройне протистояння в Криму, кількість офіцерів у ЗСУ становила понад 60 тис. (або кожен другий) включно з так званими цивільними працівниками, полковниками радянського зразка, які перевдягнулися з військової форми в піджаки.

Попри таку неадекватно велику кількість офіцерів у ЗСУ, перші хвилі мобілізації зачепили чимало цивільних осіб, які свого часу закінчили

військові кафедри. У половині батальйонно-тактичних груп та більшості територіальних батальйонів офіцери запасу (випускники військових кафедр) становили основну частину командних кадрів. Приблизно половина загиблих молодших офіцерів – це саме ті випускники військових кафедр.

Постає закономірне питання: а де ж були ті десятки тисяч підготовлених у військових вишах офіцерів? Офіцерів сухопутних військ в Україні чомусь випускається в рази менше, ніж офіцерів інших родів військ, які здебільшого виявились абсолютно непотрібними під час бойових дій у зоні АТО.

Офіцерський корпус країн НАТО, зокрема Сполучених Штатів, формується на зовсім інших принципах. Там більшість становлять офіцери сухопутних військ, корпусу морської піхоти, спецназу, льотчики, морські фахівці.

Офіцерський склад армії США комплектується з трьох джерел: понад 50% – випускники трьох військових академій; приблизно 40% – випускники цивільних вишів, які закінчили військові курси при них; 5–7% – цивільні фахівці вузьких спеціальностей, зокрема медики, капелани тощо.

Бути офіцером у Штатах надзвичайно престижно: конкурсу до академій зазвичай становить 10 абітурієнтів на одне місце.

США

Академічна освіта

Дев'ять вишів для офіцерів із вислугою понад 5 років і чотири – після 10–15 років

Вищі спеціальні навчальні заклади

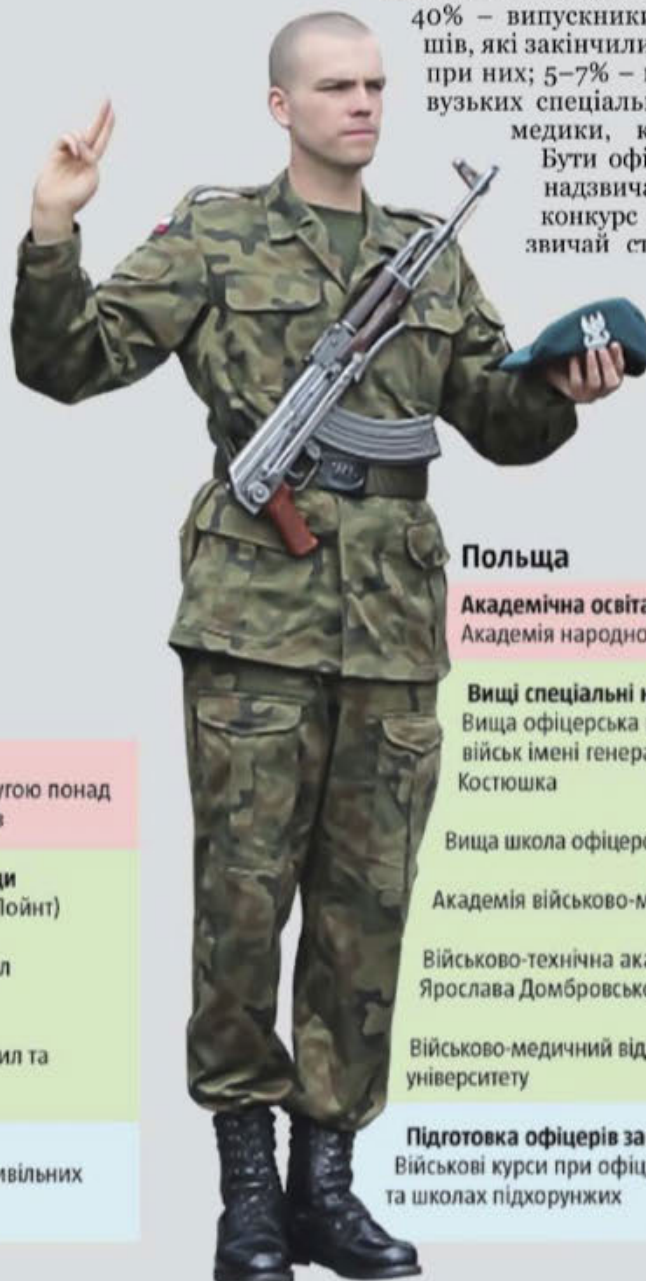
Академія сухопутних військ (Вест-Пойнт)

Академія військово-повітряних сил (Колорадо)

Академія військово-морських сил та морської піхоти (Меріленд)

Підготовка офіцерів запасу

Військові курси в майже 600 цивільних вишах для офіцерів запасу

Польща

Академічна освіта

Академія народної оборони

Вищі спеціальні навчальні заклади

Вища офіцерська школа сухопутних військ імені генерала Тадеуша Костюшка

Вища школа офіцерська повітряних сил

Академія військово-морських сил

Військово-технічна академія імені Ярослава Домбровського

Військово-медичний відділ Медичного університету

Підготовка офіцерів запасу

Військові курси при офіцерських школах та школах підхорунжих

КОРОТКО
ПРО 2016

РНБО назвала пріоритетом відновлення боєздатності Повітряних сил і ППО

Підготовка офіцерів резерву на військових курсах при цивільних вишах (Reserve Officers Training Corps) принципово відрізняється від українських (пострадянських) військових кафедр. Військові курси діють при майже 600 цивільних навчальних закладах США. На них вступають виключно на добровільних засадах. При цьому студентам виплачується додаткова стипендія. Протягом чотирьох років навчання у виші студенти повинні раз на тиждень відвідувати військові заняття. По закінченні закладу випускники зобов'язані протягом восьми років служити (числитися на вакансіях і періодично відвідувати військову частину) в підрозділах Національної гвардії або резерву. Або ж бути зарахованими офіцерами до складу діючих Збройних сил.

Зважаючи на те, що американським юнакам, які навчаються в середніх та вищих навчальних закладах, не загрожує обов'язкова строкова служба в армії, на військові курси вступають лише мотивовані та патріотичні хлопці. Відбір на курси також досить суворий.

Україна

Академічна освіта

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

Вищі спеціальні навчальні заклади

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Львів)

Харківський університет повітряних сил імені Івана Кожедуба

Факультет військово-морських сил Одеської національної морської академії

Військова академія (Одеса)

Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації (Київ)

Гвардійський факультет військової підготовки імені Верховної Ради України Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Українська військово-медична академія

Військово-дипломатична академія

Військово-юридичний факультет Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Підготовка офіцерів запасу

20 кафедр військової підготовки в різних цивільних вишах, три кафедри медицини катастроф та військової медицини, одне відділення військової підготовки в Морехідному коледжі

На відміну від українських американські офіцери раз на кілька років навчаються в школах підвищення кваліфікації. Так, після п'яти років служби у військах офіцери можуть закінчити одну з фахових шкіл, а саме: Школу спеціальних операцій військово-повітряних сил, Школу радіо- та радіотехнічної служб, Школу військової розвідки та контррозвідки сухопутних військ, Школу інформації та пропаганди, Військово-морську школу, Школу інженерних військ та картографії, Піхотну школу (для командування частинами від батальйону), Об'єднаний коледж військової розвідки, Центр та школу спеціальних способів ведення війни ім. Дж. Ф. Кеннеді.

Після 10–15 років офіцери можуть здобути ще одну (у нашому розумінні академічну) освіту в кількох навчальних закладах: Командно-штабному коледжі сухопутних військ, Військово-повітряному командно-штабному коледжі, Військово-морському командно-штабному коледжі, Університеті національної оборони (до складу якого входить кілька коледжів, де готують спеціалістів для роботи в апараті Міністерства оборони та штабах з'єднань).

Країни – члени НАТО, які мають значно менші за кількістю армії, можуть не утримувати численні школи та коледжі для підвищення кваліфікації. Вони відправляють своїх офіцерів на навчання або до США, або до регіональних об'єднаних шкіл і коледжів на території Європи: в Італії, Естонії та інших країнах.

В Україні фактично основний тягар забезпечення офіцерськими кадрами Збройних сил України несуть на собі Національна академія сухопутних

На українських військових кафедрах традиційно студіюють застарілі посібники та статути

військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Харківський університет повітряних сил імені Івана Кожедуба та Військова академія в Одесі. Щороку вони випускають таку саму кількість офіцерів, як і два виші телекомунікацій та інформації, які незрозуміло для чого існують: Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова та Військовий інститут у Києві (див. «Дублювання кадрів»).

Уже понад 10 років тривають дискусії: навіщо нам потрібні два однотипних виші? Причому в країнах НАТО функції тих двох закладів виконує один-два факультети. Раніше на це відповідали, що, мовляв, сучасні війни значною мірою залежать від засобів електронної розвідки, радіоелектронної боротьби, систем наведення, сучасного зв'язку тощо. Почалася війна, на якій, вочевидь, мали б справдитися всі ті надії, які поклалися на випускників згаданих закладів. Але сподівання виявилися марними. Дію високоточної зброї, про яку оборонне відомство розповідало 20 років поспіль, ніхто так і не побачив. Вторгнення російських військ 11–13 та 23–24 серпня попереджені не були. З так званих Гловайського та Дебальцівського котлів українські війська були змушені прориватися наосліп. Артилерійські та авіаційні навідники мали виконувати свою роботу майже так, як під час Другої світової війни: часто пішки, гасаючи по театру військових дій під кулями та снарядами. Навіть у найпростіших питаннях виникали складнощі, наприклад із налагодженням зв'язку за допомогою старих радянських систем. На початку АТО всі сподівалися на мобільні телефони й знехтували старими засобами зв'язку. Коли ж у зоні бойових дій мобільний зв'язок стрімко став зникати, виявилось, що навіть простими переносними радіостанціями не всі вміють користуватися.

КОРОТКО
ПРО 2016

Витрати на оборону становитимуть близько 100 млрд грн

Щороку Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова та Військовий інститут у Києві випускають від 650 до 1000 офіцерів різних технічних спеціальностей. Однак, якби була можливість провести дослідження, то, напевно, виявилось б, що не менш як половина з них у найближчий час після випуску під різними приводами залишають армію та йдуть на «гражданку». Безпосередньо за своєю спеціальністю служить найменший відсоток випускників. Решта ж заповнює вакансії в Державній прикордонній службі України, СБУ та інших силових структурах, які не відповідають їхньому фаху.

Але головна проблема згаданих двох вишів – це те, що вони не мають змоги надавати знання на основі передових технологій, які запроваджуються в інших країнах світу (космічна галузь, ІТ тощо). Бо для цього треба мати відповідне технічне обладнання: сучасні розробки країн НАТО. У результаті замість стройових офіцерів сухопутних військ ми щороку отримуємо звичайних користувачів інтернету в погонах.

Можливо, висловимо суб'єктивну думку, але військові інститути телекомунікацій та інформації в тому вигляді, у якому вони нині існують, сучасним Збройним силам України не потрібні. Цю військово-навчальну галузь треба реформувати відповідно до стандартів та під керівництвом фахівців армій НАТО. Ні в якому іншому вигляді вона не буде дієздатною.

Крім двох згаданих вище інститутів, «військово-комп'ютерних геніїв» готують факультети та військові кафедри при інших цивільних вишах.

Загальновідомо, що військові кафедри вишів в Україні існують для того, щоб студенти «потім не йшли в армію». Тобто там традиційно навчаються люди, які не збираються в майбутньому мати з нею щось спільне. Навчання на військових кафедрах у вишах обов'язкове. У цьому радикальна відмінність від американських військових курсів, куди студенти вступають добровільно. Ще одна принципова відмінність – підходи до навчання. На українських військових кафедрах традиційно студіюють застарілі посібники та статуту й іноді займаються стройовою підготовкою. На американських військових курсах цьому відводять лише перші два роки. Подальші два – це активні польові навчання, стрільби, фізична підготовка. Нарешті, військові курси США готують передусім офіцерів сухопутних військ, українські ж дуже часто випускають кадри абсолютно непотрібних або якихось надто специфічних для ЗСУ спеціальностей.

Погляньмо, наприклад, кого готує Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Цей заклад – найбільша військова кафедра в цивільних вишах України. У ньому є такі спеціальності: психологія, політологія, журналістика, зв'язки з громадськістю, міжнародна інформація, міжнародні відносини, переклад, фінанси та кредит, правознавство, геоінформаційні системи та технології (топографи). По-перше, майже всі спеціальності дублюються з Військово-дипломатичною академією, а також іншими наявними вишами та військовими кафедрами. По-друге, на тлі гострого браку офіцерів сухопутних військ важко собі уявити, яку користь

Нам не потрібні офіцери з абсолютно невійськовими професіями

Дублювання кадрів

Київський військовий інститут, факультети:	Житомирський військовий інститут, факультети:
телекомунікаційних систем та мереж	радіоелектронних систем спеціального призначення
інформаційних технологій у системах управління	інформаційних і телекомунікаційних систем
захисту інформації	геоінформаційних і космічних систем
військової підготовки офіцерів запасу	військової підготовки офіцерів запасу

надасть «військовий фахівець» у політології або міжнародній інформації.

Загальна думка серед офіцерського складу Збройних сил України щодо більшості військових кафедр одностайна: це непотрібні установи. Звісно, якусь частину з них можна зберегти. Але в такому разі вони мають готувати офіцерів запасу сухопутних військ.

До навчальних програм військових закладів теж може бути чимало претензій. Але керівництво більшості цих вишів, вочевидь, навіть не може дати чітку відповідь на запитання: яких офіцерів воно готує? Наприклад, із матеріалів сайту Військової академії в Одесі можна зробити висновок, що вона пишається традиціями, які сягають корінням Російської імперії, бойовими червоними прапорами та радянськими нагородами. І водночас якось сором'язливо замовчує участь випускників у захисті суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України у 2014–2015 роках. І це при тому, що цю академію закінчило кілька Героїв України, чимало хлопців були відзначені бойовими нагородами, деякі з них посмертно.

Лише два виші гідно вшановують своїх сучасних героїв: Харківський університет повітряних сил імені Івана Кожедуба та особливо Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Що ж до інших, то після вивчення інформації, розміщеної на їхніх сайтах, складається враження, що збройне протистояння в Криму та війна на Донбасі у 2014–2015 роках їх просто обійшли стороною.

НЕ КІЛЬКІСТЬ, А ЯКІСТЬ

Не треба готувати тисячі офіцерів, із яких у найкращому разі один із двох лишається на службі в армії та один із чотирьох потрапляє до бойових частин. Нам не потрібні офіцери з абсолютно невійськовими професіями. Нам потрібні звичайні піхотинці, артилеристи, льотчики, десантники, морські офіцери. І ці люди повинні бути з патріотичними переконаннями. А не з такими, як кілька тисяч українських офіцерів, котрі навесні 2014 року продали свою присягу за обіцянки Путіна.

У перебудові системи військової освіти можна сміливо рівнятися на Національну академію сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, у якій навчаються юнаки з усіх куточків України й вихованці якої (нарівні з одеситами та харків'янами) найбільше відзначились у захисті нашої держави. ■

Світло на дні криниці

Олексій Хмара,
Transparency
International
Україна,
про боротьбу
з корупцією

На міжнародній антикорупційній конференції, яка відбулась у Києві в листопаді 2015-го, Петро Порошенко публічно пообіцяв, що влада вже нагостила свою сокиру проти корупціонерів і готова братися за діло. Метафора глави держави цілком зрозуміла: українці дедалі більше бажають крові топ-корупціонерів. Тож у влади не лишається іншого вибору, як показувати хоч якісь трофеї в малорезультативній війні з казнокрадами. Весь 2015 рік був радше розминкою перед боєм. Влада створювала інфраструктуру антикорупційних органів, прокачувала антикорупційні стандарти, криміналізувала корупційні злочини, відкривала реєстри та іншу державну інформацію. Натомість із практичним втіленням намірів поки що так і не склалося: кримінальні справи проти поплічників Януковича закривають одну за одною, ті безперешкодно тікають із країни, а на всі звинувачення про корупцію в рядах самих реформаторів правоохоронці заплющують очі й затуляють вуха. Традиційно в стилі мавпочок у скульптурі «Нічого не бачу. Нічого не чую. Нікому не скажу».

Тож чи буде кому бити корупціонерів по зубах у році рудої мавпи, поки що так і не зрозуміло. Ефективна боротьба з корупцією тримається на чотирьох стовпах: 1) максимальна відкритість інформації; 2) невідворотність покарання за корупцію; 3) прозорість витрачання коштів; 4) готовність громадян протидіяти. Фактично для зміцнення кожного зі стовпів держава зробила вже багато. Влада нарешті відкрила офіційну інформацію з реєстрів і баз даних. Уже зараз загальнодоступними є реєстри нерухомості, землі, власників бізнесу. На черзі повне технічне відкриття реєстру автомобілів та створення єдиної бази електронних декларацій чиновників. Перший має запрацювати вже із січня, друга – у квітні. Щойно це станеться, кожен без особливих проблем зможе самостійно карати корупціонерів онлайн: побачив належно припарковану біля держустанови автівку – перевірів у відкритих базах, на кого вона зареєстрована, – у разі оформлення на чиновника порівняв інформацію з офіційно задекларованим посадовцем – якщо дані не внесені в декларацію, направив підозру на незаконне збагачення в правоохоронні органи. А ті вже розпочнуть кримінальне провадження, за яким порушникові відтепер світить від двох років в'язниці. Аналогічно громадяни зможуть діяти у випадку з'ясування, що чиновники живуть у нескромних маєтках, мають чималу земельну ділянку чи є кінцевими власниками вартісних бізнесів. За брехню в деклараціях також передбачили покарання тюрмою, як і за більшість корупційних проступків.

Фактично на кінець року держава сформувала всі ключові антикорупційні органи. У країні вже діє Антикорупційне бюро, у якому працює близько сотні ретельно

відібраних та добре тренуваних борців із топ-корупціонерами. Задля допомоги бюро у складі Генпрокуратури доукомплектовується Антикорупційна прокуратура, яка стежитиме за законністю дій детективів бюро та супроводжуватиме їхнє слідство аж до судового вироку. Добігає кінця формування Національного агентства з питань запобігання корупції, яке з 2016 року перевірятиме декларації, стиль життя та конфлікти інтересів усіх держслужбовців країни.

Процес утворення антикорупційних органів не раз супроводжувався медіа-скандалами: то в керівництво Антикорупційного бюро не допустили незручних для президента людей, то в Антикорупційну прокуратуру наполегливо проштовхували підконтрольні генпрокурору кадри. Та й утворення Нацагентства з питань запобігання корупції теж запускали двічі, бо спершу з комісії з обрання його керівників аж надто стирчали прем'єрські вуха. І вірити, що обидва топ-посадовці країни добровільно облишать спроби й далі впливати на новостворені органи, не випадає. Робити вони це можуть як через перекидання антикорупціонерам фінансового кисню, так і через намагання забюрократизувати їхню взаємодію з іншими службами. Тож ризик паралічу нових інституцій наразі доволі високий.

Європейці й американці вже сказали цілком конкретно: без реальної боротьби з корупцією грошей більше не даватимуть. А гроші Україні потрібні. Тож можна очікувати, що в 2016-му влада робитиме бодай щось у сфері практичної боротьби. Звичайно ж, корупціонерів рівня Клоєвих чи Злочевського навряд чи посадять. Але шанси, що візьмуться за багатьох теперішніх і колишніх нардепів із міністрами, все ж доволі високі. Звичайно, найслабшою ланкою лишатимуться українські суди, про корумпованість яких уже складають легенди.

Ну й головною рушійною силою змін уже традиційно будуть самі громадяни. Регулярні журналістські розслідування, постійний громадський тиск і всеохопний незалежний контроль за діями посадовців – ось і весь нехитрий секрет вічного рушії реформ в Україні. Тепер цей рушій має ще й непогані електронні «мізки»: до вже відкритих реєстрів даних нещодавно додалися нові сервіси з контролю витрат, система електронних тендерів ProZorro та єдиний портал витрачання коштів держави.

Найпроблемнішою ж ситуація з розгулом корупції залишатиметься в регіонах. Внаслідок децентралізації місцеві громади отримують суттєво більші фінанси на власний розвиток. І аж ніяк не факт, що ці гроші використовуватимуть належно. Особливо в ситуації, коли вся увага суспільства та новостворених каральних органів буде прикута до безперервних шоу, поставлених першими особами країни за участю поспіпак із їхнього найближчого оточення. ■

Фактично на кінець 2015-го року держава сформувала всі ключові антикорупційні органи

Україноцентрична гуманітарна політика – змістовна основа національної безпеки України

ЗАКЛИК ДО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

2016 рік має стати роком започаткування україноцентричної гуманітарної політики.

У всі часи, а надто в часи історичних випробувань і змін, запорукою національної єдності та міцності держави є системна гуманітарна політика, здійснювана в освітній, мовно-культурній, інформаційній та конфесійній сферах, а також у царині історичної пам'яті.

Маємо усвідомлювати, що глибинна причина постійно провокованого ззовні суспільного напруження та тимчасових територіальних втрат, яких Україна зазнала внаслідок збройної агресії Російської Федерації, криється у тривалій відсутності в країні системної україноцентричної гуманітарної політики. Брак такої політики особливо відчувався в Криму, Донецькій та Луганській областях. Сепаратистські настрої зародились і мали вияв саме в тих регіонах, де місцева влада за пасивності центру практикувала вороже ставлення до всього українського, зневажала державний статус української мови, нехтувала мовно-культурними правами українців, сприяла просуванню російського інформаційного, ідеологічного, історичного та культурного продукту.

Сьогодні Росія веде проти України тотальну війну. Її остаточною метою є не анексія частин української території і не позбавлення українців права цивілізаційного вибору, а повне знищення українства та української державності як таких. Слід розуміти, що в разі відмови від підкорення України за допомогою збройної сили Росія і далі здійснюватиме гуманітарну агресію, спрямовану на руйнацію української ідентичності та державності, «мирними» засобами. Тому паралельно з проведенням економічних і політичних реформ та протидією воєнній агресії РФ чільну увагу слід приділяти загрозам у гуманітарній сфері. Сьогодні вони здаються матеріально невідчутними й непомітними, але за своєю природою є стратегічною загрозою № 1 та міною сповільненої дії під спорудою української державності. Без духовної незалежності від Росії Україна не може бути політично суверенною державою і претендувати на визнання її належності до євроатлантичного цивілізаційного простору.

Отже, пріоритетним завданням держави поряд зі створенням потужних збройних сил повинна стати системна розбудова сектору гуманітарної безпеки. Президент України має проголосити 2016-й роком започаткування україноцентричної гуманітарної політики та формування ефективних механізмів захисту гуманітарної безпеки держави, суспільства

й громадян. Це є вимогою часу й української більшості, яка становить питому частину суспільства.

В умовах тривалої збройної та гуманітарної агресії Росії проти України президент України у співпраці з Кабінетом Міністрів має вжити заходів для надання політиці країни в гуманітарній сфері нової якості. З цією метою необхідно:

1. Внести зміни й доповнення до Стратегії національної безпеки України та Закону «Про основи національної безпеки України» в частині, що стосується гуманітарної безпеки держави, відповідно до наявних загроз і викликів.
2. Переглянути положення про Громадську гуманітарну раду при президенті України та сформувати її новий склад відповідно до сучасних вимог і потреб забезпечення національної безпеки держави.
3. Створити в системі органів виконавчої влади сектор забезпечення гуманітарної безпеки України.
4. Розробити й ухвалити закони України «Про концепцію гуманітарної політики України», «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні», «Про освіту», «Про національне культурне виробництво».
5. Розробити план дій щодо реалізації чинної Концепції державної мовної політики, затвердженої Указом президента України № 161 від 15 лютого 2010 року.
6. Прийняти урядову Програму розширення простору використання української мови як державної (мова освіти і науки, мова внутрішньої комунікації та державної служби).
7. Вжити термінових заходів, спрямованих на відновлення суверенітету України над національним інформаційним простором, зокрема через заборону поширення в Україні інтелектуального продукту, що пропагує великодержавний шовінізм, спотворює українську історію, культивує зневагу й ненависть до українців та всього українського.
8. Забезпечити формування політики національної пам'яті з використанням не лише трагічних, а й героїчних подій історії України.
9. Запровадити заходи для заохочення інвестиційної діяльності в інформаційній, культурній і науковій сферах, побудованої на основі принципу позитивної дискримінації та спрямованої на створення національного інформаційного,

**Володимир
Василенко,
доктор
юридичних наук,
професор, про
нову гуманітарну
доктрину**

*Відсутність
послідовної
і системної
україноцентричної
гуманітарної
політики прирікає
Україну
на гарантоване
самознищення*

Мислення «трофейними» категоріями

Ганна Трегуб

Що робити, коли в країні, яка воює, ззовні та зсередини намагаються пограбувати музейний фонд?

Українсько-російська війна та анексія Криму мають іще один вимір, який принаймні суспільство України до кінця не усвідомлює. Ідеться про її музейний фонд, котрий як на лінні вогню, так і в глибокому тилу виявився під ударом. Адже переміщеними бувають не лише фізичні особи, а й культурні цінності. Це визначення має дуже насторожувати, бо йдеться про термінологію конфлікту, окупації та загарбання: переміщеними називають культурні цінності, які перевезли з однієї країни в іншу саме в таких умовах. Простіше кажучи, це трофеї, які держава-агресор загарбала на окупованій території, або вони ж такі, але як частина реституції, яку з переможеного стягує країна – переможниця у війні (згадаймо бодай дії Третього Рейху та СРСР під час Другої світової).

Доводиться констатувати, що за два роки війни з РФ Україна на рівні державних інституцій не звернула уваги на те, що в неї немає розробленої, вдумливо викладеної за пунктами гуманітарної політики. Документа, де чорним по білому прописали б як одну з інтегральних складових дії кожного зі щаблів (від міністра культури до музейних працівників найнижчої ланки), що відповідають в умовах надзвичайної ситуації та війни за національні культурні цінності. У країні досі не існує ідеї, втіленої в окремому документі, де було б чітко прописано: Україна не віддає агресорові свого національного культурного надбання у вигляді музейних фондів за будь-яких обставин і всіляко його захищає всередині держави, бо йдеться про стратегічний запас нації. Таке рішення цілком вкладалося б у європейське уявлення про захист національної культури як в умовах безпосередньої воєнної агресії, так і в мирний час. Воно було б логічною частиною політики, котру провадять у себе як європейські, так і решта розвинених країн світу. І могло б стати складником процесу справжньої, не шароварно-галушкової українізації, на проведення якої політична воля в керманічів країни відсутня. Мовчання щодо загальнодержавних зусиль, спрямованих на охорону й порятунок українських

музейних фондів, очевидно, дорівнює голосному підклимному рішення про непотрібність таких дій, як і культурно-гуманітарної політики.

Останніми роками через події в Іраку, Єгипті й Сирії та масоване знищення об'єктів культурної спадщини тема збагачення за рахунок історичних і музейних пам'яток набула особливої гостроти в міжнародних масштабах. Зокрема, торгівля археологічними артефактами забезпечує частину прибутків «ІДІЛ». А як щодо сепаратистів на Донбасі й так званого уряду анексованого Криму? Не секрет, що українська культурна спадщина в зоні АТО й на анексованому РФ півострові залишилася беззахисною, та й на решті території ситуація складна, якщо моніторити публікації про речі, ймовірно, з території України, котрі продають на аукціонах. Виявилося, що держава не має повної інформації про свої музейні фонди, бо понад 20 років не проводила аудиту: що саме і в якому стані збереженості є в сотнях її різних музеїв. Через це особи, що опікуються культурою, розводять руками, мовляв, нині нереально встановити, що саме український музейний фонд у Криму та на Донбасі втратив під час російської агресії. Такі заяви є фактичним свідченням не так безсилля, як простого небажання й нездатності чиновників якісно виконувати свою роботу, хоча вони отримують зарплату з податків, які платить народ. Отой самий, який, за Конституцією, є джерелом влади в країні і якому належить її музейний фонд. Немає гарантії, що трофейні, а по суті, крадені кримські, донецькі, луганські музейні артефакти не осядуть десь у запасниках Ермітажу та приватних музейчиків. Шукай тоді втра в полі.

«Трофейне» мислення стосується й тих, хто з чиновницьких крісел керує музейною галуззю країни. Нездатність до елементарного професійного адміністрування й зажерливість виливаються в усілякі спроби змінити принаймні той статус-кво музеїв, який існував донедавна. Не забуваймо, що в Україні достатньо тих, хто володіє нелегальними колекціями археологічних артефактів, і тих, хто скандально відомий крадіжками оригіналів художніх полотен зі стін різних вітчизняних міністерств та відомств. Останні два десятиліття музейна галузь країни

- ▶ культурного та наукового продукту, розбудову відповідних інфраструктур і технологій.
- 10. Заборонити функціонування на території України громадських і політичних організацій, зокрема церковних, квазіцерковних, чия діяльність загрожує суверенітету країни, підриває її територіальну цілісність і спрямована на розпалювання міжрелігійної та міжцерковної ворожнечі.
- 11. Запровадити на всіх рівнях освітньої системи елементи сучасної медіа-освіти з метою розвитку вміння учнів, студентів, учителів та викладачів протистояти маніпулятивним інформаційним технологіям.
- 12. Розробити програму популяризації України у світі, важливим складником якої є створення мережі Українських інститутів у пріоритетних столицях світу, що мають безпосередньо знайомити громадян інших країн з Україною, залучати їх до вивчення української культури, історії, мови.

Розробка Національної стратегії гуманітарної політики й створення сектору забезпечення гуманітарної безпеки є

надзвичайно важливим і нагальним завданням. Для цього має бути сформована дієва й ефективна група фахівців: політиків, юристів, економістів, науковців, яка в короткі терміни якісно розробила б і подала б на розгляд Верховної Ради відповідні законопроекти. Такий підхід спрямований на консолідацію українського суспільства і створить законні та дієві інструменти протипротиукраїнським та антидержавним провокаціям і зазіханням на державність України.

Відсутність послідовної і системної україноцентричної гуманітарної політики прирікає Україну на гарантоване самознищення. Якщо нинішнє керівництво України цього не розуміє, то воно не може очолювати державу. Якщо ж керівництво свідомо відмовляється від здійснення україноцентричної гуманітарної політики, то воно чинить акт національної зради, який наражає українську націю на подальшу деградацію, торує шлях до втрати нею національної ідентичності, а отже, створює умови для ліквідації незалежної державності України та її зникнення з політичної карти світу як суб'єкта міжнародного права та геополітичної реальності. ■

Херсонес Таврійський. Окупований

виживала завдяки ентузіазму самих її працівників. Але ще ніколи не було так, аби під шумок робилось усе, зокрема і в законодавчій базі, щоб уможливити фактичне внутрішнє системне грабування національного музейного фонду. На це вказують нещодавні спроби зміни статусу Музею історичних коштовностей та фактичного злиття його колекцій із зібранням Національного музею історії України, проти чого відбувся масштабний страйк музейників. Річ у тім, що об'єднання фондів призводить до знищення тієї чи тієї музейної установи. Символічно, що йдеться про знищення культурного закладу, який зберігає історичні коштовності, тобто музею-сейфа держави. На сторожує і те, що в розробленій нинішнім Мінкульту концепції змін до Закону України «Про музеї та музейну справу», яку наприкінці листопада 2015 року було презентовано й обговорено в Кабміні, міститься п. 8, що пропонує «відповідно до європейської практики дозволити у виняткових випадках продаж музейних предметів державними та комунальними музеями за дозволом Мінкультури на підставі висновку Експертно-фондової комісії міністерства. Кошти, отримані від продажу, спрямовувати виключно на поповнення музейної колекції відповідного музею (музейного закладу)». Від таких дій Мінкульт очікує ефекту якісного оновлення колекцій музеїв відповідно до концепції їхнього розвитку та ліпшої якості наповнення музейного фонду України й, зокрема, його державної частини. Саме тут потрібно повернутися до проблеми кадрового наповнення українського Мінкульту й запитати, з кого саме складається оця згадана його Експертно-фондова комісія й де можна ознайомитися із законодавчою базою, яка нормує її діяльність. Адже йдеться про значні державні ризики: легко продати знайдену Борисом Мозолевським скіфську золоту пектораль, оцінивши завдяки хитрій казуїстиці її в копійки, до того ж продати незрозуміло кому й навіщо. Стати на заваді такому зловживанню могли б професіонали не від чиновництва, а від музейної справи, яких, на жаль, до керування куль-

турою не підпускають і близько. Їхній прихід добре лягав би в саму логіку оновлення адміністративних інституцій країни та очищення їх від корупціонерів, про що нині так багато говорять. Власне, якщо виходить на зло, то краще не робити. Справді, час кризи потребує рішучих дій, аби виборсатися. Але якщо задля досягнення нової мети вдаватися до старих методів, виникне ситуація цілковитого хаосу. Досі в країні існує нехай і радянська, але все-таки система музейництва, за котрої розкрадання й розпродаж фондів руками самих музейників бачаться чимось поза межами можливого зла. Однак затяте просування не-

Держава не має повної інформації про свої музейні фонди, бо понад 20 років не проводила аудиту

професіоналів на керівні посади як у Мінкульті, так і в музейних установах, попри всі протести фахової громадськості, відсутність реформ, незрозумілі рухи щодо «покращення» охорони культурної спадщини та багато іншого – все це загрожує національній спадщині країни, зокрема музейній галузі, знищен-

ням унаслідок стагнації, розкрадання державних коштів та процвітання корупційних схем.

Ситуація, що виникла в музейній галузі України, імовірно, збережеться, бо на посадах залишаються ті, кому вона потенційно вигідна. Час нарешті усвідомити, що культура й музейництво як її складова – це не витрати, а інвестиції. До того ж частина національної ідентичності конкретної країни, яку на голому місці не зліпить жодне міністерство. Це те невидиме, за що українці воюють на фронтах війни, яка триває. Змусити політиків і чиновників до миру можна лише чітко висловивши консолідоване бажання суспільства. Очевидно, ті самі правила спрацьовують і в царині культури. Допоки українцям немає діла до своїх музеїв, їх не переставатимуть грабувати. ■

Запит на правду

**Юрій Макаров,
публіцист,
про виклики
українських медіа**

Після десятиліття умовної безтурботності 2015-й став для українських медіа критичною точкою в часі, коли збіглися відразу кілька незалежних одна від одної криз. Кожна з них сама по собі є достатньою загрозою, і тепер лишається зрозуміти, як вони взаємодітимуть: за принципом поглинання чи мультиплікації.

Перша загроза сама по собі має універсальний характер: споживач дедалі послідовніше переходить від традиційних способів транспорту контенту до інтернету, і мало хто розуміє, як ці відносини перевести в економічну площину. Монетизація електронних ЗМІ відбувається в усьому світі суперечливо й не надто успішно, тим часом паперові видання змушені або кардинально зменшувати видатки, або взагалі закриватися. В Україні цей процес не такий болючий, бо в нас досі не було й немає так званої якісної преси – видань на кшталт Times, Washington Post, Le Monde і Frankfurter Allgemeine. Відставання тут може бути якраз запорукою подальшого розвитку (як і в усіх кризах у принципі), якщо у світі буде знайдено надійну технологію окупності інтернет-ресурсів.

Другий негативний фактор – війна та економічний обвал. Рекламний ринок за останні два роки просів щонайменше на 75%, і хоча доходи від реклами не були, делікатно кажучи, єдиним джерелом існування наших каналів, станцій, газет та часописів, утримувати їх стає дедалі дорожче. Своєю чергою, власники-магнати вже не можуть собі дозволити витратити такі шалені кошти на годування придворних ЗМІ, у них для цього елементарно немає грошей. Тому вже в найближчі місяці слід очікувати банкрутства одних видань і суттєвих скорочень персоналу та зменшення заробітної плати в інших. Не виключене також «укрупнення» споріднених редакцій, якщо на це піде менеджмент. Масштаби процесу наразі неможливо оцінити, але уникнути цього навряд чи вдасться.

Якщо розглядати конкретно телебачення, то сюди додається неможливість або ускладнення використання продукту з РФ. Сидіння на голці російських серіалів і форматів розпестило продюсерів, позбавило їх м'язів й у фіналі поставило перед нелегким питанням: а чим узагалі заповнювати ефір? Гроші на виробництво суто українських програм у тих самих обсягах взяти ніде, потужностей і кадрів, м'яко кажучи, теж бракує, а відмовлятися від розважально-пропагандистської моделі, у

якій ТБ закрило впродовж того ж таки останнього десятиліття, також важко – по суті, доведеться будувати галузь із нуля.

Ще одна загроза наявній моделі – майбутня «прозоризація» всіх власників ЗМІ. Одна річ – просто читати стрьомне видання, зовсім інша – знати, що воно належить умовному Клименку. Ефект впливу незрівняний. Не можу втриматися від суб'єктивного міркування: не маючи під рукою даних моніторингу, пошлюся на особисті відчуття: магнати відносно (відносно!) мало користувалися своїми медіа-інструментами під час останніх місцевих виборів, віддаючи перевагу примітивнішим засобам дуріння електорату, як-от зовнішня реклама, прямий підкуп, будівництво дитмайданчиків тощо. А якщо вони самі не вірять в ефективність власної зброї, нащо на неї витрачатися?

Одне слово, вся наявна, з дозволу сказати, економічна конструкція вітчизняної преси летить шкереберть. На цьому тлі такими дрібницями, як нещодавно ухвалений закон про роздержавлення низки газет, можна взагалі знехтувати. Трохи цікавіше стежити за створенням суспільних телебачення та радіо на базі динозаврів НТКУ, НРКУ та ОДТРК. Теоретично вони можуть стати гідними конкурентами недосконалим олігархічним рупорам в інформаційному просторі, але тільки в тому разі, якщо буде знайдено алгоритм їхньої взаємодії з елементами громадянського суспільства.

Найцікавіше, що можна виокремити серед перерахованих різноспрямованих векторів, – це підвищений попит на правду в активній частини глядачів, слухачів і читачів. Частково він задовольняється соцмережами й блогами, частково – ліченими виданнями з багаторічною репутацією, частково – зовсім новими інтернет-ресурсами, частково – тими ЗМІ, які постали буквально напередодні Майдану. Об'єднує їх спосіб взаємодії з аудиторією як стосовно змісту, так і стосовно фінансування. Вже не є унікальними прецеденти ресурсів, які існують виключно на засадах краудфандингу.

Зрозуміло, що це не засади й це не економіка, але їх можна розглядати як базу для принципово нових соціальних практик у разі, якщо суспільна апатія вкотре не загасить чималий потенційний попит на якісну журналістику. Так чи так, а без активних професійних ЗМІ з патріотичною позицією жодні демократичні перетворення в країні неможливі, і саме медіа-спільноті доведеться довести це суспільству, бо більше немає кому. ■

*Уся наявна,
з дозволу сказати,
економічна
конструкція
вітчизняної преси
летить шкереберть*

KLEYNOD

УКРАЇНСЬКІ ГОДИННИКИ

Лімітована серія «КЛЕЙНОДИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ», присвячена 20-й річниці Незалежності України. Основою унікального дизайну годинників цієї серії став малий Державний герб України та його головний елемент – славетний український тризуб. Годинники KLEYNOD виготовляються Київським годинниковим заводом на основі власних художніх розробок, із використанням оригінальних швейцарських механізмів та високоякісних комплектуючих. Бренд KLEYNOD поєднує в собі сучасні тенденції світової годинникової моди і особливий український стиль.

Твій час, Україно!

Адреси магазинів:

Київ, вул. Велика Васильківська, 16 тел.: +38 (044) 288-30-33, +38 (067) 828 18 90

Львів, с. Сокольники, вул. Стрийська, 30, ТРЦ «Кінг Кросс Левополіс», тел.: +38 (067) 828 18 87

Запоріжжя, пр. Леніна, 147, ТЦ «Україна» тел.: +38 (067) 828 18 86

www.kleynod.ua

